

รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนครสวรรค์

รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

วิทยานิพนธ์เสนอบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร
เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา หลักสูตรการศึกษาคุณวุฒิบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
ปีการศึกษา 2564
ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยนเรศวร

วิทยานิพนธ์ เรื่อง "รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่
การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ"

ของ ชาญชิต ทัพพมณี

ได้รับการพิจารณาให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษาดุสิตบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการสอบวิทยานิพนธ์
(ดร.ผดุงชัย ภูพัฒน์)

..... ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ศาสตราจารย์ ดร.วิทยา จันทร์ศิลา)

..... กรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์
(ดร.สถิรพร เซาว์ชัย)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ดร.จิตติมา วรรณศรี)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายใน
(รองศาสตราจารย์ ดร.ฉลอง ชาตรุประชีวิน)

อนุมัติ

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.กรรองกาญจน์ ชูทิพย์)
คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ผู้วิจัย	ชาญชิต ทัทหมี่
ประธานที่ปรึกษา	ศาสตราจารย์ ดร.วิทยา จันทร์ศิลา
กรรมการที่ปรึกษา	ดร.สถิรพร เซาว์นชัย
ประเภทสารนิพนธ์	วิทยานิพนธ์ กศ.ด. สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2564
คำสำคัญ	รูปแบบการพัฒนา, โรงเรียนคุณธรรม

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ในการดำเนินการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย ขั้นที่ 1.1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมโดยการสังเคราะห์เอกสาร ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยศึกษาจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยผู้บริหารโรงเรียน

ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์รูปแบบ ประกอบด้วย 1) เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ อาชีพครู และเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน 2) เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยเน้นความคิดเชิงระบบ และผ่านโครงการคุณธรรม 3) เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณธรรม โดยใช้หลักทรงงานหลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยภาคภูมิใจ องค์ประกอบที่ 2 หลักการรูปแบบการ ประกอบด้วย 1) หลักการทรงงาน 2) หลักการมีส่วนร่วม 3) หลักความรับผิดชอบ 4) หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการ 2) วิธีการพัฒนาคุณธรรม องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการ ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ ประกอบด้วย 1) ครู และ 2) ผู้เรียน องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการประเมิน 2) ประเด็นการประเมิน 3) วิธีการประเมิน และ 4) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี 2) การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้ทรงคุณวุฒิมีความเห็นว่า มีความเหมาะสม ส่วนผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ามีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

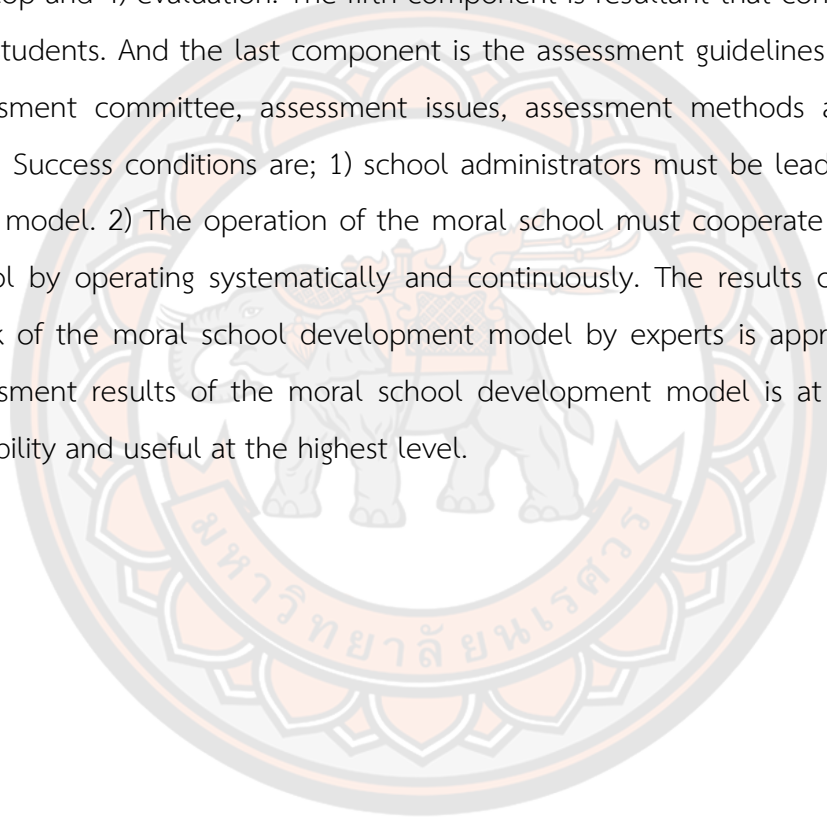
Title	THE DEVELOPMENT MODEL OF MORAL SCHOOL MANAGEMENT UNDER THE PRIMARY EDUCATIONAL SERVICE AREA OFFICE IN THE NORTHERN REGION
Author	CHANCHIT TUPMEE
Advisor	Professor Vithaya Jansila, Ph.D.
Co-Advisor	Sathiraporn Chaowachai, Ed.D.
Academic Paper	Ed.D. Dissertation in Educational Administration, Naresuan University, 2021
Keywords	Development Model, Moral School

ABSTRACT

The purpose of this research was to develop model of moral school management under the primary educational service area office in the Northern Region. The research was divided into three stages; the first stage is studying guidelines of moral school development that consists of documentary research by studying and collecting data from documents and research related to moral school development and studying of moral school development guidelines with best practices from moral school. The second stage is creation and verifying the appropriateness of the moral school development model that consist of drafting the moral school development model and verifying the appropriateness of the moral school development model by experts. And the third stage is the assessment of the moral school development model by school administrators

The finding of this research found that the moral school development model consist of 6 components; the first component is the propose of the moral school development model that consist of 1) development teachers to be aware of the roles and responsibilities of the teacher's career and to enhance ethics in schools 2) development students' morals and ethics with an emphasis on systematic thinking and through the moral project and 3) development schools to carry out moral development by using the principle of participation, the principle of responsibility

and the principle of ownership with pride. The second component is the principle of the moral school development model that consists of the principles of his majesty's work, the principle of participation, the principle of responsibility and the principle of ownership with pride. The third component is import factor of the moral school development model that consists of committee and methods for moral development. The forth component is the process of the moral school development model that consists of; 1) setting moral goals 2) the preparation 3) performance to develop and 4) evaluation. The fifth component is resultant that consists of teachers and students. And the last component is the assessment guidelines that consists of assessment committee, assessment issues, assessment methods and assessment tools. Success conditions are; 1) school administrators must be leaders and being a good model. 2) The operation of the moral school must cooperate with the whole school by operating systematically and continuously. The results of the suitability check of the moral school development model by experts is appropriate and the assessment results of the moral school development model is at a high level of possibility and useful at the highest level.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงได้อย่างสมบูรณ์ด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจาก ศาสตราจารย์ ดร.วิทยา จันทร์ศิลา ประธานที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ และ ดร.สถิตพร เขาวนชัย กรรมการที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำปรึกษาแนะนำ ข้อเสนอแนะ ด้วยความเป็นครูที่เป็นกัลยาณมิตร เอาใจใส่ต่อศิษย์ และมีความกรุณาต่อผู้วิจัยในฐานะลูกศิษย์เป็นอย่างมาก

ผู้วิจัยขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ บุรณชาติ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุบัน พรเวียง และ ดร.ผกาภรณ์ พลายสังข์ ที่ได้ให้ความอนุเคราะห์ เป็นผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจแก้ไข เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณ นางนนทภัทร ประวีณชัยกุล ผู้อำนวยการโรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่ นายสุวิต ขอบจิตร ผู้อำนวยการโรงเรียนปางมะกดวิทยา และ นายสมชาย ยอดเพชร ผู้อำนวยการโรงเรียน บางมูลนากภูมิวิทยาคม ที่ได้กรุณาผู้วิจัยได้เข้าเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิธีปฏิบัติที่ดีของโรงเรียน ขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิที่เข้าร่วมสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม ประกอบด้วย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานพ เกตุเมฆ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจวบ ขวัญมัน ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุบัน พรเวียง ดร.ผกาภรณ์ พลายสังข์ ดร.พรปวีณ์ คงนันทิพัฒน์ ดร.สิทธิศักดิ์ เทศประสิทธิ์ ดร.สงบ วงศ์กลม ดร.อิทธินันท์ ยายอด และ ดร.วิรัตน์ เกตุเรือง ที่ได้กรุณาวิพากษ์ ให้ข้อเสนอแนะ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

ผู้วิจัยขอขอบคุณคณาจารย์สาขาวิชาบริหารการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร และเพื่อนนิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ที่ให้ความช่วยเหลือเกื้อกูล และเป็นกำลังใจด้วยดีเสมอมา รวมทั้ง ผู้ที่ไม่สามารถเอ่ยนามที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ทุกท่านที่ได้เป็นแรงบันดาลใจ ให้กำลังใจ สนับสนุน ช่วยเหลือ ตลอดจนการอำนวยความสะดวกตลอดระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้

เหนือสิ่งอื่นใดขอกราบขอบพระคุณบิดา มารดา ที่ให้กำเนิด ครู อาจารย์ที่ได้ประสิทธิ์ประสาท วิชาความรู้ จนทำให้ผู้วิจัยประสบความสำเร็จในชีวิตในวันนี้คุณประโยชน์อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบและอุทิศแด่ผู้มีพระคุณทุก ๆ ท่าน ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาต่อไป

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
ประกาศคุุณุปการ.....	ช
สารบัญ.....	ซ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญภาพ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามการวิจัย.....	5
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	6
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	8
บทที่ 2 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา.....	11
แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม.....	32
แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม.....	48
แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ.....	106
หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม.....	121

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	129
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	135
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	136
ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ.....	137
ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ.....	140
ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ.....	143
บทที่ 4 ผลการวิจัย.....	146
ตอนที่ 1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ.....	146
ตอนที่ 2 ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ.....	177
ตอนที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ.....	208
บทที่ 5 บทสรุป.....	224
สรุปผลการวิจัย.....	225
อภิปรายผลการวิจัย.....	235
ข้อเสนอแนะ.....	240
บรรณานุกรม.....	242
ภาคผนวก.....	252
ประวัติผู้วิจัย.....	281

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1 แสดงตัวอย่างตารางคุณธรรมอัตลักษณ์.....	53
ตาราง 2 แสดงตัวอย่างคุณธรรมเป้าหมาย	54
ตาราง 3 แสดงตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรม	63
ตาราง 4 แสดงสรุปกระบวนการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม	105
ตาราง 5 แสดงสรุปการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ	110
ตาราง 6 แสดงวันเวลาที่เข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice).....	139
ตาราง 7 แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำแนกตามจังหวัด.....	143
ตาราง 8 แสดงผลการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนา การบริหารโรงเรียนคุณธรรม (โรงเรียนที่ 1).....	157
ตาราง 9 แสดงผลการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนา การบริหารโรงเรียนคุณธรรม (โรงเรียนที่ 2).....	164
ตาราง 10 แสดงผลการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนา การบริหารโรงเรียนคุณธรรม (โรงเรียนที่ 3).....	171
ตาราง 11 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยภาพรวม	208
ตาราง 12 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	209

ตาราง 13 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตาม องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ.....	210
ตาราง 14 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตาม องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า.....	211
ตาราง 15 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตาม องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ.....	212
ตาราง 16 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตาม องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์.....	213
ตาราง 17 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตาม องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน.....	214
ตาราง 18 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามเงื่อนไข ความสำเร็จ.....	215
ตาราง 19 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดย ภาพรวม.....	216
ตาราง 20 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ.....	217

<p>ตาราง 21 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ</p>	<p>218</p>
<p>ตาราง 22 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า</p>	<p>219</p>
<p>ตาราง 23 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ</p>	<p>220</p>
<p>ตาราง 24 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์</p>	<p>221</p>
<p>ตาราง 25 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน</p>	<p>222</p>
<p>ตาราง 26 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามเงื่อนไขความสำเร็จ</p>	<p>223</p>

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 แสดงรูปแบบระบบพื้นฐานขององค์การ	26
ภาพ 2 แสดงรูปแบบระบบสังคมของโรงเรียน (Social-System Model for Schools)	29
ภาพ 3 แสดงระบบการบริหารโรงเรียน (A System View of School Administration).....	30
ภาพ 4 แสดงโรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม (The School as a Social System).....	31
ภาพ 5 แสดงกรอบแนวคิดองค์ประกอบหลักของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ	32
ภาพ 6 แสดงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม	68
ภาพ 7 แสดงการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ	72
ภาพ 8 แสดงวิธีการเรียนรู้ที่รุ่งอรุณ ชั้นเริ่มต้น	85
ภาพ 9 แสดงวิธีการเรียนรู้ที่รุ่งอรุณ ชั้นกระบวนการเรียนรู้	86
ภาพ 10 แสดงขั้นตอนการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ	116
ภาพ 11 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย	135
ภาพ 12 แสดงขั้นตอนดำเนินการวิจัย	136
ภาพ 13 แสดงร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขต พื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ	178
ภาพ 14 แสดงรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ	192
ภาพ 15 แสดงการเข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โรงเรียนบางมูลนาก ภูมิวิทยา ตำบลหอยไกร อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2563 ..	273

ภาพ 16 แสดงการเข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โรงเรียนฉือจี้
เชียงใหม่ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2562 274

ภาพ 17 แสดงการเข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โรงเรียนปางมะภาค
วิทยา ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2562. 275

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาวะการณ์สังคมโลกปัจจุบัน เป็นสังคมยุคข้อมูลข่าวสาร ความเจริญทั้งด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ส่งผลให้สังคมโลกปัจจุบันเป็นโลกที่ไร้พรมแดน คนในสังคมสามารถติดต่อสื่อสารกันได้รวดเร็ว ผ่านทางสื่อสังคมออนไลน์หรือโซเชียลมีเดีย ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่าง ปัญหาด้านพฤติกรรมก้าวร้าวหรือรุนแรงของสังคมอื่น ๆ ถูกลอกเลียนข้ามประเทศได้จากความเจริญด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเพียงแค่นี้ สัมผัสจอโทรศัพท์มือถือ นอกจากนี้การแข่งขันทางการค้า และระบบเศรษฐกิจที่มุ่งแสวงหาผลกำไร ส่งผลให้สังคมโลกยุคปัจจุบัน เป็นสังคมแห่งการแข่งขัน ที่รุนแรง เป็นยุคที่มีความเจริญทางวัตถุ คนในสังคมมุ่งแข่งขันจนละเลยศีลธรรมอันดีงามเกิดความเสื่อมถอยในด้านคุณธรรม จริยธรรม สังคมไทยประสบปัญหาทั้งด้านวัตถุและจิตใจ ดังที่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ได้กล่าวไว้ว่าประเทศไทย ยังประสบปัญหาคุณภาพเกือบทุกด้าน อาทิ คุณภาพคนต่ำ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และทัศนคติ มีปัญหาด้านคุณธรรม จริยธรรมประชากร จำนวนไม่น้อย ไม่เคารพสิทธิผู้อื่นและไม่ยึดผลประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560, น. 42)

ความท้าทายของโลกในศตวรรษที่ 21 เป็นการใช้ชีวิตท่ามกลางโลกแห่งเทคโนโลยี โลกของเศรษฐกิจ และการค้า โลกาภิวัตน์กับเครือข่าย ความสมดุลของสิ่งแวดล้อมและพลังงาน และ ปัญหาที่มีความซับซ้อนซึ่งไม่เคยพบเจอมาก่อน ส่งผลกระทบเชื่อมโยงไปทั่วโลก เช่น สถานการณ์ การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ซึ่งส่งผลกระทบต่อระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการปกครอง อย่างฉับพลันทันที จนอาจกล่าวได้ว่าสถานการณ์นี้เป็นบททดสอบ คุณธรรมความดีของคน และสังคม เพื่อสร้างความสมดุลให้กับโลกใบนี้ให้น่าอยู่กับทุกคนอย่าง เท่าเทียม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2563, น. 12)

ที่ผ่านมาสังคมโลกและประเทศไทย เสียสมดุลด้านคุณธรรมความดีในคน และสังคม สามารถสรุปได้ 3 ประการ คือ 1) การมีประชากรหนาแน่นเกินไป เมื่อ 60 ปีที่แล้ว ประเทศไทย มีประชากรไม่ถึง 20 ล้านคน แต่ปัจจุบันมีถึง 67 ล้านคน ทั้งโลกเมื่อ 60 ปีมาแล้วมีประชากร ประมาณ 2,000 ล้านคน ปัจจุบันมีประมาณ 7,000 ล้านคนในขณะที่ทรัพยากรมีจำนวนเท่าเดิม คือ ที่ดินมีเท่าเดิม แต่ป่าและน้ำจืดกลับมีจำนวนน้อยลงหรือสร้างปัญหามากขึ้นในขณะที่ทั้งดิน แร่ธาตุ น้ำ น้ำแข็ง ป่า ป่าชายเลน ทะเล อากาศ สิ่งแวดล้อม ชั้นบรรยากาศห่อหุ้มโลกถูกทำลาย จึงทำให้

ชั้นบรรยากาศเสื่อมโทรมไปมาก และทวีคูณเพิ่มมากขึ้น เพราะจำนวนคนเพิ่มขึ้นกว่า 3 เท่าตัว จึงเป็นเหตุชั้นพื้นฐานให้เกิด การแก่งแย่งแข่งขันช่วงชิงทรัพยากร นำทรัพยากรธรรมชาติ มาใช้มากขึ้น ส่งผลให้ทรัพยากรเหลือน้อยลง เกิดเป็นความขาดแคลนซึ่งบางกรณีถึงขั้นวิกฤต หรือทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมจนเป็นอันตราย จึงส่งผลเสียต่อประชากรจำนวนมากขึ้น และมีความรุนแรงเพิ่มมากขึ้น รวมถึงการเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ปรากฏให้เห็นบ่อยครั้ง และอันเป็นผลโดยตรงหรือโดยอ้อมจากกิจกรรมของมนุษย์ เรื่องประชากรหนาแน่นเกินไปกับผลที่ตามมาไม่ได้เป็นสถานการณ์เฉพาะเมืองไทย แต่เป็นสถานการณ์ และเป็นแนวโน้มร่วมกันทั่วโลก ทำให้ทั้งโลกกำลังเผชิญภาวะวิกฤตซึ่งนับวันจะรุนแรงมากขึ้น ๆ หากไม่ได้รับการแก้ไขร่วมกันโดยประชากรของโลก ซึ่งย่อมจะต้องใช้เวลากว่าจะแก้ไขได้สำเร็จเป็นที่น่าพอใจ 2) วัตถุนิยมบริโภคนิยมมากเกินไป เป็นกระแสโลกที่ทำให้เรามุ่งสะสมความร่ำรวย สะสมวัตถุต่าง ๆ ทั้งที่ส่วนใหญ่ไม่มีความจำเป็นอะไร แต่ในขณะเดียวกัน เรายังมีความยากจน ความอดอยาก การขาดอาหารอยู่ในประเทศและโลก โดยประชากรของโลกประมาณ 1,000 ล้านคน ยังมีอาหารไม่พอรับประทานที่เป็นเช่นนั้น ก็เพราะประชากรที่รวยที่สุด ร้อยละ 20.00 มีการบริโภคถึงร้อยละ 55.00 ของการบริโภคทั้งหมด ในขณะที่คนที่จนที่สุดร้อยละ 20.00 มีการบริโภคเพียงแค่ร้อยละ 4.00 ซึ่งเป็นปัญหาที่ไปซ้ำเติมเพิ่มพูนปัญหาอันเกิดจากการที่เรามีประชากรที่หนาแน่นเกินไป ทำให้คนที่เก่งสามารถครอบครอง ช่วงชิงเพื่อบริโภคมากกว่า นำมาสะสมได้มากกว่า ทั้งโดยวิธีการที่ถูกกฎหมายและโดยวิธีการที่ผิดกฎหมาย หรือไม่ชอบธรรม ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมและความเหลื่อมล้ำในฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง ระหว่างกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น บางกรณีนำไปสู่ความรุนแรง รวมถึงการใช้อาวุธ ประหัตประหาร ทำร้ายกันทำให้สังคมทั้งในประเทศและในโลกเกิดความแตกแยกและขาดความสันติสุขอย่างกว้างขวาง และ 3) คุณธรรมความดีน้อยเกินไป ด้วยสาเหตุมาจาก 2 ข้อแรก ถ้าทรัพยากรมีมากพอสำหรับทุกคน ก็จะไม่เกิดการแย่งชิงกันเท่าไร สมัยก่อนการแย่งชิงทรัพยากรมีน้อยเพราะทรัพยากรมากพอ มาปัจจุบันทรัพยากรเหลือน้อยแถมถูกทำให้เสื่อมโทรม บวกกับวัตถุนิยมบริโภคนิยม ซึ่งคือ ความโลภนั่นเอง มีมากเกินไปจนขอบเขต ทำให้ต้องแก่งแย่งแข่งขันต่อสู้แย่งชิงกันมากขึ้น ผู้คนนำลักษณะนิสัยส่วนที่ไม่ดี ในจิตใจออกมาใช้ ได้แก่ ความโลภ ความโกรธ ความเกลียด ความเห็นผิดเป็นชอบ ความยึดถือตัวตน ความเห็นแก่ตัว ความมีทิฐิมานะและความไม่ดีอื่น ๆ แต่ส่วนที่เป็นคุณธรรมความดี ซึ่งเป็นพื้นฐาน อยู่ในทุกคน ได้แก่ ความรัก ความเป็นมิตร ความมีเมตตาไมตรี ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความรู้จักสามัคคี ความซื่อสัตย์สุจริต ความรักความยุติธรรม การมุ่งประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว มีความกตัญญูรู้คุณ ความรู้จักพอดีพอประมาณ เป็นต้น กลับถูกลดทอนความสำคัญ ไม่ถูกนำออกมาใช้ ไม่ได้รับการส่งเสริมสนับสนุนมากพอ คุณธรรมความดีในตัวคน และในสังคม จึงเสื่อมถดถอยมากขึ้น เมื่อเทียบกับความไม่ดี (ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม, 2550, น. 26)

สังคมไทยในปัจจุบันเรื่องคุณธรรม จริยธรรมนับว่าเป็นเรื่องสำคัญที่ได้รับการกล่าวถึงกันมาก ในหลายลักษณะ เมื่อเกิดความสับสนวุ่นวายในสภาพสังคมที่ขาดความสงบสุขอันเนื่องมาจาก ความประพฤติ หรือการปฏิบัติที่ไม่เหมาะสมของบุคคลบางกลุ่มในสังคม มักจะมีการวิพากษ์ วิจารณ์ และกล่าวโทษกันว่าเป็นเพราะขาดคุณธรรมจริยธรรม ขาดความมีน้ำใจ มีความเห็นแก่ตัวเพิ่มมากขึ้น จนทำให้เกิดความวิตกกังวลเกี่ยวกับปัญหาความเสื่อมทางคุณธรรม จริยธรรมของประชาชน โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดกับเยาวชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของการแต่งกายที่นิยมตามแฟชั่น การดำรงชีวิต ที่ฟุ้งเฟ้อ ฟุ่มเฟือย รักความสบาย ไม่มีความอดทน ไม่มีความนิยมในการทำงานหนักเพื่อความมั่นคง ของชีวิต การใช้ภาษาไม่ถูกต้องเหมาะสมกับกาลเทศะ รวมถึงมีพฤติกรรมขาดความรับผิดชอบ ต่อสังคมไทย และสังคมโลก ได้แก่ พฤติกรรมการบริโภคทรัพยากรธรรมชาติ อย่างฟุ่มเฟือย ส่งผลกระทบต่อภาวะโลกร้อน และส่งผลให้นักเรียน และเยาวชนไม่สามารถปรับตัวให้ทันกับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนี้ได้ จึงทำให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตนในทางที่ไม่พึงประสงค์ นักเรียน เกิดปัญหาด้านขาดคุณธรรมจริยธรรม เช่น การทุจริตในการสอบ การขาดความรับผิดชอบ ฟุ้งตนเอง ได้น้อย ดิตเกม อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ ฯลฯ ซึ่งจะส่งผลให้ยากต่อการเสริมสร้าง และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับนักเรียน (ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. 2555, น. 4) จึงทำให้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564) กำหนดวัตถุประสงค์ มุ่งให้มีการวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรมจริยธรรม สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560 - 2579 ได้กำหนดวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประการ ได้แก่ 1) เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี 2) เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และคุณธรรมจริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมผนึก กำลังมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน 3) เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มี คุณภาพและประสิทธิภาพ 4) เพื่อนำประเทศไทยก้าวข้ามกับดักประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และ ความเหลื่อมล้ำภายในประเทศลดลง และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ฉบับปัจจุบัน ได้ระบุไว้ ในมาตรา 54 ว่า การศึกษาทั้งปวงต้องพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดี และจากการวิเคราะห์สถานการณ์ และแนวโน้มของสังคมไทย พบว่า คนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหาด้านคุณธรรมจริยธรรม เช่น ความมี วินัย ความซื่อสัตย์สุจริต และจิตสาธารณะ

สภาพปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน จากผลการสำรวจประเด็นความรุนแรง ของปัญหาวิกฤตด้านคุณธรรมของผู้เรียน พบว่า นักเรียนบางส่วนขาดความมีระเบียบวินัย เข้าห้องเรียน ไม่ตรงเวลา การแต่งกายไม่ถูกระเบียบ ปฏิบัติตามข้อตกลงและกติกาของโรงเรียนและห้องเรียนไม่ได้ ขาดความรับผิดชอบต่องานที่ได้รับมอบหมาย ไม่ตั้งใจเรียน ไม่ส่งงานตามกำหนด ไม่มีความรับผิดชอบต่อ สิ่งของเครื่องใช้ ไม่มีความซื่อสัตย์สุจริตไม่มีการเสียสละ และไม่มีสัมมาคารวะ ซึ่งกล่าวมานี้เป็นปัญหา ของสร้างเสริมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ที่ขาดความชัดเจนของแนวทางในการปฏิบัติอย่างเป็นระบบ หน้าที่ของโรงเรียนโดยผู้บริหารสถานศึกษา ต้องเป็นผู้นำในการวางแผนพัฒนาระบบการดำเนินงาน

ให้มีความชัดเจน การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องละเอียดอ่อน คุณธรรมเป็นเรื่องเกี่ยวกับความคิดและจิตใจที่ถูกต้องดีงามของคน มีลักษณะเป็นนามธรรม ส่วนจริยธรรมเป็นการแสดงออกทางการประพฤติปฏิบัติซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายในให้เห็นเป็นรูปธรรมบุคคลที่เกี่ยวข้องอาจรับรู้พฤติกรรมเดียวกัน หรือแตกต่างกัน ซึ่งบางคนเห็นว่ายอมรับได้บางคนอาจเห็นว่าเป็นปัญหา (ประภัทร์ กุดหอม, 2560, น. 2)

ดังนั้น ปัญหาความเสื่อมทางคุณธรรมจริยธรรม จำเป็นต้องให้การศึกษาเข้ามามีบทบาทสำคัญ ในการสร้างคนระบบใหม่ โดยใช้การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุขบนพื้นฐานของคุณธรรม ตระหนักรู้ถึงการดำรงชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นไปตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และฉบับที่แก้ไขที่ได้กำหนดแนวทางการจัดการศึกษาในหมวด 1 มาตรา 6 ให้การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในมาตรา 23 การจัดการศึกษาต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้ รวมถึงมาตรา 24 (4) ที่กำหนดให้การจัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ทุกวิชา สอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2541, น. 11) ซึ่งให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมอย่างถูกต้อง ทั้งระดับบุคคล ระดับสังคม และระดับชาติ การพัฒนาให้มีจริยธรรมด้วยการศึกษา คือ รู้เท่าทันปัญหา รู้ว่าอะไรเกิดขึ้นกับสังคมและโลก รู้ว่าอะไรเป็นปัญหาเป็นอันตรายต่อมนุษย์ และขั้นสุดท้ายจะต้องแก้ไขลึกลงไปถึงรากฐานทางความคิด หรือภูมิปัญญาซึ่งเป็นต้นตอ โดยการแก้ไขถึงขั้นทิวฐิติ คือ เปลี่ยนตั้งแต่กระบวนการ การยึดมั่นในค่านิยม แนวความคิด ลัทธิ ศาสนา อุดมการณ์ต่าง ๆ หรือการเปลี่ยนแปลงทั้งกระบวนการในระบบศึกษา สอดคล้องกับ สุนทรอมรวินิจฉัย (2542, น. 25) กล่าวถึงแนวคิด และทิศทางการพัฒนาจิตใจ ในสถาบันการศึกษา คือ การพัฒนาเยาวชนจากพัฒนาทางกายพร้อมพัฒนาจิตใจไม่แยกจากกันตามนัยแห่งพุทธธรรม ใช้กระบวนการอบรมเลี้ยงดู วัฒนธรรมและศาสนาร่วมกัน คนทุกคนสามารถพัฒนาไปสู่การเป็นคนดี และเก่งได้ โดยการบ่มเพาะจิตใจก็ต้องเริ่มตั้งแต่วัยเด็ก 6 ปี เป็นช่วงสำคัญของการพัฒนาการเด็ก ให้พัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน และสอดคล้องกับที่ เกษม วัฒนชัย (2551, น. 5) กล่าวไว้ว่า ท่ามกลางผลกระทบอันเกิดจากกระแสโลกาภิวัตน์ และวิกฤติด้านต่าง ๆ ทั่วโลก และสิ่งที่คนไทยทำขึ้นมาเอง ซึ่งเป็นสภาพการหลงไหลไปกับกระแสสังคมผิดเพี้ยน เน้นวัตถุ เน้นบริโภคนิยม ละเลยสิ่งที่เป็นความดี ความจริง และความมั่งคั่ง ทำให้ประเทศไทยตกอยู่ในสภาพของการถอยหลังในหลาย ๆ ด้าน เมื่อเปรียบเทียบกับเพื่อนบ้านในอาเซียน ในโลก ที่สำคัญเมื่อเปรียบเทียบกับตนเอง ในอดีตเมื่อครั้งที่บ้านเมืองดี-ประชาชนมีสุข ให้เหมือนในอดีต และถึงเวลาแล้วที่คนไทยต้องมาร่วมมือกันเพื่อช่วยกัน

พื้นบ้านพื้นเมือง โดย ทุกคน ทุกองค์การสามารถทำได้คือ “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” ซึ่งตามเป้าหมายของการศึกษา ก็คือ การสร้างคนดี คนเก่งและคนมีน้ำใจให้แก่บ้านเมือง โรงเรียนที่จัดการศึกษาได้ตามเป้าหมายข้างต้น จึงต้องเป็นทั้ง “โรงเรียนคุณภาพ” และ “โรงเรียนคุณธรรม” คุณภาพการศึกษา มีเหตุปัจจัยหลายประการ เหตุปัจจัยที่สำคัญที่สุด สองประการ คือ 1) มีครูที่ศรัทธาในอาชีพครู มีความรู้อย่างดีในวิชาที่สอน และเป็นคนดี และ 2) มีการวางแผน และจัดการเรียนการสอนให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ของวิชาและหลักสูตร

จากการดำเนินการของสถานศึกษาที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรมที่ผ่านมา ยังไม่สามารถบริหารจัดการให้เกิดผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด อันเกิดผลที่ปรากฏกับผู้เรียนไม่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ประกอบกับพระบรมราโชบายด้านการศึกษาของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณบดินทรเทพยวรางกูร ที่ว่า การศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน ได้แก่ 1) มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง 2) มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง - มีคุณธรรม 3) มีงานทำ - มีอาชีพ และ 4) เป็นพลเมืองดี รวมถึงแนวปฏิบัติในเรื่อง การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง - มีคุณธรรม ได้แก่ 1) รู้จักแยกแยะ ผิด - ชอบ ชั่ว - ดี 2) ปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม 3) ปฏิเสธสิ่งที่ผิด สิ่งชั่ว และ 4) ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง (กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ, 2560, น. 20) ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ที่จะส่งผลให้ ครูและผู้เรียนเกิดคุณธรรมต่อไป

คำถามการวิจัย

1. แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ เป็นอย่างไร
2. รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ควรเป็นอย่างไร
3. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ เป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ และมีวัตถุประสงค์เฉพาะ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

2. เพื่อสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

3. เพื่อประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ และจะเป็นข้อมูล สารสนเทศสำหรับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในการกำหนดนโยบาย และส่งเสริมสนับสนุนสำหรับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมให้กับสถานศึกษาในสังกัด

2. สถานศึกษาสามารถนำรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ไปปรับและประยุกต์ใช้เป็นแนวทาง ในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้วิจัยได้เสนอขอบเขตการวิจัยในแต่ละขั้นตอน โดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการสังเคราะห์เอกสาร

1. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการศึกษาองค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

2. ตัวแปรที่ศึกษา

แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่เกี่ยวข้องของโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 9 คน จาก 3 โรงเรียน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนคุณธรรม ตามโครงการโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือมูลนิธิยุวสถิรคุณ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่เกี่ยวข้อง 1) โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จำนวน 3 คน 2) โรงเรียนผือจี่เชียงใหม่ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 คน และ 3) โรงเรียนปางมะภาควิทยา อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

1. ผู้วิจัยนำผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในเบื้องต้นและการใช้ภาษา

2. ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

3. ผู้วิจัยจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนากิจการโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการบริหาร การศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารและการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนากิจการโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนากิจการโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีจำนวนทั้งสิ้นจำนวน 724 คน กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม และเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของผู้บริหารโรงเรียนในแต่ละจังหวัด กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 254 คน

2. ตัวแปรที่ศึกษา

ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ ของรูปแบบการพัฒนากิจการโรงเรียนคุณธรรม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **โรงเรียนคุณธรรม** หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง ชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในกระบวนการขับเคลื่อนกิจกรรมส่งเสริมการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม โดยเน้นความคิดเชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม ทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาและปรับเปลี่ยนเป็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์ได้อย่างยั่งยืน

2. **แนวทางการพัฒนากิจการโรงเรียนคุณธรรม** หมายถึง การดำเนินการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

3. รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม หมายถึง องค์ประกอบของรูปแบบที่มีความสัมพันธ์ต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ หมายถึง วัตถุประสงค์ของการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม 1) เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอาชีพครู และเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน 2) เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนโดยเน้นความคิดเชิงระบบ และผ่านโครงการคุณธรรม 3) เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณธรรมโดยใช้หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ หมายถึง หลักแนวคิดที่นำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 4 หลักการ ได้แก่ หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักการความรับผิดชอบ และหลักการความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า หมายถึง ปัจจัยที่ใช้สำหรับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ได้แก่ คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม และวิธีการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ หมายถึง ผลที่เกิดจากการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 1) ประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นความสามารถที่ทำให้เกิดผลในการทำงาน กระบวนการ วิธีการพัฒนาคุณธรรมที่นำไปสู่ผลสำเร็จ และมีคุณภาพสูงสุดในการดำเนินการได้อย่างเต็มศักยภาพ 2) ประสิทธิผล เป็นการทำงานให้บรรลุเป้าหมาย หรือผลสำเร็จ ได้แก่ ประสิทธิภาพด้านครู ประกอบด้วย 1) ความเป็นครูมืออาชีพ 2) ความพอเพียง 3) ความกตัญญู 4) ความซื่อสัตย์สุจริต 5) ความรับผิดชอบ และ 6) อุทิศการณคุณธรรม และประสิทธิผลด้านผู้เรียน ประกอบด้วย 1) ความพอเพียง 2) ความกตัญญู 3) ความซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบ และ 5) อุทิศการณคุณธรรม

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน หมายถึง วิธีการประเมินผลการดำเนินงานของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการประเมินผลลัพธ์ 2) ประเด็นการประเมิน ประกอบด้วย ด้านครู 1) ความเป็นครูมืออาชีพ 2) ความพอเพียง 3) ความกตัญญู 4) ความซื่อสัตย์สุจริต 5) ความรับผิดชอบ และ 6) อุทิศการณคุณธรรม ด้านผู้เรียน 1) ความพอเพียง 2) ความกตัญญู 3) ความซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบ และ 5) อุทิศการณคุณธรรม 3) วิธีการประเมิน และ 4) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

เงื่อนไขความสำเร็จ หมายถึง ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการดำเนินงาน โรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องซึ่งเป็นเงื่อนไขที่จะทำให้รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมประสบผลสำเร็จ

4. ความเหมาะสมของรูปแบบ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในสถานศึกษา ว่าสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมได้

5. ความเป็นไปได้ของรูปแบบ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีต่อรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในสถานศึกษา ว่าเป็นไปได้ในการนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

6. ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ หมายถึง ความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ที่มีต่อการนำรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมในสถานศึกษา ว่ามีความเป็นประโยชน์ในการนำไปใช้ในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

7. ผู้บริหารโรงเรียน หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาหรือผู้รักษาการในตำแหน่งดังกล่าวของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม

บทที่ 2

เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง นำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา
2. แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม
3. แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
4. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ
5. หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
7. กรอบแนวคิดในการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา

ความหมายของการบริหาร

บาร์นาร์ด, ไชมอน, และกริฟฟิธส์ (Barnard, 1938; Simon, 1950; Griffiths, 1959 อ้างถึงในสุนทร โคตรบรรเทา, 2560, น. 17) ให้ความหมายว่า การบริหารเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์ของการตัดสินใจภายในองค์การบริหาร

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter, V. Good, 1973, p. 13) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้ในการดำเนินงานในองค์การทางการศึกษาเพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้

เซอร์จิโอวานนี โทมัส เจ (Sergiovanni Thomas, J., 2001, pp. 1-3) ให้ความหมายว่า การบริหาร คือ กระบวนการทำงานร่วมกับผู้อื่นหรือโดยผู้อื่น เพื่อให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

จันทราณี สงวนนาม (2551, น. 23-25) ได้ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือ การทำกิจกรรมโดยผู้บริหารและสมาชิกในองค์การเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ อย่างมีประสิทธิภาพ ด้วยการใช้ทรัพยากรและเทคโนโลยีให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ภารดี อนันต์นาวิ (2553, น. 1) ให้ความหมายของการบริหารว่า การบริหาร คือ กิจกรรมของคนตั้งแต่สองคนขึ้นไป มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ร่วมกัน

อุดม ชูลีวรรณ (2559, น. 14) ได้มีให้คำจำกัดความ “การบริหาร (Administration)” ไว้ดังนี้ คำว่า “การบริหาร (Administration)” กับคำว่า การจัดการ (Management) มีความหมายที่ใกล้เคียงกัน อาจใช้แทนกันได้แต่คำว่าการบริหาร (Administration) มีความหมายในเชิงศาสตร์ วิทยาการความรู้ (To know) ส่วนคำว่าการจัดการ (Management) มีความหมายไปในเชิงการกระทำ (To do) นิยมใช้ในทางธุรกิจมากกว่าการบริหารราชการ ซึ่งการบริหารใช้กับการกำหนดนโยบาย (Policy) ให้ระดับล่างนำไปปฏิบัติ ส่วนคำว่าการจัดการ (Management) เน้นในเรื่องการนำนโยบายที่ผู้บริหารระดับสูงออกนำไปปฏิบัติ

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างบุคคลหรือกลุ่มบุคคล มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินงาน ในองค์การทางการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2550, น. 6) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ว่า การดำเนินการต่าง ๆ ของผู้บริหาร เพื่อให้กลุ่มคนกลุ่มหนึ่ง (นักเรียน) ได้เจริญงอกงามไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการ โดยกำหนดให้คนกลุ่มหนึ่ง (ครู) เป็นตัวแทนในการดำเนินการ

สุธรรม ธรรมทัศนานนท์ (2554, น. 10) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ว่า การดำเนินของกลุ่มบุคคลเพื่อพัฒนาให้มีคุณภาพทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ และความเป็นคนดีที่หมายถึงการดำเนินงานของกลุ่มบุคคล ซึ่งอาจเป็นการดำเนินงานของครูใหญ่ร่วมกับครูน้อย ในโรงเรียน อธิการบดีร่วมกับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการร่วมกับอธิบดีกรมต่าง ๆ และครูอาจารย์ในสถาบันการศึกษาต่าง ๆ และกลุ่มบุคคลเหล่านี้ต่างร่วมมือกันพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งสิ้น การจะพัฒนาคนให้มีคุณภาพได้นั้นจะต้องมีการดำเนินการในการเรียนการสอน การจัดกิจกรรม การวัดผล การจัดอาคารสถานที่และพัสดุครุภัณฑ์ การสรรหาบุคคลมาดำเนินการ หรือมาทำการสอนในสถาบันการศึกษา การปกครองนักเรียน เพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีมีวินัยและอื่น ๆ ซึ่งการดำเนินงานเหล่านี้รวมเรียกว่า ภารกิจทางการบริหารการศึกษาหรืองานบริหารการศึกษา

หวน พินธุพันธ์ (2554, น. 4) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ว่า กิจกรรมต่าง ๆ ที่บุคคลหลายคนร่วมมือกันดำเนินการเพื่อพัฒนาเด็ก เยาวชน ประชาชน หรือสมาชิกของสังคมในทุก ๆ ด้าน เช่น ความสามารถ ทศนคติ พฤติกรรม ค่านิยมหรือคุณธรรม ทั้งในด้านสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพื่อให้บุคคลดังกล่าวเป็นสมาชิกที่ดีและมีประสิทธิภาพของสังคมโดยกระบวนการต่าง ๆ ทั้งที่เป็นระเบียบแบบแผนและไม่เป็นระเบียบแบบแผน

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2555, น. 14) ได้ให้ความหมายการบริหารการศึกษาไว้ว่า การดำเนินการเกี่ยวกับการศึกษาโดยใช้คน เงิน วัสดุ อุปกรณ์ การจัดการ และพัฒนาบุคคลให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

สรุปได้ว่า การบริหารการศึกษา คือ การจัดการควบคุมและอำนวยความสะดวกในการดำเนินกิจการของสถานศึกษาทุกแห่ง เพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพ เพราะกิจกรรมทั้งหมดเป็นองค์ประกอบที่จะช่วยให้การบริหารการศึกษาบรรลุวัตถุประสงค์

แนวคิดกระบวนการบริหาร

แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการบริหารสำหรับงานวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความหมายของกระบวนการบริหารเป็นขั้นตอนการทำงานที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งกระบวนการบริหารในแนวคิดของนักการศึกษา สรุปได้ดังนี้

วิโรจน์ สารรัตนะ (2542, น. 3-5) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารเป็นขบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่หลักทางการบริหารอย่างน้อย 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำ และการควบคุม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบที่จะให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

การวางแผน (Planning) เป็นหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งนักวิชาการทั้งหลายกำหนดขึ้น จะเริ่มต้นด้วยหน้าที่การวางแผนเป็นอันดับแรก จึงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนเป็นอย่างดี โดยที่องค์ประกอบของกระบวนการวางแผนขององค์การหนึ่ง ๆ ประกอบด้วย ภารกิจ จัดหมาย และแผน โดยภารกิจเป็นข้อประกาศอย่างกว้าง ๆ เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายหรือเหตุผลพื้นฐานในการดำรงอยู่ขององค์การ และขอบข่ายงานเฉพาะขององค์การหรือที่ทำให้้องค์การแตกต่างจากองค์การอื่น สำหรับจุดหมายเป็นเป้าหมายแห่งอนาคตหรือผลลัพธ์สุดท้ายที่้องค์การต้องการให้บรรลุผล ขณะเดียวกัน แผน หมายถึง วิธีทางที่ก่อให้เกิดการกระทำเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับ้องค์การ

การจัดองค์การ (Organizing) เป็นหน้าที่ทางการบริหารที่สืบเนื่องจากการวางแผน กล่าวคือ เมื่อ้องค์การจัดทำจุดหมาย และแผนเชิงยุทธศาสตร์แล้ว ผู้บริหารควรต้องออกแบบโครงสร้าง้องค์การเพื่อให้การบริหารงานบรรลุจุดหมายแผนเชิงยุทธศาสตร์ของ้องค์การนั้น การออกแบบโครงสร้าง้องค์การเป็นกิจกรรมที่ควรได้รับการตรวจสอบอยู่เสมอเนื่องจากปัจจัยที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้าง้องค์การเกิดขึ้นมากมาย

การนำ (Leading) เป็นสภาวะที่ผู้นำใช้ความพยายามที่จะให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดมุ่งหมายของ้องค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล การที่จะเป็นผู้นำที่มีศักยภาพดังกล่าวได้พึงทำความเข้าใจทฤษฎีการจูงใจ (Motivation) ภาวะผู้นำ (Leadership) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และการบริหารกลุ่ม (Group) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

การควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการวางระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้การปฏิบัติงานของ้องค์การบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้ มุ่งให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกใน้องค์การได้ประพฤติปฏิบัติไปในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานการทำงานที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์

จุดอ่อนจุดแข็งขององค์การ การเสริมพฤติกรรมที่พึงประสงค์และลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสมาชิกในองค์การ

จันทรานี สงวนนาม (2551, น. 34-39) ได้สรุปตามแนวคิดกระบวนการบริหารของนักการศึกษาหลายท่าน ไว้ดังนี้

1. สมาคมผู้บริหารการศึกษาของสหรัฐอเมริกา (The American Association of School Administrators: AASA) มีความเห็นว่า กระบวนการบริหารการศึกษา ควรประกอบด้วยกิจกรรม 5 ชั้น ดังนี้

- 1.1 การวางแผน (Planning) คือ การวางแผนปฏิบัติการในการบริหารการศึกษา
- 1.2 การจัดสรรทรัพยากร (Allocation) คือ การสรรหาทรัพยากรที่เป็นปัจจัย ที่จำเป็นในการบริหารงาน
- 1.3 การบำรุงขวัญ (Stimulating) คือ การให้กำลังใจและบำรุงขวัญผู้ปฏิบัติงาน
- 1.4 การประสานงาน (Coordinating) คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงาน
- 1.5 การประเมินผล (Evaluation) คือ การประเมินผลงานหรือติดตาม ตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน

2. ลูเธอร์ กุลlick, และอันแดล เออร์วิค (Luther Gulick, & Lyndall Urwick) ได้นำแนวคิดของอองรี ฟาโยล์ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารราชการ โดยได้ขยายกิจกรรมทางการบริหารออกเป็น 7 ประการ รวมเรียกว่า POSDCoRB ซึ่งเป็นงานในหน้าที่ของผู้บริหารในองค์การราชการโดยทั่วไป ดังนี้

2.1 การวางแผน (Planning) หมายถึง การวางแผนล่วงหน้าว่าองค์การจะต้องทำอะไรบ้างเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย

2.2 การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง การจัดองค์การ การกำหนดโครงสร้าง การแบ่งสายงาน การจัดสายการบังคับบัญชาและการกำหนดตำแหน่งหน้าที่

2.3 การบังคับบัญชา (Staffing) หมายถึง การบริหารงานบุคคล ได้แก่ การจัดอัตรากำลัง การสรรหา การพัฒนา การสร้างบรรยากาศที่ดีในการทำงาน การประเมินผลงาน การพิจารณาความดี ความชอบ การให้สวัสดิการและการให้พ้นจากงาน

2.4 การควบคุมงาน (Directing) หมายถึง การอำนวยความสะดวก การตัดสินใจ การวินิจฉัยสั่งการและการควบคุมบังคับบัญชา

2.5 การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง การประสานงานเพื่อให้เกิดความร่วมมือเพื่อดำเนินการไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

2.6 การรายงาน (Reporting) หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติขององค์การเพื่อให้สมาชิกขององค์การทราบความก้าวหน้าของการดำเนินงาน

2.7 การงบประมาณ (Budgeting) หมายถึง การใช้เงิน การควบคุมการใช้จ่ายและการตรวจสอบด้านการเงิน

3. เจสซี บี ซีเยอร์ส (Jesse, B. Seaes) ให้ความเห็นว่าการบริหารการศึกษาจะต้องดำเนินการไปตามกระบวนการ 5 ขั้น ดังนี้

3.1 การวางแผน (Planning) คือ การกำหนดแผนงานและโครงการล่วงหน้า

3.2 การจัดองค์การ (Organizing) คือ การจัดโครงสร้างและกำหนดตำแหน่งหน้าที่

3.3 การอำนวยการ (Organizing) คือ การสั่งการและมอบหมายงาน

3.4 การประสานงาน (Coordinating) คือ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยงานและตำแหน่งต่าง ๆ ในหน่วยงาน

3.5 การควบคุมงาน (Controlling) คือ การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงาน

4. อองรี ฟาโยล์ (Henry Fayol) บิดาแห่งการบริหารจัดการ ให้ความเห็นว่าการบริหารเป็นศาสตร์อย่างหนึ่งและเป็นหลักสากลที่สามารถนำไปใช้ได้กับการบริหารทุกประเภท โดยการบริหารจัดการเป็นส่วนสำคัญพื้นฐานของการบริหารงานที่ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 5 ประการที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่อง ดังนี้

4.1 การวางแผน (To Plan) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่าง ๆ แล้วกำหนดแผนการปฏิบัติงานไว้เป็นแนวทางในการทำงานในอนาคต

4.2 การจัดองค์การ (To Organize) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารในการจัดโครงสร้างของงานและอำนาจหน้าที่ของบุคคล

4.3 การบังคับบัญชา (To Command) หมายถึง กระบวนการเกี่ยวกับการวินิจฉัยสั่งการ การตัดสินใจ การมอบหมายหน้าที่การงาน การนิเทศงาน ตลอดจนการใช้ภาวะผู้นำ

4.4 การประสานงาน (To Coordinate) หมายถึง ความร่วมมือ ร่วมใจในการปฏิบัติงาน การจัดระเบียบงานให้เรียบร้อย สอดคล้องกลมกลืนกันเพื่อให้งานสมดุลและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ การประสานงานเปรียบเสมือนตัวกลางนำฟันเฟืองของบรรดากิจกรรมทั้งหลายให้สอดคล้องต้องกันเพื่อให้งานดำเนินไปด้วยความกลมกลืนราบรื่นและเรียบร้อย

4.5 การควบคุมงาน (To Control) หมายถึง การกำกับงานและตรวจสอบว่าการปฏิบัติงานได้ดำเนินไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ โดยอาศัยการรายงานและงบประมาณ เป็นเครื่องมือ

โบวี และคณะ (Bovee et al., 1993, p. 5) ได้สรุปไว้ว่า หน้าที่ของการบริหารจัดการมี 4 ประการ ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย (Goals) การกำหนดกลยุทธ์ (Strategy) และการพัฒนาแผนย่อยเพื่อให้เกิดการประสานงานกิจกรรมต่าง ๆ

2. การจัดองค์การ (Organizing) เป็นการกำหนดว่าจะทำงานอะไร บุคคลใดที่มีความเหมาะสมที่จะทำงานนั้น การจัดองค์การจะต้องมีการจัดบุคคลเข้าทำงาน (Staffing) ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นทางการเพื่อให้มั่นใจว่าองค์การมีพนักงานที่มีความสามารถในงานทุกระดับ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การทั้งในระยะสั้นและระยะยาว

3. การนำ (Leading) ประกอบด้วย การจูงใจผู้ใต้บังคับบัญชา การสั่งการการคัดเลือกช่องทางสื่อสารที่มีประสิทธิผล รวมไปถึงการบริหารความขัดแย้ง

4. การควบคุม (Controlling) เป็นการติดตามผลและแก้ไขปรับปรุงสิ่งที่จำเป็นเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นว่างานบรรลุผลตามที่ได้วางแผนไว้

ฮาโรลด์ คูนท์ซ์, และซีวีล โอ ดอนเนลล์ (Harold Koontz, & Civil O'Donnell, 1972, p. 16) ได้สรุปไว้ว่ากระบวนการบริหาร ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ซึ่งต่างก็แยกจากกันโดยหน้าที่และภารกิจแต่จะดำเนินไปเป็นกระบวนการตามลำดับและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ตามระบบบริหาร ดังนี้

1. การวางแผน (Planning) ประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ขององค์การและการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุผล

2. การจัดองค์การ (Organizing) ประกอบไปด้วย การนำปัจจัยทางการบริหาร เช่น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และวิธีการบริหารที่จะทำให้เกิดสัมฤทธิ์ผล

3. การจูงใจ (Motivating) ประกอบไปด้วยการอำนวยความสะดวก (Directing) การติดต่อสื่อสาร (Communicating) และการเป็นผู้นำในการดำเนินการ (Leading)

4. การควบคุมงาน (Controlling) เป็นการติดตามและประเมินผลเพื่อเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับแผนที่กำหนดไว้ว่ามีความเบี่ยงเบนไปจากความคาดหวังมากน้อยเพียงใด

แอนดรู เจ ดูบริน (Andrew, J. Dubrin, 2010, pp. 12-13) ได้สรุปไว้ว่า ขั้นตอนการบริหารมีความแตกต่างกันไป เช่น การจัดบุคลากร (Staffing) ไปรวมในด้านการจัดองค์การ (Organizing) การกำหนดเป้าหมายขององค์การ (Goal Setting) จัดรวมอยู่ในการวางแผน (Planning) สำหรับการตัดสินใจ สั่งการ การสื่อสารและการจูงใจ จัดรวมอยู่ในด้านการนำ (Leading) ซึ่งกระบวนการบริหารตามแนวคิดของแอนดรู เจ ดูบริน มีดังนี้

1. การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการกำหนดเป้าหมายขององค์การและวางแนวทางดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมายนั้น ประกอบด้วยการวิเคราะห์สภาพปัจจุบันขององค์การ การกำหนดเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ การกำหนดนโยบาย มาตรการและกลยุทธ์ การดำเนินงาน รวมทั้งการกำหนดทรัพยากรที่ต้องใช้ในการดำเนินงาน

2. การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง กระบวนการจัดการทรัพยากรและการจัดระบบการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ ประกอบด้วย การจัดทำแผนภูมิปฏิบัติงาน การจัดบุคลากรรับผิดชอบงานต่าง ๆ การจัดทำมาตรฐานและรายละเอียดการปฏิบัติงาน การจัดระบบ

การบังคับบัญชาและการประสานงาน การกำหนดภารกิจขององค์การการจ้ระบบทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมในองค์การ

3. การนำ (Leading) หมายถึง การอำนวยการและการประสานงาน เพื่อให้บุคลากรปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายขององค์การ ซึ่งต้องอาศัยภาวะผู้นำของผู้บริหารประกอบด้วย การจูงใจ การตัดสินใจสั่งการ การสื่อสารและการแก้ปัญหาความขัดแย้งของบุคลากร

4. การควบคุม (Controlling) หมายถึง การกำกับให้การดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายและแผนขององค์การ ประกอบด้วย การตรวจสอบ ติดตาม การเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้และการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงาน

เอ็ดวาร์ด เดมมิ่ง (Edwards Deming, n.d. อ้างถึงใน ชรินทร์ แสงแก้ว, 2546, น. 34) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารด้วยวงจรคุณภาพวงจรมมิ่ง ซึ่งเป็นกระบวนการบริหารงานหรือการจ้ระบบการทำงานให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้ผลผลิตที่ออกมามีคุณภาพได้มาตรฐานตามเป้าหมายกำหนด ซึ่งได้เสนอขั้นตอนการบริหารงานคุณภาพ “วงจรมมิ่ง” (Deming cycle) ไว้ 4 ขั้นตอน คือ

1. การจัดทำและการวางแผน (Plan)
 - 1.1 ทำความเข้าใจวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนแล้วกำหนดหัวข้อควบคุม
 - 1.2 กำหนดค่าเป้าหมายที่ต้องการบรรลุให้แก่หัวข้อควบคุมแต่ละข้อ
 - 1.3 กำหนดวิธีดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
2. การปฏิบัติตามแผน (Do)
 - 2.1 หาความรู้เกี่ยวกับวิธีดำเนินการนั้น
 - 2.2 ดำเนินการตามวิธีการที่กำหนด
 - 2.3 เก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของหัวข้อควบคุม
3. การตรวจสอบ ติดตามและประเมินผล (Check)
 - 3.1 ตรวจสอบว่าการปฏิบัติงานเป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐานหรือไม่
 - 3.2 ตรวจสอบว่าค่าที่วัดได้อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานหรือไม่
 - 3.3 ตรวจสอบว่าหัวข้อควบคุมได้ตามเป้าหมายที่วางไว้หรือไม่
4. กำหนดมาตรฐานแก้ไขปัญหาและข้อเสนอแนะที่ทำให้ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย (Act)
 - 4.1 ถ้าการปฏิบัติงานไม่เป็นไปตามวิธีการทำงานมาตรฐาน ก็หามาตรการแก้ไข
 - 4.2 ถ้าผลลัพธ์ที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ก็ค้นหาสาเหตุและแก้ไขที่ต้นตอ เพื่อมิให้เกิดปัญหาซ้ำขึ้นอีก
 - 4.3 ปรับปรุงระบบการทำงานและเอกสารวิธีการทำงานมาตรฐาน

โรอัล เอฟ แคมเบลล์ (Roald F. Campbell, 1972, p. 67) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการบริหารเป็น 5 ขั้นตอน คือ การตัดสินใจ (Decision-Making) การวางแผนโครงการ (Programming) การเสริมกำลังบำรุง (Stimulating) การประสานงาน (Coordination) และการประเมินผล (Evaluation) สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารเป็นขั้นตอนการทำงานที่ต่อเนื่อง มีการร่วมมือกันทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง โดยใช้เทคนิคและวิธีการต่าง ๆ ในการดำเนินงานในองค์การทางการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และนำองค์การไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยทางการบริหาร

เฮอริเบิร์ต เอ ไชมอน (Herbert, A. Simon, 1972, p. 28) ได้สรุปไว้ว่า ปัจจัยการบริหารเป็นเครื่องมือที่ช่วยสนับสนุนให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ประการ คือ บุคลากร (Man) เงิน (Money) การบริหารทั่วไป (Management) การบริการประชาชน (Market) คุณธรรม (Moral) ข้อมูลข่าวสาร (Massage) การวัดผล (Measurement)

เฮอริเชย์ พี, แบลนชาร์ด เค เอช, และจอห์นสัน (Hersey, P., Blanchard, K.H., & Johnson, 2001, p. 98) ได้สรุปไว้ว่า ปัจจัยที่ 5 สำหรับการบริหารคือการจูงใจ (Motivation) โดยมีความเห็นว่าการจูงใจ เป็นปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการบริหารองค์การ องค์การจะอยู่รอดและเจริญเติบโตขึ้นได้ ก็ด้วยแรงจูงใจที่องค์การมีให้ต่อพนักงาน แรงจูงใจเหล่านี้ได้แก่ รายได้ รางวัล ค่าตอบแทน สวัสดิการต่าง ๆ รวมทั้งรางวัลที่มีได้เป็นตัวตนหรือจับจ้องได้ เช่น การยกย่องชมเชย การประกาศเกียรติคุณ เป็นต้น แรงจูงใจเหล่านี้ถ้าองค์การสามารถตอบสนองให้แก่พนักงานได้ การลาออก การโยกย้ายและการขาดงานของพนักงานจะลดลงในการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ปัจจัยทางการบริหารประกอบด้วย 2 องค์ประกอบ ดังนี้

1. บุคลากร (Personnal) ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้บริหารสถานศึกษา และครู ซึ่งต้องอาศัยการจูงใจเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินงานร่วมกัน ของบุคลากรทุกคน ในการจัดการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

2. งานบริหารสถานศึกษา (School Administrative Tasks) ได้แก่ ภารกิจที่ต้องดำเนินการ เพื่อให้สามารถเพิ่มโอกาสทางการศึกษา พัฒนาคุณภาพของนักเรียน รวมไปถึงการใช้ทรัพยากรทางการบริหารให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

จันทรานี สงวนนาม (2551, น. 28) ได้สรุปไว้ว่า ทรัพยากรพื้นฐาน ทางการบริหารมีอยู่ 4 ประการ หรือที่เรียกว่า 4M's ได้แก่

1. คน (Man) ได้แก่ บุคคลหรือกลุ่มบุคคล ในองค์การที่ทำงานร่วมกัน
2. เงิน (Money) ได้แก่ งบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนขององค์การ
3. วัสดุสิ่งของ (Materials) ได้แก่ วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ
4. การจัดการ (Management) ได้แก่ การบริหารงานองค์การของผู้บริหาร

วิรัช วิรัชนิภาวรรณ (2551, น. 47) ได้สรุปไว้ว่า การบริหารจัดการเพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จได้นั้น จะเกี่ยวข้องกับปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ 1) การบริหารคน (Man) 2) การบริหารเงิน (Money) 3) การบริหารวัสดุอุปกรณ์ (Material) 4) การบริหารงานทั่วไป (Management) 5) การบริหารการให้บริการประชาชน (Market) 6) การบริหารคุณธรรม (Morality) 7) การบริหารข้อมูล (Message) 8) การบริหารเวลา (Minute) และ 9) การบริหารการวัดผล (Measurement)

รังสรรค์ อินทน์จันทน์ (2552, น. 47) ได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีการบริหาร หมายถึง การที่องค์การได้นำสิ่งที่เป็นทรัพยากรการบริหารมาสนับสนุนการดำเนินงาน เพื่อทำให้เกิดการขับเคลื่อนกระบวนการบริหาร และนำไปสู่การบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยทฤษฎีการบริหาร ได้แก่ คน (Man) เงิน (Money) วัสดุสิ่งของ (Material) การจัดการ (Management) กระบวนการทำงานหรือวิธีการปฏิบัติงาน (Method) การตลาด (Market) และเวลา (Time)

สรุปได้ว่า ปัจจัยทางการบริหาร ที่มีต่อการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์ขององค์การให้ประสบความสำเร็จ ประกอบไปด้วยปัจจัยบุคคลหรือกลุ่มบุคคล ในองค์การที่ทำงานร่วมกัน ปัจจัยด้านงบประมาณที่ใช้ในการบริหารทุก ๆ ส่วนขององค์การ ปัจจัยด้านวัสดุสิ่งของ และปัจจัยการบริหารงานองค์การของผู้บริหาร

หน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

หน้าที่และความรับผิดชอบของผู้บริหารสถานศึกษา มีนักการศึกษาได้เสนอไว้ดังนี้

คเนวิช เอส เจ (Knezevich, S.J., 1984, pp. 16-18) ได้สรุปไว้ว่า บทบาทของผู้บริหารหรือผู้นำทางการศึกษาในการบริหารให้เกิดประสิทธิผล ดังนี้

1. บทบาทเป็นผู้กำหนดทิศทางการปฏิบัติงาน ทำหน้าที่ชี้แจงทำความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของหน่วยงาน มีความรู้ ทักษะในการจัดสรรงบประมาณแบบโครงสร้าง
2. บทบาทเป็นผู้กระตุ้นความเป็นผู้นำ มีความสามารถในจูงใจ กระตุ้นและมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมรวมของมนุษย์ มีทักษะในกระบวนการกลุ่ม
3. บทบาทเป็นนักวางแผน สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ในอนาคต จัดเตรียมบุคลากรให้พร้อมในการรับมือกับสิ่งใหม่ ๆ ที่จะเกิดขึ้น มีความรู้ เข้าใจในการวางแผน
4. บทบาทเป็นผู้ตัดสินใจ เป็นผู้รอบรู้วิธีเทคนิคการตัดสินใจ
5. บทบาทเป็นผู้จัดองค์การ สามารถออกแบบขยายงาน กำหนดโครงสร้างขององค์การใหม่ มีความเข้าใจพลวัตขององค์การและพฤติกรรมขององค์การ
6. บทบาทเป็นผู้เปลี่ยนแปลง เป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงมาสู่สถาบัน จะเปลี่ยนอะไรอย่างไร ควรเปลี่ยนสถานการณ์ใด เมื่อไร
7. บทบาทเป็นผู้ประสานงาน มีความเข้าใจในรูปแบบปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์ เข้าใจเครือข่ายของการสื่อสาร รู้จักวิธีติดต่องาน การรายงาน การประสานกิจกรรมต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

8. บทบาทเป็นผู้สื่อสาร สามารถในการสื่อสาร ทั้งการพูด การเขียน การใช้สื่อเพื่อการสื่อสาร สามารถในการประชาสัมพันธ์

9. บทบาทเป็นผู้จัดการความขัดแย้ง ความขัดแย้งเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องเข้าใจถึงสาเหตุ สามารถต่อรองไกล่เกลี่ย สามารถแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้

10. บทบาทเป็นผู้แก้ปัญหา เป็นผู้นำสามารถเข้าใจปัญหาวินิจฉัยและแก้ปัญหาได้

11. บทบาทเป็นผู้บริหารการเรียนการสอน ต้องมีความเข้าใจในระบบการเรียนรู้ เข้าใจ การสร้าง การพัฒนาหลักสูตร การใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา

12. บทบาทเป็นผู้บริหารบุคคล มีเทคนิคในการเป็นผู้นำ การเจรจาต่อรองประเมินผลงาน และการปฏิบัติงาน

13. บทบาทเป็นผู้บริหารทรัพยากร มีความสามารถบริหารการเงิน งบประมาณบริหาร วัสดุ ครุภัณฑ์ การก่อสร้าง การบำรุงรักษา หาทรัพยากรสนับสนุนจากภายนอก

14. บทบาทเป็นผู้ประเมินผล สามารถประเมินความต้องการ การประเมินระบบวิธี ทางสถิติ กระบวนการทางวิทยาศาสตร์

15. บทบาทเป็นนักประชาสัมพันธ์ มีทักษะในการสื่อความหมาย วิธีสร้างภาพพจน์ที่ดี รู้และเข้าใจการเผยแพร่ข่าวสารด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ

16. บทบาทเป็นประธานในพิธีการ มีความสามารถในพิธีการต่าง ๆ ในสังคม
ธีระ รุญเจริญ (2547, น. 36-39) ได้สรุปไว้ว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหาร ของผู้บริหาร สถานศึกษาที่มีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ดังนี้

1. การเป็นผู้นำทางวิชาการ ให้ความสำคัญต่อการส่งเสริม สนับสนุนการเปลี่ยนแปลง รูปแบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ มีการวางแผนนโยบายและยุทธศาสตร์ เพื่อการปฏิรูปการเรียนรู้อย่างชัดเจน ให้คำปรึกษา แนะนำและสร้างพลังความร่วมมือของทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องเพื่อปฏิรูปการเรียนรู้

2. การบริหารงานแบบมีส่วนร่วม ผู้สามารถบริหารอย่างอิสระให้เกิดความคล่องตัว ในการบริหารและเน้นการมีส่วนร่วมทั้งครูและบุคลากรภายในโรงเรียน บุคคลและหน่วยงานภายนอก โรงเรียน

3. การเป็นผู้อำนวยความสะดวกทั้งทางด้านวิชาการ เช่นการจัดสื่อต่าง ๆ เทคโนโลยี ในการเรียนการสอน อุปกรณ์ส่งเสริมการเรียนรู้ต่าง ๆ รวมทั้งการให้บริการและจัดสภาพแวดล้อม ในการเรียนรู้ เช่น แหล่งเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเองและจัดบรรยากาศ ของโรงเรียนให้อ้อและส่งเสริมผู้เรียนรักที่จะเรียนรู้และรู้จักแสวงหาความรู้

4. การประสานสัมพันธ์ ผู้บริหารต้องประสานงานและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับทุกฝ่าย ที่เกี่ยวข้องทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน เพื่อสร้างเครือข่ายผู้สนับสนุนทรัพยากรต่าง ๆ ได้แก่

งบประมาณ บุคคล เช่น ผู้เชี่ยวชาญ ทรัพยากรด้านการเรียนการสอน เช่น อุปกรณ์การเรียน อุปกรณ์กีฬา สื่อ เทคโนโลยีที่ทันสมัย

5. การส่งเสริมการพัฒนาครูและบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยการส่งเสริมให้เข้า ฝึกอบรม ประชุม สัมมนาและไปทัศนศึกษาเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ให้ทันต่อความก้าวหน้าและความเปลี่ยนแปลง เพื่อนำมาประยุกต์และปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนให้ดีขึ้น

6. การสร้างแรงจูงใจ เข้าใจความต้องการของฝ่ายต่าง ๆ ให้สำคัญกับทีมงานและสร้างแรงจูงใจในการทำงานด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การแสดงความขอบคุณ การเผยแพร่ผลงานของทีมงานและการยกย่องให้รางวัล

7. การประเมินผล ผู้บริหารต้องจัดให้มีการประเมินผลตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ นำผลการประเมินมาใช้ในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษาเพื่อเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและครบวงจร

8. การส่งเสริม การสนับสนุนการวิจัยและพัฒนา เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ของครูและทีมงาน รวมทั้งผู้บริหารอาจเข้าไปมีส่วนร่วมในการทำวิจัยด้วย

9. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญกับงานเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ข้อมูลข่าวสารของโรงเรียนให้ชุมชนและสาธารณชนทราบ ด้วยวิธีการที่หลากหลายเพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมมากขึ้น

10. การส่งเสริมเทคโนโลยี เพื่อให้ทันต่อเจริญก้าวหน้าทั้งในและต่างประเทศ ให้สอดคล้องกับยุคของสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา (2549, น. 42) ได้สรุปมาตรฐานการปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษา ไว้ดังนี้

1. ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการเกี่ยวกับการพัฒนาวิชาชีพการบริหารการศึกษา
2. ตัดสินใจปฏิบัติกิจกรรมต่าง ๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียน และชุมชน
3. มุ่งมั่นพัฒนาผู้ร่วมงานให้สามารถปฏิบัติงานได้เต็มศักยภาพ
4. พัฒนาแผนงานขององค์การให้สามารถปฏิบัติได้เกิดผลจริง
5. พัฒนาและใช้นวัตกรรมการบริหารจนเกิดผลงานที่มีคุณภาพสูงขึ้นไปลำดับ
6. ปฏิบัติงานขององค์การโดยเน้นผลถาวร
7. รายงานผลการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างเป็นระบบ
8. ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี
9. ร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่นอย่างสร้างสรรค์
10. แสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนา

11. เป็นผู้นำและสร้างผู้นำ
12. สร้างโอกาสในการพัฒนาได้ทุกสถานการณ์

สรุปได้ว่า ผู้บริหารทุกคนต้องมีความรู้ ความสามารถหรือมีศาสตร์ทางการบริหารที่สามารถประยุกต์ใช้ ศาสตร์เหล่านั้นกับปัจจัยทางการบริหารได้อย่างมีศิลป์เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

แนวคิดทฤษฎีระบบ

ความหมายของระบบ

ทฤษฎีระบบเป็นทฤษฎีการศึกษาองค์การและการบริหารที่นำปัจจัยต่าง ๆ ประกอบเข้าด้วยกันเป็นระบบองค์การหนึ่ง ๆ นั้นต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน สามารถส่งผลกระทบต่อถึงกันได้ นอกจากนี้ในปัจจัยหนึ่ง ๆ จะต้องมีการเฉพาะภายในของตัวเอง ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างออกไปจากปัจจัยชนิดอื่น ๆ ความหมายของระบบมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

คาสต์ เอฟ อี และโรเซนซวิก เจ อี (Kast, F.E., & Rosenzweig, J.E., 1985, p. 102) ได้สรุปไว้ว่า ระบบ หมายถึง องค์ประกอบหรือระบบย่อยที่มีปฏิสัมพันธ์กัน เพื่อปฏิบัติหน้าที่หรือทำกิจกรรมบางอย่างร่วมกันเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของระบบใหญ่ที่เป็นภาพรวม

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ (2551, น. 7) ได้สรุปไว้ว่า ระบบประกอบไปด้วยการรวมกลุ่มของสิ่งต่าง ๆ (Components) หรือกระบวนการต่าง ๆ (Processes) ที่มีความสัมพันธ์กัน (Interrelated) เพื่องานหรือวัตถุประสงค์บางอย่าง หากสิ่งใดหรือกระบวนการใดมีการเปลี่ยนแปลง จะกระทบกระเทือนสิ่งอื่น ๆ หรือกระบวนการอื่น ๆ ไปด้วย

ประชุม รอดประเสริฐ (2545, น. 20) ได้สรุปไว้ว่า ระบบ หมายถึง องค์ประกอบของสรรพสิ่ง ที่รวมกันอย่างเป็นเอกภาพ โดยแต่ละองค์ประกอบปฏิบัติภาระหน้าที่ของตนเองอย่างประสานสัมพันธ์กับภาระหน้าที่ขององค์ประกอบอื่น ๆ และเป็นการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีรูปแบบและมีขั้นตอน

จันทราณี สงวนนาม (2551, น. 93) ได้สรุปไว้ว่า ระบบ หมายถึง กลุ่มขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อกระทำกิจกรรมให้ได้ ผลสำเร็จตามความต้องการขององค์การ

สรุปได้ว่า ระบบ หมายถึง กลุ่มขององค์ประกอบที่มีความสัมพันธ์กันเป็นเอกภาพ ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์การ

หลักการและแนวคิดของทฤษฎีระบบ

หลักการและแนวคิดของทฤษฎีระบบมีนักการศึกษา ได้กล่าวไว้ดังนี้

เบอร์ทาแลนซ์ฟี แอล วี (Bertalanffy, L.V., 1973, pp. 26-48) นำเสนอทฤษฎีระบบและการประยุกต์ใช้ มีสาระสำคัญสรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบจะพิจารณาปัญหาที่ข้อเท็จจริงว่าสิ่งต่าง ๆ มีความสัมพันธ์กันและคุณค่าของการเปลี่ยนแปลงในบรรยากาศสร้างสรรค์ทางปัญญา (Intellectual Climate) คือ การยอมรับในการมองปัญหาใหม่ ๆ ที่มีอยู่เดิม แต่ถูกมองข้ามมาก่อนเป็นการพิจารณา

ปัญหาในแนวทางใหม่ซึ่งเป็นวิถีทางสำคัญที่ช่วยอธิบายและคาดคะเนที่มีความตรงกับปัญหาที่อยู่รอบ ๆ ซึ่งได้รับการยอมรับในฐานะที่ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง โดยพื้นฐานของทฤษฎีระบบสำหรับสิ่งมีชีวิตที่ไม่หยุดนิ่ง แม้ภายใต้เงื่อนไขที่สภาพแวดล้อมภายนอกที่แต่ระบบภายในยังคงมีปฏิสัมพันธ์กันและทฤษฎีระบบสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงต่าง ๆ ได้อย่างหลากหลายและเหมาะสม

จันทราณี สงวนนาม (2551, น. 93-94) ได้สรุปไว้ว่าหลักการและแนวคิดของทฤษฎีระบบไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีระบบมีความเชื่อว่าระบบจะต้องเป็นระบบเปิด (Open System) กล่าวคือจะต้องมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมโดยได้รับสิทธิพลหรือผลกระทบตลอดเวลา จากสภาพแวดล้อม
2. มีรูปแบบของการจัดลำดับ (The Hierarchical Model) ในลักษณะของระบบใหญ่และระบบย่อยที่สัมพันธ์กัน
3. มีรูปแบบของปัจจัยป้อนเข้าและผลผลิต (Input Output Model) ซึ่งแสดงให้เห็นถึงผลของปฏิสัมพันธ์ที่มีกับสิ่งแวดล้อม โดยเริ่มต้นจากปัจจัย กระบวนการและผลผลิตตามลำดับเป็นองค์ประกอบของระบบ
4. แต่ละองค์ประกอบของระบบจะต้องมีส่วนสัมพันธ์กัน หรือมีผลกระทบต่อกันและกัน (The Entities Model) หมายความว่า ถ้าองค์ประกอบของระบบตัวใด ตัวหนึ่งเปลี่ยนไป ก็จะมีผลต่อการปรับเปลี่ยนขององค์ประกอบตัวอื่นด้วย
5. ทฤษฎีระบบเชื่อในหลักการของความมีเหตุ มีผลของสิ่งต่าง ๆ (Cause and Effect) ซึ่งเป็นหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่สามารถพิสูจน์ได้และเชื่อว่าปัญหาทางการบริหารที่เกิดขึ้นมักจะมีสาเหตุที่มากกว่าหนึ่งสาเหตุ
6. ทฤษฎีระบบจะมองทุก ๆ อย่างในภาพรวมของทุกองค์ประกอบมากกว่าที่จะมองเพียงส่วนใด ส่วนหนึ่งของระบบ
7. ทฤษฎีระบบคำนึงถึงผลของการปฏิบัติที่เป็นผลผลิต (Output) หรือมากกว่ากระบวนการ (Process) ซึ่งผลสุดท้ายของงานที่ได้รับอาจมีมากมายหลายสิ่ง ซึ่งก็คือผลกระทบ (Outcome) ที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง
8. ทฤษฎีระบบจะมีกระบวนการในการปรับเปลี่ยนและป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อบอกให้รู้ว่าระบบมีการเบี่ยงเบนอย่างไร ควรจะแก้ไขที่องค์ประกอบใดของระบบนั้นคือการวิเคราะห์ระบบ (System Analysis)

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ และคณะ (2551, น. 1) ได้สรุปไว้ว่าแนวคิดเกี่ยวกับระบบเป็นหน่วยบูรณาการ รูปธรรม หรือนามธรรม ประกอบด้วยหน่วยย่อย (องค์ประกอบหรือระบบย่อย) ที่เป็นอิสระแต่มีความสัมพันธ์กัน เพื่อให้การดำเนินงานของหน่วยใหญ่เป็นไปตามจุดมุ่งหมายระบบมีความสัมพันธ์

ในการกำหนดสัดส่วนการดำเนินงานตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดและมีการควบคุมเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ระบบมีหลายขอบข่ายและหลายระดับแต่มีองค์ประกอบสำคัญ คือ ส่วนที่เป็นปัจจัยนำเข้า ส่วนที่เป็นกระบวนการ ส่วนที่เป็นผลลัพธ์และส่วนที่เป็นผลย้อนกลับเพื่อควบคุมและปรับปรุง

สรุปได้ว่า ทฤษฎีระบบเป็นหน่วยบูรณาการ รูปธรรมหรือนามธรรม ประกอบไปด้วยรูปแบบของปัจจัยป้อนเข้า กระบวนการ และผลผลิต ซึ่งอาจมีผลกระทบ (Outcome) ที่เกิดขึ้นตามมาภายหลัง มีกระบวนการในการปรับเปลี่ยนและป้อนข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อบอกให้รู้วาระบบมีการเบี่ยงเบนอย่างไร ควรจะแก้ไขที่องค์ประกอบใดของระบบ

ทฤษฎีระบบพื้นฐาน

รูปแบบระบบพื้นฐาน (Basic System Model) มีการนำมาขยายให้เห็นความสัมพันธ์ซึ่งกันละกันระหว่างองค์ประกอบดังนี้

โรบินส์ สตีเฟน พี (Robbins, Stephen, P., 1990, p. 65) ได้สรุปไว้ว่า ระบบจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ระบบปิด (Closed System) เป็นแนวคิดพื้นฐานจากทางวิทยาศาสตร์กายภาพ เป็นระบบที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบจากสิ่งแวดล้อมระบบปิดที่สมบูรณ์จะเป็นระบบที่ไม่มีการรับพลังงานจากภายนอก ซึ่งมีลักษณะเชิงอุดมคติแนวคิดระบบปิดสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการศึกษาองค์การได้ค่อนข้างน้อยมาก 2) ระบบเปิด (Opened System) เป็นระบบที่ยอมรับหรือคำนึงถึงผลกระทบจากความสัมพันธ์ของระบบสิ่งแวดล้อม ระบบเปิดประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า (Inputs) กระบวนการแปรสภาพ และผลผลิตนอกจากนี้ระบบเปิดยังมีลักษณะเพิ่มเติมที่เกี่ยวกับองค์การ ดังนี้

การตระหนักถึงสิ่งแวดล้อม (Environment Awareness) ระบบเปิดคำนึงถึงการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันกับสิ่งแวดล้อมมีการแบ่งขอบเขตระหว่างระบบกับสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับสิ่งแวดล้อมจะส่งผลกระทบต่อระบบ ในทางกลับกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดภายในระบบก็จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมของระบบนั้น ๆ

ผลย้อนกลับ (Feedback) ระบบเปิดจะรับเอาข้อมูลสารสนเทศจากสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ซึ่งช่วยให้ระบบสามารถปรับตัวและดำเนินงานได้ตามปกติตามแนวปฏิบัติที่กำหนดไว้ การได้รับข้อมูลสารสนเทศจากสิ่งแวดล้อมนี้ เรียกว่า ข้อมูลย้อนกลับ

ระบบเปิดเป็นวงจรของเหตุการณ์ต่าง ๆ (Cyclical Character) ผลผลิตจากระบบทำให้เกิดวิธีการสำหรับการได้มาซึ่งปัจจัยนำเข้าใหม่ ๆ ที่จะนำสู่วงจรของระบบต่อไป เช่น องค์การต้องมีรายได้จากลูกค้าอย่างเพียงพอต่อการจ่ายเงินเดือน ค่าจ้างพนักงาน และการจ่ายคืนแหล่งเงินที่กู้ยืมมาใช้ในการดำเนินงาน หากวงจรนั้นมีลักษณะมั่นคงก็จะส่งผลให้องค์การสามารถดำรงอยู่ได้

การโน้มเอียงไปสู่ความเฉื่อย (Negative Entropy) ระบบจะมีความโน้มเอียงไปสู่ความเฉื่อยหรือเสื่อมสลายไป จะเห็นว่าระบบปิดที่ไม่รับพลังงานหรือปัจจัยนำเข้าจากสิ่งแวดล้อมมักจะเสื่อมสลายไปในทางกลับกัน ระบบเปิดแม้ว่ามีแนวโน้มที่จะเสื่อมถอยลงแต่ก็สามารถที่จะรักษาระบบให้ดำรงอยู่ได้ไม่เสื่อมสลายไป และสามารถเจริญเติบโต ทั้งนี้เพราะว่าระบบเปิดสามารถนำปัจจัยนำเข้าสู่ระบบมากกว่าที่จะผลิตออกสู่สิ่งแวดล้อม

สภาพที่มีความมั่นคง (Steady State) ระบบเปิดจะมีปัจจัยนำเข้าเพื่อขจัดความโน้มเอียงไปสู่การเสื่อมสลาย แม้ว่าระบบจะมีปัจจัยใหม่ ๆ ป้อนเข้าและมีผลผลิตอย่างต่อเนื่องในการรักษาสมดุลของระบบ ระบบเปิดมีแนวโน้มมั่นคงแน่นอนไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลง

การเคลื่อนที่สู่ความเจริญเติบโตและการขยายตัว (Movement toward Growth and Expansion) สภาพความมั่นคงเป็นลักษณะที่แสดงให้เห็นระยะเริ่มต้นของระบบเปิด เมื่อระบบมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นและเผชิญกับแนวโน้มการเสื่อมถอย ระบบเปิดจะปรับเปลี่ยนสู่การเจริญเติบโตและการขยายตัว เพื่อเป็นหลักประกันความอยู่รอด ระบบขนาดใหญ่ที่มีความซับซ้อนจะมีการดำเนินงานเพื่อความอยู่รอด ระบบย่อยส่วนใหญ่่มักจะมีการนำปัจจัยนำเข้ามากกว่าความต้องการในการผลิต ผลก็คือสภาพความมั่นคงจะใช้ได้กับระบบที่ไม่ซับซ้อนแต่หากระบบมีความสลับซับซ้อนมากยิ่งขึ้นจะมีลักษณะการมุ่งความเจริญเติบโตและขยายกรอบการดำเนินงาน

การรักษาสมดุลของการดำรงอยู่และกิจกรรมการปรับตัว (Balance of Maintenance and Adaptive Activities) ระบบเปิดพยายามค้นหาจุดสมดุลระหว่างสองกิจกรรมที่มักมีความขัดแย้งกัน กล่าวคือ กิจกรรมเพื่อการดำรงอยู่ในสภาวะปกติและระบบใหญ่ยังมีความสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วที่อาจส่งผลกระทบต่อระบบ

การมีทางเลือกหลากหลาย (Equifinality) ระบบสามารถบรรลุผลการดำเนินงานได้จากสภาพการณ์ที่แตกต่างกัน การใช้วิธีการที่หลากหลาย กล่าวคือ องค์การสามารถบรรลุเป้าหมายโดยใช้ปัจจัยนำเข้า และกระบวนการที่หลากหลาย แนวคิดนี้จึงเป็นแนวคิดที่เป็นประโยชน์และเสริมแรงในการพิจารณา วิธีการอย่างหลากหลายในการแก้ปัญหา มากกว่าการยึดวิธีการบางวิธีการที่คิดว่าเป็นวิธีการเดียวที่ดีที่สุด สรุปได้ว่าระบบเปิดประกอบด้วยปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรสภาพผลผลิต และส่วนที่เกี่ยวข้องกับองค์การ เช่น สิ่งแวดล้อมผลย้อนกลับ การเคลื่อนเข้าสู่ความเฉื่อย ความมั่นคง การเจริญเติบโต การขยายตัว การปรับตัว และการมีทางเลือกที่หลากหลายขององค์การ

คาสต์ เอฟ อี และโรเซนซ์วิก เจ อี (Kast, F.E., & Rosenzweig, J.E., 1985, p. 112) ได้สรุปไว้ว่า ระบบประกอบด้วยองค์ประกอบ 5 ประการ ประกอบด้วย

1. ปัจจัยนำเข้า (Input) หมายถึง ทรัพยากรหรือสิ่งที่จำเป็นที่ต้องนำเข้าสู่ระบบเพื่อก่อให้เกิดการทำงาน ทั้งนี้ทรัพยากรของและระบบจะมีรูปแบบที่แตกต่างกันขึ้นกับประเภทของระบบ

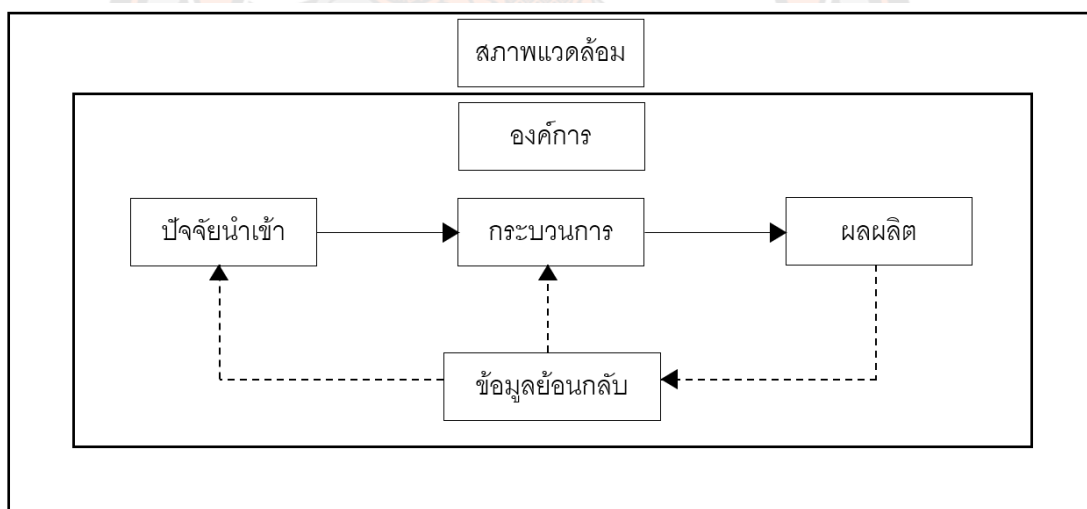
2. กระบวนการ (Process) หมายถึง การแปรสภาพปัจจัยนำเข้าหรือทรัพยากรให้เปลี่ยนเป็นผลผลิต ทั้งนี้กระบวนการจะมีลักษณะใดขึ้นอยู่กับประเภทของระบบเช่นกัน โดยกระบวนการของระบบสถานศึกษา

3. ผลผลิต (Output) คือ สิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์ของระบบโดยผลผลิตของระบบสถานศึกษา

4. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นส่วนที่ส่งผลกระทบต่อระบบ โดยสามารถใช้เป็นกลไกในการควบคุมการทำงานของระบบให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ ข้อมูลป้อนกลับ จะชี้ให้เห็นถึงข้อดีและข้อบกพร่องของปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต และนำไปสู่การปรับปรุงคุณภาพได้สำหรับข้อมูลป้อนกลับของระบบสถานศึกษา

5. สภาพแวดล้อม (Environment) หมายถึง สภาพที่อยู่แวดล้อมระบบโดยสภาพแวดล้อมของระบบสถานศึกษา

องค์ประกอบของระบบทั้ง 5 องค์ประกอบ แสดงดังภาพ 1

ภาพ 1 แสดงรูปแบบระบบพื้นฐานขององค์การ

ที่มา: Kast, & Rosenzweig, 1985, p. 112

สรุปได้ว่า ระบบเปิด (Open System) และรูปแบบระบบพื้นฐานช่วยให้ผู้บริหารวิเคราะห์ระบบบริหารองค์การได้ 5 ส่วน คือ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการแปรสภาพ ผลผลิต ข้อมูลย้อนกลับ และสิ่งแวดล้อมขององค์การ เพื่อให้การบริหารบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย

การบริหารสถานศึกษาเชิงระบบ

การวิเคราะห์การปฏิบัติงานของสถานศึกษาและบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา จากกรอบแนวคิดระบบเปิด (Open Systems Framework) เป็นสิ่งที่มีประโยชน์มากกับการปฏิบัติงานของสถานศึกษา กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้การวิเคราะห์การปฏิบัติงาน หรือการบริหารการปฏิบัติงานของสถานศึกษาได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ และยังช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาเน้นด้านสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง มีนักการศึกษาได้กล่าวไว้ดังนี้

นิพนธ์ กินาวงศ์ (2536, น. 44) ได้สรุปไว้ว่า ทฤษฎีการบริหารการศึกษาเชิงระบบ เป็นการพัฒนาทฤษฎีการบริหารการศึกษาโดยอาศัยทฤษฎีการบริหารทั่วไปเป็นมาอย่างต่อเนื่อง บ้างก็เน้นภารกิจของผู้บริหาร โครงสร้างองค์การและประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน (Task Oriented and Efficiency) บ้างก็เน้นความสำคัญของคนและกลุ่มคนในองค์การเฟื่องเลี้ยง ที่ประสิทธิผลขององค์การ ย่อมมีข้อจำกัด และไม่ครอบคลุมพฤติกรรมองค์การทั้งระบบ ทฤษฎีระบบในยุคปัจจุบันครอบคลุมพฤติกรรมองค์การทั้งระบบ ทฤษฎีระบบในยุคปัจจุบันครอบคลุมพฤติกรรมทุกส่วนขององค์การ ทั้งระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล ระดับองค์การโดยรวม ดังนั้นทฤษฎีระบบจึงเป็นประโยชน์ในการบริหารเป็นอย่างมาก

โรงเรียนถือว่าเป็นระบบย่อยในระบบสังคม จะรับเอาตัวป้อนจากสังคม มาเป็นตัวแปรสภาพให้เป็นผลผลิตทางการศึกษา แล้วส่งผลคืนสู่สังคม เมื่อสภาพแวดล้อมเปลี่ยนแปลงไปโรงเรียนย่อมได้รับผลกระทบ ความรู้ความเข้าใจในทฤษฎีระบบทั่วไป เป็นพื้นฐานสำคัญในการบริหาร ทำให้ผู้บริหารมองเห็นปัญหาอย่างเป็นระบบ มองเห็นความสัมพันธ์ต่าง ๆ ของปัญหา และแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ

เมื่อพิจารณาโรงเรียนในฐานะเป็นระบบสังคมตามตัวแบบของทฤษฎีระบบทั่วไป ซึ่งกล่าวถึง ตัวป้อน (Input) กระบวนการแปรสภาพ (Process) ผลผลิต (Output) โรงเรียนรับเอาตัวป้อน (Input) จากสังคม เช่น 1) ทรัพยากรมนุษย์ ครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา 2) ทรัพยากรวัสดุ เช่น ที่ดิน อาคารสิ่งก่อสร้าง วัสดุการเรียนการสอน 3) ทรัพยากรการเงิน เช่น งบประมาณจากรัฐ เงินบำรุงการศึกษา เงินบริจาค 4) สารสนเทศ เช่น ความคิดเห็นของ ครู - ผู้ปกครอง รายงานต่าง ๆ

กระบวนการแปรสภาพ (Process) ได้แก่ 1) กระบวนการเรียนการสอน ประกอบด้วย การจัดหลักสูตร กิจกรรมเสริมหลักสูตร วิธีสอน การวัดผล 2) กระบวนการบริการ เช่น การให้คำปรึกษา การส่งเสริมสุขภาพนักเรียน การจัดบริการทางานทำให้ผู้สำเร็จการศึกษา 3) กระบวนการบริหาร เช่น การวางแผน การตัดสินใจ ภาวะผู้นำ

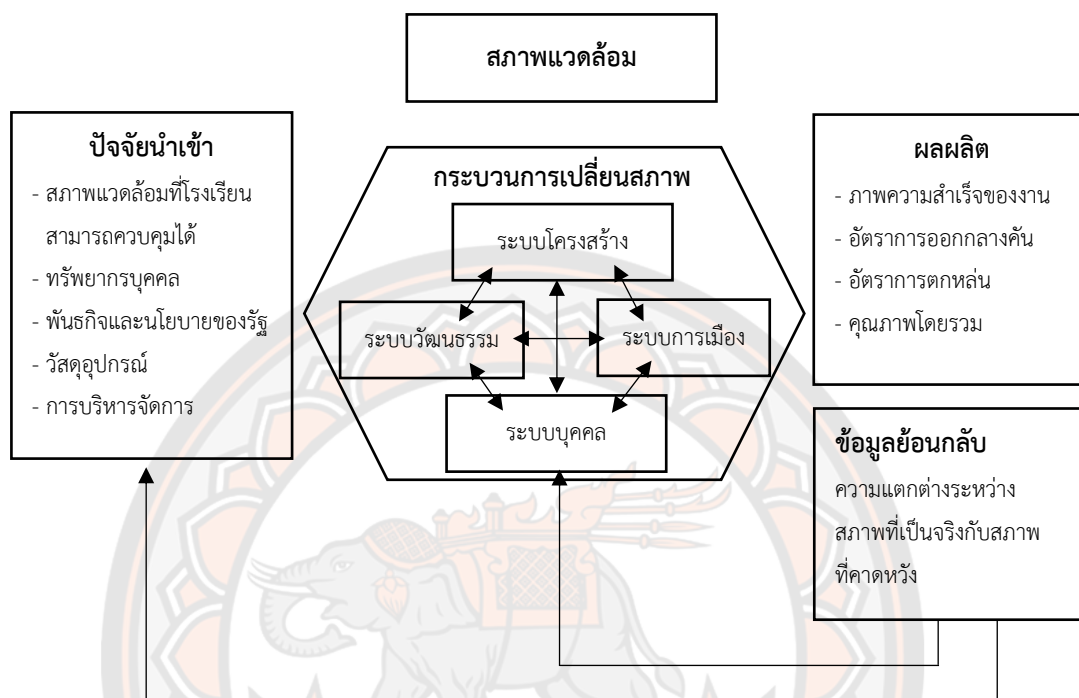
ผลผลิตของโรงเรียน (Output) ประกอบด้วย 1) ผลิตเกี่ยวกับนักเรียน เช่น ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ทักษะ ทักษะคิด การสำเร็จการศึกษา การขาดเรียน การออกกลางคัน 2) ผลิตเกี่ยวกับครู เช่น ความพึงพอใจของครู พัฒนาการของครู การลา - การขาด ย้ายโอน 3) ผลิตอื่น ๆ เช่น นโยบาย ระเบียบ ข้อบังคับ ความสัมพันธ์กับชุมชน เป็นต้น

แนวทางประยุกต์ทฤษฎีระบบการบริหารการศึกษา จึงพิจารณาส่วนย่อยของระบบทั้งปวง เพื่อประสานสอดคล้องไม่มีผลกระทบกระทั้งกัน เช่น ทฤษฎีเกี่ยวกับการพัฒนาองค์การ (Organization development) การควบคุมคุณภาพ (Quality Control) การวางแผนงานประเมินโครงการ (PERT) การวางแผนงบประมาณแบบโครงการ (PPBS) รวมทั้งทฤษฎีเกี่ยวกับภาวะผู้นำ จึงเกิดขึ้นจากการพัฒนาองค์การทางศึกษาในเชิงระบบตามทฤษฎีระบบทั่วไป

ฮอย และมิสเกล (Wayne, K. Hoy, & Cecil, G. Miskel, 2013, pp. 292-293) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบระบบสังคมของโรงเรียน (Social - System Model for Schools) ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ได้แก่

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ประกอบด้วย สภาพแวดล้อมที่โรงเรียนสามารถควบคุมได้ ทรัพยากรบุคคล พันธกิจและนโยบายของรัฐ วัสดุอุปกรณ์และการบริหารจัดการ
2. กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (Transformation Process) ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบย่อย ได้แก่ ระบบโครงสร้าง ระบบการเมือง ระบบบุคคลและระบบวัฒนธรรม ซึ่งองค์ประกอบย่อยทุกส่วนมีความสัมพันธ์กัน
3. ผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วย ภาพความสำเร็จของงาน อัตราการออกกลางคัน อัตราการตกหล่น และคุณภาพโดยรวม
4. ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นความแตกต่างระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพที่คาดหวัง
5. สภาพแวดล้อม (Environment) เป็นสภาพแวดล้อมที่สถานศึกษาไม่สามารถควบคุมได้

องค์ประกอบของระบบตามแนวคิดของฮอย และมิสเกิล (Wayne, K. Hoy, & Cecil, G. Miskel, 2013, pp. 292-293) แสดงดังภาพ 2

ภาพ 2 แสดงรูปแบบระบบสังคมของโรงเรียน (Social-System Model for Schools)

ที่มา: Wayne, K. Hoy, & Cecil, G. Miskel, 2013, p. 292

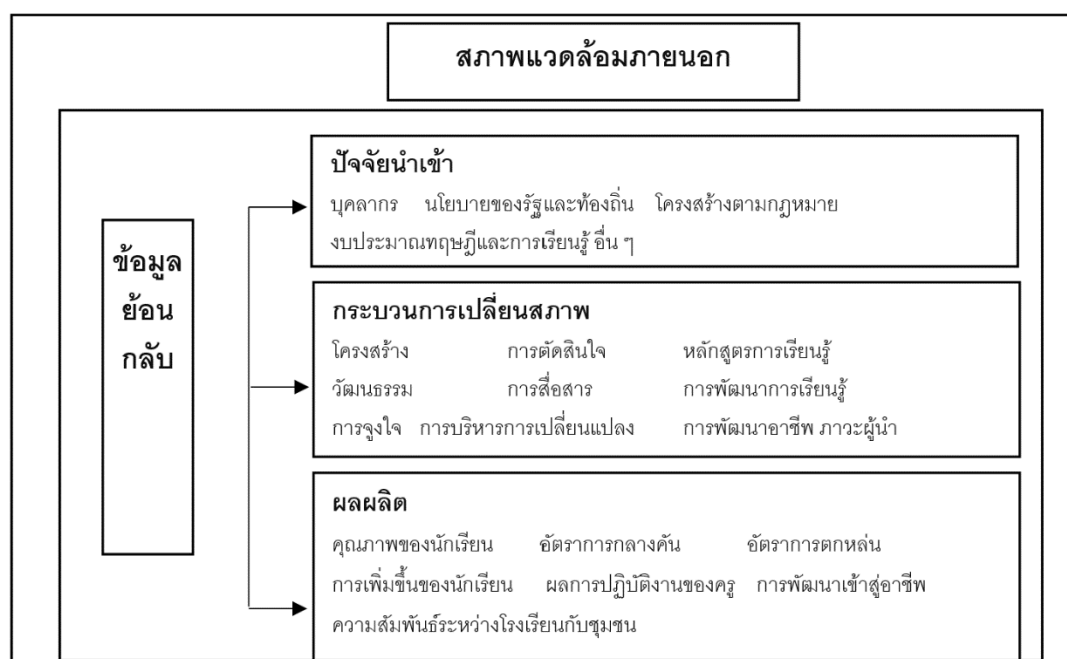
ลูนนเบิร์ก และออสติน (Lunenburg, Fred, C., & Ornstein, Allan, C., 2012, pp. 17-20) ได้สรุปไว้ว่า ระบบการบริหารโรงเรียน (A System View of School Administration) ในฐานะเป็นองค์ประกอบหนึ่งในระบบสังคม มีองค์ประกอบ ดังนี้

1. ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ประกอบด้วยบุคลากร งบประมาณ ทฤษฎีและการเรียนรู้ นโยบายของรัฐและท้องถิ่น กฎหมาย ระเบียบในการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ข้อเรียกร้องหรือความต้องการจากสถานศึกษา เช่น นักเรียนต้องการมีหลักสูตรที่สอดคล้องและเป็นประโยชน์ในการประกอบอาชีพและการศึกษาต่อ ครูต้องการสภาพการทำงานที่ดี เป็นต้น

2. กระบวนการเปลี่ยนสภาพ (Transformation Process) ประกอบไปด้วย สมรรถนะด้านเทคนิคของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ทักษะในการตัดสินใจและการสื่อสาร แผนการดำเนินงาน ความสามารถในการบริหารการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

3. ผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วย ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ผลการดำเนินงานของครู อัตราการเจริญงอกงามของนักเรียนและบุคลากร อัตราการออกกลางคัน การขาดเรียนของนักเรียน และการขาดงานของบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทักษะคตินักเรียนต่อสถานศึกษาและความพึงพอใจในงานบุคลากร เป็นต้น

โดยมีสภาพแวดล้อมภายนอก (External Environment) ที่ส่งผลกระทบต่อปัจจัยนำเข้า และมีข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เป็นกลไกที่สำคัญระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพความสำเร็จ ที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับผลผลิต องค์ประกอบของระบบ ตามแนวคิดของลูนนเบิร์ก และออสติน (Fred, C. Lunenburg, & Allan, C. Ornstein) แสดงดังภาพ 3

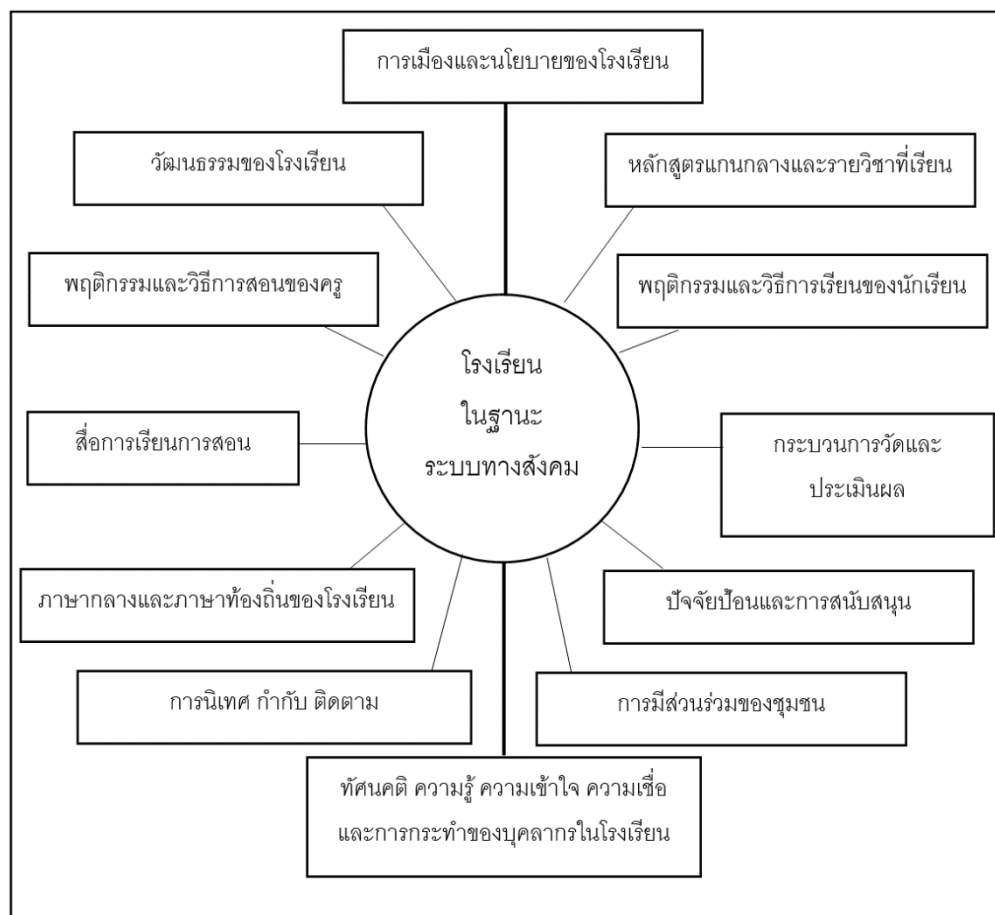

ภาพ 3 แสดงระบบการบริหารโรงเรียน (A System View of School Administration)

ที่มา: Lunenburg, Fred, C., & Ornstein, Allan, C., 2012, p. 19

แบงค์ (Banks, James A., & Cherry, A. McGee Banks, 2001, p. 24) ได้สรุปไว้ว่า โรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม (The School as a Social System) ที่ประกอบไปด้วย การเมือง และนโยบายของโรงเรียน วัฒนธรรมของโรงเรียน หลักสูตรแกนกลางและรายวิชาที่เรียนพฤติกรรม และวิธีการสอนของครู พฤติกรรมและวิธีการเรียนของนักเรียน สื่อการเรียนการสอน กระบวนการวัด และประเมินผล ภาษากลางและภาษาท้องถิ่นของโรงเรียน ปัจจัยป้อนและการมีส่วนร่วมของชุมชน

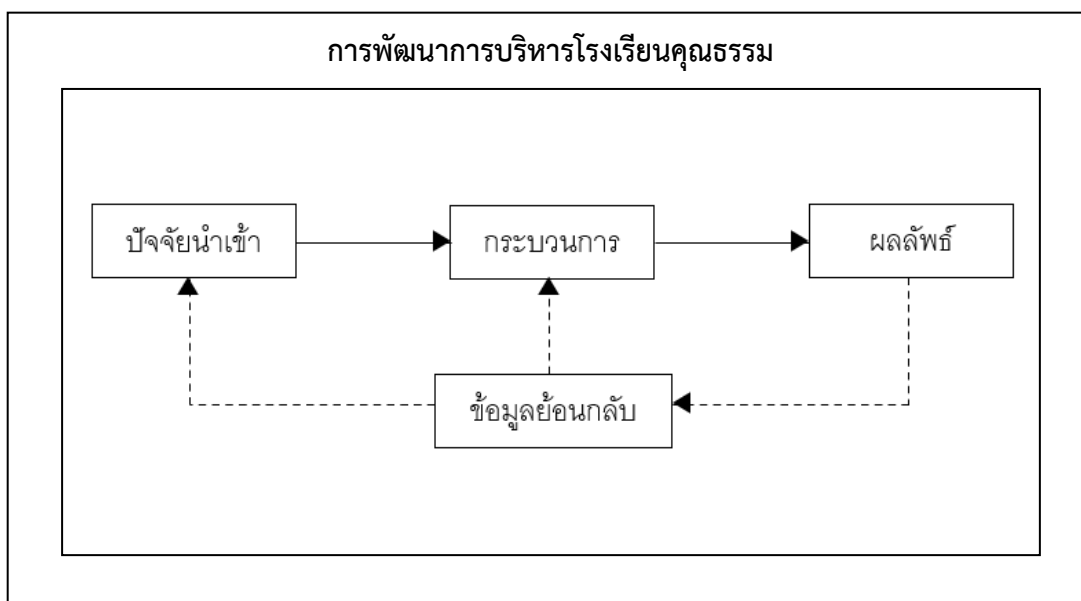
การนิเทศ กำกับ ติดตาม ทักษะคติ ความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อและการกระทำของบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยหรือเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานประสบผลสำเร็จ แสดงดังภาพ 4

ภาพ 4 แสดงโรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม (The School as a Social System)

ที่มา: Banks, James, A., & Cherry, A. McGee Banks, 2001, p. 24

สรุปได้ว่า ความหมาย หลักการและแนวคิดของระบบ องค์ประกอบของระบบในโรงเรียน ซึ่งเป็นระบบเปิดระบบหนึ่งในสังคมที่ได้กล่าวข้างต้น ผู้วิจัยได้สรุปเป็นกรอบแนวคิดหลักในการศึกษารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบไปด้วย 4 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Inputs) ประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม และวิธีการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม 2) กระบวนการ (Process) หมายถึง กระบวนการในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม และการพัฒนาคุณธรรม 3) ผลลัพธ์ (Outputs) หมายถึง ประสิทธิภาพ และประสิทธิผล รายละเอียดแสดงดังภาพ 5

ภาพ 5 แสดงกรอบแนวคิดองค์ประกอบหลักของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม

ความหมายของคุณธรรม

คำว่า คุณธรรม มีผู้ให้ความหมายไว้ในทัศนะที่แตกต่างกัน ดังนี้

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter, V. Good, 1973, p. 89) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้กระทำจนเคยชิน อีกนัยหนึ่ง หมายถึง คุณภาพที่บุคคลได้กระทำตามความคิด และมาตรฐานของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับ ความประพฤติและศีลธรรม

คอลลิน โคบิลด์ (Collin, Cobuild, 1987, p. 77) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม มี 2 นัย โดยนัยที่เป็นภาวะทางจิตใจ คุณธรรม หมายถึง ความคิดที่ว่า บางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ถูกต้อง ที่ควรทำ และเป็นที่ยอมรับ และบางพฤติกรรมเป็นสิ่งที่ผิด หรือเลว ทั้งนี้เป็นไปทั้งโดยความคิดเห็น ของแต่ละบุคคล และของสังคม นอกจากนี้คุณธรรมยังเป็นคุณภาพ หรือสถานะในการดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องควรทำ และยอมรับได้ สำหรับอีกนัยหนึ่ง คุณธรรมเป็นระบบของ ลักษณะการประพฤติและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว เป็นที่ยอมรับกันในสังคมหรือเฉพาะในกลุ่มคน

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (2545, น. 19) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม (Virtue) เป็นสิ่งที่บุคคลเห็นว่าดีงามมาก มีประโยชน์มาก และเลวน้อย มีประโยชน์น้อย ในกาลเทศะหนึ่ง ๆ เช่น ความเอื้อเฟื้อ ความอดทน ความขยันขันแข็ง ความซื่อสัตย์ความรับผิดชอบต่อหน้าที่ การมีระเบียบวินัย เป็นต้น สิ่งที่เป็นคุณธรรมในแต่ละสังคมอาจจะแตกต่างกัน การที่บุคคลในสังคมจะเห็นว่า

สิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ก็นั้นขึ้นกับวัฒนธรรม เศรษฐกิจ ศาสนา และการศึกษาของสังคม นักวิชาการจึงเห็นว่า การนำเอาคุณธรรมในสังคมหนึ่งไปยึดเยียดตัดสินคุณธรรมอีกสังคมหนึ่ง ย่อมไม่เหมาะสม ซึ่งโดยส่วนมากแล้ว คุณธรรมมักมีความเกี่ยวข้องกับหลักทางศาสนา อย่างไรก็ตาม ลักษณะบางด้านอาจเป็นได้ทั้งคุณธรรมและค่านิยมในเวลาเดียวกัน เนื่องจากสังคมเห็นว่า ลักษณะด้านนั้นเป็นสิ่งที่ดีงามและมีความสำคัญมากด้วย อาทิ รักสามัคคี ในสมัยก่อนนั้นรักสามัคคีจะเป็นเพียงแค่คุณธรรมที่ทุกคนยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม ต่อมา พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้ทรงตระหนักถึงความสำคัญของคุณธรรมตัวนี้ตั้งนั้นในปัจจุบันจึงอาจกล่าวได้ว่า รักสามัคคีเป็นทั้งคุณธรรมและค่านิยม

กรมการศาสนา (2551, น. 59) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดี เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประดับประคองใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดี มีความสงบเย็นภายในและ เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นและให้เหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2553, น. 14) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรมเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือคุณสมบัติที่สร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นคนมีจิตใจสูง ประณีตประเสริฐ เช่น เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา เป็นต้น

สรุปได้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่าและคุณประโยชน์ เป็นความดี ความงาม เป็นมโนธรรม เป็นความคิดดีในการกระตุ้นให้บุคคลมีความประพฤติปฏิบัติอยู่ในกรอบที่ดีงาม โดยสามารถจำแนกความถูกผิดได้อย่างมีสติสัมปชัญญะ มีความรับผิดชอบชั่วดี มีอุปนิสัยแห่งความตั้งใจ มีเจตนาที่ดีงาม

ความหมายของจริยธรรม

คำว่า จริยธรรม เป็นคำที่มีความหมายกว้าง มีนักปรัชญา นักการศึกษาได้ให้คำจำกัดความเกี่ยวกับจริยธรรม ไว้หลายความหมาย ดังต่อไปนี้

เพียเจต์ และโคลเบอร์ก (Piaget, 1932, p. 161; Kohlberg, 1976, p. 212) ได้สรุปไว้ว่า จริยธรรม (Morality) ว่าเป็นระบบของการทำความดีโดยละเว้นความชั่ว มีทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) ซึ่งเป็นปัจจัยในเชิงเหตุทั้งทางด้านจิตใจและสถานการณ์ของจริยธรรมและพฤติกรรมจริยธรรม ตลอดจนมีปัจจัยส่งออก (Output) ซึ่งเป็นผลของการมีจริยธรรมหรือมีพฤติกรรมจริยธรรม ซึ่งผลนี้อาจอยู่ในรูปแบบทั้งจิตลักษณะและพฤติกรรมของบุคคล ผู้กระทำและผลต่อบุคคลอื่น ต่อกลุ่ม ต่อสิ่งแวดล้อม และต่อโลก โดยจริยธรรมจะเกิดขึ้นเมื่อค่านิยมหรือคุณธรรม ตั้งแต่ 2 ตัวขัดแย้งกัน ทำให้บุคคลต้องตกอยู่ในสภาพที่ต้องตัดสินใจหรือแก้ปัญหาในการ เลือกที่จะปฏิบัติตามคุณธรรมหรือค่านิยมตัวใดตัวหนึ่ง อาทิเช่น ความกตัญญูต่อบุคคล ขัดแย้งกับความ รับผิดชอบต่อหน้าที่ เป็นต้น บุคคลที่ตัดสินใจเลือกคุณธรรมหรือค่านิยม ตัวที่มีประโยชน์แก่ส่วนรวม มากกว่าที่เป็นประโยชน์

แก่เฉพาะตนหรือพวกพ้องในกลุ่มเล็ก ๆ จึงมักเป็นบุคคลที่มีจริยธรรมสูง ดังนั้น จริยธรรมจึงมีความหมายครอบคลุมทั้งสาเหตุ กระบวนการ และผลของการกระทำความดีละเว้นความชั่ว

ขวัญฟ้า รังสิยานนท์ (2552, น. 19) ได้สรุปไว้ว่า จริยธรรม คือ การแสดงออกด้านพฤติกรรม (กาย สังคม) จิตใจและปัญญาที่เกิดจากการรู้เข้าใจความจริง รู้ถึงกฎเกณฑ์แห่งความเป็นไปตามเหตุปัจจัยของสิ่งทั้งหลาย แล้วเอาความรู้นั้นมาใช้ ทำให้ปฏิบัติต่อชีวิตตนเองและสิ่งทั้งหลายรอบตัวได้ถูกต้อง จริยธรรมตามหลักพุทธศาสนาจึงเป็นเรื่องของระบบการดำเนินชีวิตที่ดั่งงามทั้งด้านกาย สังคม จิตใจ และปัญญา ที่สอดคล้องกับหลักความจริงของธรรมชาติ

สุภาพร สุขสวัสดิ์ (2552, น. 21) ได้สรุปไว้ว่า จริยธรรมเป็นความประพฤติของบุคคลเป็นแนวทางของการประพฤติปฏิบัติตนในสิ่งที่ดั่งงาม เหมาะสม และเป็นที่ยอมรับของสังคมเพื่อประโยชน์ของตนเองและส่วนรวม

สุทธิวรรณ ตันติรจนาวงศ์, และศศิกายุจน์ ทวีสุวรรณ (2552, น. 11) ได้สรุปไว้ว่า จริยธรรม คือ พฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นเป็นการปฏิบัติดี ปฏิบัติได้ถูกต้อง ที่เป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลเห็นร่วมกันเป็นสิ่งที่ดี โดยมีกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติซึ่งกำหนดไว้สำหรับสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย งดงาม ความร่มเย็นเป็นสุข ความรักสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

อดิกันต์ ภูติทิพย์ (2552, น. 24) ได้สรุปไว้ว่า จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติที่เป็นไปตามระเบียบแบบแผน กฎเกณฑ์ทางสังคมของบุคคลทั้งทางกาย วาจา ใจ เพื่อก่อให้เกิดความเจริญและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เป็นการขจัดขัดแย้งทางสังคม ทำให้เกิดการพัฒนาและ เป็นปกติสุข

สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกให้เห็นจากการปฏิบัติดี ปฏิบัติได้ถูกต้องอันเป็นผลมาจากความคิดที่สังคม หรือบุคคลมีความเห็นร่วมกันว่าเป็นสิ่งที่ดี ซึ่งมีกรอบหรือแนวทางอันดีงามที่พึงยึดถือปฏิบัติ และกำหนดไว้ในสังคมเพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยงดงาม มีความร่มเย็นเป็นสุข มีความรักสามัคคี มีความอบอุ่น และมั่นคงปลอดภัยในการดำรงชีวิต

ความหมายของคุณธรรม จริยธรรม

นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงความหมายของคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 (2525, น. 189) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรมและจริยธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีทั้งที่อยู่ภายในจิตใจ และที่แสดงออกทางกิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติ ที่คนในสังคมนั้น องค์กรนั้น หรือส่วนราชการนั้นได้ยอมรับนับถือกันมา หรือได้กำหนดร่วมกันขึ้นใหม่ และพฤติกรรมปฏิบัติ ร่วมกัน ยอมรับกันว่าข้อประพฤติดะไรเป็นสิ่งดี อะไรเป็นสิ่งชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ หรือไม่ควรทำ

นภาพร ณ เชียงใหม่ และคณะ (2547, น. 5) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม จริยธรรม (Ethics) เป็นคุณงาม ความดีสภาพที่เกื้อกูลการประพฤติธรรมและวิชาที่เกี่ยวกับการประพฤติ การประพฤติธรรม จะต้องประพฤติอยู่ในคุณธรรมเท่านั้น ส่วนที่นอกคุณธรรมไม่เรียกว่าเป็นการประพฤติที่ถูกต้อง อันได้แก่ ศีลธรรม กฎเกณฑ์ความถูกต้อง หรือหลักธรรมคำสั่งสอนในศาสนาต่าง ๆ สิ่งที่จะเป็น จริยธรรม จริยศาสตร์ได้ที่สำคัญที่สุด คือ คำสอนของศาสนา เพราะผู้ที่นับถือศาสนาย่อมถือว่าเป็น คนดีของสังคมเพราะศีลธรรมของศาสนาต่าง ๆ มีมาตรการของความประพฤติดีเป็นสากลแม้ว่า บางศาสนาจะสอนไม่เหมือนกัน แต่จุดมุ่งหมายหรือวัตถุประสงค์ย่อมเหมือนกัน คือ ไม่ขัดกับ มาตรการของความประพฤติที่ดีเป็นสากลความประพฤติตามความเชื่อทางศาสนาของผู้ที่ปฏิบัติ ย่อมได้รับการยอมรับในการปฏิบัติตามมาตรฐานสากลมีค่าสูงขึ้น ลักษณะคุณธรรมจริยธรรม เป็นลักษณะที่สมบูรณ์แบบสามารถตัดสินความดีความชั่วได้อย่างมีเหตุผล

กระทรวงวัฒนธรรม (2550, น. 39) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประคับประคองจิตใจให้เกลียดความชั่ว กลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรู้สีกผิด เกิดจิตสำนึกที่ดี ส่วนจริยธรรมนั้น หมายถึง กรอบหรือ แนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้ในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย งดงาม ความสงบร่มเย็นเป็นสุข ความรัก ความสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต

ประเวศ วะสี (2550, น. 7) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม จริยธรรม คือ คุณสมบัติของความเป็น มนุษย์ อันเป็นไปคือ การเป็นผู้มีใจสูง ไม่เห็นแก่ตัวฝ่ายเดียว แสดงออกโดยการไม่เบียดเบียนมีความ เมตตา กรุณามุ่งช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นทุกข์

สุภาพร สุขสวัสดิ์ (2552, น. 24) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นเสมือนบทบัญญัติ ของความดีและความงามของจิตใจที่ส่งผลให้บุคคล ประพฤติดี ประพฤติชอบด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การที่จะให้คนในสังคมมีคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม อันจะส่งผลให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้น ควรมีการส่งเสริมและปลูกฝัง ในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่ยังเยาว์วัยที่เข้ารับการศึกษา ทั้งนี้ คุณธรรม จริยธรรม เป็นคุณลักษณะ อันพึงประสงค์ที่เป็นพฤติกรรมดีงามที่แสดงออก และควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โรงเรียน ครู ผู้ปกครอง และสังคม ต้องการให้มีขึ้นในตัวของผู้เรียน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่สังคม ชุมชนชอบและให้การสนับสนุน เพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม คุณธรรม จริยธรรม จะประกอบขึ้นด้วย องค์ประกอบหลายอย่างเข้าด้วยกัน ดังนั้น คุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทุกคน เป็นสิ่งจำเป็นในสังคม ความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้าจะบังเกิดขึ้น เมื่อคนในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรม นโยบายสังคมของรัฐบาล มุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมเข้มแข็งให้คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน อย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานของคุณธรรม ในส่วนของภาคการศึกษาได้กำหนดไว้ว่า จะเร่งรัดปฏิรูป การศึกษาโดยยึดคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้

ที่เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม จึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยที่ต้องการทั้งคนดีและคนเก่ง

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีทั้งที่อยู่ภายในจิตใจ และที่แสดงออกทางกิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติ ส่งผลให้บุคคล ประพฤติดี ประพฤติชอบ เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรู้ผิด เกิดจิตสำนึกที่ดี หรือเป็นแนวทางอันดีงามที่พึงปฏิบัติ ซึ่งกำหนดไว้ในสังคม เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อย งดงาม ความสงบร่มเย็นเป็นสุข ความรัก ความสามัคคี ความอบอุ่น มั่นคงและปลอดภัยในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม

นักการศึกษาหลายท่าน ได้กล่าวถึงความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม ดังนี้

ปราณี ปรีวาที (2551, น. 16) ได้สรุปไว้ว่า จริยธรรมช่วยปูพื้นฐาน ความรู้ ความเข้าใจ และความรู้สึที่ดีให้กับเด็ก นอกจากนี้ ยังเป็นแนวทางให้เด็กเลือกปฏิบัติได้ถูกต้อง จริยธรรมมีความสำคัญสำหรับเด็กปฐมวัยในการปูพื้นฐานลักษณะอันดีงามให้กับเด็ก ควรให้เด็กเกิดความรู้ ความเข้าใจที่จะนำไปปฏิบัติให้เกิดเป็นนิสัย ได้กล่าวถึงการพัฒนาเด็กมี 3 ด้าน คือ

1. ด้านพุทธิปัญญา (Cognitive Domain) ได้แก่ การเกิดความรู้ ความเข้าใจว่าสิ่งใดดี สิ่งใดถูกต้อง สิ่งใดควรทำ สิ่งใดควรยกเว้น
2. ด้านจิตพิสัย (Affective Domain) ได้แก่ การเกิดความรู้สึที่โน้มเอียงทางอารมณ์ที่สะท้อนออกมาในลักษณะทางการชอบ-ไม่ชอบ อย่างเห็นความสำคัญ เต็มใจรับค่านิยมเป็นแนวทางประพฤติปฏิบัติจนเป็นนิสัย
3. ด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) ได้แก่ ความสามารถที่จะลงมือปฏิบัติด้วยกายหรือวาจา ในลักษณะนิสัยทางจริยธรรม

รัตนากร วงศ์ศรี และคณะ (2551, น. 9) ได้สรุปไว้ว่า ความสำคัญของคุณธรรมทำให้เกิดจริยธรรม ค่านิยมที่เหมาะสม ส่งผลสู่การนำไปปฏิบัติที่ถูกต้อง ตลอดจนทำให้เกิดความสุขความพอใจให้กับตนเองและทำให้เกิดสันติสุขต่อสังคม ซึ่งคุณธรรมสามารถที่จะปลูกฝังกันได้ เมื่อบุคคลเกิดคุณธรรมอย่างหนึ่งก็จะส่งผลให้เกิดคุณธรรมด้านอื่น ๆ ตามมา

ฉันทนา โรจน์บุรณาวงศ์ (2552, น. 19) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญยิ่งทั้งในแง่ส่วนตนและส่วนรวม เพราะหากคนในสังคมขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วจะส่งผลเสียหายอย่างยิ่งแก่สังคม คุณธรรมมีความสำคัญต่อบุคคล คือ ทำให้บุคคลมีศักดิ์ศรี ได้รับการยอมรับ ได้รับความสำเร็จและมีความปลอดภัยในการดำรงชีวิต มีความสำคัญต่อส่วนรวม คือ ทำให้คนในสังคมอยู่ร่วมกันได้อย่างปกติสุข ประเทศชาติเจริญก้าวหน้า และจริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติ

ทิพย์ หาสาสน์ศรี (2553, น. 10) ได้สรุปไว้ว่า ความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม คือ สภาพคุณงามความดีที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติของบุคคล เป็นสิ่งที่คุณค่ายิ่ง ส่งเสริมให้บุคคลที่ปฏิบัติ อยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข

ณัฐ จันทรหนูหงส์ (2554, น. 17) ได้สรุปไว้ว่า ในสถานศึกษา ผู้บริหาร และครู ควรตระหนัก และให้ความสำคัญต่อการพัฒนาจริยธรรมให้กับนักเรียนโดยควรปลูกฝังด้านจริยธรรมเพื่อให้เขา เหล่านั้นเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถ พร้อมทั้งจะประพฤติปฏิบัติ ตนในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งพาตนเอง มีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความเคารพต่อกฎหมายบ้านเมือง มีความยุติธรรม มีความเสียสละ มีเหตุผล มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีเมตตา กรุณา มีความสามัคคี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่องมีคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม มีวัฒนธรรมในการดำรงชีวิตอย่างมีคุณค่า รู้จักรักษา ส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ อย่างมีความสุข

สรุปได้ว่า ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรม คือ เป็นพื้นฐานที่สำคัญของมนุษย์ ควรปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรมเพื่อให้นักเรียน เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ ความสามารถในการประกอบอาชีพ และอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

หลักการทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

เพียเจต์ (Piaget, 1932, p. 165) ได้สรุปไว้ว่า หลักการทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม ประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การพัฒนาทางสติปัญญาของเพียเจต์ มุ่งเน้นที่กระบวนการทำงานภายในตัวบุคคล มากกว่าการรับรู้ภายนอก ซึ่งมีภาวะขาดความสมดุลในการปรับตัวทำหน้าที่เป็นแรงจูงใจหรือ ตัวกระตุ้นให้เป็นคนเรียนรู้ และคิดหาเหตุผล ตลอดจนการพัฒนาทางด้านสติปัญญาของมนุษย์ที่มีการพัฒนาควบคู่ไปกับการเติบโตด้านวุฒิภาวะหรือพัฒนาตามลำดับการแบ่งวัยของมนุษย์ กล่าวคือ เด็กจะเริ่มรับรู้หรือเรียนรู้กฎเกณฑ์และแวลล่อมทางสังคมเป็นรูปธรรมก่อน จากนั้นจึงพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งสามารถรับรู้และเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ เพียเจต์แบ่งพัฒนาการของมนุษย์ ออกเป็น 4 ระยะ ดังต่อไปนี้ ระยะที่ 1 การเรียนรู้ด้วยประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว อายุ 0-2 ปี เป็นช่วงเด็กรับรู้และเรียนรู้สิ่งแวลล่อมต่าง ๆ โดยการสัมผัสทางตรง ระยะที่ 2 การคิดก่อนปฏิบัติการ อายุ 2-7 ปี เป็นระยะที่เด็กสามารถใช้ภาษาได้มากขึ้น การรับรู้ และสามารถเรียนรู้สิ่งแวลล่อมต่าง ๆ ยังมีขอบเขตจำกัด ระยะที่ 3 การคิดแบบรูปแบบ อายุ 7-12 ปี เป็นระยะที่เด็กสามารถคิดและแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมง่าย ๆ และไม่ซับซ้อนได้ เช่น สามารถแยกประเภทของสิ่งต่าง ๆ ได้ บอกถึงความสัมพันธ์ของสิ่งที่เป็นรูปธรรมได้ ความคิดแบบรูปธรรมนี้เป็นพื้นฐานของการคิดทางตรรกศาสตร์ และการคิดเชิงระบบต่อไป ระยะที่ 4 ปฏิบัติการเชิงระบบ อายุตั้งแต่ 12 ปีขึ้นไป เป็นระยะที่เด็ก

สามารถแก้ปัญหาที่เป็นนามธรรมได้ หรือแก้ปัญหาตามหลักตรรกศาสตร์ได้อย่างสมเหตุสมผล และพัฒนาความคิดอย่างเป็นระบบ สามารถกำหนดการให้เหตุผลได้ สามารถตั้งสมมุติฐาน ทดสอบสมมุติฐาน และสรุปผลจากการทดสอบสมมุติฐานได้

2. พัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ แบ่งออกเป็น 3 ชั้น ได้แก่ ชั้นก่อนจริยธรรม เป็นระดับจริยธรรมของเด็กอายุ 0-2 ปี ซึ่งยังไม่สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้อย่างละเอียดทำให้ความคิดในการตัดสินใจถูกผิดของการกระทำหรือความคิดในเลือกกระทำหรือไม่กระทำ เป็นไปตามความต้องการทางร่างกายหรือความคิดเห็นของคนใกล้ชิด ชั้นปฏิบัติตามคำสั่ง เป็นระดับจริยธรรมของเด็กอายุ 2-8 ปี ซึ่งสามารถเรียนรู้สิ่งแวดล้อมและบทบาทที่เขาควรปฏิบัติต่อผู้อื่นได้ สามารถประพฤติปฏิบัติตามกฎระเบียบได้ ตัดสินใจได้ว่าสิ่งใดควรกระทำหรือไม่ควรกระทำได้ด้วยตนเอง เริ่มรับรู้และกระทำตามความคิดเห็นและความรู้สึกของตนเองมากขึ้น หรือใกล้เคียงกับการกระทำตามระเบียบและกฎเกณฑ์ของสังคม ชั้นเหตุผลของตนเองเป็นระดับจริยธรรมของเด็ก อายุ 8 ปีขึ้นไปสามารถคิดและตัดสินใจได้ด้วยเหตุผลของตนเอง เริ่มปฏิสัมพันธ์ กับผู้อื่นด้วยความเสมอภาคและเป็นธรรม สังเกตและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่นได้ ถูกต้องมากขึ้น ประพฤติปฏิบัติเพื่อตอบสนองพัฒนาการด้านจิตใจมากขึ้น

3. พัฒนาการทางจริยธรรมกำหนดเกณฑ์การประเมินจริยธรรมของบุคคล โดยการแบ่งเป็นขั้นการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม 6 ขั้นตามแนวคิดของเพียเจต์ ในการแบ่งขั้นพัฒนาการทางสติปัญญา และจริยธรรมของเพียเจต์

- 3.1 การลงโทษ และการชั่งพียง อายุ 2-7 ปี
- 3.2 การแสวงหารางวัลหรือการสนองความต้องการ อายุ 7-10 ปี
- 3.3 การทำตามสิ่งที่ผู้อื่นเห็นชอบ หรือการคาดหวังทางสังคม อายุ 10-13 ปี
- 3.4 การทำหน้าที่ทางสังคมหรือระบบสังคมและมโนธรรม อายุ 13-16 ปี
- 3.5 การทำตามคำมั่นสัญญาหรือสัญญาสังคมและสิทธิส่วนบุคคลอายุ 16 ปีขึ้นไป
- 3.6 การยึดถืออุดมคติสากลหรือจริยธรรมสากล (วัยผู้ใหญ่)

โคลเบอร์ก Kohlberg (1976, p. 220) ได้สรุปไว้ว่า คุณลักษณะทางจริยธรรมของบุคคล แบ่งออกเป็น 4 ลำดับขั้น คือ

1. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้เกี่ยวกับสังคมและสามารถบอกได้ว่าการกระทำชนิดใดดีและควรกระทำ การกระทำชนิดใดเลวและไม่ควรกระทำพฤติกรรม ลักษณะใดเหมาะสมหรือไม่เหมาะสมมากนักน้อยเพียงใด ความรู้เชิงจริยธรรมหรือความรู้เกี่ยวกับ ค่านิยมทางสังคม จึงเปลี่ยนแปลงไปตามระดับอายุ ระดับการศึกษาพัฒนาการทางสติปัญญา และความรู้เกี่ยวกับกฎเกณฑ์ทางสังคมและศาสนา

2. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง การมีความรู้หรือความรู้สึกต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่าง ๆ ในทางที่ชอบหรือไม่ชอบมากนักน้อยเพียงใด เจตคติเชิงจริยธรรมของบุคคล มักจะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมและการทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น ควรทำนาย ตามเจตคติเชิงจริยธรรม ซึ่งสามารถทำนายได้เพียงตรงมากกว่าการทำนายตามความรู้เชิงจริยธรรม

3. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง เหตุผลที่บุคคลใช้เป็นเกณฑ์ในการเลือก หรือไม่เลือกกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง เหตุผลเชิงจริยธรรมเป็นเหตุจูงใจซึ่งอยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล อย่างไรก็ตาม บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่แตกต่างกัน อาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกัน หรือมีการกระทำที่แตกต่างกันก็ได้และเหตุผลเชิงจริยธรรมยังมี ความสัมพันธ์กับพัฒนาการทางสติปัญญาและทางอารมณ์ด้วย

4. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การแสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของ สังคมและปฏิเสศการแสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสังคม พฤติกรรมเชิงจริยธรรมมีความสำคัญต่อความสงบสุขและความมั่นคงของสังคมอย่างยิ่ง จึงเป็นหน้าที่สมาชิกในสังคมที่ จะต้องอบรมและปลูกฝังเยาวชนให้เป็นผู้มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมอย่างมั่นคง

เอสเตบาน (Esteban, 1996, p. 88) ได้สรุปไว้ว่า การสร้างเสริมมโนธรรมและคุณธรรม มีความเชื่อว่า ความแตกต่างทางอายุจะมีผลทำให้การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันไป ทั้งนี้เนื่องจากพัฒนาการทางสมอง ประสบการณ์และความสามารถ และความสามารถในการตัดสินใจที่แตกต่างกันจะส่งผลให้ตัวคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันไปด้วย จึงได้เสนอตัวคุณธรรมจริยธรรมที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย พร้อมกับแนวทางในการสร้างเสริมมโนธรรมและคุณธรรมเป็น องค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ ในการศึกษาเพื่อสร้างค่านิยม (Values Education) เนื่องจากตัวมโนธรรมเป็นเรื่องของความสามารถในการตัดสินใจประเด็นทางจริยธรรม และการรู้จักนำหลักศีลธรรมมาใช้ อย่างมีเหตุผลและถูกต้องในสถานการณ์ต่าง ๆ ในขณะที่ตัวคุณธรรมเป็นคุณภาพของจิตใจ ซึ่งจัดเป็นหลักพื้นฐานของการเลือก การตัดสินใจ เอสเตบานมีความเห็นว่า คุณธรรมเป็น ลักษณะที่สามารถพัฒนาได้ตามพัฒนาการของแต่ละวัย เนื่องจากเยาวชนในแต่ละวัยมีเงื่อนไขปัจจัยของชีวิตแตกต่างกัน จุดเน้นเพื่อการพัฒนาคุณธรรมแต่ละตัวจึงแตกต่างกัน

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 ก, น. 27) ได้สรุปไว้ว่า คุณธรรมแม่บท 4 คือ ลักษณะจำเป็น 4 ประการที่ทำให้การกระทำได้ชื่อว่าดี หากไม่ครบก็ถือว่า เป็นความประพฤติไม่ดี ดังนี้

1. ความรอบรู้ (Prudence) ความรอบรู้ ที่เป็นลักษณะจำเป็นของความประพฤติดีนั้น มิได้หมายถึงการมีความรู้มากที่กว่าความรู้ท่วมหัวเอาตัวไม่รอดมีถมไป ความรอบรู้ จึงหมายถึง การเล็งเห็น หรือการหยั่งรู้ได้ง่ายและชัดเจนว่าอะไรควรประพฤติ อะไรไม่ควรประพฤติ การแสวงหา

ความรู้มีส่วนช่วยให้เกิดความรู้รอบ แต่ทว่าความรู้รอบอันลึกซึ่งส่วนมาก เกิดจากการคิดคำนึงและประสบการณ์

2. ความเข้มแข็ง (Fortitude, Courage) ความเข้มแข็งทางกายภาพ ได้แก่ กล้าเสี่ยง ความยากลำบาก อันตรายและความตาย เพื่ออุดมการณ์ ความเข้มแข็งทางจิตใจ ได้แก่ กล้าเสี่ยง การถูกเข้าใจผิด กล้าเผชิญการใส่ร้ายและการเยาะเย้ย โดยมั่นใจว่าตนทำดี

3. ความพอเพียง (Sufficiency, Temperance) สัตว์มีสัญชาตญาณกระตุ้นให้กระทำกิจการบางอย่างเพื่อการอยู่รอดของมันและเผ่าพันธุ์ เมื่อหมดความจำเป็นสัญชาตญาณนั้นก็หยุดทำงานโดยอัตโนมัติ มนุษย์มีสัญชาตญาณเช่นเดียวกัน แต่มนุษย์ยังมีความสามารถสำนึก และปลูกสัญชาตญาณได้ตามใจ มนุษย์จึงมักจะใช้สัญชาตญาณเลยเถิดเกินความจำเป็นตามธรรมชาติ จนบางครั้งปลูกสัญชาตญาณเพื่อความพึงพอใจเท่านั้น การไม่รู้จักควบคุมพลังงานในตัวให้อยู่ในขอบเขตของจุดมุ่งหมายของชีวิต มักจะก่อให้เกิดปัญหายุ่งยากมากมายแก่ตัวเองและ สังคมเมื่อคนหนึ่งใช้พลังเกินขอบเขตอย่างไม่ถูกต้อง ก็มักจะก้าวก่ายสิทธิอันชอบธรรมของผู้อื่น เช่น อยากรสร้างความมั่นคงให้แก่อนาคตของตนและทายาท ก็จะหาวิธีสิ่งสมสมบัติไว้มาก ๆ โดยวิธีไม่สุจริต เป็นต้น คุณธรรมความพอเพียงช่วยให้รู้ว่าอะไรควรอยู่ในขอบเขตแค่ไหน การไม่ใช้สัญชาตญาณเลยจะทำให้เป็นคนไร้พลังและไร้ประโยชน์ การใช้สัญชาตญาณเกินขอบเขตก็มักจะทำให้เกิดความเดือนร้อน จึงต้องฝึกให้รู้จักใช้พลังและสัญชาตญาณในขอบเขตอันควรในแต่ละ สภาพและฐานะของบุคคล ความพอเพียง ได้แก่ การเดินสายกลางระหว่างกิเลสที่ตรงข้าม เช่น ความเข้มแข็งเป็นทางสายกลางระหว่างความซื่อสัตย์กับความบ้าบิ่น ความพอเพียงเป็นทางสายกลางระหว่างการขาดกับการเกิน ให้สังเกตอยู่อย่างหนึ่งว่าทางสายกลางมิได้ให้หมายถึง บวกกันหาร สองหรือตัวกลางทางเลขคณิต แต่หมายถึงการเก็บแง่ดีจาก 2 ข้างที่เลยเถิด เพื่อดำเนินชีวิตให้ สูงขึ้น ๆ เรื่อยไป ดังนั้นทางสายกลางจึงอยู่ระหว่างกิเลสที่ตรงข้ามกัน แต่อยู่คนละระดับกับกิเลส

4. ความยุติธรรม (Justice) ได้แก่ การให้แก่ทุกคนตามความเหมาะสมของแต่ละคน (Giving Each His Due) ดังที่อริสโตเติลได้ให้นิยามไว้ นั่นคือว่าต้องรู้ว่าเรามีกำลังให้เท่าไร ควรให้แก่ใคร เท่าไร และอย่างไร เช่น แก่ตัวเราเอง แก่บุคคลในครอบครัว แก่บุคคลในวงญาติ เพื่อนฝูง มิตรสหาย แก่บุคคลร่วมงาน แก่ผู้บังคับบัญชา แก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ฯลฯ ซึ่งทั้งนี้ย่อมต้องมีคุณธรรมความรอบรู้ ความเข้มแข็ง และความพอเพียงเข้ามากำกับด้วยโดยจำเป็น ความยุติธรรม เป็นพื้นฐานของคุณธรรมทุกอย่างดังที่เพลโตได้ให้ข้อสังเกตไว้ อาจจะกล่าวได้ว่า คุณธรรมอาจเป็นเพียงแง่ต่าง ๆ ของความยุติธรรมนั่นเอง ความยุติธรรมจึงเป็นแก่นหรือสารัตถะของคุณธรรมทุกชนิด ผู้ใดมีความยุติธรรมสูง ย่อมเพียงพร้อมด้วยคุณธรรมทุกอย่าง คุณธรรมบางอย่างอาจไม่ ปรากฏออกมาให้เห็น เพราะไม่มีโอกาสจะแสดงออกมา แต่ถ้ามีโอกาสเมื่อใดก็พร้อมที่จะ แสดงออกได้ทันทีอย่างถูกต้องเพียงพร้อม ผู้มีความยุติธรรมสูงจึงเป็นผู้มาความเป็นระเบียบ เรียบร้อยในตัวสังคมที่มีความยุติธรรมย่อมเป็น

สังคมที่สงบสุข เพราะทุกคนมั่นใจว่าตนเองจะได้รับสิทธิอันชอบธรรม หากมีผู้ใดละเมิดก็จะได้รับการลงโทษอันควรแก่โทษ จึงมั่นใจได้ว่าไม่มีใครอยากจะทำผิดโดยง่าย

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึง การเปลี่ยนจากสภาพเดิมเพื่อไปสู่สภาพที่ต้องการ และมีการเคลื่อนที่จากสภาพปัจจุบันความเชื่อหรือทัศนคติในการพิจารณาการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มุ่งพิจารณาในระดับพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งเป็นการประพฤติปฏิบัติของบุคคลหรือกลุ่มคน นั่นเอง พฤติกรรมที่แสดงออกนี้จะมีลักษณะบทบาท (Role) ที่ถูกกำหนดโดยสถานภาพทางสังคม ฉะนั้น บทบาทที่แสดงออกจะสอดคล้องกับบทบาทที่กลายเป็นบทบาทของสถาบันแล้ว การเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นในระบบสังคมหนึ่งมาจากสาเหตุที่สำคัญ 2 ประการ ได้แก่ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้น มีสาเหตุมาจากภายในระบบของสังคม และการเปลี่ยนแปลงทางสังคมนั้นมีสาเหตุมาจากภายนอก ระบบของสังคม ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุขึ้นมาจากภายในของระบบสังคม คือ การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำงานของระบบเอง ไม่มีพลังภายนอกเข้ามาบีบบังคับ และ ตัวการสำคัญที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงนี้แบ่งได้เป็น

1.1 การประดิษฐ์คิดค้น (Invention) ในสังคมการประดิษฐ์คิดค้นนี้เป็นการนำเอาเทคนิควิธีการหรือความคิดที่มีอยู่เดิมมาผสมผสานกับความรู้ใหม่ ๆ เป็นการใช้ความรู้ที่มีอยู่เดิมแล้วสร้างสิ่งใหม่ขึ้นมา โดยในการประดิษฐ์คิดค้นเป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงแบบค่อยเป็นค่อยไป มีการผสมผสานอย่างต่อเนื่องกัน การประดิษฐ์คิดค้นนี้ยังจำแนกออกไปได้อีกคือ

1.1.1 การประดิษฐ์คิดค้นทางวัตถุ (Technological Invention) เช่น เครื่องมือ เครื่องใช้ต่าง ๆ ใน ชีวิตประจำวัน

1.1.2 การประดิษฐ์คิดค้นทางสังคม (Social Invention) เช่น การมีกฎหมายใหม่ ขนบธรรมเนียมประเพณีใหม่ ลัทธิศาสนาใหม่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลทำให้การดำเนินชีวิตในสังคมนั้นเปลี่ยนแปลงไป

1.2 การอบรมสั่งสอนสมาชิกใหม่ของสังคมได้ไม่ถูกต้องสมบูรณ์ (Imperfect Socialization) การอบรมสั่งสอนสมาชิกผู้เยาว์ของสังคมนี เป็นของสถาบันครอบครัว และสถาบันการศึกษาเป็นหลัก แต่สภาพเศรษฐกิจและสังคมปัจจุบันนั้น พ่อแม่ที่เป็นผู้ให้การอบรมสั่งสอนผู้เยาว์โดยตรงออกไปทำงานนอกบ้านและทิ้งให้บุตรหลานของตนต้องอยู่กับคนแก่ที่เป็นปู่ ย่า ตา ยาย หรือคนใช้จะทำให้เด็กขาดความรัก ความอบอุ่น และอาจเลียนแบบนิสัยของคนใกล้ชิด ทำให้เรียนรู้วัฒนธรรมของสังคมไม่ถูกต้อง ซึ่งจะมีผลต่อพฤติกรรมที่ไม่สอดคล้องกับสังคมในอนาคตได้

2. การเปลี่ยนแปลงที่มีสาเหตุมาจากภายนอกระบบสังคม การเปลี่ยนแปลง ที่มีสาเหตุจากภายนอกระบบสังคมนีเป็นการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการรับวัฒนธรรมของแต่ละ สังคมที่เข้ามาติดต่อกัน การเปลี่ยนแปลงจากสาเหตุนี้ปรากฏให้เห็นหลายรูปแบบ ซึ่งแบ่งได้เป็น

2.1 การแพร่กระจาย (Diffusion) หมายถึงการที่วัฒนธรรมจากสังคมหนึ่งกระจายไปสู่สังคมอื่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคมส่วนใหญ่จะมาจากการแพร่กระจาย ตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยได้รับเอาการแพร่กระจายของวัฒนธรรมตะวันตกในเรื่องเกี่ยวกับการแต่งกาย สวมเสื้อนอก ผูกเนคไท สวมกระโปรง สวมรองเท้าส้นสูง หรือการที่คนไทยรับเอาการแพร่กระจาย ทางวัฒนธรรมอินเดียในด้านพระพุทธศาสนา รับเอาค่านิยมในด้านความขยันอดทน การเอา ประโยชน์จากคนอื่นจากวัฒนธรรมจีน เป็นต้น

2.2 การขอยืมวัฒนธรรม (Cultural Borrowing) ปัจจุบันมีการขอยืมกัน ทางวัฒนธรรมในลักษณะของการแลกเปลี่ยน (Exchange) แล้วก็นำมาปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของสังคมเช่น สังคมไทยปัจจุบันได้การยืมวัฒนธรรมตะวันตกมาปรับใช้ ทั้งภาษาพูดการแต่งกาย ทัศนคติ ค่านิยม รวมทั้งเครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เป็นต้น เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี

สรุปได้ว่า หลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรมเป็นทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางสติปัญญา และพัฒนาการทางจริยธรรมของเพียเจต์ รวมถึงทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ซึ่งมีการเปลี่ยนจากสภาพเดิมเพื่อไปสู่สภาพที่ต้องการของบุคคล การพัฒนาทางจริยธรรมของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับความฉลาดที่จะทำให้รับรู้กฎเกณฑ์และลักษณะต่าง ๆ ทางสังคม พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลจึงขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลนั้น ๆ

ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา

นักการศึกษาได้กล่าวถึงปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาไว้ดังนี้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550 ข, น. 30) ได้สรุปไว้ว่า การศึกษาปัญหาอุปสรรคของการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมว่า อุปสรรคสำคัญของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม คือ ผู้ปกครองและชุมชนไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดคุณธรรมจริยธรรมของสถานศึกษาตั้งแต่เริ่มต้น จะได้เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของสถานศึกษาก็เฉพาะในกิจกรรมวันสำคัญ ๆ เท่านั้น ตามที่โรงเรียนเชิญ ส่วนการร่วมกิจกรรมในการปลูกฝัง/พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษาที่บ้านทำได้บ้างพอสมควร แต่ขาดแนวทางการอบรมสั่งสอนเนื่องจากสถานศึกษาไม่ได้แจ้งแนวทางหรือวิธีปฏิบัติในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมที่สถานศึกษากำหนดให้ชัดเจน ครูผู้สอนยังคุ้นเคยกับการอบรมจริยธรรมด้วยวิธีการแบบเดิม คือ ใช้การใช้อำนาจบังคับให้นักเรียนประพฤติตามที่ตนต้องการ มากกว่าการเปิดโอกาสให้นักเรียนแสวงหาแนวทางในการกระทำด้วยตนเอง อีกทั้งภาระงานในหน้าที่ของครูมีมากเกินไป โดยเฉพาะในโรงเรียนขนาดเล็กและขนาดกลาง แม้ว่าชั่วโมงสอนของครูเฉลี่ย 16-20 ชั่วโมง แต่ครูต้องมีภาระงานอื่นที่ไม่เกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนโดยตรง เช่น งานทะเบียน งานวัดผล งานจัดทำข้อสอบ งานควบคุมดูแลความสะอาดของชั้นเรียนและปัญหาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้นักเรียนสนใจ

เกมคอมพิวเตอร์มากกว่าการค้นคว้าหาความรู้ และหากมอบหมายให้ค้นคว้าความรู้ นักเรียนจะใช้วิธีการคัดลอกเนื้อหาจากเว็บเพจต่าง ๆ โดยไม่สามารถนำมาเรียบเรียงสร้างสรรค์เป็นงานของตนเอง ได้อิทธิพลของสื่อสารมวลชนมีบทบาทในการชักจูงนักเรียนไปในทางที่ไม่สมควร เช่น การใช้จ่ายในทางที่ทรูหราฟุ่มเฟือย การเบียดเบียนทางเพศ และการมีความสัมพันธ์กับเพศตรงข้ามในทางที่ไม่สมควร การแต่งกายที่ไม่เหมาะสม มากกว่าการจูงใจให้ทำความดีและเสียสละเพื่อสังคม

พญานา วงศ์เลขา (2553, น. 43) ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม: ปัญหาที่ทำนายของครูไทย ได้กล่าวถึง ความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นเสมือนเสาต้นใหญ่ที่แข็งแรงคอยค้ำจุนสังคมในอยู่รอดปลอดภัยได้อย่างยั่งยืนถาวร และเสาต้นนี้ได้ถูกกัดกร่อนกำลังจะหายไปจากสังคมไทย เนื่องจากการขาดคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นจนส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม และจะกลายเป็นปัญหาเรื้อรังของชาติบ้านเมืองที่ยากจะเยียวยาแก้ไข ซึ่งผลจากการแก้ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของเวทีต่าง ๆ ซึ่ให้เห็นว่าเป็นผลมาจากความล้มเหลวของการจัดการศึกษา เนื่องจากการทำหน้าที่หลักในการปลูกฝังให้ผู้เรียนมีคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานในการดำรงชีวิตเป็นของสถานศึกษา แต่สถานศึกษายังเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนในกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ในสาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม ที่กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้พุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งเป็นความเข้าใจที่ไม่ถูกต้อง เพราะในความเป็นจริงแล้วการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมต้องเริ่มต้นที่สถาบันครอบครัวเพื่อให้เป็นพื้นฐานที่มีความเข้มแข็งมั่นคง และในการพัฒนาขั้นต่อไปจึงเป็นหน้าที่ของ สถานศึกษาทุกระดับที่จะต้องมีความเข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรมจริยธรรม รู้เท่าทันกับความซับซ้อนของสังคม รู้จักเลือกรับแต่สิ่งดี ๆ ไม่ใช่รับทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบที่จะตามมา และที่สำคัญต้องเข้าใจบริบทและข้อจำกัดของตนเอง โดยมีผู้ใหญ่จากทุกภาคส่วนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดี ดังจะเห็นได้จากการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีหลักสูตรการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 หรือหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ซึ่งมุ่งพัฒนาผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาในระดับขั้นพื้นฐานต้องมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ เห็นคุณค่าของตนเอง มีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับถือในเรื่อง “รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ” ความเข้าใจทั่วไปที่ยังคิดว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมนั้น สถานศึกษาต้องเน้นให้เด็กได้เรียนวิชาที่ว่าด้วยศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม หรือหลักธรรมของศาสนาเพียงเท่านั้น แต่ในการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้นปัจจัยหนึ่งคือ กระบวนการเรียนรู้สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ โดยการสอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพราะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสามารถสร้างให้เกิดได้โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติงาน ทั้งงาน

ส่วนบุคคลและการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังนั้น ครูผู้สอนจึงมิใช่ผู้ทำหน้าที่เพียงแต่สอนเนื้อหาในหนังสือให้เสร็จไปวัน ๆ เท่านั้น แต่จะต้องช่วยกันคำนึงถึงการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนด้วย เพื่อสรรค์สร้างให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข วิธีการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ ต้องเริ่มต้นจากการที่ครูผู้สอนได้ร่วมกันวิเคราะห์สาระการเรียนรู้ว่าสามารถสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในเรื่องใดได้บ้าง แม้จะเป็นสาระการเรียนรู้เดียวกันยังสามารถสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมที่แตกต่างกันให้เหมาะสมตามวัยและชั้นปี แล้วจึงกำหนดแผนการจัดการเรียนรู้ให้สามารถจัดการเรียนรู้ที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างต่อเนื่องและไม่ซ้ำซ้อน นอกจากนี้ การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเฉพาะในห้องเรียน อาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในผู้เรียนได้อย่างยั่งยืนและถาวร สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมที่หลากหลาย โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า อีกทั้งเปิดให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์ทางคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการและจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งจากเพื่อน ครู ครอบครัว ชุมชน และสังคม แต่ครูผู้สอนคงจะไม่สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่ผู้เรียนให้ประสบความสำเร็จได้ หากขาดการสนับสนุนของผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารจำเป็นต้องมีวิสัยทัศน์และมีทักษะด้านบริหารจัดการมีความสามารถในการสร้างเครือข่าย เพื่อจัดสรรและระดมทรัพยากรจากชุมชน องค์กรท้องถิ่น หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน มาร่วมสนับสนุนกิจกรรม และที่สำคัญผู้บริหารและครูผู้สอนต้องมีคุณธรรมจริยธรรม เพราะต้องไม่ลืมว่า แบบอย่างที่ดีที่สามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ดีกว่าการสั่งสอนหรือการสั่งให้ทำ และการกระทำใด ๆ ที่ขัดแย้งกับคำสอนของตนเองจะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นอย่างมาก แม้สังคมจะมีบรรทัดฐานที่ชัดเจนว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนไทยเป็นอย่างไร แต่การพัฒนาคุณลักษณะที่จะให้เกิดขึ้นภายในจิตใจ คือคุณธรรมซึ่งเป็นนามธรรมนั้นเป็นภารกิจที่ยากยิ่งต่อการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน ซึ่งจะเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่จะเป็นตัวชี้วัดที่ทำทลายความสามารถของครูผู้สอนต่อไป ดังนั้น ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนจึงเป็นหน้าที่ของทุกภาคส่วนในสังคมที่จะต้องมีความมุ่งมั่นตั้งใจ ลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ผู้ใหญ่ต้องเป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็กเยาวชน พ่อแม่ผู้ปกครองต้องดูแลเอาใจใส่บุตรหลานอย่างใกล้ชิด ครูต้องมีสำนึกและจิตวิญญาณของความเป็นครูเพิ่มขึ้น ตลอดจนหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน องค์กรศาสนา สื่อมวลชนจะต้องผนึกกำลังร่วมกันเพื่อพัฒนาและขับเคลื่อนให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ยึดหลักคุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข และที่สำคัญต้องเป็นความสุขแบบเรียบง่ายและยั่งยืน

สุมนา เสือเอก (2558, น. 29) ได้สรุปไว้ว่า การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม: มีปัญหาที่ท้าทายไว้ดังนี้ 1) ปัญหาของการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาเป็นปัญหาจากการแปลคุณลักษณะที่เป็นนามธรรมออกมาเป็นรูปธรรมเพื่อให้สามารถจัดกิจกรรมการพัฒนาให้ได้ผลดังกล่าวแล้ว ยังมีปัญหาสำคัญที่ควรได้รับการพิจารณา คือ 1.1) เนื่องจากการพัฒนาด้านเจตคติหรือคุณธรรมจริยธรรมเป็นเรื่องของนามธรรม จึงมักปรากฏว่าเรื่องนี้เป็นหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) และถ้าผู้ใช้หลักสูตรไม่คำนึงถึง จะไม่ปรากฏอยู่ในกิจกรรมการเรียนการสอนใด ๆ เลย ซึ่งแตกต่างไปจากด้านความรู้และทักษะซึ่งจะปรากฏเป็นรูปธรรมชัดเจนอยู่ในรายวิชาและคำอธิบายรายวิชา 1.2) รายวิชาที่เกี่ยวข้องกับเรื่องคุณธรรมจริยธรรมถ้ามี จะเป็นกิจกรรมการเรียนการสอนในรูปของการให้ความรู้ซึ่งจะไม่ใช่ประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจนเกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์แต่อย่างใด 1.3) มีความพยายามที่จะเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็ก แต่ส่วนใหญ่จะทำไปตามที่คิดว่าน่าจะได้ผลดี ไม่ได้คำนึงถึงหลักเกณฑ์และใช้ผลการวิจัยเป็นเครื่องมือประกอบการดำเนินการมากนัก รวมทั้งไม่มีเครื่องมือชี้ที่ชัดเจนถึงผลที่ได้จากความพยายามนั้น ๆ 1.4) สังคมมักคิดว่าการปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กเป็นหน้าที่ของสถานศึกษา แม้แต่ในสถานศึกษายังมีความเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของผู้สอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ 1.5) สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และเป็นเรื่องของฝ่ายกิจกรรมนักเรียนมากกว่าจะคิดว่าเป็นหน้าที่ของผู้สอนทุกวิชาและทุกคน 1.6) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมักไม่เป็นกิจกรรมที่มีวิธีการสอดคล้องต่อเนื่องในระบบการศึกษาทุกระดับ รวมไปถึงสังคมเมื่อเด็กจบการศึกษา เช่นนี้ การพัฒนาจึงขาดตอนไม่สามารถสร้างลักษณะนิสัยจนฝังลึกเป็นวัฒนธรรมได้ 1.7) การแยกตัวสถานศึกษาออกจากชุมชน ทำให้ขาดโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน ซึ่งกิจกรรมเหล่านั้นจะสามารถช่วยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมโดยผ่านประสบการณ์ตรงของเด็กได้มาก 1.8) ขาดการเตรียมความพร้อมทางจิตใจเพื่อรองรับการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทำให้เด็กไม่สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้อย่างสมบูรณ์และยั่งยืน 1.9) ขาดศรัทธาในศักยภาพตามธรรมชาติของเด็ก ไม่เชื่ออย่างจริงจังว่าเด็กสามารถสอนได้ ปรับตัวได้ หากใช้วิธีการที่ถูกต้องบนพื้นฐานของความรักใคร่ห่วงใยและปรารถนาดีอย่างจริงใจ และ 1.10) ไม่เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นบรรยากาศที่เอื้ออำนวยต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเท่าที่ควร 2) หลักพื้นฐานในการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมในสถานศึกษาเพื่อใช้ประกอบการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาที่เหมาะสม ไว้ดังนี้ 2.1) จริยธรรมเป็นมาตรฐานของความสัมพันธ์ระหว่างตนและผู้อื่นรวมทั้งสิ่งอื่นและระหว่างตนกับคุณธรรมที่มีอยู่ในตน เช่นนี้มาตรฐานของความสัมพันธ์จึงต้องเป็นมาตรฐานของคุณธรรมและจริยธรรมที่ตนและผู้อื่นยอมรับร่วมกัน โดยมีคุณธรรมที่มีอยู่ในตนเป็นพื้นฐาน ทั้งนี้รวมทั้งความสัมพันธ์กับสถาบันทางสังคม กับธรรมชาติ และกับธรรมะที่สูงขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดสติปัญญาสามารถช่วยให้มีจริยธรรมที่เหมาะสมกับกาลเทศะ และเหมาะสมกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป 2.2) พฤติกรรมที่เป็นจริยธรรมอาจมีรูปแบบที่เปลี่ยนไปตามความเหมาะสม แต่คุณธรรมที่เป็น

คุณลักษณะในจิตใจจะต้องยืนหยัดมั่นคงไม่เปลี่ยนแปลง 2.3) ปกติมนุษย์จะเรียนรู้เพื่อให้เกิดจริยธรรมอย่างหลากหลายกว้างขวาง ทั้งเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ เป็นไปได้หรือไม่ที่การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมมีปัญหาเพราะโรงเรียนจัดให้มีการเรียนรู้อย่างจำกัดอยู่แต่ในห้องเรียนบางห้องในวิชาบางวิชา และโดยการตั้งใจสอนโดยตรงเท่านั้น

2.4) แบบอย่างที่ดีสามารถช่วยให้เกิดการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้ดีกว่าการสอนหรือการสั่งให้ทำการกระทำใด ๆ ที่ปล้ำล้างคำสอนของตนเองเป็นอุปสรรคมากต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

2.5) การศึกษาค้นคว้าของเพียเจต์ และโคล์เบอร์ก (Piaget, & Kohlberg) แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กตามอายุไว้อย่างน่าสนใจ ช่วยให้สามารถใช้เป็นข้อมูลในการจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมได้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กมากขึ้น ได้แก่พัฒนาการจากการเชื่อมั่นในคำสอนและทำตามโดยไม่ได้แย้ง มีความเข้าใจโดยใช้ความคิดมากขึ้น การตามใจตนเองใช้เหตุผลส่วนตัวโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องของสังคม การเห็นคุณค่าและกระทำตามความคาดหวังของสังคม มีค่านิยมและคุณธรรมประจำใจ ไปจนถึงสามารถกำหนดพฤติกรรมที่ดีจากความรู้สึกผิดชอบชั่วดีของตนเอง เป็นต้น

2.6) การให้รางวัลและการลงโทษอันเนื่องจากพฤติกรรมของเด็ก หากทำอย่างเหมาะสมจะช่วยให้เกิดลักษณะทางจิตที่เป็นคุณ เรียกว่า “ความเชื่ออำนาจในตน” หมายถึงความเชื่อว่าตนสามารถบันดาลให้เกิดผลดีหรือชั่วได้จากการกระทำของตน เป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณธรรมจริยธรรมในทางที่เป็นผลดีต่อตนเองและสังคม

2.7) การช่วยให้เด็กเชื่อจากประสบการณ์และความคิดของเด็กเองว่า การมุ่งหรือมองให้เห็นอนาคตที่ดี มากกว่าผลหรือความพอใจในปัจจุบัน และการบังคับตนเองควบคุมตนเองให้ได้ มากกว่าการควบคุมบังคับจากภายนอก จะเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับตนเอง

2.8) รูปแบบของการอบรมสั่งสอนหรือเลี้ยงดู จะมีผลต่อการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมมาก ซึ่งแม้การวิจัยจะพบว่า รูปแบบรักสนับสนุนให้กำลังใจ สนับสนุนให้แสดงความคิดเห็น สนับสนุนให้ทำความดี ไม่ลงโทษแบบเขี้ยวตบตี แต่ใช้การลงโทษแบบลิดรอนสิทธิ์ และแบบใช้เหตุผล กระตุ้นให้รู้จักใช้เหตุผล ใคร่ครวญพิจารณา ก่อนตัดสินใจจะช่วยให้เด็กมีคุณธรรมจริยธรรมสูงกว่าแบบควบคุม เข้มงวด ปฏิบัติตามคำสั่งอย่างเคร่งครัด และลงโทษถ้าทำผิด แต่ก็ควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็กด้วยการกระทำต่อเด็กให้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็กก็มีผลมากต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และ

2.9) การเตรียมความพร้อมของเด็กเพื่อรองรับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมต่อไปนี้เป็นสิ่งจำเป็น สามารถช่วยเสริมให้การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเป็นไปอย่างเข้มแข็งยิ่งขึ้น ได้แก่ สติปัญญาสามารถเข้าใจเหตุผล เชื่อมโยงเหตุการณ์และคาดคะแนผลของการกระทำ สุขภาพจิตที่ดี ปรับตัวได้ เข้าใจตนเองและผู้อื่น แก้ปัญหาได้ดี วิตกกังวลต่ำ ยอมรับแบบอย่างจากผู้อื่น และมีประสบการณ์ทางสังคม รู้จักเอาใจเขาใส่ใจเรา เข้าใจสภาพปัญหาของผู้อื่นทราบว่าการกระทำของตนจะมีผลกระทบต่อผู้อื่นอย่างไร และ 3) แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา มีดังนี้ 3.1) จัดให้

สถานศึกษามีสิ่งแวดล้อมที่สะอาดร่มรื่น ใกล้ชิดธรรมชาติ มีบรรยากาศของคุณธรรมจริยธรรมที่เด็กสามารถเรียนรู้ และถือเป็นแบบอย่างได้ด้วยตนเอง 3.2) ให้เด็กมีโอกาสที่จะได้รับประสบการณ์ทางคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการและจากแหล่งที่หลากหลาย ทั้งจากเพื่อน ครู ครอบครัว ชุมชน และสังคม 3.3) ให้มีคุณธรรมจริยธรรมที่ยึดถือเป็นมาตรฐานเดียวกันในสถานศึกษา เพื่อมิให้เด็กสับสนเกิดความขัดแย้งในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของตน 3.4) จัดให้พฤติกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษามีความสอดคล้องไม่ขัดแย้งกับคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ 3.5) พยายามใช้วิธีการที่สอดคล้องกับวัยและธรรมชาติของเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นการให้ข้อมูลที่ถูกต้อง สนับสนุนให้กำลังใจ ให้โอกาสใช้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ และให้รางวัลด้วยวิธีการที่เหมาะสม 3.6) ผู้ที่จะอบรมสั่งสอน ให้รางวัลหรือลงโทษ จำเป็นต้องเป็นผู้ที่รักเด็กและเด็กรัก กิจกรรมต่าง ๆ ที่ปฏิบัติร่วมกับเด็กต้องมาจากพื้นฐานของความรักและความเข้าใจระหว่างกัน 3.7) การให้รางวัลหรือการลงโทษต้องกระทำโดยรวดเร็ว สำหรับการให้รางวัลควรจัดให้ถูกต้องสอดคล้องกับเด็กแต่ละวัย ทั้งการสัมผัสทางกาย ชมเชยยกย่อง ประกาศเกียรติคุณ มอบเครื่องหมายแห่งความดี เช่น ถ้วย โล่ ฯลฯ ส่วนการลงโทษ เพื่อให้เกิดผลดีควรดำเนินการโดยลงโทษตามเกณฑ์ที่ตกลงกันไว้ เพื่อให้เด็กเข้าใจชัดเจนโดยไม่เคลือบแคลงถึงความถูกต้องเป็นธรรม และเจตนาดีของครู พร้อมทั้งจะรับโทษ และมีลงโทษอย่างมีเหตุผล ไม่ก้าวร้าวรุนแรง ซึ่งเด็กอาจเลียนแบบเกิดผลเสียต่อบุคลิกภาพของเด็กได้ 3.8) สอดแทรกการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในทุกวิชา ในทุกโอกาสอย่างมีระบบ มีการเตรียมการที่ดี และพยายามสร้างกระแสให้สังคมถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้ และ 3.9) มีความอดทนพอที่จะรอรับผลที่น่าพอใจ เด็กสามารถควบคุมตนเองได้จากภายในตัวของเด็กเอง ความจำเป็นที่ต้องควบคุมจากภายนอกน้อยลง และมีเครื่องชี้ให้เห็นถึงพัฒนาการด้านคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์พอที่จะใช้ประเมินผลได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม

สรุปได้ว่า ปัญหาอุปสรรคในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในสถานศึกษา ทำให้เกิดแนวทางในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ที่มีใช้เป็นเพียงหน้าที่ของโรงเรียนและครูในโรงเรียนเท่านั้น แต่ให้เป็นหน้าที่ของทุกคนในสังคมในชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาอันเกิดจากการมีส่วนร่วมและความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในสังคมในชุมชนที่มีหน้าที่ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมให้เกิดขึ้นในตัวบุตรหลาน

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ (มยส.)

กระบวนการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ (มยส.) ได้กำหนดหลักการสำคัญไว้ 4 ประการ เพื่อมุ่งให้โรงเรียนประสบความสำเร็จและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน นักเรียนจะเติบโตไปพร้อมกับมีอุปนิสัยที่ดีงามติดตัวไปตลอดตั้งพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” โดยมีหลักการดังนี้

1. เป็นกระบวนการที่ต้องทำทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) และผู้มีส่วนได้เสีย
2. ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก การดำเนินงานตามกระบวนการนี้จึงทำจากล่างขึ้นบน (Bottom Up) เป็นการพิจารณานำความสนใจความต้องการจากระดับล่างขึ้นมาเป็นระดับนโยบายของโรงเรียน
3. โรงเรียนต้องทำอย่างมีส่วนร่วม ให้โอกาสทุกคนมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
4. โรงเรียนต้องทำกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ พยายามผนวกไว้ในการเรียนรู้ทุกประเภทของโรงเรียน

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560, น. 13-68) ได้สรุปไว้ว่า กระบวนการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ (มยส.) มีรายละเอียดแต่ละขั้นตอนดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้ และการยอมรับ
- ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ
- ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน
- ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลुकุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน
 - ขั้นตอนที่ 4.1 การจัดทำโครงการคุณธรรม
 - ขั้นตอนที่ 4.2 การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน
 - ขั้นตอนที่ 4.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม
 - ขั้นตอนที่ 4.4 การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้
- ขั้นตอนที่ 5 ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)
- ขั้นตอนที่ 6 สร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม
 - ขั้นตอนที่ 6.1 การวางแผน
 - ขั้นตอนที่ 6.2 การสร้างการมีส่วนร่วม
 - ขั้นตอนที่ 6.3 การส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง

ขั้นตอนที่ 6.4 การนิเทศติดตาม

ขั้นตอนที่ 6.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

ขั้นตอนที่ 6.6 การประเมินผล

ขั้นตอนที่ 6.7 การถอดบทเรียน

ขั้นตอนที่ 6.8 การประชาสัมพันธ์

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 1 สร้างการรับรู้ และการยอมรับ

การสร้างการรับรู้เป็นขั้นตอนแรกของกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม จัดว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะเป็นการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณ ต้องทำทั้งโรงเรียน ดังนั้น จำเป็นต้องให้ทุกคนเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเข้าใจให้กระจ่าง ในวิธีการทำ ส่วนเนื้อหาสาระในการปรับปรุงหรือสร้างเสริมพฤติกรรมนักเรียนและผู้เกี่ยวข้องในโรงเรียน เป็นไปตามความต้องการของแต่ละโรงเรียน ซึ่งจะแตกต่างกันตามบริบท สภาพแวดล้อม นโยบาย วิสัยทัศน์ การบริหารจัดการโรงเรียน และความตั้งใจจริงและการมีส่วนร่วมของทุกคนในโรงเรียน ประการสำคัญในการสื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และการยอมรับนั้นควรชี้ให้เห็นถึงความจำเป็น ในการพัฒนาคุณธรรม และผลดีที่เกิดจากการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมทั้งผลดีที่จะเกิดนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน และชุมชน

วิธีการ

1. โรงเรียนควรจัดให้มีการประชุมร่วมกันระหว่างบริหาร ครู-อาจารย์ นักเรียน ผู้มีส่วนได้เสีย และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อสร้างความตระหนัก และ ความเข้าใจเรื่องโรงเรียนคุณธรรม และสมัครใจ ร่วมกัน ดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จ โดยน้อมนำศาสตร์พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาใช้ ซึ่งหลัก “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” นี้ พระองค์ใช้หลักการทรงงานของพระองค์ในการช่วยเหลือ ประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ทรงศึกษาให้เข้าใจความเดือดร้อนของประชาชนอย่างแท้จริง เสด็จพระราช ดำเนินไปถึงพื้นที่จริงเพื่อทรงฟังจากปากของประชาชน และทรงให้ความสำคัญกับการสร้างการรับรู้ และยอมรับของประชาชนเป็นอย่างมาก ทรงอธิบายให้ประชาชนเข้าใจผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นอีกด้วย ดังนั้น ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ศาสตร์เรื่อง “เข้าใจ” จึงต้องเข้าใจจุดมุ่งหมายของโรงเรียน ต้องเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิ ยุวสถิรคุณอย่างชัดเจน ศาสตร์เรื่อง “เข้าถึง” คือ การเข้าถึงข้อมูลสำคัญของโรงเรียน สภาพที่เป็นความจริงของโรงเรียน ครู นักเรียน และ ผู้ปกครอง ฯลฯ ศาสตร์เรื่อง “พัฒนา” คือ การลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ได้ศึกษามาและอาจ ดำเนินการต่อยอดเป็นวัฒนธรรมขึ้น โดยต้องชี้แจงอธิบายให้ครู นักเรียน และผู้มีส่วนได้เสียกับโรงเรียน ได้รับแนวทางดำเนินงาน แผนปฏิบัติของโรงเรียน และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อให้ทุกคนเกิด

ความตระหนัก และยอมรับในการร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อความสุขของทุกคน
ในโรงเรียน

2. โรงเรียนควรกระตุ้นการสร้างการรับรู้ตลอดเวลา ตั้งแต่เริ่มต้นชี้แจงกระบวนการ
ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ทุกคนรับรู้ และให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ให้ทุกคนรับทราบ
นโยบาย เป้าหมายที่โรงเรียนจะร่วมกันดำเนินการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และผล
ที่ว่าจะเกิดขึ้น โดยใช้การสื่อสารด้วยวิธีการและช่องทางที่หลากหลาย ทั้งในแนวดิ่ง แนวนอน และ
แนวไขว้ (ความสัมพันธ์ต่างกลุ่มกัน) การสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ให้ทำอย่าง
ต่อเนื่อง เป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเน้น ให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญและ
ประโยชน์ที่เกิดนักเรียน ครู ผู้บริหาร และชุมชน

2.1 จัดให้มีการประชุมทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน นักศึกษา
คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชี้แจงกระบวนการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่โรงเรียน
คุณธรรม ให้ชี้แจงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการประชุมประจำเดือน หรือ ประชุมวาระอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ
เช่น ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ประชุมผู้ปกครอง ปฐมนิเทศนักเรียน นักศึกษา ประชุม
วางแผนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม เป็นต้น

2.2 กิจกรรมเข้าแถวหน้าเสาธงทุกเช้า มอบหมายให้ครูพูดเรื่องคุณธรรม หรือมีกิจกรรม
ให้นักเรียน นักศึกษา นำเสนอความก้าวหน้าของโครงการที่มุ่งบรรลุธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

2.3 ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน นักศึกษา ได้ทราบการดำเนินงานโรงเรียนด้วยวิธีการ
ต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง เสียงตามสาย ทำป้ายประชาสัมพันธ์ในสถานศึกษา
ทำป้ายนิเทศต้นไม้พูดได้ เป็นต้น

3. ปลูกฝังจิตสำนึก โดยการน้อมนำพระราชดำรัส ภาพ เรื่องราว พระราชกรณียกิจ
ศาสตร์พระราชาลัทธิการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร
มาถ่ายทอดให้บุคลากรทุกภาคส่วน รวมทั้งนักเรียน นักศึกษา เพื่อให้ตระหนักถึงพระราชประสงค์
ในการ “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” และ นำมาใช้เป็นแบบอย่างในดำเนินชีวิตประจำวัน

4. สร้างความตระหนัก โดยชี้แจงหน้าที่ความรับผิดชอบที่โรงเรียนต้องดำเนินงานพัฒนา
คุณธรรมให้เยาวชนไทยตามรัฐธรรมนูญ นโยบายรัฐบาล นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ การประกัน
คุณภาพการศึกษา และสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

5. ใช้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (ทางอ้อม) เช่น สื่อสารผ่านครูแกนนำ นักเรียน
แกนนำ ยกเหตุการณ์ ตัวอย่าง เช่น เล่าเรื่องเกณฑ์การรับคนทำงานและการให้คนออกจากงาน
ขององค์กรต่าง ๆ ว่าต่อให้เก่งแค่ไหน แต่ถ้านิสัยไม่ดี ก็ไม่มีใครต้องการให้ทำงานด้วย เป็นต้น

6. ควรแทรกการสร้างการรับรู้และตระหนักในการดำเนินงานอย่างมีคุณภาพไว้ในทุกขั้นตอนของงานโดยคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสม ภาระงานของผู้รับผิดชอบ และจัดประเมินความก้าวหน้าของงานเป็นระยะ ๆ เพื่อนำข้อมูลมาเป็นตัวอย่างเหตุผลของการสร้างความตระหนักในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่ทำงานตื่นตัว เข้าใจกระบวนการทำงานชัดเจนและให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น

7. ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้โรงเรียนคุณธรรม เพื่อให้มีประสบการณ์ในพื้นที่จริง จะช่วยสร้างความเข้าใจความตระหนักและแรงบันดาลใจเพิ่มขึ้นได้

8. สร้างการรับรู้ให้แก่บุคคลภายนอก (ผู้ปกครอง ชุมชน เขตพื้นที่) โดยเชิญผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม ประชาสัมพันธ์โครงการโรงเรียนคุณธรรมทุกครั้งในการประชุมระดับจังหวัด เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญกับการเลือกแกนนำ ให้มั่นใจว่าเมื่อแกนนำได้รับการอบรมกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางของ มยส. แล้ว จะสามารถทำหน้าที่แกนนำได้อย่างดีแกนนำจะเป็นทั้งครูวิทยากรของโรงเรียน เพื่อจัดอบรมเพื่อนครู และนักเรียนแกนนำ และเป็นทีมงานของโรงเรียน ที่ช่วยให้การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมสำเร็จตามเป้าประสงค์ของโรงเรียนได้

วิธีการ

1. ผู้บริหารโรงเรียนควรพิจารณาความเหมาะสมของผู้ที่จะรับคัดเลือกเป็นแกนนำ และเมื่อแกนนำได้รับการอบรมตามหลักสูตรของมูลนิธิยุวสถิรคุณแล้ว ต้องมอบหมายงาน ให้โอกาสในการปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายมา มีการพัฒนาความรู้ ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานตามความจำเป็นเพิ่มเติม ได้รับการเสริมแรงเชิงบวก และกำลังใจในการทำงานจากผู้บริหาร ร่วมวางแผนปฏิบัติงาน ประเมินความก้าวหน้าของงานในแต่ละช่วง และประเมินผลงานร่วมกัน การได้รับมอบหมายงานซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของโรงเรียนที่ต้องการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ถือว่าเป็นการได้รับเกียรติได้รับการยอมรับจากผู้บริหาร และเพื่อนร่วมงาน จึงเป็นกลไกในการพัฒนาแกนนำอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้งานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมประสบผลสำเร็จ

2. การคัดเลือกแกนนำควรพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นแบบอย่างที่ดี และสมาชิกในโรงเรียนให้การยอมรับ

3. พยายามสร้างทีมงานพัฒนาคุณธรรมของโรงเรียนให้กว้างขวาง แบ่งภาระรับผิดชอบให้ทั่วถึง สร้างการมีส่วนร่วม และผู้บริหารต้องติดตามให้คำปรึกษาแนะนำ และเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ

4. เตรียมสร้างแกนนำรุ่นต่อไป เพื่อส่งต่อภารกิจการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมไปยังรุ่นต่อรุ่นอย่างต่อเนื่อง

5. นักเรียนแกนนำควรแสวงหาโอกาสในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาตนเองด้านคุณธรรม อยู่เสมอควรพัฒนาความรู้ความสามารถ และสร้างแรงจูงใจให้ตนเองในการเข้าร่วมงาน ประเมิน ความก้าวหน้าของงานที่ได้ปฏิบัติ สร้างทีมทำงานให้เข้มแข็ง แบ่งภาระรับผิดชอบงานให้ทั่วถึง ส่งต่อ ภารกิจให้แกนนำรุ่นต่อไป และร่วมแสดงผลงานความสำเร็จ เพื่อสร้างความภูมิใจให้โรงเรียน

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

คุณธรรมอัตลักษณ์ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาในโรงเรียนได้จริง จะต้องได้มาจากการประชุม ระดมความคิดของแต่ละกลุ่มบุคคล ได้แก่ กลุ่มนักเรียน กลุ่มครู และกลุ่มผู้บริหาร ทุกกลุ่มมุ่งแก้ไข ประเด็นปัญหาที่ได้กลุ่มได้ค้นพบจากการระดมความคิด คุณธรรมอัตลักษณ์จึงประกอบด้วย คุณธรรม เป้าหมายของโรงเรียนและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของทั้ง 3 ฝ่าย (นักเรียน ครู ผู้บริหาร) หลักสำคัญ ของการกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนคุณธรรม คือ การแปลงคุณธรรมเป้าหมายให้เป็น จริยธรรมหรือพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง มยส. จึงใช้ ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์เป็นเครื่องมือแสดงเป้าหมายในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

การกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกต้องมีความชัดเจนสอดคล้องกับปัญญา สามารถนำไป ปฏิบัติได้จริง และประเมินผลการเปลี่ยนแปลงได้ ประการสำคัญ ต้องมุ่งแก้ไขปัญหาของนักเรียน เพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก โดยมีคุณธรรมเป้าหมายเป็นตัวกำกับ ทิศทางการปฏิบัติพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

กรณีโรงเรียนมีความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน โรงเรียนสามารถ เชิญมาร่วมการระดมความคิดได้ เพื่อให้งานพัฒนาคุณธรรมขยายความมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

วิธีการ

1. จัดประชุมระดมความคิดเฉพาะกลุ่ม กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน และกลุ่มผู้บริหาร เพื่อค้นหา คุณธรรมเป้าหมาย และพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของแต่ละกลุ่ม
2. ในการระดมสมองเพื่อค้นหา “พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก” จะพิจารณาจากปัญหาสำคัญ ของโรงเรียนที่ต้องการแก้ไข หรือพิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดขึ้น ในโรงเรียน และกำหนด “คุณธรรมเป้าหมาย” เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ เป็นต้น คุณธรรมเป้าหมายที่มีการระบุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกไว้ด้วย จะเรียกรวมว่า “คุณธรรมอัตลักษณ์” โรงเรียนอาจกำหนดคุณธรรมเป้าหมายไว้ 3 ประการ/รอบปี เพื่อความกระชับในการปฏิบัติโครงการ คุณธรรมให้บรรลุเป้าหมาย และประเมินผลสำเร็จได้สะดวก ช่วยให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของนักเรียนชัดเจนง่ายมากขึ้น

คุณลักษณะของพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ควรมี ดังนี้ 1) สอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมาย 2) พฤติกรรมต้องมีความชี้เฉพาะให้ชัดเจน 3) พฤติกรรมต้องสอดคล้องกับปัญหาที่ค้นพบ 4) พฤติกรรม ต้องนำไปปฏิบัติ ได้จริง และ 5) พฤติกรรมต้องสามารถวัดและประเมินผลได้

วิธีการกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ดังนี้ 1) ระดมความคิดโดยแต่ละกลุ่มแยกกันทำ 2) กำหนดจากปัญหาและสาเหตุ 3) จัดลำดับความสำคัญของปัญหา 4) เลือกปัญหาที่สำคัญที่สุดมาจำนวนหนึ่ง 5) กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการให้เกิดขึ้นและมีความสอดคล้องกับปัญหาและสาเหตุ

3. เมื่อจัดประชุมระดมความคิดครบทุกกลุ่มแล้ว ให้ผู้แทนกลุ่มผู้บริหาร ผู้แทนกลุ่มครู และผู้แทนกลุ่มนักเรียน นำคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของทั้ง 3 ฝ่าย มาพิจารณา ร่วมกันในกรณีที่คุณธรรมเป้าหมายมีความสอดคล้องตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม ให้จัดทำตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนได้เลย

“ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์” หมายถึง การระบุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของคุณธรรมเป้าหมายแต่ละด้านที่โรงเรียนได้คัดเลือกไว้แล้ว โดยจำแนกกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียน เพื่อให้แต่ละกลุ่มทราบว่าต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้างในแต่ละด้าน เช่น ความซื่อสัตย์ของครู ได้แก่ ไม่เบียดเบียนเวลาราชการ เข้าสอนตรงเวลา ความซื่อสัตย์ของนักเรียน ได้แก่ การไม่ลอกการบ้าน เป็นต้น

เมื่อสรุปคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนได้แล้ว ให้จัดทำตารางคุณธรรมอัตลักษณ์แล้ว ประกาศให้ทุกฝ่ายรับทราบและเนนการให้บรรลุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่กำหนดไว้

ตาราง 1 แสดงตัวอย่างตารางคุณธรรมอัตลักษณ์

ตัวอย่างตารางคุณธรรมอัตลักษณ์			
คุณธรรมเป้าหมาย	พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก		
	ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน
ความซื่อสัตย์	จัดซื้อ-จัดจ้าง โปร่งใส	ปฏิบัติงานของโรงเรียน อย่างเต็มเวลา	ทำการบ้านด้วยตนเอง
ความมีวินัย	ตรงต่อเวลา	- เอาใจใส่การสอน - ส่งงานตามกำหนดเวลา	
ความพอเพียง	ใช้จ่ายประหยัด	ใช้จ่ายประหยัด	ใช้จ่ายประหยัด

ที่มา: ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560, น. 18

4. ในกรณีที่คณาจารย์เป้าหมายของนักเรียนไม่ตรงกับคณาจารย์เป้าหมายของกลุ่มครู และกลุ่มผู้บริหารให้เลือกคณาจารย์เป้าหมายของนักเรียนเป็นคณาจารย์เป้าหมายของโรงเรียน และให้ผู้บริหารและครูกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของผู้บริหารและครูชั้นใหม่ (โดยคำนึงถึงปัญหา และสาเหตุของครู และผู้บริหาร) เพื่อบรรลุเป้าหมายในการมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน เป็นหลัก

ตาราง 2 แสดงตัวอย่างคณาจารย์เป้าหมาย

คณาจารย์เป้าหมาย		
ผู้บริหาร	ครู	นักเรียน
ความซื่อสัตย์	ความซื่อสัตย์	ความมีวินัย
ความพอเพียง	ความพอเพียง	ความรับผิดชอบ
จิตอาสา	ความรับผิดชอบ	จิตอาสา

หมายเหตุ: พิจารณาจากคณาจารย์เป้าหมายของนักเรียนเป็นหลัก

ที่มา: ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560, น. 19

อย่างไรก็ตาม ควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมจนกว่าจะได้มาเป็นตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ ของโรงเรียน กรณีคณาจารย์เป้าหมายที่ได้ซ้ำกันมากที่สุด ให้จัดเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการ แก้ไขเป็นลำดับแรก และจัดตามลำดับจนครบ 3 คุณธรรม

5. การประชุมค้นหาคุณธรรมอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้บริหาร ควรคำนึงถึงขนาดของสถานศึกษา เช่น กลุ่มผู้บริหารของสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาดกลาง จะหมายถึง ผู้อำนวยการและรองผู้อำนวยการ หรือครูทำหน้าที่รอง/ผู้ช่วยผู้อำนวยการ และหัวหน้ากลุ่มสาระวิชา/แผนกวิชา เป็นต้น

6. ในรอบหนึ่งปี ผลจากการลงมือปฏิบัติจริงในการเลือกทำเพียง 3 คุณธรรมเป้าหมาย จะสามารถให้ผลครอบคลุมคุณธรรม 8 ประการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้ ด้วยเหตุที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดคุณลักษณะ พึงประสงค์ของนักเรียนไว้ 8 ประการ เพื่อให้ให้นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก ได้แก่ 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมาตรฐานการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด (มยส.) ก็มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกัน การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนบรรลุคุณลักษณะ

พึงประสงค์ยังคงจัดตามปกติตามความต้องการของโรงเรียน เพียงแต่วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มาตรฐานการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด (มยส.) จะแนะนำให้กำหนดเป้าหมายคุณธรรมเพียง ปีละ 3 เรื่อง ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบครบถ้วน ได้แก่ 1) มีคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้ เชิงบวก ครบทั้ง 3 คุณธรรม 2) มีโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุคุณธรรมเป้าหมายที่กำหนด และ 3) มีการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ในโรงเรียนจากการทำครบทั้งสามคุณธรรม จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้นในโรงเรียนจากการทำครบทั้งสามคุณธรรม จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับคุณธรรม ข้ออื่น ๆ ตามมาด้วย เช่น นักเรียนมีความรับผิดชอบ (เป็นคุณธรรมเป้าหมาย) ส่งการบ้านทุกครั้ง (เป็นพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก) จึงทำให้ผลการเรียนดีขึ้น (ค่าคะแนนสอบเป็นตัวชี้วัด) โรงเรียนสามารถ วิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ว่า นอกจากนักเรียนจะมีคุณลักษณะเรื่อง “ความรับผิดชอบ” แล้ว นักเรียนยัง “มีวินัย ไม่เรียนรู้อะไรสักอย่างต่อตนเอง มุ่งมั่นในการทำงาน” รวมทั้ง มีคุณธรรมเรื่อง “มีความกตัญญู” ต่อพ่อแม่ที่ส่งเสียเลี้ยงดู ต่อครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอน เป็นต้น

โดยสรุป การทำครบทุกขั้นตอนองค์ประกอบทั้ง 3 คุณธรรมที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมาย จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน อันจะนำไปสู่คุณธรรมข้ออื่น ๆ ที่โรงเรียน ต้องการได้

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีการบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

คุณธรรมอัตลักษณ์เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติงาน ส่วนวิธีการเครื่องมือช่วยให้บรรลุ เป้าหมายตามแนวทางของ มยส.ได้แนะนำไว้ 4 วิธีการ ได้แก่

1. การจัดทำโครงการคุณธรรม
2. การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน
3. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม
4. การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ และ

รวมทั้ง วิธีการอื่น ๆ ที่โรงเรียนได้พิจารณาความเหมาะสมในการนำมาใช้เพิ่มเติมตาม ความต้องการของโรงเรียนอีกด้วย

ขั้นตอนที่ 4.1 การจัดทำโครงการคุณธรรม

โรงเรียนจะร่วมกันกำหนดวิธีปฏิบัติงานให้บรรลุคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้ เชิงบวกโดยใช้ “โครงการคุณธรรม” เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานเรียนรู้การสร้างคุณธรรมความดี ประการสำคัญ คือ ต้องเป็นโครงการที่เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ ให้ทุกคนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติจริง อย่างเต็มที่ โดยอาจดำเนินการเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ภายใต้แผนงานหลักของโรงเรียน ตามความต้องการและบริบทของโรงเรียน

วิธีการ

1. ในการออกแบบโครงการงานคุณธรรมให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน ต้องคำนึงถึงปัญหาที่โรงเรียนต้องการปรับปรุงแก้ไข และวิธีการแก้ไขต้องสอดคล้องกับสาเหตุที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน โครงการงานคุณธรรมจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาของโรงเรียนได้ นอกจากนี้ควรน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร มาใช้ในการจัดทำโครงการ กล่าวคือ ควรคำนึงถึงการประหยัด เรียบง่าย และเกิดประโยชน์สูงสุด

2. วิธีการที่กำหนดในโครงการงานคุณธรรม ควรพิจารณาจากพฤติกรรมที่โรงเรียนต้องการปรับเปลี่ยนแก้ไขอย่างเร่งด่วน วิธีการที่ใช้เพื่อแก้ไขต้องเป็นวิธีเชิงบวก และมีแนวทางป้องกันพฤติกรรมเชิงลบไม่ให้เกิดขึ้น อีกทั้งส่งเสริมพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป เมื่อกำหนดวิธีการให้นักเรียนกำกับควบคุมตนเองในการทำกิจกรรมใด ให้คำนึงถึงกิจกรรมเกี่ยวเนื่องเพื่อกำกับควบคุมสิ่งเร้ารอบตัวนักเรียนด้วย ทั้งนี้ เพื่อการเสริมสร้างแรงจูงใจ และลดสิ่งเร้าในเชิงลบ เช่น การแก้ปัญหานักเรียนอ้วน โครงการมีกิจกรรมควบคุมสิ่งเร้า แต่โรงอาหารของโรงเรียนขายขนมกรุบกรอบ อาหารรสหวาน-มันจัด ไม่มีประโยชน์ต่อนักเรียน หรือการแก้ปัญหานักเรียนมาสาย ไม่ควรคิดกิจกรรมให้เฉพาะนักเรียนที่มาสาย ควรทำกิจกรรมกับนักเรียน ทุกคน เป็นต้น

3. โครงการงานคุณธรรมที่ให้ผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน ต้องเป็นโครงการที่เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ มีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นคว้าและฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ควรเป็นโครงการที่ตรงตามความสามารถ ความถนัด ความสนใจของนักเรียน สามารถปฏิบัติได้จริง และต้องยึดหลักการมีส่วนร่วม รวมทั้ง ไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อคุณภาพชีวิต

4. การออกแบบโครงการงานคุณธรรม ควรคำนึงถึงความสำคัญของโครงการงานคุณธรรม ซึ่งต้องมีคุณลักษณะสามารถแก้ไขปัญหาของโรงเรียนได้ องค์ประกอบของโครงการ ควรประกอบด้วย

- 1) ปัญหา
- 2) สาเหตุของปัญหา
- 3) วัตถุประสงค์
- 4) กำหนดเป้าหมายของปัญหา
- 5) วิธีแก้ไขปัญหา
- 6) หลักธรรม/พระราชดำรัส/พระราชดำริ/คำสอนที่นำมาใช้
- 7) คุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการบรรลุ
- 8) ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการและวิธีการประเมินผล
- 9) ชื่อโครงการ
- 10) คณะผู้รับผิดชอบ และ
- 11) ที่ปรึกษา

5. ทุกโครงการงานของโรงเรียนสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมได้ทั้งสิ้น ทั้งโครงการทางวิชาการในชั้นเรียน กิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมในชมรมต่าง ๆ เป็นต้น โรงเรียนควรบูรณาการโครงการ/กิจกรรมที่เคยทำอยู่แล้ว เข้ากับโครงการตามแนวทางการดำเนินงานของมาตรฐานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (มยส.) เพราะจะทำให้งานสำเร็จไปด้วยกัน และอาจออกแบบโครงการงานคุณธรรมใหม่เพิ่มเติมตามความจำเป็น เพื่อให้ให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนคุณลักษณะที่ดีให้ครบตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

6. โรงเรียนควรกำหนดตัวชี้วัดของโครงการย่อย เพราะผลผลิตของโครงการย่อยหลาย ๆ โครงการจะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการหลักของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4.2 การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน

การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ครู และผู้บริหารจำเป็นต้องกระทำตลอดเวลา ต่อเนื่องเป็นประจำสม่ำเสมอ การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกันจึงเป็นอีกวิธีการที่ช่วยให้บรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

วิธีการ

1. การเป็นแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่ทำทั้งในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตน ทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียน ต้องมีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่และวินัยของโรงเรียน เช่น เข้าห้องเรียนตรงเวลา แต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย และ เป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความกตัญญูกตเวทิต่อบิดามารดา มี สัมมาคารวะต่อผู้สูงอายุ มีจิตอาสาในชุมชน เป็นต้น

2. กลไกสำคัญที่ช่วยสร้างแบบอย่างที่ดีในโรงเรียน คือ การสร้างแรงจูงใจและการสร้างแรงกระตุ้น ได้แก่ 1) การสร้างแรงจูงใจให้ทุกคนมีพลังที่จะช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยต้องรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น เคารพซึ่งกันและกัน ให้โอกาส ให้ความช่วยเหลือ ยกย่อง ชื่นชม และมีมิตรภาพที่ดีต่อการ มีความเป็นธรรมเท่าเทียมกัน 2) สร้างแรงกระตุ้น โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ทุกคนรู้สึกว่าการสร้างแบบอย่างที่ดีเป็นความรับผิดชอบต่อให้ปฏิบัติตนมีความสุข สนุกกับงานของโรงเรียน โดยให้กำลังใจ จริ่งใจ เอาใจใส่และให้คำปรึกษา 3) การคัดสรรเลือกแบบอย่างที่ดี มีประกาศ ยกย่อง ชื่นชม ให้รางวัล 4) กระตุ้นให้เกิดการเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการส่งเสริม สนับสนุน เชิดชู ยกเป็นตัวอย่างให้สาธารณชนรับรู้การทำได้

3. โรงเรียนควรส่งเสริมให้เกิดแบบอย่างที่ดีเพิ่มขึ้นอยู่เสมอ เช่น กำหนดให้ทุกคนร่วมกิจกรรมของโรงเรียนคุณธรรมอย่างพร้อมเพรียง และกำหนดกิจกรรมการสร้างแบบอย่างที่ดีไว้ในแผนปฏิบัติงาน เป็นต้น

4. การเสริมแรงทางบวกของผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียนแกนนำ จะช่วยกระตุ้นให้ผู้ปฏิบัติเห็นความสำคัญและปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง จนเกิดเป็นวัฒนธรรมองค์กร เช่น การยกย่อง ชมเชยผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ ต่อสาธารณชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม

ขั้นตอนที่ 4.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมีความสำคัญต่อจิตใจนักเรียน ครูผู้สอน และผู้ที่เข้ามาในโรงเรียน สภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น ช่วยทำให้จิตใจแจ่มใส มีทัศนคติเชิงบวก เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องเข้าในโรงเรียนจะรับรู้บรรยากาศของโรงเรียน คุณธรรมที่ส่งผลให้เกิดความชื่นชมและยอมรับโรงเรียน

วิธีการ

1. จัดสภาพแวดล้อมทางจิตใจ โดยน้อมนำพระราชกระแสรับสั่งของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ครูรักเด็ก เด็กรักครู” “ให้นักเรียนมีน้ำใจช่วยเหลือกัน” “นักเรียนมีความสามัคคีต่อกัน” มาเป็นแนวทางปฏิบัติ

2. จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศให้ร่มรื่น สะอาด สวยงาม ปลอดภัย มีป้ายแสดง “คุณธรรมอัตลักษณ์” ของโรงเรียนอย่างชัดเจน และควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็น และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

3. จัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบเรียบร้อย สะอาดน่าอยู่ และมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

4. จัดสภาพแวดล้อมทางสัมพันธภาพ โดยสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและผู้เรียน ครูรักและเมตตาต่อนักเรียน นักเรียนรักและเคารพครู เพื่อนรักและสามัคคีกัน รุ่นพี่-รุ่นน้องมีสัมมาคารวะ บุคลากรในองค์กรมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ผู้บริหารใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อให้ครูทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข และโรงเรียนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อครอบครัวและชุมชน

5. ติดตามประชาสัมพันธ์ ทั้งแนวทางและผลงานของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระบรมราโชบายของสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร การใช้เสียงตามสาย การใช้วิทยุทัศน์ เสนอเรื่องเด่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเผยแพร่ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 4.4 การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้

ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า โครงการของโรงเรียนทุกโครงการสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมได้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการ/กิจกรรมในชั้นเรียนมีความสำคัญที่สุด การบูรณาการคุณธรรมในการเรียนการสอนจะช่วยให้กิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมีความต่อเนื่อง เป็นการฝึกอุปนิสัยที่ดีให้กับนักเรียนได้ตลอดเวลา ได้ฝึกจนติดเป็นนิสัย เมื่อจบการศึกษาแล้ว ยังมีอุปนิสัยที่ดีติดตัวไปตลอด และทำให้การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเกิดความยั่งยืน มีโอกาสฝึกนักเรียนรุ่นต่อรุ่นอย่างไม่ขาดตอน ถือเป็นความสำเร็จของโรงเรียนอย่างยั่งยืน

วิธีการ

1. สร้างความตระหนักให้ครูผู้สอน เห็นความสำคัญของการบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ นอกจากการสอนเนื้อหาสาระวิชาแล้ว ครูผู้สอนทุกคนต้องอบรมสร้างนิสัยให้นักเรียนเป็นคนดีควบคู่กันไปด้วยเสมอ ไม่สามารถแยกส่วนได้ ดังนั้น ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถที่จะกำหนดคุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนไว้ในหัวข้อใหญ่ ๆ 4 หัวข้อ ซึ่งมีอยู่แล้วในแผนการจัดการเรียนรู้ คือ 1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ 2) จุดประสงค์

การเรียนรู้ 3) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และ 4) การประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งสามารถที่จะบูรณาการคุณธรรมไว้ได้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

2. การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ ทำได้หลายลักษณะ ได้แก่ 1) การนำคุณธรรม จริยธรรมไปเป็นสาระการเรียนรู้ 2) การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระเชื่อมโยงกัน เช่น การสอนเรื่องความซื่อสัตย์ในวิชาคณิตศาสตร์เรื่องการทอนเงินผิด หรือการสอนเรื่องความซื่อสัตย์ในวิชาพลศึกษา เรื่องการเคารพและยอมรับกติกา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย 3) การบูรณาการความรู้ แนวคิดคุณธรรม เช่น การเล่านิทานคุณธรรม ความเชื่อ แนวคิดหลักธรรมคำสอนทางศาสนา 4) การบูรณาการคุณธรรมกับการปฏิบัติ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการสร้างสื่อสารสนเทศต่าง ๆ โดยสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมไว้ 5) การบูรณาการคุณธรรมกับชีวิตจริงของผู้เรียน เช่น การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การฝึกหัดกิจกรรมในชมรม/ชุมนุมของโรงเรียน ชมรมวิชาชีพในวิทยาลัย การจัดทำแผนของโครงการพัฒนาคนดี 5 และคนเก่ง 5 ขององค์การนักวิชาชีพในอนาคตแห่งประเทศไทย (อวท.) เป็นต้น

3. ขั้นตอนง่าย ๆ ของการบูรณาการคุณธรรมเข้าไว้ในจัดการเรียนรู้ โรงเรียนสามารถบูรณาการคุณธรรมไว้ในโครงการ/โครงการงาน/กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ที่โรงเรียนกำลังทำอยู่แล้วก็ได้ เนื่องจาก โครงการ/โครงการงาน/กิจกรรมต่าง ๆ ย่อมมีการวัดและประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้นอยู่แล้ว เมื่อโรงเรียนเพิ่มตัวชี้วัดด้านคุณธรรมเข้าไป เช่น เพิ่มคำถามว่า “ทำโครงการนี้สำเร็จ ใช้คุณธรรมอะไรบ้าง” โครงการ/โครงการงาน/กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ก็เป็นโครงการคุณธรรมสามารถช่วยในการประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ เช่น นักเรียนที่ฝึกกีฬาอย่างสม่ำเสมอ เป็นการฝึกคุณธรรมเรื่องอะไรบ้าง (ความมีวินัยในตนเอง ความอดทน) เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 5 ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน)

การลงมือปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด หลังจากที่ได้คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนแล้ว โรงเรียนต้องเร่งลงมือปฏิบัติทันที และ ต้องกระตุ้นสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดการปฏิบัติทั้งโรงเรียน

วิธีการ

1. น้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตรมาใช้ เช่น “ทำอย่างมีความสุข” “ทำตามลำดับขั้นตอน” เพื่อเป็นหลักคิดในการลงมือปฏิบัติ

2. นำหลักการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมาใช้ ได้แก่ 1) ส่งเสริมให้มีการทำทั้งโรงเรียน 2) ให้ทั้งโรงเรียนทำอย่างมีส่วนร่วมโดยร่วมมือกันทำ 3) ทำจากล่างขึ้นบน โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของนักเรียนเป็นหลัก และ 4) โรงเรียนต้องทำอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ จึงจะประสบความสำเร็จความยั่งยืนตลอดไป

3. ประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เมื่อจัดทำคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนแล้ว ให้ประกาศตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนให้รู้ทั่วกัน และแบ่งงานความรับผิดชอบทั่วกัน

4. วางแผนสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย โดยใช้แผนพัฒนาโรงเรียน และแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือกำกับการปฏิบัติการ เพื่อช่วยให้เกิดความร่วมมือกันในโรงเรียน

5. จัดทำโครงการคุณธรรม บูรณาการการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมในชั้นเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่กันและกัน และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

6. สร้างกลไกการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 6 สร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมาตรฐานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (มยส.) มีเครื่องมือสำคัญที่เป็นกลไกในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม ที่ช่วยให้โรงเรียนประสบความสำเร็จ ดังต่อไปนี้

วิธีการ

ขั้นตอนที่ 6.1 การวางแผนของโรงเรียนคุณธรรม

กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม ได้แก่ การกำหนดนโยบาย และประกาศให้ทุกคนทราบและให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณธรรม โดยจัดทำแผน (แผนพัฒนาโรงเรียน และแผนปฏิบัติการ) ให้รองรับการดำเนินงานตามนโยบาย ให้เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ผู้บริหารควรจัดทีมทำงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมขึ้น ให้มีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน ช่วยติดตามการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของงาน โรงเรียนควรพัฒนาศักยภาพของครูแกนนำและนักเรียนแกนนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นทีมทำงานที่มีประสิทธิภาพ ให้ออกมาได้ทำงาน มอบหมายงานอย่างสม่ำเสมอ พัฒนาความรู้ความสามารถทักษะในการปฏิบัติงาน และช่วยให้แกนนำสามารถสร้างทีมงานร่วมกันได้ ผู้บริหารควรติดตามเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ และให้มีส่วนร่วมในการประเมินผลงานร่วมกัน

ขั้นตอนที่ 6.2 การสร้างการมีส่วนร่วม

ผู้บริหารต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม ควรให้โอกาสทุกกลุ่มในการให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ ให้โอกาสร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมชื่นชมความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 6.3 การส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง

การเสริมแรงเชิงบวกที่ผู้บริหารเลือกใช้ ทั้งการชมเชย ยกย่อง ให้เกียรติ ให้โอกาสร่วมงาน จะเป็นเครื่องมือสำคัญที่ส่งเสริมให้การขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมเป็นไปอย่างอบอุ่น เป็นกันเอง และเพิ่มแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานได้

ขั้นตอนที่ 6.4 การนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรม

ระบบการนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรมของมาตรฐานการป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด (มยส.) มีจุดประสงค์เพื่อเยี่ยมชมการดำเนินงานของกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และการปฏิบัติงานเกี่ยวกับโครงการคุณธรรม มุ่งให้คำปรึกษาแนะนำและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วม ทั้งโรงเรียน โดยนิเทศอาสาจะรับฟังความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน เยี่ยมชมการปฏิบัติงานจริง ในโรงเรียน ให้คำปรึกษา แนะนำตามความจำเป็นเมื่อโรงเรียนต้องการ ให้ความช่วยเหลืออย่าง กัลยาณมิตร เป็นกำลังใจให้โรงเรียน สนับสนุนการสร้างทีมงานนิเทศภายในของโรงเรียน และจัดการนิเทศติดตามโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ร่วมถอดบทเรียนความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียน คุณธรรมเพื่อนำไปขยายผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ทั่วถึง ศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมาตรฐาน การป้องกันและแก้ไขปัญหา ยาเสพติด (มยส.) พบว่า ระบบการนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรม เป็นกลไกและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมบรรลุผลสำเร็จ

โรงเรียนควรจัดให้มีการติดตามนิเทศภายใน เพื่อร่วมเตรียมความพร้อมของการปฏิบัติงาน รับฟังความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน ให้คำปรึกษา คำแนะนำ ช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน ติดตาม เป็นกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมประเมินผลและถอดบทเรียน ความสำเร็จของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 6.5 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในโลกรของการทำงานสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลพัฒนาประสิทธิภาพของการปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การค้นหา สร้าง รวบรวม กลั่นกรอง และจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการใช้ข้อมูลสามารถเข้าถึงนั้นได้ตลอดเวลา ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องต้องเรียนรู้ สร้างระบบ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการใช้ข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลนั้น ได้ตลอดเวลา ผู้บริหาร ครู และผู้เกี่ยวข้องต้องเรียนรู้ สร้างระบบ และใช้ความรู้ในการปฏิบัติงาน มาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งเคล็ดลับการปฏิบัติงาน เทคนิคการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหา และ

ปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะนำมาจัดให้เป็นระบบเพื่อช่วยให้เข้าถึงข้อมูลสะดวกและนำไปใช้ได้ง่าย

1. จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มบุคคล ได้แก่ กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน กลุ่มผู้ปกครอง กลุ่มชุมชน และกลุ่มเครือข่ายผู้บริหาร เป็นต้น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความคิดเห็น โดยอาจประชุมแบบปกติ หรือผ่านการสื่อสารทางไกลรูปแบบ ต่าง ๆ เพื่อรวบรวมผลการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรค และความสำเร็จรูปแบบ ต่าง ๆ ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2. สร้างระบบการจัดการความรู้ของโรงเรียนคุณธรรม โดยนำข้อมูลความรู้ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มาพัฒนาเป็นฐานข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อประโยชน์และความสะดวกในการนำไปใช้รวมทั้ง จัดข้อมูลให้เป็นระบบเพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อใช้ประโยชน์พัฒนาโรงเรียนคุณธรรมต่อไป และจัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้รอบใหม่หมุนเวียนไปตลอด

3. รวบรวมผลงานของกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมและโครงการคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จดีเด่น จัดเป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) เพื่อใช้ขยายผลให้กับโรงเรียนคุณธรรมเครือข่าย

4. รวบรวมรายชื่อครูและนักเรียนที่มีผลงานดี มีความชำนาญ เชี่ยวชาญในการทำงานคุณธรรมหรือกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ เพื่อพัฒนาศักยภาพเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และผลักดันให้สร้างสรรค์นวัตกรรมด้านการพัฒนาคุณธรรมมากขึ้น

5. จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียนคุณธรรมจะช่วยขยายผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และยกระดับมาตรฐานกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ดีขึ้น

ขั้นตอนที่ 6.6 การประเมินผล

โรงเรียนมีคุณธรรมอัตลักษณ์ทำหน้าที่เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติโรงเรียนคุณธรรมมีโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายของการปฏิบัติ รวมทั้งการสร้างแบบอย่างที่ดี การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม และการบูรณาการคุณธรรมในชั้นเรียนครบทุกประการแล้ว โรงเรียนต้องจัดทำประเมินผล เพื่อให้ทราบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือไม่

1. โรงเรียนต้องทำความเข้าใจกับตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมาตรฐานการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด (มยส.) จำนวน 7 เรื่อง เพื่อพิจารณากิจกรรมที่จะกระทำให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ และกำหนดตัวชี้วัดที่เหมาะสมที่จะใช้วัดหรือประเมินผลที่จะเกิดขึ้น ดังตาราง 3

ตาราง 3 แสดงตัวชี้วัดโรงเรียนคุณธรรม

ตัวชี้วัด	หลักฐาน/ร่องรอย/ลักษณะที่พบ
1. มีกระบวนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ทั้งโรงเรียน	<ul style="list-style-type: none"> - ครู นักเรียนและบุคลากรทราบแผนการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียน - มีภาพความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู นักเรียนผู้บริหาร กรรมการสถานศึกษา และผู้ปกครอง - ครูและนักเรียนมีความสุข ยิ้มแย้ม แจ่มใส ทักทายได้ตอบอย่างมีสัมมาคารวะ - สภาพแวดล้อมของโรงเรียนสะอาด ร่มรื่น น่าเรียน
2. ใช้โครงการคุณธรรม/กิจกรรมเป็นเครื่องมือในการพัฒนา	<ul style="list-style-type: none"> - ครู นักเรียน ผู้บริหาร แบ่งงานรับผิดชอบพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม - มีโครงการคุณธรรม/กิจกรรมคุณธรรมที่แต่ละคนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติ
3. พฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น	<ul style="list-style-type: none"> - ครู นักเรียน ผู้บริหาร มีวินัยในการปฏิบัติตามหน้าที่รับผิดชอบ - ครู นักเรียน ผู้บริหาร มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรม อัตลักษณ์ของโรงเรียน
4. พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลดลง	ครู นักเรียน ผู้บริหาร ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ลง
5. เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม	- บรรยากาศในโรงเรียนทุกภาคส่วนร่วมมือกัน ครู นักเรียน ผู้บริหาร ร่วมกันปฏิบัติงาน เพื่อบรรลุพฤติกรรมที่พึงประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรม เป้าหมายของโรงเรียน
6. มีองค์ความรู้ และมีการบูรณาการคุณธรรมในชั้นเรียน	มีองค์ความรู้/นวัตกรรมการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมที่เผยแพร่ได้ และ/หรือ มีแผนการเรียนรู้การสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมในชั้นเรียน
7. เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม	โรงเรียนมีความพร้อมในการเป็นแหล่งศึกษาดูงานพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

ที่มา: ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560, น. 30

2. กำหนดตัวชี้วัดย่อยของโครงการคุณธรรม และ/หรือ กิจกรรมคุณธรรมที่โรงเรียน กำหนดขึ้น เพื่อพิจารณาความสอดคล้องที่จะส่งผลให้เกิดตัวชี้วัดหลักของโรงเรียนคุณธรรม ตามแนวทางมาตรฐานการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด (มยส.) เช่น

ตัวชี้ย่อย:

2.1 จำนวนนักเรียนที่มาโรงเรียนทันเวลา

2.2 จำนวนนักเรียนที่ส่งการบ้านทุกครั้ง

ตัวชี้วัดหลัก: จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น

3. โรงเรียนควรกำหนดวิธีการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูลให้เหมาะสม สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของโรงเรียน เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

4. โรงเรียนควรประเมินความก้าวหน้าของงานตามช่วงระยะเวลาที่ต้องการ และนำผลที่ได้จากการประเมินความก้าวหน้าไปปรับปรุงแผนปฏิบัติการให้มีความเหมาะสมมากขึ้น ส่วนการประเมินผลสรุปเมื่อครบปีสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงแผนปฏิบัติการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมในรอบปีต่อไป

5. ควรให้อีกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อใช้ในการปรับปรุงโครงการ/กิจกรรมของตัวเอง และเป็นการกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในโรงเรียนอย่างทั่วถึง

6. แบบฟอร์มการประเมินตนเองของศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมาตรฐานการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด (มยส.) จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนสามารถใช้เพื่อการวางแผนในช่วงเริ่มต้นงาน และใช้เพื่อปรับปรุงแผนปฏิบัติงานให้ทันต่อเหตุการณ์ในระหว่างดำเนินงาน แบบประเมินตนเองจะช่วยให้โรงเรียนทราบจุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุง ในการดำเนินงาน และทำให้ทราบจุดเด่น จุดดีของโรงเรียนคุณธรรมที่ควรนำไปขยายผล ทั้งนี้ การใช้แบบประเมินตนเองของศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมาตรฐานการป้องกันและแก้ไข ปัญหายาเสพติด (มยส.) จะเป็นไปตามความต้องการของโรงเรียนเอง ที่จะใช้แบบประเมินตนเองเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่ง ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 6.7 การถอดบทเรียน

การถอดบทเรียน หมายถึง การทบทวนประสบการณ์และการเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริง ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยทบทวนสิ่งที่ปฏิบัติ ทำความเข้าใจ สรุปความรู้ วิเคราะห์เหตุและปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จหรือล้มเหลว การถอดบทเรียนเป็นวิธีการช่วยให้โรงเรียนรู้ จากความสำเร็จหรือความผิดพลาดในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา เพื่อประโยชน์ในการสรุปบทเรียนที่เป็น รูปธรรมที่ได้จากกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทั้งผลการดำเนินงานตามคุณธรรมอัตลักษณ์ ของโรงเรียนซึ่งเป็นเป้าหมาย และปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบความสำเร็จ และกระบวนการทำงานแบบ

ใหม่ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริง โดยไม่ได้คาดหวังล่วงหน้า ทั้งกระบวนการที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงาน และกระบวนการที่พึงระมัดระวังในการปฏิบัติงานต่อไป

1. กำหนดแนวปฏิบัติของโรงเรียนให้มีบททวนวิเคราะห์หลังการปฏิบัติงาน (After Action Review) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการปฏิบัติงานแต่ละครั้งหรือแต่ละกิจกรรมตามความต้องการของโรงเรียน เพื่อนำข้อมูลย้อนกลับ (Feed Back) มาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป รวมทั้งเป็นการกระตุ้นให้คณะทำงานเกิดความตื่นตัว และรู้สึกผูกพันอยู่กับงาน ติดตามปรับปรุงการทำงานแต่ละครั้งอย่างต่อเนื่อง

2. มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คณะทำงานแต่เนิ่น ๆ เพื่อมีเวลาในการเตรียมความพร้อมในการถอดบทเรียน ทั้งการวางแผนงาน กระบวนการทำงาน กิจกรรมและเป้าหมาย เครื่องมือ วิธีการปฏิบัติบทบาทของผู้เข้าร่วมงาน ขอบเขตของงาน และผลงานที่ต้องการ เป็นต้น

3. โรงเรียนควรจัดให้มีการถอดบทเรียนของกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และโครงการคุณธรรมที่ประสบความสำเร็จ ควรวิเคราะห์ผลงานที่เกิดขึ้นจริง เปรียบเทียบกับผลที่โรงเรียนคาดหวังไว้ เพื่อทราบสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และผลงานที่เกิดขึ้น เกิดอย่างไร มีปัจจัยอะไรเสริมหนุนหรือขัดขวาง

4. หลังจากการถอดบทเรียนทุกเรื่อง ควรสังเคราะห์บทเรียนที่ได้รับ ทั้งการวางแผน กระบวนการทำงาน กิจกรรมและเป้าหมาย ฯลฯ เพื่อรู้ว่าสิ่งใดที่ควรทำต่อไป สิ่งใดที่ควรละเว้น สิ่งใดที่ควรนำมาปรับปรุง ก่อนนำไปทำต่อไป และสรุปข้อเสนอแนะ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้จริง

ขั้นตอนที่ 6.8 การประชาสัมพันธ์

การประชาสัมพันธ์จะช่วยขยายผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์แก่โรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียง ช่วยให้รู้วิธีการในการปฏิบัติงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้ความร่วมมือในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชนของประเทศ

1. โรงเรียนจัดประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานทั้ง สื่อสิ่งพิมพ์ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ใช้ Social Network สร้างเครือข่าย และสื่อวีดิทัศน์ จัดกิจกรรมหน้าเสาธง จัดสื่อตามสายในโรงเรียน

2. บูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมสอดแทรกไว้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

3. จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ จัดกิจกรรมพูดคุย เล่าสู่กันฟัง ในกลุ่มย่อยต่าง ๆ จัดนิทรรศการทั้งภายในภายนอกโรงเรียน จัดประชุมสัมมนาในกลุ่มโรงเรียนเครือข่าย ให้ความร่วมมือในการจัดสัมมนารายงานนวัตกรรมโรงเรียนคุณธรรมที่จัดขึ้นในระดับภูมิภาค และระดับประเทศ

4. เตรียมความพร้อมให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านพัฒนาคุณธรรม โดยจัดหาวิทยากรที่มีความสามารถในการนำเสนอผลงานความสำเร็จ และเตรียมข้อมูลการรายงานที่กระชับและชัดเจน

สะดวกในการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อโรงเรียนได้รับการยอมรับให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการพัฒนาคุณธรรม

บทบาทของผู้บริหารในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนเป็นปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำ มีทักษะในการบริหารจัดการโรงเรียน กำกับติดตามการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ และประเมินการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเป็นหลักประกันให้การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมประสบความสำเร็จ

บทบาทของผู้บริหารโรงเรียน ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย จัดทำแผนปฏิบัติ ส่งเสริมสนับสนุนเสริมแรงให้แก่ผู้ปฏิบัติ สร้างกลไกการมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียน นิเทศติดตามการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอ จัดให้มีการประเมินผล และประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนคุณธรรม บทบาทเหล่านี้ ส่งผลให้โรงเรียนบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

บทบาทของครอบครัวในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

ครอบครัวคุณธรรม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพันและใช้ชีวิตร่วมกัน ให้การเลี้ยงดูให้การศึกษา อบรม บ่มเพาะให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามจนเป็นนิสัย ช่วยเหลือเกื้อกูลเป็นแบบอย่างที่ดีต่อกัน ตลอดจนช่วยให้มีความรอบรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้อง เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ครอบครัว จึงเป็นสถาบันหลักที่สำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม ครอบครัวจะเป็นโรงเรียนแห่งแรกของลูก พ่อแม่และครอบครัวจึงเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดต่อชีวิตและจิตใจของลูก โดยทำหน้าที่เป็นทั้ง “ต้นแบบด้านคุณธรรม” และเป็น “ครูคนแรก” ของลูกในบ้าน โรงเรียนจึงต้องพยายามสร้างกลไกให้ครอบครัวมีโอกาส มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ให้โอกาสครอบครัวได้รับรู้ รับทราบนโยบายการพัฒนาเป็นโรงเรียนคุณธรรม มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมตามความสนใจ มีส่วนร่วมฝึกอุปนิสัยที่ดีให้นักเรียนเวลาอยู่ที่บ้านเพื่อช่วยหล่อหลอมสร้างอุปนิสัยที่ดีงามจนเกิดเป็นวิถีชีวิตคุณธรรมในการดำรงชีวิตประจำวัน อันจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบต่อไป

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมพึงประสงค์เพิ่มขึ้น พฤติกรรมไม่พึงประสงค์ลดลง ตามเป้าหมายที่โรงเรียนกำหนดขึ้น และโรงเรียนได้ประโยชน์มากมาย เช่น

1. ครูจะหนักในบทบาทหน้าที่และเห็นคุณค่าของอาชีพครู มีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม และปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นที่ยอมรับทั่วกัน
2. นักเรียนมีทักษะกระบวนการคิด มีคุณธรรมจริยธรรม มีทักษะในการดำเนินชีวิตพึ่งตนเองได้ และช่วยเหลือสังคมได้

3. พฤติกรรมของผู้บริหารโรงเรียน ครู บุคลากร นักเรียนและผู้ปกครองเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่ดีขึ้น

4. นักเรียนมีผลการเรียนดีขึ้น และผลสอบทางการศึกษาแห่งชาติขั้นพื้นฐาน (O-NET) อยู่ในระดับดี

การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

กระทรวงศึกษาธิการ (2547, น. 3-63) ได้สรุปไว้ว่ารายละเอียดแต่ละประเด็นโรงเรียนวิถีพุทธประกอบไปด้วย

1. ความหมายของโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ คือ โรงเรียนระบบปกติทั่วไปที่นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร และการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา เน้นกรอบการพัฒนาตามหลักไตรสิกขาอย่างบูรณาการ ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้พัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟังเป็น โดยผ่านกระบวนการทางวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีวัฒนธรรมเมตตาเป็นฐานการดำเนินชีวิต

2. ความสำคัญและความเป็นมา

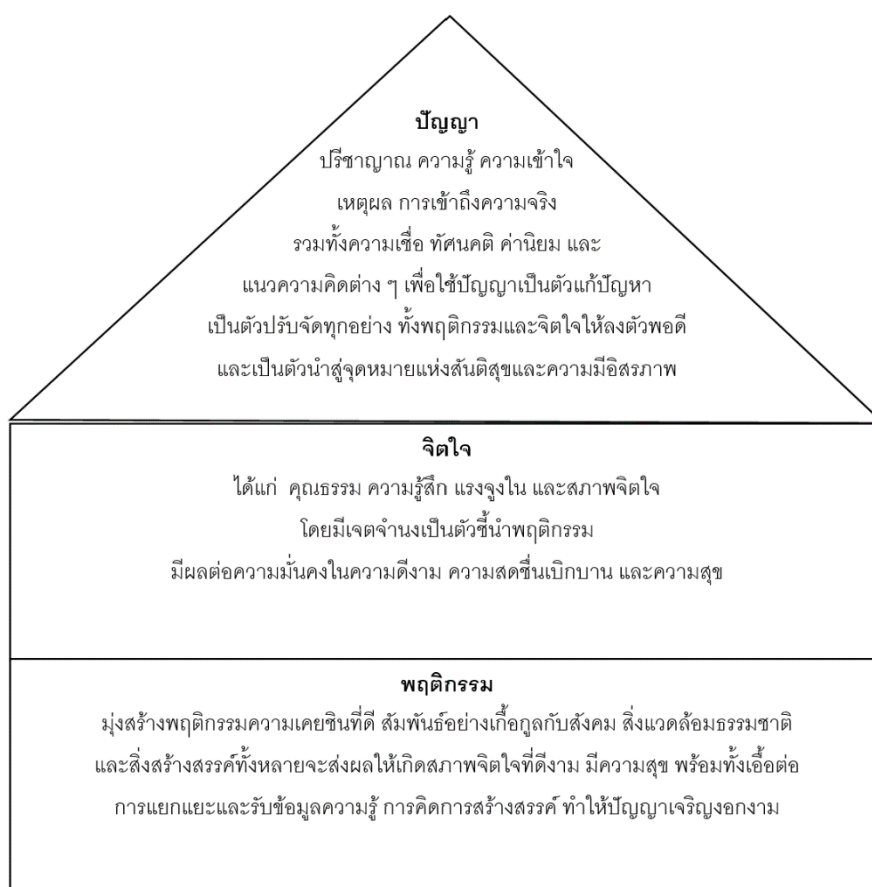
การศึกษาในอดีตอันยาวนานของไทย มีรากฐานมาจากการใช้พุทธธรรมมาอบรมสั่งสอนในปัจจุบันไม่ได้นำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการศึกษา โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับระบบและองค์ความรู้ถูกจัดตามโลกนิยมโดยมีฐานจากประเทศตะวันตกเป็นแกนในการจัดการศึกษาทำให้พุทธธรรมเริ่มห่างจากชีวิตของคนไทยมากขึ้น

ด้วยคุณค่าอันอนันต์ขององค์ความรู้ในพุทธธรรมและระบบไตรสิกขาที่ชัดเจนในการให้การศึกษาค้นคว้าผู้เรียนทุกวัย ทางกระทรวงศึกษาธิการจึงมีแนวคิดที่จะส่งเสริมให้สถานศึกษานำระบบของพุทธธรรมมาประยุกต์จัดกับระบบการเรียนการสอนในสถานศึกษาปัจจุบัน เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติกำหนด ให้มีคุณสมบัติของการเป็นคนที่ดี เก่ง มีความสุขอย่างแท้จริง อันเป็นเป้าหมายแท้ของพุทธธรรมอยู่แล้ว ให้มีความชัดเจนขึ้น โดยผ่านการดำเนินงานของ “โรงเรียนวิถีพุทธ”

3. ลักษณะจุดเน้น

โรงเรียนวิถีพุทธเป็นสถานศึกษาในระบบปกติที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำตอบในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาของสถานศึกษานั้น โดยมีจุดเน้นที่สำคัญคือ การนำหลักธรรมมาใช้ในระบบการพัฒนาผู้เรียนโดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งอาจเป็นการเรียนการสอนในภาพรวมของหลักสูตรสถานศึกษา หรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตในสถานศึกษาของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาให้ผู้เรียนสามารถ กิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือ ใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิต และการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการจัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโฆสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ด้วยวิถีวัฒนธรรม

แสวงปัญญา ทั้งนี้ การพัฒนาให้ผู้เรียนดังกล่าวจัดผ่านระบบไตรสิกขาที่ผู้เรียนได้ศึกษาปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัย ในการดำเนินชีวิตที่ตึงามสำหรับตน และสังคม สมานิ หรือด้านการพัฒนา จิตใจที่มีคุณภาพในการคิด การแก้ปัญหาที่แยบคาย (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษา เป็นกัลยาณมิตรสำคัญ ที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุด ด้วยความเพียรพยายาม ระบบพัฒนาผู้เรียนด้วยไตรสิกขานี้ โดยพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้ให้แนวคิดในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม แสดงดังภาพ 6

ภาพ 6 แสดงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

ที่มา: กระทรวงศึกษาธิการ, 2547, น. 4

4. สภาพของสถานศึกษา

สถานศึกษาจัดสภาพในทุก ๆ ด้าน เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนพัฒนาตามหลักพุทธธรรม อย่างบูรณาการ และส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาชีวิตให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟัง เป็น มีวัฒนธรรมแวง ปัญญา ทั้งนี้ การจัดสภาพจะส่งเสริมให้เกิดลักษณะของหัตถ์ญาณวุฒิธรรม 4 ประการ คือ สปัปฺริสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี สัทธัมมันสรวณะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี โยนิโสมนสิการ หมายถึง มีกระบวนการ คิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี และธัมมานุธัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะ นำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง

แนวคิดเบื้องต้นของการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา ประกอบด้วย ด้านกายภาพ ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ด้านบริหารจัดการ ดังมีลักษณะต่อไปนี้

4.1 ด้านกายภาพ สถานศึกษาควรจัดอาคารสถานที่ สภาพแวดล้อม ห้องเรียน และ แหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการพัฒนา ศิล สมาธิ และปัญญา เช่น มีศาลาพระพุทธรูปเด่นเหมาะสมที่จะชวน ให้ระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ มีมุมหรือห้องให้ศึกษาพุทธธรรม บริหารจิต เจริญภาวนาเหมาะสม หรือมากพอที่จะบริการผู้เรียน หรือการตกแต่งบริเวณให้เป็นธรรมชาติหรือใกล้ชิดธรรมชาติ ชวนให้มี ใจสงบ และส่งเสริมปัญญา เช่น รมรื่น มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม ดูแลเสียงต่าง ๆ ไม่ให้อีกทีก ถ้าเปิด เพลงกระจายเสียงก็พิถีพิถันเลือกเพลงที่ ส่งเสริมสมาธิ ประเทืองปัญญา เป็นต้น

4.2 ด้านกิจกรรมพื้นฐานวิถีชีวิต สถานศึกษาจัดกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวัน ประจำ สัปดาห์หรือในโอกาสต่าง ๆ เป็นภาพรวมทั้งสถานศึกษาที่เป็นการปฏิบัติบูรณาการทั้ง ศิล สมาธิ และ ปัญญา โดยเน้นการมีวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของการกิน อยู่ ดู ฟัง ด้วยสติสัมปชัญญะ เพื่อเป็นไปตาม คุณค่าแท้ของการดำเนินชีวิต โดยมีกิจกรรมตัวอย่างดังนี้

4.2.1 มีกิจกรรมสวดมนต์ไหว้พระ ก่อนเข้าเรียนและก่อนเลิกเรียนประจำวัน (เพื่อใกล้ชิดศาสนา)

4.2.2 มีกิจกรรมรับศีล หรือทบทวนศีลทุกวัน อาจเป็นบทกลอนหรือเพลงเช่นเดียวกับกิจกรรมแผ่เมตตา (เพื่อให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติสุข)

4.2.3 มีกิจกรรมทำสมาธิรูปแบบต่าง ๆ เช่น นั่งสมาธิ ท่องอาขยานเพื่อสมาธิ สวดมนต์สร้างสมาธิ หรือทำสมาธิเคลื่อนไหวอื่น ๆ เป็นประจำวันหรือก่อนเรียน (เพื่อพัฒนาสมาธิ)

4.2.4 มีกิจกรรมพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหารกลางวัน (เพื่อให้กินเป็น กินอย่างมีสติ มีปัญญารู้เข้าใจ)

4.2.5 มีกิจกรรมอาสาตาวินัยพิเศษปฏิบัติวินัยหรือศีล (เพื่อให้อยู่เป็นอยู่อย่างสงบสุข)

4.2.6 มีกิจกรรมประเมินผลการปฏิบัติธรรม (ศีล สมาธิ ปัญญา) ประจำวัน (เพื่อให้อยู่เป็น)

4.2.7 มีการสวดมนต์ ฟังธรรมประจำสัปดาห์ หรือในวันพระ (เพื่อพัฒนาศีล สมาธิ ปัญญา)

4.2.8 มีกิจกรรมบันทึกและยกย่องการปฏิบัติธรรม (เน้นย้ำและเสริมแรงการทำ ความดี)

4.2.9 ทุกห้องเรียนที่การกำหนดข้อตกลงในการอยู่ร่วมกัน โดยเข้าใจเหตุผลและ ประโยชน์ที่มีต่อการอยู่ร่วมกัน (พัฒนาศีล/วินัย ด้วยปัญญา)

4.3 ด้านเรียนการสอน สถานศึกษามีการจัดหลักสูตรสถานศึกษา หรือจัดการเรียน การสอนที่บูรณาการพุทธธรรมเพื่อพัฒนาผู้เรียน ผ่านกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างชัดเจน เพื่อเป็น การพัฒนาผู้เรียนด้วยหลักพุทธธรรมอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

4.3.1 หลักสูตรสถานศึกษามีการกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ที่สะท้อนการพัฒนาไตรสิกขาไปพร้อม ๆ กัน

4.3.2 การจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกชั้นให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการเรียนรู้ และปฏิบัติ

4.3.3 การจัดการเรียนรู้แต่ละครั้งนำพุทธธรรมมาเป็นฐานในการคิด หรือเป็นเกณฑ์ ตรวจสอบการเรียนรู้การปฏิบัติ หรือเชื่อมโยงการเรียนรู้สู่หลักธรรมในการพัฒนาตนและผู้อื่น

4.3.4 ประสานร่วมมือกับวัด/คณะสงฆ์ในการจัดการเรียนรู้ทั้งสาระพระพุทธศาสนา และกลุ่มสาระหรือกิจกรรมอื่น ๆ เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนใกล้ชิดกับพระพุทธศาสนาในบริบทต่าง ๆ ทั้งนี้ กระบวนการจัดการเรียนรู้ควรมีลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” โดยนักเรียนมีกระบวนการ เรียนรู้การพัฒนาทั้งด้านกาย (กายภาวนา) ด้านความประพฤติ (ศีลภาวนา) ด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยมุ่งให้นักเรียนมีลักษณะ “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” เพื่อให้เกิด ประโยชน์ในการพัฒนาตนและสังคมโดยไม่เบียดเบียนผู้ใด และเกื้อกูลในการพัฒนาวัฒนธรรมแสง ปัญญา และวัฒนธรรมเมตตา เช่น “การกิน อยู่เป็น “ เพื่อยังประโยชน์ในการดำรงชีวิตที่อยู่ได้ เหมาะสมเป็นไปตามคุณค่าแท้ หรือ “การดู ฟังเป็น” เพื่อเน้นประโยชน์ในการเรียนรู้เพิ่มพูนปัญญา

4.4 ด้านบรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ สถานศึกษาส่งเสริมบรรยากาศของการ ใฝ่เรียนรู้ และพัฒนาไตรสิกขา หรือส่งเสริมการมีวัฒนธรรมแสงปัญญา และมีปฏิสัมพันธ์ที่เป็นกัลยาณมิตร ต่อกัน มีบรรยากาศของการเคารพอ่อนน้อม ยิ้มแย้ม แจ่มใส การมีความเมตตากรุณาต่อกัน ทั้งครู ต่อนักเรียน นักเรียนต่อครู นักเรียนต่อนักเรียน และครูต่อครูด้วยกัน และ สถานศึกษาส่งเสริม ให้บุคลากรและนักเรียนปฏิบัติตนเป็นตัวอย่างที่ดีแก่ผู้อื่น เช่น การลด ละ เลิกอบายมุข การเสียสละ เป็นต้น

4.5 ด้านการบริหารจัดการสถานศึกษาโดยบุคลากรในสถานศึกษา ร่วมกับผู้บริหาร และชุมชน สร้างความตระหนักและศรัทธา รวมทั้งเสริมสร้างปัญญาเข้าใจในหลักการ และวิธีดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธร่วมกัน ทั้งนี้ ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ครูและผู้บริหาร เพียรพยายามสนับสนุน โดยลักษณะต่าง ๆ และการปฏิบัติตนเองที่จะสนับสนุนและเป็นตัวอย่าง ในการพัฒนาผู้เรียนตามวิถีชาวพุทธ

สถานศึกษาวิเคราะห์จัดจุดเน้นหรือรูปแบบรายละเอียดโรงเรียนวิถีพุทธ ตามความเหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ซึ่งแต่ละสถานศึกษาจะมีจุดเน้นและรายละเอียด รูปแบบที่แตกต่างกันได้ เช่น บางสถานศึกษาจะมีจุดเน้น ประยุกต์ไตรสิกขาในระดับชั้นเรียน (การจัด กระบวนการเรียนรู้รายวิชา) บางสถานศึกษาเน้นประยุกต์ในระดับกิจกรรมวิถีชีวิตประจำวันภาพรวม บางสถานศึกษาอาจทำทั้งระบบทุกส่วนของการจัดการศึกษา เป็นต้น

5. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

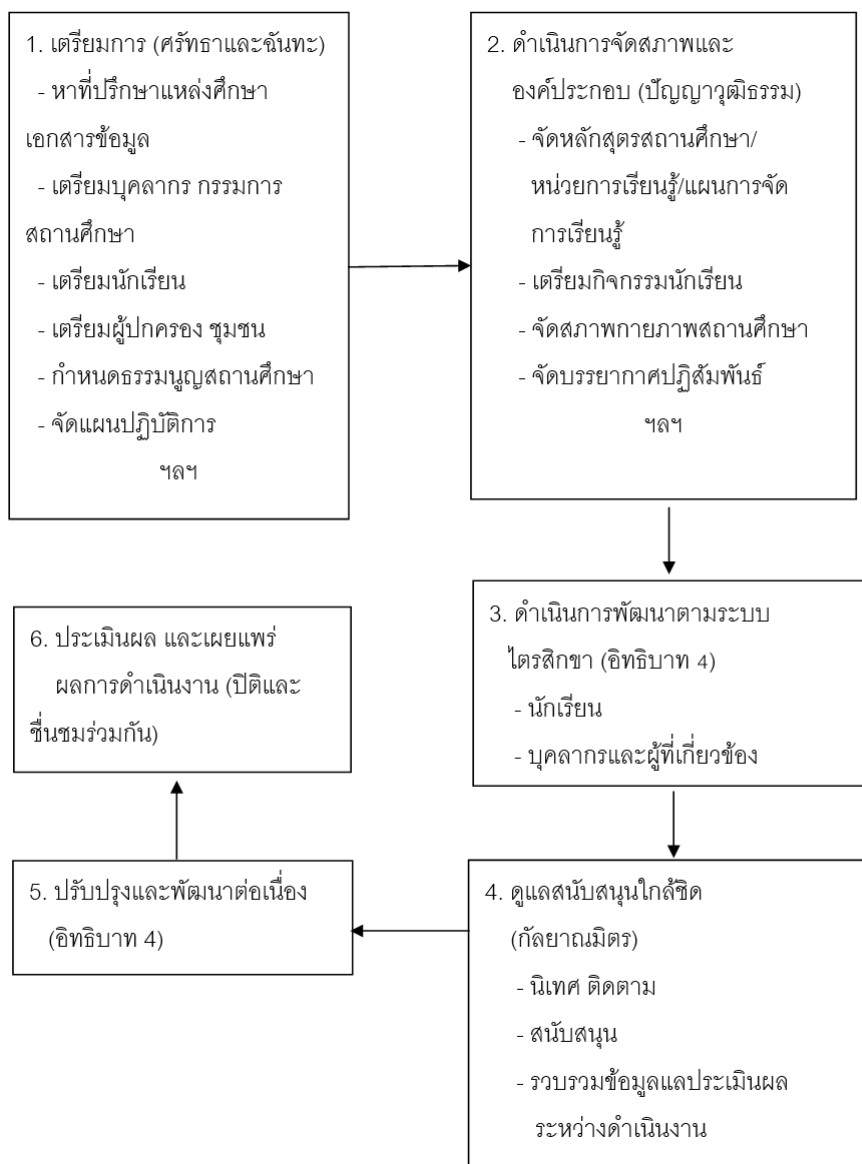
สิริกร มณีรินทร์ (2547, น. 4) ได้สรุปไว้ว่า การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียนและแสดงถึงความพยายามนำหลักพุทธธรรม ต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบมีหลากหลาย ตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพ การดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ ดีงามควบคู่กันไป

แนวการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวอย่างที่ชัดเจน จะมีโอกาสเกิดขึ้นได้ จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้ง ศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่าง บูรณาการบนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนา “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” คือ ดำเนินชีวิต ได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับ สิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

แนวดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธในภาพเบื้องต้นที่โรงเรียนสามารถนำไปปรับใช้ได้ ตามความเหมาะสม ประกอบด้วย การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ กิจกรรมแสนแจะการพัฒนา การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง และการถือกุศล สัมพันธโรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน รายละเอียดดังนี้

5.1 การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ จังหวะก้าวการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอน ขององค์ประกอบต่อไปนี้ เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่งที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ ตามความเหมาะสมซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนคือ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนการ จัดสภาพและองค์ประกอบ

ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง และขั้นประเมินผลและเผยแพร่ดำเนินการ ขั้นตอนการบริหารจัดการ แสดงดังภาพ 7

ภาพ 7 แสดงการบริหารจัดการโรงเรียนวิถิพุทธ

ที่มา: สิริกร มณีรินทร์, 2547, น. 4

แนวทางการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสังเขป มีดังนี้

5.1.1 ขั้นเตรียมการ เป็นขั้นตอนความพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้โดยสะดวก ซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการ เช่น

1) การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษาและเอกสารข้อมูลต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตรในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะในระยะเริ่มของการพัฒนา

2) การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชนให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธาและฉันทะในการร่วมกันพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญา รู้เข้าใจทิศทางจากศรัทธาและฉันทะการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหวังได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจงการสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

3) การกำหนดเป้าหมายจุดเน้นหรือวิสัยทัศน์และแผนงานที่ชัดเจน ทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตามที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นพ้องกันจะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

5.1.2 ขั้นการดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียน ซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทั้งกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียน ตามหลักปัญญาวัตรธรรม 4 ประการ คือ การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียนโดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ) การมีกระบวนการคิดที่ดี คิดถูกวิธี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โชนิโสมนสิการ) และการปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้เหมาะสม (ธัมมานุธัมมปฏิบัติ) สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิถีพุทธ มีตัวอย่างเช่น

1) หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้ และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิถีพุทธควรคำนึงถึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดก็คือ การบูรณาการหลักธรรม ทั้งที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอน โดยอาจกำหนดให้ระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษา

ที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ที่ครูจะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป

2) การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนมากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่าง ๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนด และเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ซึ่งพระธรรมปิฎก ป.ธ. ปยุตโต ได้สรุปว่า “การศึกษาเริ่มต้นเมื่อตรรกิน อยู่ ดูเป็น”

3) การจัดสภาพกายภาพของสถานศึกษาที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษาซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสมและมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษาและผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ในชีวิตประจำวัน

4) การจัดการบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการ การมอบหมาย การรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดีเป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นทุกคนให้ทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยมปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

5.1.3 ขั้นการดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขา จุดเน้นการดำเนินการพัฒนา คือ นักเรียนของสถานศึกษา โดยเป็นการพัฒนาตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียน การสอนตามหลักสูตรและกิจกรรมวิถีชีวิตต่าง ๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือ ครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นยิ่งบุคลากร ได้รับการพัฒนาตามระบบไตรสิกขามากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้ นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขาจะดำเนินการได้ดี หากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ และขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด ดำเนินการได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัยที่สำคัญในการดำเนินการพัฒนาผู้เรียน

5.1.4 ขั้นการดูแลสนับสนุนใกล้ชิด เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้ดำเนินการพัฒนาเป็นไปอย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสมควรมีลักษณะของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนหรือ

ต่องานกิจกรรมที่สำคัญของขั้นนี้ คือ การนิเทศติดตามที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ เป็นต้น การสนับสนุนทั้งทรัพยากรข้อมูลและเครื่องมือต่าง ๆ ในการช่วยดำเนินการให้เป็นไปอย่างราบรื่น การรวบรวมข้อมูลและการประเมินผลระหว่างดำเนินการอันจะเป็นฐานของการปรับปรุงต่อเนื่องต่อไป หรือแม้เป็นข้อมูลในการพิจารณาจัดการดูแลสนับสนุนได้อย่างเหมาะสม

5.1.5 ขั้นการปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง เป็นขั้นตอนของระบบบริหารจัดการที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต้น ๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุงหรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้ องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นอย่างชัดเจนต่อเนื่อง คือ การมีอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปญญาตธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

5.1.6 ขั้นการประเมินผลและเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนให้ทราบถึงผลการดำเนินงานในช่วงเวลาหนึ่ง ๆ อาจเป็น 1 ปี หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์เชื่อถือได้ให้ข้อมูลที่ชัดเจนที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงานนั้น ๆ และนำไปเป็นข้อมูลในการวางแผนการดำเนินงานอื่น ๆ ต่อไป และในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อยต่อการเสนอให้ผู้เกี่ยวข้องยอมรับในการดำเนินการและบริหารจัดการ

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีสู่พุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนพุทธที่ชัดเจนจะสังเกตได้ถึงเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมาที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ

1) นักเรียนได้รับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่าง ๆ อย่างชัดเจนพร้อมกับการพัฒนาปัญญาและด้านอื่น ๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนดี เก่ง และมีความสุขพร้อม ๆ กัน ที่ยากอาจจะไม่ยากสำหรับโรงเรียนวิถีสู่พุทธ

2) การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชมของทั้งผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือช่วยเหลือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ

3) สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมากในลักษณะที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนรอบด้านทั้งศีล สมาธิ และปัญญา ผู้คนที่เกี่ยวข้องล้วนเป็นกัลยาณมิตรแก่กันและกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต่อนักเรียน

4) บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิธีการทำงานและวิถีชีวิต ทำให้สภาพการทำงานมีความสุข มีคุณค่าเพิ่ม ชีวิตส่วนตัวพัฒนาสู่ความสะอาด สว่าง สงบชัดเจน เพราะความเป็นวิถีพุทธช่วยกลมเกลียว

5) โรงเรียน โดยครู ผู้บริหาร บุคลากร และนักเรียน เป็นแบบอย่างต่อสังคม อีกเป็นพลังการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ตั้งมียิ่ง ๆ ขึ้นได้

5.2 การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้มีรายละเอียดดังนี้

5.2.1 หลักการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ ประกอบด้วย การบูรณาการพุทธธรรม เพื่อนำสู่การเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจ ความจริง จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ตั้งโดยทางตรง และทางอ้อม และประสานความร่วมมือ วัด/สงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

5.2.2 หลักธรรมสำคัญสู่การเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ ประกอบด้วย ปร โทโฆสะ (ตามหลักกัลยาณมิตตตา) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา และปัญญาวัชฌธรรม

5.2.3 แนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย

1) หลักสูตรสถานศึกษา สอดแทรกและเพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์ คุณลักษณะ อันพึงประสงค์ของนักเรียน เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ให้มีการบูรณาการพุทธธรรม ในการจัดหน่วยการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ และสอดแทรกความรู้และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่น ๆ นอกห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการใน วิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาเข้าในชีวิตประจำวัน

2) ผู้สอน ผู้สอนเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจ แก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

3) กระบวนการเรียนรู้ ประกอบด้วย พัฒนาผู้เรียน รอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา และเน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบ โยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา

4) กิจกรรมนักเรียนในโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ กระบวนการพัฒนาผู้เรียน คือ การจัดกิจกรรมอย่างหลากหลาย ต่อเนื่อง เป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิด มีการฝึกปฏิบัติเสมอ ๆ ทั้งด้านความประพฤดีดี (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน คือ

หลักการ การศึกษาแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ คือ กระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกิน อยู่ ดู ฟัง ในชีวิตประจำวัน ที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมให้เจริญสืบต่อไป และเนื่องจากพุทธศาสนาเป็นหลักการพัฒนามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อมและภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ตัวผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักปฏิบัติในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการหลักคิดข้างต้น โดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ในที่นี้ขอเสนอแนะการจัดกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาและกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ กิจกรรมแต่ละกิจกรรมมีรายละเอียด ดังนี้

1) กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร ประกอบด้วย พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ ประกวดมรยาทชาวพุทธ กิจกรรมค่ายพุทธบุตร (ตามสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา) กิจกรรม บริหารจิต เจริญปัญญา เรียนธรรมศึกษา/สอบธรรมศึกษา และบรรพชาสามเณรฤดูร้อน เป็นต้น

2) กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์ ประกอบด้วย กิจกรรมหน้าเสาธง เป็นกิจกรรมที่กระทำเพื่อรำลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ (ก่อนเคารพธงชาติ) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตาตาสงบิ๊ง (สมาธิ) กิจกรรมพุทธศาสนาสู่วิชาชีพวันละบท กิจกรรมนั่งเฝ้าไฟ (ในแถวหน้าเสาธง) และกิจกรรมเดินแถวเข้าห้องเรียนอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะเข้าห้องเรียน เป็นต้น

3) กิจกรรมทำความดีระหว่างกัน ประกอบด้วย กิจกรรมเดินอย่างมีสติ ก่อนเข้าโรงอาหาร กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนรับประทานอาหาร กิจกรรมรับประทานอาหารอย่างมีสติ เช่น มีกติกามีสติ ไม่หก ไม่เหลือ กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร และกิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที ก่อนเรียน (อาจให้นักเรียนทำพร้อมกันหน้าห้องเรียน) เป็นต้น

4) กิจกรรมก่อนเลิกเรียน ประกอบด้วย กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ กิจกรรมรำลึกพระคุณของผู้มีพระคุณ และกิจกรรมท่องอาขยานสร้างสมาธิ เป็นต้น

5) กิจกรรมประจำสัปดาห์ ประกอบด้วย กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะ ประจำสัปดาห์ และกิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์ (อาจทำในวันพระหรือวันที่สถานศึกษากำหนด) เป็นต้น

6) กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา โรงเรียนวิถิปุทธ ควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันมาฆบูชา วันเข้าพรรษา ซึ่งสถานศึกษาจัดบรรยากาศวันสำคัญทางศาสนาให้ประดับธงทิวสีเหลือง เชิญธงธรรมจักร ธงฉัพพรรณรังสี และเปิดเพลงธรรมะทางวิทยุของสถานศึกษา (เสียงตามสาย) เป็นต้น

7) กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ เช่น กิจกรรมไขปัญหาธรรม กิจกรรมวันสำคัญของชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ กิจกรรมการประเมินผลการทำความดี กิจกรรมยกย่องเชิดชูเกียรติผู้ทำความดี กิจกรรมอาสาตาวีเศษ (มีผู้สังเกตพฤติกรรมของผู้ปฏิบัติธรรม) กิจกรรมบันทึกความดีของผู้ปฏิบัติธรรม กิจกรรมต้นไม้พูดได้ (เน้นคติธรรม) กิจกรรมจัดนิทรรศการผลงานทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมการกำหนดทักษะและความรู้ทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมสมาทานศีลในวันพระ กิจกรรมสร้างสรรค์สังคม เช่น ทำความสะอาดห้องน้ำ กิจกรรมปฏิสัมพันธ์ เช่น ครูต้อนรับทักทายนักเรียนด้วยกิริยาอาการอ่อนหวานและสัมผัสที่ประกอบด้วยเมตตา กิจกรรมต้นไม้อธิษฐาน กิจกรรมอธิษฐานก่อนเรียน กิจกรรมอบรมธรรมะ 5 นาที (อาจจัดสัปดาห์ละ 1 ครั้ง) และกิจกรรมถือศีลนอนวัดปฏิบัติธรรมช่วงเข้าพรรษา เป็นต้น

5.3 การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถิปุทธ

หลักการ จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาและแนวทางในการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อมของสถานศึกษากระทรวงศึกษาธิการ กำหนด สามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถิปุทธ คือ บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น ใกล้ชิดกับชุมชน สะอาด มีระเบียบ ทันทสมัย มีการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และเป็นแหล่งเรียนรู้ ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

แนวคิด โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่และบรรยากาศ เช่น ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐาน เมื่อมีพระชนมายุ 7 พรรษา ณ ใต้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ ทรงเลือกสถานที่ใกล้ชิดธรรมชาติ และชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร เมื่อตรัสรู้แล้วทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ ตรัสรู้ไปประทับใต้ต้นไทร และต้นอื่น ๆ ทรงกำหนดเรื่องความสะอาด ความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎก ว่าด้วย เสนาสนวัตร และเสนาสนชั้นธกะ และทรงแสดงภาวะที่เอื้อ เกื้อกูล เหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อม ซึ่งประมวลกันไว้ 7 ประการ คือ สัปปายะ 7

แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2537-2550 โรงเรียนในอุดมคติได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุข คือ มุ่งเน้นการเรียนรู้ตามธรรมชาติ ปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัย รวมทั้งการจัดสถานศึกษาให้มีความร่มรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่ฟูน ไร่ผลภาวะ ปลอดภัยและไม่มีมูมอับ

แนวทางดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติ ร่มรื่น สวยงาม สะอาด เป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึกที่ผ่อนคลาย สบายกาย สบายใจ มีศูนย์รวม ศรัทธาของครู นักเรียน และบุคคลในชุมชน คือ มีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรม ประกอบด้วย ต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคาร สถานที่ที่สะอาดเป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงานที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรมเพื่อประกอบสัมมาอาชีพะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุดพระพุทธศาสนาทุกห้องเรียน มีพระพุทธรูปเพื่อให้นักเรียนได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัยอยู่เสมอ

บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนนความสำรวมตน อยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครัน ทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญาของครู นักเรียน และชุมชน ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข ปลูกฝัง คุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียน และความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกสถานศึกษาต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีความสะอาด มีระเบียบเรียบร้อยในโรงเรียน วิถีพุทธจะต้องเกิดความร่วมมือ ร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรัก ความสามัคคีและความรับผิดชอบ

5.4 การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน ในระบบไตรสิกขาทั้งในฐานะเป็นผู้บรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้ และการเป็นแบบอย่างที่ดี ในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธธรรม เป็นอย่างดี ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะ ของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

แนวคิด การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีรูปแบบ วิธีการหลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของตนเอง แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนา บุคลากร คือ การปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวัน ทั้งนี้ ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองและ การปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

แนวทางดำเนินงานการพัฒนาบุคลากร เช่น วิเคราะห์สภาวะธรรมหรือภูมิธรรม ธรรมวุฒิ และลักษณะของบุคลากร ค้นหาบุคลากร แนวร่วมหรือแกนนำ วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธา สร้างความเข้าใจด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร จัดกิจกรรมที่เป็น ตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรมและกิจกรรมพัฒนาจิต และให้การยกย่อง ชมเชยแก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้

ลักษณะแนวกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เช่น การจัดอบรมใหญ่ประจำปี จัดการพัฒนาจิตเจริญปัญญา รายสัปดาห์ หรือรายเดือน จัดกลุ่มสนทนาธรรม จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักต่าง ๆ ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดนจัดห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ ให้ยืม หรือใช้การศึกษา จัดห้องวิปัสณา ฯลฯ ส่งเสริมการถือศีล 5 เป็นวิถีชีวิต และส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรม และสอบอารมณ์ (วิปัสสนา)

คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ บุคลากรในโรงเรียน ประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษา ครูอาจารย์และบุคลากรนั้นควรมีลักษณะดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา และเลิกจากอบายมุข ถือศีล 5 เป็นนิจ มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม และเป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำความดี ครูอาจารย์และบุคลากรควรมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ละเลิกจากอบายมุข ถือศีล 5 เป็นนิจ มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเอง และดำเนินชีวิตที่ดีงาม และมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

5.5 การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิพุทธและชุมชน

หลักการ โรงเรียนวิถิพุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่น ๆ ในชุมชนมีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

แนวคิด โรงเรียนวิถิพุทธเพียรพัฒนาตน มีผลการพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา จัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่าง ๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนานักเรียน

โรงเรียนวิถิพุทธบริการวิชาการ อาคารสถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชน ในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรมและกิจกรรมสัมพันธ์มาอาชีวะต่าง ๆ เป็นต้น แก่ชุมชน สังคม ด้วยเมตตาธรรมและความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข

แนวทางดำเนินงาน สถานศึกษาอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์ และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา ซึ่งบ่งชี้ถึงความเป็นวิถิพุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการ ด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพและคุณธรรมของครู อาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรม มีการบริหารจัดการโดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็นกัลยาณมิตร นักเรียนมีกิริยาวาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรมเป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไปเห็นได้ชัดเจน พร้อมกันนั้นโรงเรียนวิถิพุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งจะรับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนสังคมด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

5.6 กิจกรรมเสนอแนะแกื่อกุลสัมพันธ์

5.6.1 สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐินทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อวันแม่ ฯลฯ

5.6.2 สถานศึกษานำสถานศึกษาร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในช่วงโม่ง กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือสังคมอื่น ๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า ฯลฯ

5.6.3 สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชนโดยเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชนตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการกิจต่าง ๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญผู้ทรงภูมิปัญญาทางพระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น

5.6.4 เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม เป็นต้น

5.6.5 เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่าง ๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำผลิตผลทางการเกษตรผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ มาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจกรรม

5.6.6 ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนาต่าง ๆ เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชนในเรื่องต่าง ๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น

5.6.7 จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมารับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

5.6.8 เสริมความเข้มแข็งของระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียนช่วยเหลือนักเรียนแก้ไขปัญหาครอบครัว เป็นต้น

5.6.9 ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่าง ๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์ หรือวารสารของสถานศึกษา เผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน เป็นต้น

5.6.10 ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดีทั้ง ครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

6. การบริหารโครงการ “โรงเรียนวิถีพุทธ”

โรงเรียนวิถีพุทธดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผ่านการพัฒนา “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ดังนั้น การบริหารโครงการ ทั้งในระดับชาติและระดับโรงเรียนจะยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวข้างต้นทุกขั้นตอน

6.1 การบริหารโครงการระดับชาติ จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

6.1.1 สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหารโรงเรียน และผู้รับผิดชอบโครงการ

6.1.2 ผลิตสื่อ เอกสาร วิดีทัศน์ เพื่อเผยแพร่แนวคิดและตัวอย่างการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ

6.1.3 สร้างความเข้าใจแก่ครู ทั้งในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิถีพุทธ และการจัดกิจกรรมเสริมลักษณะต่าง ๆ

6.2 การบริหารโครงการระดับโรงเรียน จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

6.2.1 ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครู และบุคลากร ทุกคน ผู้ปกครอง นักเรียน องค์กรสงฆ์ที่สถานศึกษาจะขออนุเคราะห์ เป็นต้น

6.2.2 ปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

6.2.3 ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ โดยสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนรู้ทุกสาระ การเรียนรู้

6.2.4 ปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับ หลักการโรงเรียนวิถีพุทธ

6.2.5 นิเทศ เยี่ยมเยียน ชื่นชมให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานและปรับปรุงการดำเนินงาน ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้น

การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางโรงเรียนรุ่งอรุณ

ความเป็นมาโรงเรียนรุ่งอรุณ

โรงเรียนรุ่งอรุณ เป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร (Not for Profit Organization) ภายใต้ มูลนิธิโรงเรียนรุ่งอรุณ ก่อตั้งและได้รับรองจากสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนในปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงเวลาแห่งการปฏิรูปการศึกษาของสังคมไทยในยุคแรก จากคุณูปการทางความคิด ของ รศ.ประภาภัทร นิยม ผู้ก่อตั้ง และปณิธานบุคคลสำคัญในวงการศึกษาของไทย เช่น ศาสตราจารย์ นายแพทย์ประเวศ วะสี ศาสตราจารย์เกียรติคุณสุนนต์ อมรวิวัฒน์ ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.เอกวิทย์ ณ ถลาง พร้อมทั้งนักการศึกษาและปราชญ์ชาวบ้าน อีกหลายต่อหลายท่าน ฯลฯ โดยได้รับการสนับสนุน จากพ่อแม่ ครอบครัวไทยในยุคนั้นที่มุ่งมั่นแสวงหาทางแก้ปัญหาการศึกษาของชาติ พันธมิตรทั้งปวง จึงประสานความคิดและความตั้งใจอย่างแท้จริง ด้วยศรัทธาในการเรียนรู้ของมนุษย์ที่ไม่มีขีดจำกัด บนแนวคิดทางการศึกษาไทยที่มีรากฐานมาจากภูมิปัญญาสำคัญของสังคมไทย คือ หลักพุทธธรรม

ซึ่งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้อธิบายขยายความโดยละเอียดลึกซึ้งสู่ความหมายของการพัฒนาการเรียนรู้ของมนุษย์ตามหลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อปมเพาะเมล็ดพันธุ์ความดีงามของเยาวชนให้หยั่งรากและเติบโตยั่งยืน เพื่อก้าวสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

บนพื้นที่สีเขียวประมาณ 50 ไร่ บริเวณชานเมืองเขตบางขุนเทียน โรงเรียนรุ่งอรุณจึงถือกำเนิดขึ้นภายใต้ สภาพแวดล้อมของโรงเรียนธรรมชาติ เอื้อต่อการเรียนรู้ เด็ก ๆ เรียนรู้ในสภาพแวดล้อมของอาคารเรียนและห้องเรียนที่โปร่งใส การจัดชั้นเรียนให้เป็นบ้านแห่งการเรียนรู้ที่อบอุ่น มีบึงน้ำใหญ่อยู่กลางโรงเรียน สะพานไม้ทอดยาวเป็นทางเดินเรียบรอบบึง ห้อมล้อมด้วยสวนป่าที่เป็นห้องเรียนธรรมชาติ เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้แบบ “ภูมิรมณีย์” ที่โน้มนำใจผู้เรียนไปสู่คุณธรรม ดำเนินวิถีกิจกรรมที่ก่อให้เกิดสติสัมปชัญญะเพื่อการพึ่งพาตนเอง และนำมโนคติชีวิตมาออกแบบการเรียนรู้ให้เห็นคุณค่าของ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บูรณาการปัญหา “สิ่งแวดล้อม” เป็นโจทย์การเรียนรู้ให้ผู้เรียนตระหนักถึงสถานการณ์ปัญหา ร่วมรับผิดชอบและใช้ชีวิตที่ไม่เบียดเบียนธรรมชาติ เปิดพื้นที่การเรียนรู้ (Learning Space) ที่ท้าทายศักยภาพตามวัย เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้เรียน ให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและเป็นเจ้าของการเรียนรู้ของตน ซึ่งมีเรื่องราวที่มีเสน่ห์มากมายชวนให้ค้นหา โดยโรงเรียนรุ่งอรุณจัดการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับอนุบาล 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบันมีนักเรียนจำนวน 1,400 คน (พฤษภาคม 2562) แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. โรงเรียนเล็ก ระดับอนุบาล 1 - 3
2. โรงเรียนประถม ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6
3. โรงเรียนมัธยม ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

โรงเรียนรุ่งอรุณ จัดการศึกษาแบบองค์รวม (Holistic Learning) บูรณาการการเรียนรู้สู่ชีวิต ด้วยกระบวนการเรียนรู้ไปบนกิจวัตรประจำวัน ปมเพาะลักษณะนิสัยที่ดีในวิถีของการรู้ อยู่ รู้กิน และรู้ประมาณตนอย่างพอเหมาะพอดี การเรียนรู้ผ่านการลงมือปฏิบัติ การเรียนรู้จากสถานการณ์จริงในสังคม จนเข้าถึงคุณค่าที่แท้จริงของทุกสิ่งที่เรียน มีความรู้ความเข้าใจอย่างเชื่อมโยงตนเอง สังคมและโลก ประยุกต์ใช้ความรู้สร้างสรรค์ ขยายศักยภาพและสร้าง คุณภาพแห่งมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยมีผู้อำนวยการโรงเรียนดูแลทั้งด้านวิชาการและการบริหารจัดการทั้งหมด พร้อมกันนั้นในแต่ละโรงเรียนมีครูใหญ่เป็นผู้ดูแลโรงเรียนละ 1 คน โดยมีหน้าที่หลักคือการสร้างความเข้าใจในภาวะความเป็นครู การทำงานเป็นทีม รวมทั้งการนำเนื้อหาสู่การสอน ซึ่งเป็นการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ในการทำงานมีการประชุมร่วมกันทั้งในระดับโรงเรียนย่อย ระดับชั้น และเฉพาะสายวิชา

แนวทางการบริหารของโรงเรียนนั้น อาศัยหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ในการสร้างกระบวนการเรียนรู้ ทั้งการจัดวิถีการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวรุ่งอรุณ ทั้งนักเรียน ครู และบุคลากรทุกคน ไปจนถึงการออกแบบการเรียนการสอนของครู โดยอาศัยหลักธรรมสำคัญ คือ เมตตาธรรม สาราณียธรรม กัลยาณมิตร และโยนิโสมนสิการ เป็นพื้นฐาน นอกจากนี้ ในการประเมินผล

การทำงานของบุคลากรยังอาศัยกรอบของกุศโลบาย 10 เป็นแกนหลัก ภายใต้จุดมุ่งหมายที่จะสร้างวิธีการเรียนรู้อย่างบูรณาการเป็นองค์รวม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงความรู้ ความเข้าใจ ทั้งในเชิงเนื้อหาสาระวิชาการกับความสัมพันธ์เชิงคุณค่าต่อชีวิตได้อย่างไม่แยกส่วน ดังนั้น โรงเรียนรุ่งอรุณ จึงให้ความสำคัญตั้งแต่การออกแบบอาคารและสภาพแวดล้อมที่อบอุ่น ห้องเรียนธรรมชาติ ที่นักเรียนสามารถ เข้าไปเรียนรู้สัมผัสของจริงได้ด้วยตนเอง บนวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ที่งดงาม อาศัยการเรียนรู้ร่วมกัน โดยมีชุมชนและครูผู้เป็นกัลยาณมิตร คอยช่วยแนะนำส่งเสริมให้นักเรียน เป็นผู้สร้างการเรียนรู้ให้กับตนเองได้อย่างมั่นคง

นอกจากนั้น โรงเรียนรุ่งอรุณยังเปิดโอกาสให้มีการทำงานร่วมกันอย่างใกล้ชิดระหว่าง ผู้ปกครอง ครู และบุคลากร ผ่านการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่หลากหลายร่วมกัน เช่น การจัดห้องเล่น ลูกรักหรือห้องโอที (OT: Occupational Therapy) เพื่อร่วมกันพัฒนาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ กิจกรรมห้องเรียนพ่อแม่ ตลอดจนโครงการเงินฝากเพื่อการศึกษา เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดนี้เกิดมาจาก ความคิดริเริ่มของผู้ปกครอง และยังมีกิจกรรมพิเศษอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นตามโอกาส อาทิ งานบุญหล่อพระ ประจำโรงเรียน กิจกรรมช่วยเหลือผู้ประสบภัยภาคใต้จากเหตุการณ์สึนามิ เป็นต้น

ในวิธีการเรียนรู้เช่นนี้ ชาวรุ่งอรุณเชื่อว่าเราได้ร่วมกันสร้างบรรยากาศที่อบอุ่นให้เกิดขึ้น ภายใต้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งจะเป็นการบ่มเพาะเมล็ดพันธุ์ความดีงามให้หยั่งรากและเติบโตยั่งยืน ต่อไปสู่การเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ เปี่ยมไปด้วยพลังทั้งกายและใจ มีคุณธรรม มีสุนทรียภาพ มีฉันทะ ต่อการทำงานอย่างมุ่งมั่น สร้างสรรค์ และมีอิสรภาพทางปัญญาในที่สุด

เป้าหมายโรงเรียน

ชุมชนแห่งการเรียนรู้ รุ่งอรุณส่งเสริมสนับสนุนให้เด็กทุกคนฝึกหัดเรียนรู้วินัยภายในตน เพื่อสร้างพื้นฐานชีวิตที่มั่นคงแข็งแรงและมีวิธีการสร้างความรู้ความเข้าใจด้วยตนเองเป็นเบื้องต้น พร้อมทั้งจะแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น โดยผ่านการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม การงาน แบบฝึก โครงการงาน เป็นต้น ซึ่งได้รับการออกแบบให้เป็นหน่วยการเรียนรู้บูรณาการที่เชื่อมโยงความจริงกับความหมายของเนื้อหาสาระวิชาต่าง ๆ ภายใต้สิ่งแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติและการศึกษาภาคสนาม ตลอดจนชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ โรงเรียนให้ความสำคัญต่อการกล่อมเกลาพฤติกรรมในกิจวัตรประจำวัน ทั้งนี้ เพื่อนำพานักเรียนไปสู่ความเป็นผู้รู้จักสังเกต เรียนรู้เท่าทันการณ์ รู้กาลเทศะ เอื้ออาทรต่อผู้อื่น ต่อธรรมชาติแวดล้อม สังคม มีความสามารถใช้ศาสตร์และศิลป์ให้เป็นประโยชน์กับชีวิตการทำงานและร่วมสร้างสานวัฒนธรรมที่ดีงามให้กับสังคมไทยได้ต่อไป

วิสัยทัศน์

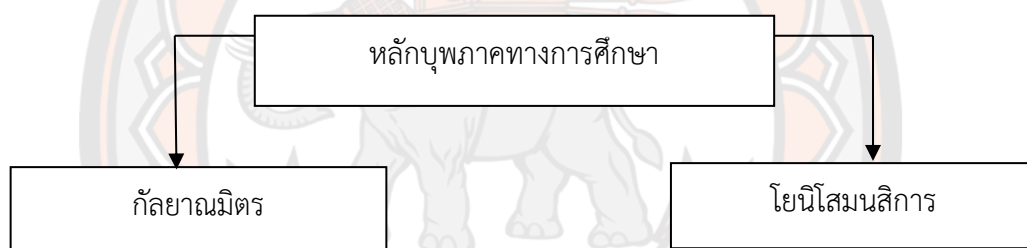
วิสัยทัศน์ของโรงเรียนรุ่งอรุณ แบ่งเป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. โพรสิฐธา

คือ ความเชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ที่สามารถพัฒนาตนเองไปสู่อิสรภาพทางปัญญาได้

2. ชีวิตมนุษย์ คือ การศึกษา
คือ การพัฒนาพฤติกรรม จิตใจ ปัญญา ในระบบไตรสิกขา
3. การศึกษาองค์รวม
คือ กระบวนการบูรณาการความรู้ภายนอก (ศาสตร์ต่าง ๆ) และภายใน (ชีวิต) เป็นการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติที่ฝึกได้ของมนุษย์
4. ชุมชนกัลยาณมิตร
มีวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ เป็นพื้นฐานของสังคมที่มีความเจริญ
วิธีการเรียนรู้ที่รุ่งอรุณ
โรงเรียนรุ่งอรุณจัดวิธีการเรียนรู้แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ได้แก่ 1) ชั้นเริ่มต้น 2) ชั้นกระบวนการเรียนรู้ และ 3) ชั้นปฏิบัติในการใช้ชีวิตจริง

1. ชั้นเริ่มต้น

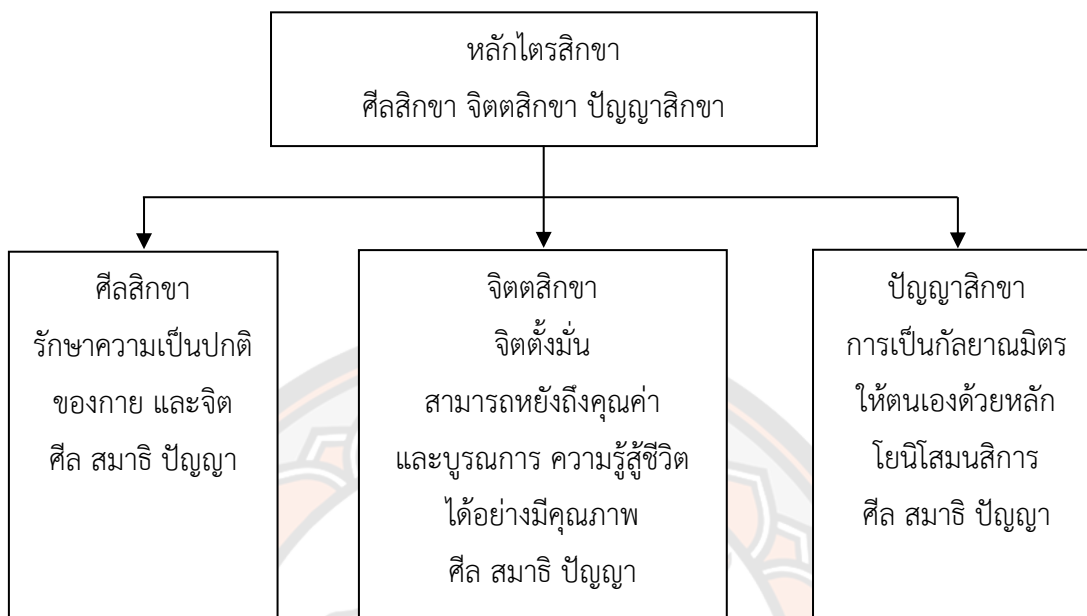
สำหรับพ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทุกฝ่าย

ภาพ 8 แสดงวิธีการเรียนรู้ที่รุ่งอรุณ ชั้นเริ่มต้น

ที่มา: www.roong-aroon.ac.th

ชั้นเริ่มต้นด้วยหลักบุพภาคทางการศึกษา ได้แก่ กัลยาณมิตรถึงโยนิโสมนสิการที่รุ่งอรุณ หมายถึง การเตรียมการที่สำคัญเพื่อให้กระบวนการเรียนรู้ดำเนินการไปได้อย่างราบรื่น กล่าวคือ พ่อแม่ ครู ผู้บริหาร และบุคลากรทางการศึกษาทุกฝ่าย ทำความเข้าใจในบทบาทกัลยาณมิตรถึงโยนิโสมนสิการดังกล่าว และสามารถฝึกฝนตนเองจนเป็นที่พึงตนเองได้ จึงเป็นที่พึงให้แก่เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองเช่นกัน

2. ชั้นกระบวนการเรียนรู้

สำหรับการศึกษาตั้งแต่ปฐมวัย ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา

ภาพ 9 แสดงวิธีการเรียนรู้ที่รุ่งอรุณ ชั้นกระบวนการเรียนรู้

ที่มา: www.roong-aroon.ac.th

ชั้นกระบวนการเรียนรู้ ในระบบไตรสิกขา โดยเน้นการสร้างทักษะบูรณาการความรู้ คู่คุณธรรม จนกลายเป็นวิธีการเรียนและวิถีปฏิบัติ ผ่าน “หน่วยการเรียนรู้บูรณาการ” ให้ครอบคลุม ทั้งเนื้อหาในแต่ละระดับ ตลอดจนแนวทางปฏิบัติที่สำคัญ 3 ประการ คือ

2.1 ศีลสิกขา การศึกษาเพื่อรักษาความเป็นปกติของร่างกายและจิต หมายถึง การฝึก ให้เกิดวินัยจากภายใน มาสู่การรับรู้ถึงความถูกต้อง เหมาะสมของพฤติกรรมทางกาย วาจา ในการสร้างความสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ บุคคลต่าง ๆ จนเกิดความรู้ในตนได้

2.2 จิตตสิกขา จิตตั้งมั่น สามารถหยั่งถึงคุณค่าแท้และการบูรณาการความรู้สู่ชีวิต คือ การเห็นประโยชน์เห็นโทษของสิ่งต่าง ๆ ที่มีผลต่อชีวิตตนเองและผู้อื่น โดยสามารถพิจารณาถึงข้อมูลที่ ที่มาของความรู้ต่าง ๆ ทดลองปฏิบัติจนเกิดทักษะ มีความจดจ่อต่อเนื่อง คล่องแคล่ว พินิจใคร่ครวญ จนเป็นความรู้ของตนเองที่สามารถถ่ายทอดหรือนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้

2.3 ปัญญาศึกษา การเป็นกัลยาณมิตรให้ตนเองฝึกการตรวจสอบตนเองด้วยโยนิโสมนสิการ หมายถึง การพัฒนาการตามหลักไตรสิกขาจนสามารถเรียนรู้ได้อย่างคล่องแคล่วแม้ไม่มีผู้ใดจัดสรร หรือให้แรงกระตุ้นจากภายนอกก็สามารถที่จะนำพาตนเองไปสู่การเรียนรู้ได้อยู่เสมอ มีความเป็นปกติ ด้วยศีล มีความมั่นคงทางจิตใจเป็นที่พึ่งภายใน เป็นอิสระจากการถูกรบกวนด้วยความรู้สึก ชอบ ชัง พาไปแต่พร้อมที่จะเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมและสร้างสรรค์

3. ชั้นปฏิบัติการในชีวิตจริง

การเผชิญภัยในชีวิตจริง สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้สู่สังคมด้วยคุณธรรมและความดีงาม

3.1 ด้วยระบบการสื่อสารอย่างกัลยาณมิตร คือ การมีสติ สัมปชัญญะ และความเป็นปกติ

3.2 การสร้างความสัมพันธ์ที่ถูกต้องเหมาะสมในครอบครัว โรงเรียน ชุมชน ท้องถิ่นต่าง ๆ

3.3 สร้างสรรค์ประโยชน์ให้ทั้งตนเองและผู้อื่นได้ทุกโอกาส ชั้นปฏิบัติการในชีวิตจริง

ด้วยคุณธรรมเพื่อสร้างความดีงามให้แก่สังคม เป็นแบบฝึกหัดเล่มใหญ่ที่ทุกคนต้องทำตลอดชีวิต ซึ่งควรฝึกหัดเรียนรู้เรื่องการสร้างความสัมพันธ์ที่เหมาะสมจากจิตใจที่ดีงามในทุกระดับตั้งแต่ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน หน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ โดยเริ่มฝึกในครอบครัว พ่อแม่พี่น้อง และฝึกจากชุมชน ในท้องถิ่น ซึ่งมีพื้นฐานการดำรงชีวิตอย่างพอเพียงและศีลธรรมพื้นฐานที่ชัดเจน เพื่อเกิดการยอมรับตนเอง ยอมรับผู้อื่น ซึ่งมีความแตกต่างหลากหลาย ยอมรับการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติและสิ่งต่าง ๆ และรับรู้ถึงความไม่เป็นไปตามอำเภอใจของใคร หรือไม่อยู่ในอำนาจบงการของใคร ทั้งนี้เป็นโอกาสของการใช้สติ สัมปชัญญะ เพื่อเผชิญมิติสัมพันธ์อย่างซับซ้อนอย่างยิ่ง

มาตรฐานชั้นเรียน

ในหนึ่งห้องเรียนจะมีนักเรียนไม่เกิน 25 คน และแต่ละระดับชั้นจะมีนักเรียนไม่เกิน 4 ห้องเรียน (รวมนักเรียนชั้นละ 100 คน) เพื่อให้ครูสามารถดูแลได้อย่างใกล้ชิด สามารถติดตามพัฒนาการเป็นรายบุคคล สำหรับนักเรียนในระดับชั้นอนุบาล 1 ถึงประถมศึกษา 1 จะมีครู 2 คน ประจำในแต่ละห้องเรียน ดังนั้น จะมีอัตราครูต่อจำนวนนักเรียนเท่ากับ 1: 10-15 คน โรงเรียนมีการจัดพื้นที่ทั้งในและนอกห้องเรียนอย่างเหมาะสม เอื้อต่อการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ที่หลากหลาย โดยมีการจัดชั้นเรียนที่ยืดหยุ่นได้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมต่างกลุ่มได้ ต่างชั้นเรียน ต่างวัยตามความเหมาะสม

การเปิดภาคเรียน

โรงเรียนรุ่งอรุณใช้ระบบการเรียนแบบ 3 ภาคเรียน

ภาคเรียนที่ 1 เปิดเรียน เดือนพฤษภาคม - สิงหาคม

ภาคเรียนที่ 2 เปิดเรียน เดือนกันยายน - ธันวาคม

ภาคเรียนที่ 3 เปิดเรียน เดือนมกราคม - เมษายน

หยุดเรียนวันเสาร์ - อาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์

การแบ่งระดับชั้นเรียน

โรงเรียนรุ่งอรุณ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ 1) โรงเรียนเล็ก ระดับอนุบาล 1 - 3

2) โรงเรียนประถม ระดับประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 และ 3) โรงเรียนมัธยม ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6

1. โรงเรียนเล็ก (อายุ 3 - 6 ปี)

อนุบาล 1 - ประถมศึกษาปีที่ 1 (อายุ 3 - 6 ปี) เป็นการบูรณาการเล่นเป็นเรียนในธรรมชาติ เด็กเรียนรู้ตนและโลกผ่านการเล่นอิสระในธรรมชาติ เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและธรรมชาติรอบตัว เด็กอนุบาลจะมีพัฒนาการโดยเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลายในแต่ละวัน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้จะค่อย ๆ สร้างความคุ้นเคยให้เด็ก ๆ ที่จากบ้านมาสู่โรงเรียน โดยเด็กสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มคนที่ใหญ่ขึ้นกว่าครอบครัว ผ่านการงานจริง เช่น การทำอาหาร ปลูกผัก ก่อสร้างบ้านของเล่น นอกจากการเรียนดนตรี เล่นบทบาทสมมติ การฟังนิทาน การเล่นนอกห้องเรียน และงานศิลปะหัตถกรรม ยังเป็นส่วนสำคัญในการปรับการเรียนรู้เพิ่มพูนมากขึ้น ทั้งนี้ โรงเรียนยังส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาอังกฤษและคณิตศาสตร์เบื้องต้นผ่านกิจกรรม เช่น การอ่านหนังสือในห้องสมุด การประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ เพื่อพัฒนาการทางภาษาให้นักเรียนมีความพร้อมที่จะเล่าเรียนสาระวิชาในระดับการศึกษาพื้นฐานต่อไป

2. โรงเรียนประถมศึกษา (7 - 11 ปี)

ประถมศึกษาปีที่ 1 - 6 (7 - 11 ปี) สร้างหัวใจรักสิ่งแวดล้อม เล่น เรียนรู้ สังเกต และเข้าใจความเป็นจริงของธรรมชาติรอบตัว ฉลาดรู้และเข้าใจความหมายของภาษาต่าง ๆ ที่สื่อออกมา (Multiliteracy) สร้างจิตสำนึกรักสิ่งแวดล้อมด้วยใจไทยโครงการบูรณาการที่เชื่อมโยงถึงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เด็กวัยนี้เต็มไปด้วยจินตนาการ ดังนั้น สื่อและกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมจะสามารถกระตุ้นจินตนาการที่นำไปสู่การเรียนรู้เรื่องคุณธรรมได้ สื่อและกิจกรรมที่เป็นรูปธรรม เช่น นิทาน ตำนาน ละคร ศิลปะ หัตถกรรม การสำรวจนอกห้องเรียน การทำอาหารและการขายของ จะช่วยเพิ่มพูนการเรียนรู้ทางด้านภาษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เด็กนักเรียนจะเกิดความเพลิดเพลินในการฝึกฝนทักษะต่าง ๆ คือ การฟัง การอ่าน การเขียน การพูด โดยแบบฝึกหัดหรือกิจกรรมเหล่านี้จะต้องท้าทายความสามารถและเด็ก ๆ สนุกกับการเรียนรู้ได้มากขึ้น

3. โรงเรียนมัธยมศึกษา (12 - 17 ปี)

มัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 (12 - 17 ปี) เด็กวัยนี้มีพลังเทียบเคียงได้เกือบเท่าผู้ใหญ่ อย่างไรก็ตามพวกเขายังจำเป็นต้องเรียนรู้การปรับชีวิตจิตใจ พฤติกรรม เพื่อให้ก้าวจากวัยเด็กไปสู่วัยผู้ใหญ่ ที่มี วุฒิภาวะที่มั่นคงขึ้น ช่วยช่วงเวลานี้จึงเป็นช่วงเวลาที่สำคัญเขาที่จะต้องค้นหาศักยภาพของตนเอง เพื่อที่จะได้ตั้งเป้าหมายในชีวิตของตนเองได้ถูกต้อง

ดังนั้น นักเรียนจะได้เรียนเนื้อหาวิชาต่าง ๆ ด้วยวิธีพัฒนาความคิดความเข้าใจของตนเอง ผ่านกิจกรรมที่มีความซับซ้อนและลึกซึ้ง เช่น นักเรียนบางคนทดลองสร้างเรือบก ในขณะที่อีกคนหนึ่ง เลือกร่างเครื่องสี่ขา หรือการช่วยกันสร้างภาพยนตร์สารคดีสั้นเพื่ออธิบายถึงชุมชนในภูมิภาคต่าง ๆ ตามประสบการณ์ของเขา การเผชิญกับการงานจริงเหล่านี้โดยมีครูที่มีความชำนาญอยู่เคียงข้าง จึงจะช่วยให้เด็กในวัยนี้พบเห็นความสามารถที่แท้จริงของตนเองได้ชัดเจนขึ้น พอที่จะเลือกเดิน ไปบนทางที่ตนถนัดและประสบความสำเร็จในชีวิตการศึกษาได้อย่างดี

ผู้ที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้

ผู้ที่มีส่วนร่วมในการเรียนรู้ ที่สำคัญ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ ครู นักเรียน และผู้ปกครอง

1. ครู ผู้เป็นกัลยาณมิตร

ครู คือ ความหวังและหลักประกันในการที่สังคมไทยจะสร้างเยาวชนที่มีคุณค่าและเป็นอนาคตอันสดใส ควรแก่การเป็นผู้ซึ่งเกื้อกูลต่อโลกและสรรพชีวิตได้อย่างมีความสุข

ดังนั้น โรงเรียนรุ่งอรุณจึงมุ่งพัฒนาครูให้มีคุณภาพพึงความเป็นกัลยาณมิตรด้วย กระบวนการฝึกอบรมอย่างหลากหลาย โดยถือเอาภารกิจนี้เป็นภารกิจหลักของสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาครูได้อย่างครอบคลุมเป็นองค์รวม ได้แก่ การเป็นผู้มีความรู้แม่นยำในวิชาที่สอน มีความเข้าใจ ในพฤติกรรมและการเรียนรู้ของนักเรียน รู้วิธีการจัดชั้นเรียนอย่างแยกคายให้ได้สถานการณ์ การเรียนรู้อยู่เสมอ ไม่ว่าจะในหรือนอกสถานที่ รวมไปถึงการมีอัธยาศัยไมตรีต่อผู้ปกครองเพื่อสร้างความเข้าใจในการพัฒนาเด็กไปด้วยกัน ซึ่งทั้งหมดนี้ ดูเหมือนจะเป็นภารกิจที่ยากและหนัก ทั้งนี้ เพราะครูที่จะเป็นเช่นนี้จะต้องฝึกฝนออกจากความเคยชินเดิมที่เป็นมา พร้อม ๆ กับการเรียนรู้ใหม่ ให้เกิดขึ้นด้วยตนเองให้เป็นเสียก่อน กิจกรรมการอบรมพัฒนาครูจึงเกิดขึ้นหลากหลายรูปแบบและ ขั้นตอน ขึ้นอยู่กับพื้นฐานจิตใจและความถนัดของแต่ละคน อีกทั้งยังต้องเป็นไปอย่างสม่ำเสมอ ต่อเนื่องไม่ขาดสาย ซึ่งล้วนประกอบไปด้วยความสำคัญ 2 ประการ

ประการแรก คือ การอบรมเพื่อฝึกหัดออกแบบสร้างสรรค์แผนการเรียนการสอนที่เรียกว่า หน่วยบูรณาการ ซึ่งเป็นการประมวลแผนการเรียนการสอน พร้อมทั้งสาระความรู้ต่าง ๆ คุณค่า ประโยชน์ และผลทางพฤติกรรมที่จะเกิดกับนักเรียน ทั้งนี้ต้องอาศัยความชำนาญ การพิจารณาถึงที่มาที่ไป คุณประโยชน์ของการสร้างความรู้ขึ้น ๆ อย่างชัดเจน

ประการที่สอง ที่มีความสำคัญต่อการฝึกอบรมส่วนแรกด้วย คือ การนำหลักพระพุทธธรรม มาเป็นแนวทาง และเปิดโอกาสให้ครูได้ฝึกหัดหมั่นศึกษาตนเองอย่างลึกซึ้งจนเข้าใจถึงจิตอันเป็นกุศล ค้นพบห้วงเวลาแห่งการเรียนรู้ที่มีความสุขของตนเอง ด้วยประสบการณ์ตรงของครูเช่นนี้ เมื่อฝึกจนชำนาญ ครูจึงเข้าใจวิธีการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างมีความสุขต่อไปในที่สุด

2. นักเรียน

โรงเรียนรุ่งอรุณเปิดรับนักเรียนทุกระดับชั้น ตั้งแต่อนุบาลจนถึงมัธยมปลาย (3 - 17 ปี) นักเรียนทุกคนจะได้รับการดูแลปลูกฝังให้รู้จักการเติบโตอย่างมีคุณค่า และเป็นผู้มีจิตใจใฝ่รู้ ซึ่งจะนำไปจากการผ่านกระบวนการเรียนรู้สู่กิจกรรมตามความเป็นจริงต่าง ๆ ทั้งที่ครูออกแบบไว้และที่นักเรียนสนใจ เช่น การทำอาหารรับประทานเอง การทำสวน การปลูกข้าว ไปจนถึงขั้นมัธยมที่ยากและซับซ้อนยิ่งขึ้น เช่น การกลั่นแอลกอฮอล์จากสับประรดเพื่อผลิตเอทานอล ด้วยความพยายามที่จะแสวงหาพลังงานสะอาดมาทดแทนการมุ่งใช้ปิโตรเลียม เป็นต้น

กิจกรรมการเรียนต่าง ๆ เหล่านี้ นับว่ามีความสำคัญที่ทำให้นักเรียนได้รู้จักที่ไปที่ไป รู้ประโยชน์ รู้เหตุ รู้ผล ของการสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง ตลอดจนการใช้ทักษะอย่างเหมาะสมในแต่ละการงาน พร้อมกันนั้นนักเรียนยังมีโอกาสได้ฝึกจริยธรรมอย่างบูรณาการควบคู่ไปกับการเรียนสาระวิชาไปด้วย เช่น มีความอดทน หนักแน่น โดยไม่ทุกข์กับความยากลำบาก มีความสุขกับการทำงาน เป็นต้น และในทุก ๆ ปลายภาคการศึกษานักเรียนสามารถถ่ายทอดความรู้ ความคิด สู่ผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ผ่านสัปดาห์นำเสนอผลงาน ชื่อ “งานหยดน้ำแห่งความรู้” อย่างภาคภูมิใจทุกคน

โรงเรียนรุ่งอรุณเชื่อมั่นศักยภาพในตัวเด็ก เด็ก ๆ ทุกคนสามารถพัฒนาการเรียนรู้อันและศึกษาด้วยตนเองได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงปฐมวัย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้ใหญ่ที่แวดล้อมใกล้ชิด และขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตที่เป็นไปอย่างเอื้อต่อการเรียนรู้ คือเป็นสถานการณ์ที่เราคุ้นเคยอยู่เนื่อง ๆ อันจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข และจะนำไปสู่ความมีอิสรภาพทางปัญญาในที่สุด

3. ผู้ปกครอง

โรงเรียนรุ่งอรุณถือว่าผู้ปกครอง คือ บุคคลที่สำคัญที่สุด เพราะมีอิทธิพลสูงต่อการพัฒนาเด็กในทุก ๆ ด้าน ดังนั้น โรงเรียนจึงพยายามเลือกรับนักเรียน โดยการคัดเลือกผู้ปกครองที่มีแนวโน้มจะสามารถเปิดใจเรียนรู้ และร่วมแลกเปลี่ยนทำความเข้าใจเรื่องการดูแลกับคณะครูได้อย่างสะดวกใจ พร้อมทั้งจะปรับทัศนคติให้เป็นปรกติ กล่าวคือ ไม่ประคับประคองลูกจนเกินไป หรือไม่คาดหวังกะเกณฑ์ลูกให้เป็นไปอย่างไร จนเด็กเกิดความอ่อนแอ เครียด และมีความบกพร่องทางอารมณ์ จิตใจไม่มั่นคง สำหรับเด็กแล้วไม่ว่าพ่อแม่หรือครูล้วนเป็น “มือใหม่” ต่อชีวิตเด็กด้วยกันทั้งสิ้น ที่จำเป็นต้องเรียนรู้เขาอย่างทอ้งแท้ และพร้อมที่จะถ่ายทอดหลักคิด หลักธรรม และหลักปฏิบัติให้กับเด็กได้อย่างเหมาะสมทุกเมื่อเช่นกัน แม้กระนั้นก็ตาม พ่อแม่และครอบครัวก็ยังทรงไว้ซึ่งความเป็นครูมือหนึ่ง (ไม่ว่าทางตรงหรือทางอ้อม) จะช่วยหล่อหลอมพื้นฐานชีวิตให้กับเด็กทุกคนให้มีจิตใจมั่นคง รู้คิด รู้ทำในสิ่งที่ถูกต้องเป็นประโยชน์ รู้จักเลือกสรรสาระให้กับชีวิต โดยเป็นผู้รับการเรียนรู้มาตั้งแต่ปฐมวัย หากพ่อแม่ตระหนักในบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งของตนเช่นนี้ ก็ไม่เป็นการยากที่จะชักจูงให้เด็ก ๆ รู้และเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองได้ต่อไป

การเรียนรู้ตามวิถีรุ่งอรุณ เป็นวิถีแห่งการเรียนรู้ที่ครู นักเรียน พ่อแม่ เรียนรู้และเติบโตร่วมกัน มีชุมชนที่มีกัลยาณมิตรคอยโอบล้อม ทุกคนเป็นผู้เรียนรู้ เป็นตัวอย่างในการฝึกตนเองและผู้อื่น

การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางโรงเรียนสัตยาไส

จันทิรา ทวีพลายนต์ (2558, น. 101-163) ได้สรุปไว้ว่า โรงเรียนสัตยาไส มีรายละเอียดแต่ละประเด็น ดังนี้

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียน

มูลนิธิสัตยาไส เริ่มตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2528 ทางมูลนิธิสัตยาไสได้จัดสัมมนา เรื่อง การพัฒนาคุณค่าความเป็นมนุษย์กับครูในกรุงเทพมหานคร จำนวน 15,000 คน ทั้งในและต่างประเทศ จึงเห็นสมควรให้จัดตั้งโรงเรียนสัตยาไสในปีการศึกษา พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นโรงเรียนตัวอย่างในเรื่องคุณค่าความเป็นมนุษย์ โรงเรียนสัตยาไสประเทศไทยก่อตั้งและอำนวยการโดย ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ผู้บริหารสูงสุดของโรงเรียนสัตยาไส ได้แรงบันดาลใจมาจากท่านศรีสัตยา ไสบบา นักบุญและนักการศึกษาแห่งอินเดียที่มีชื่อเสียงและเป็นผู้ก่อตั้งโรงเรียนระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และวิทยาลัย ท่านเป็นผู้นำความคิดและการสอนธรรมะที่มุ่งสอนให้มีความรักความเมตตา รับผิดชอบต่อมนุษย์และอยู่กับธรรมชาติ โดยใช้หลักการการศึกษาของท่านศรีสัตยา ไสบบา และได้ดำเนินงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ถึงปัจจุบันรวม 27 ปี ภายในบริเวณโรงเรียนสัตยาไส มีสถาบันเพื่อการศึกษาสัตยาไส สำหรับผู้ต้องการเรียนรู้วิธีการศึกษาแบบสัตยาไส ส่วนใหญ่เป็นชาวต่างประเทศ และปัจจุบันโรงเรียนสัตยาไสในประเทศไทยเป็นโรงเรียนต้นแบบของโรงเรียนสัตยาไสในประเทศอื่น ๆ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักเรียนของโรงเรียนสัตยาไสเจริญเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์มีความเป็นเลิศทางคุณธรรม วิชาการและการกีฬา สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เด็กนักเรียนจะได้รับการอบรมบ่มนิสัยให้มีความรัก ความเมตตา กรุณา มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน ซื่อสัตย์สุจริต กล้าหาญ มีความกตัญญู มั่นใจในตนเอง รู้จักคิด รู้จักทำ มีความเสียสละ มีระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่ของตนเองในสังคมด้วยความรับผิดชอบ ศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของไทยภายใต้การสนับสนุนงบประมาณของมูลนิธิสัตยาไส โรงเรียนสัตยาไสจึงไม่มีการเก็บค่าเล่าเรียนแต่อย่างใด จะเสียเฉพาะค่าใช้จ่ายส่วนตัวของนักเรียนเท่านั้น

โรงเรียนสัตยาไส ใช้หลัก “Educare” ในการมุ่งสิ่งที่ดีภายในจากนักเรียนออกมาใช้ วิธีการตั้งคำถามที่ดี และการสร้างแรงบันดาลใจ การสวดมนต์ ปฏิบัติสมาธิ การระลึกถึงบุญคุณของผู้อื่น บุญคุณของสรรพสิ่ง มีความอ่อนน้อม มีความเคารพ มีความรักความเมตตา กรุณา อยู่เป็นปกตินิสัย โดยให้หลักคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ หรือคุณธรรม 5 ประการ เป็นหลักในการดำเนินชีวิตและดำเนินกิจกรรมทั้งหลายในโรงเรียนสัตยาไส คือ 1) เปรมา ความรักความเมตตา 2) สัตยา ความจริง 3) ธรรมา การประพฤติชอบ 4) สันติ ความสงบสุข 5) อหิงสา การไม่เบียดเบียน หรือการไม่ใช้ความรุนแรง

ในการแก้ปัญหา และมีเป้าหมายในการจัดการศึกษาตามอักษรย่อที่รวมกันเป็นคำว่า EDUCATION ดังนี้

E Enlightenment (การรู้แจ้ง)

D Duty and Devotion (การปฏิบัติหน้าที่และการเสียสละอุทิศตน)

U Understanding (ความเข้าใจถ่องแท้)

C Character (อุปนิสัยที่ดีงาม)

A Action (การนำความรู้ไปปฏิบัติ)

T Thanking (การมีใจกตัญญูรู้คุณ)

I Integrity (ความมีเกียรติ)

O Oneness (ความมีใจสมานเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน)

N Nobility (ความสง่างาม)

บรรยากาศและสิ่งแวดล้อม

โรงเรียนสัตยาไส บรรยากาศและสิ่งแวดล้อมเป็นบริเวณที่ราบเชิงภูเขา จัดบรรยากาศโดยยึดหลักการอนุรักษ์ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมที่ร่มรื่น ภายใต้เนื้อที่กว่า 300 ไร่ มีภูเขาและแม่น้ำป่าสัก โดยแบ่งพื้นที่ ทำแปลงนาสาธิตเพื่อเป็นแหล่งการเรียนรู้การทำนาประเภทต่าง ๆ และมีสวนเกษตรผสมผสานปลอดสารพิษ และมีแหล่งการเรียนรู้ที่พึ่งพาตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เช่น สถาบันน้ำ แหล่งการเรียนรู้บ้านดิน แหล่งเรียนรู้เรื่องพลังงานทดแทน เป็นต้น

ปรัชญาของโรงเรียนสัตยาไส

“ปลายทางการศึกษา คือ อุปนิสัยที่ดีงาม” โรงเรียนมุ่งเน้นยึดหลักการที่จะสร้างพื้นฐานอุปนิสัยที่ดีงามและจริยธรรมนักเรียนและพัฒนาวิธีการเรียนรู้ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา สังคม และวิญญาณ โดยมุ่งพัฒนาความรู้คู่คุณธรรม”

เป้าหมายของโรงเรียน

โรงเรียนสัตยาไส มีเป้าหมายที่จะให้นักเรียนเจริญเติบโตเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความเป็นเลิศคุณธรรม วิชาการ และการกีฬา สามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบันอย่างมีความสุข นักเรียนจะได้รับ การอบรมบ่มนิสัยให้มีความรัก ความเมตตากรุณา มีกิริยามารยาทที่ดีงาม มีความอ่อนน้อม ถ่อมตน ซื่อสัตย์ สุจริต กล้าหาญ มีความกตัญญู มั่นใจในตนเอง รู้จักคิด รู้จักทำ มีความเสียสละ มีระเบียบวินัย ปฏิบัติหน้าที่ของตนในสังคมด้วยความรับผิดชอบ ตลอดจนศึกษาขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย

วิสัยทัศน์

“สร้างคนดีเหนือสิ่งอื่นใด”

To create good people above everything else.

เพื่อเป็นการมุ่งให้นักเรียนได้พัฒนาด้านจิตวิญญาณ คุณภาพชีวิต และการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติ ตามบทบาทและหน้าที่ของตนในฐานะพลเมืองที่ดีของชาติในอนาคต โรงเรียนจึงมุ่งพัฒนาและปลูกฝังในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ให้ความรู้ และทักษะในวิชาสามัญให้ทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการต่าง ๆ ควบคู่ไปกับคุณธรรม
 2. สร้างอุปนิสัยที่ดีงามให้เป็นแบบอย่างของการปฏิบัติตนในทุก ๆ ด้าน เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาสังคมและประเทศชาติ
 3. ปลูกฝังและส่งเสริมให้รู้จักคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งต่อตนเองและสังคม
 4. สร้างทัศนคติและมีนิสัยรักการเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัด และความสนใจของตนเอง
 5. สร้างนิสัยการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยทั้งของตนเองและชุมชน
 6. ให้เป็นศาสนิกชนที่ดี มีทัศนคติที่ดีต่อทุกศาสนา
 7. ตระหนักและภาคภูมิใจในคุณค่าของความเป็นไทย
 8. สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข
- พันธกิจของโรงเรียน
1. ส่งเสริมและพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหาร ครู บุคลากร และผู้ปกครอง โดยยึดหลักคุณค่าความเป็นมนุษย์เพื่อให้มีอุปนิสัยที่ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีและยกระดับจิตใจให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์
 2. จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศในทุก ๆ ด้านให้เหมาะสม สอดคล้องต่อการเรียนรู้ และฝึกปฏิบัติจริงเพื่อให้ผู้เรียนแสดงออกซึ่งความสามารถของตนได้อย่างเต็มศักยภาพ
 3. ส่งเสริมและพัฒนาให้ผู้เรียนมีความสามารถเป็นเลิศทางคุณธรรม วิชาการ การกีฬาและทักษะต่าง ๆ ตามศักยภาพ
 4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ทั้งในและนอกประเทศ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต
 5. ส่งเสริมการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
 6. บริหารสถานศึกษาและจัดการศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อให้สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างเข้มแข็งและยั่งยืน

คำขวัญของโรงเรียน

“ถ้าเลิศคุณธรรม ก้าวหน้าการศึกษา ตีเด่นการกีฬา พัฒนาจิตใจ”

Goodness leading education. Excellence is sports and an illuminated mind.

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน

1. มีความรู้ และทักษะในสาระการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนที่ทันต่อความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ๑ ควบคู่ไปคุณธรรม
2. มีอุปนิสัยที่ดีงามเป็นแบบอย่างของการปฏิบัติตนในทุก ๆ ด้านเพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาสังคมและประเทศชาติ
3. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองทั้งต่อตนเอง และสังคม
4. มีทัศนคติและมีนิสัยรักการเรียน เพื่อเป็นพื้นฐานในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับความถนัด และความสนใจของตนเอง
5. มีนิสัยการรักษาและเสริมสร้างสุขภาพอนามัยทั้งของตนและชุมชน
6. เป็นศาสนิกชนที่ดี มีทัศนคติที่ดีต่อทุกศาสนา
7. ตระหนักและภาคภูมิใจในคุณค่าของความเป็นไทย
8. สามารถดำรงชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขและช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ แนวคิดการบริหารจัดการโรงเรียน

การบริหารจัดการของโรงเรียนสัตยาไส ใช้หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วมในการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติงานของบุคลากรทุกระดับ ทุกฝ่าย การดำเนินงานจะมีการกำกับ ติดตาม การประเมินการทำงานทุกสัปดาห์ โดยผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้รับผิดชอบดำเนินการ และรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ทั้งนี้ จุดเริ่มต้นที่โรงเรียนใช้ดำเนินงาน คือ การสร้างความตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนให้แก่บุคลากรทุกคน

ระดับการศึกษา

โรงเรียนสัตยาไส เป็นโรงเรียนเอกชนอยู่ประจำ แบบสหศึกษา มีการจัดการศึกษาตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 จัดระดับการศึกษาเป็น 4 ระดับ คือ

1. ระดับก่อนประถมศึกษา ประกอบด้วย ชั้นอนุบาล 1 ถึง ชั้นอนุบาล 3 เป็นแบบสหศึกษา
2. ระดับประถมศึกษา ประกอบด้วย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1-3 แบบสหศึกษา ถึง ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6 จะแยกเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง
3. ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ประกอบด้วย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
4. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ประกอบด้วย ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ถึง ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ทั้งนี้ การจัดการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไส ตั้งแต่ระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จนถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ดำเนินการจัดการเรียนการสอนแยกเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ซึ่งจะมีสถานที่เรียนที่แยกออกจากกัน

การจัดเวลาเรียน

โรงเรียนสัตยาไส ได้กำหนดกรอบโครงสร้างเวลาเรียนให้เป็นไปตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 สำหรับกลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ และกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน ซึ่งโรงเรียนได้ดำเนินการจัดการเวลาเรียนให้สอดคล้องกับบริบท และหลักการ จัด การศึกษาของโรงเรียนในรูปแบบการบูรณาการ โดยกำหนดให้ 1 วัน มีการจัดการเรียนการสอน ในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โดยทุกระดับชั้นจะเริ่มต้นด้วยการสวดมนต์และนั่งสมาธิ ในตอนเช้าในห้องพระรวมกันทุกคน และการสวดมนต์ก่อนรับประทานอาหารมังสวิรัตืทุกมื้อ และ ทำสมาธิก่อนเข้าสู่กระบวนการเรียนการสอนในทุกสาระการเรียนรู้โดยมีกิจกรรมประจำวัน ดังนี้

04.30 น. ตื่นนอน และจัดการตัวเอง

05.30 น. กิจกรรมสวดมนต์นั่งสมาธิในห้องพระ และเล่านิทานคุณธรรมจากผู้บริหารและครู

06.40 น. รับประทานอาหาร (มังสวิรัตื) สวดมนต์และแผ่เมตตาก่อนรับประทานอาหาร

07.20 น. เข้าแถวเคารพธงชาติ

07.30 น. เริ่มเรียนวิชาคุณค่าความเป็นมนุษย์ เน้นการสอนให้นักเรียนเกิดคุณค่าความเป็น มนุษย์ 5 ประการ โดยครูประจำชั้น เริ่มด้วยการสวดมนต์นั่งสมาธิ และการเรียนรู้ผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ นิทาน คำสอน เล่าประสบการณ์ ช่าวประจำวัน การร้องเพลง เล่นเกม

08.20 น. เรียนวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดไว้ในตารางสอน

09.10 น. เรียนวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดไว้ในตารางสอน

10.00 น. พักรับประทานอาหารว่าง (ช่วงเช้า)

10.10 น. เรียนวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดไว้ในตารางสอน

12.00 น. พักรับประทานอาหารกลางวัน

13.00 น. เรียนวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดไว้ในตารางสอน

13.50 น. เรียนวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดไว้ในตารางสอน

14.40 น. พักรับประทานอาหารว่าง (ช่วงบ่าย)

14.50 น. เรียนวิชาการตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่จัดไว้ในตารางสอน

15.40 น. เล่นกีฬา ทำการบ้าน หรือกิจกรรมตามความสนใจ

17.30 น. รับประทานอาหารเย็น

19.30 น. สวดมนต์ไหว้พระก่อนนอน

หมายเหตุ การเริ่มกิจกรรมการเรียนการสอนทุกครั้ง ต้องมีการสวดมนต์ นั่งสมาธิเสมอ

หลักสูตรสำหรับการจัดการศึกษาของโรงเรียนสัตยาไส นอกจากจะสอดคล้องตามหลักสูตร แกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 ของกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยังได้เพิ่มเติมจุดเน้น ที่สำคัญ ในด้านคุณธรรมผ่านการจัดการเรียนรู้ในกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ที่เรียกว่า กิจกรรม

EHV (Education in Human Values) หรือกิจกรรมคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ ดังนี้

1. ความรัก ความเมตตา (Love) ผู้ที่มีคุณค่าผู้มีความรัก ความเมตตาจะไม่มีความเห็นแก่ตัว เป็นผู้ให้โดยไม่หวังอะไรตอบแทน พรารถนาที่จะเห็นผู้อื่นมีความสุข เขาจะมีความสุขเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข เป็นผู้ที่เสียสละเพื่อผู้อื่นและส่วนรวมตลอดเวลา การดูแลเอาใจใส่ การอุทิศตัวความอดทน ออกกำลังกาย สัมพันธ์ภาพที่ดีงาม

2. ความจริง (Truth) ผู้ที่มีคุณค่าในข้อนี้ จะมีปัญญาและความเข้าใจผู้อื่น เพราะเขาจะคอยแสวงหาความจริงเพื่อเข้าใจทุกสิ่ง ทุกอย่างว่าไม่เที่ยงแท้ ดังนั้นเขาจะไม่ยึดติดอยู่กับสิ่งที่ไม่เที่ยงแท้ จะปล่อยวางจากทุกอย่างในโลก ทำให้สามารถเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับทุกคนและทุกสิ่งเพราะไม่ยึดติด ยึดมั่น ถือมั่น ไม่ว่าจะทำอะไรกับผู้อื่น นั่นก็เหมือนการที่เขากับตนเองเช่นกัน จนเกิดมนโนสำนึกเป็นตัวชี้นำการกระทำของเขามีการหยั่งรู้ด้วยตนเอง ซึ่งจะทำให้เกิดปัญญาคิดได้และเข้าใจชีวิต

3. ความสงบ (Peace) คนที่มีคุณค่านี้จะเป็นคนที่สามารถควบคุมอารมณ์ และการรับรู้จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 มีความฉลาดทางอารมณ์สูง มีความสามารถที่จะควบคุมความโกรธ ความโลภ ความหลง ความอิจฉาริษยา การยึดติดกับสิ่งใด เขาจะมีความสุขสงบสุขในตนเอง และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้อย่างมีความสุข

4. ความประพฤติชอบ (Right Conduct) ผู้ที่มีคุณค่าในข้อนี้ จะเป็นคนที่มีความประพฤติดี กิริยามารยาทดี ทุกสิ่งที่เขาทำจะไม่มีความเห็นแก่ตัว เขาจะคิดถึงผู้อื่น สังคม ประเทศชาติก่อนสิ่งอื่นใด การรับใช้ช่วยเหลือผู้อื่นและสังคมอยู่เสมอ สิ่งที่ได้เรียนรู้จากความประพฤติชอบจะนำมาบ่มเพาะใช้เพื่อประโยชน์สูงของผู้อื่น

5. ความไม่เบียดเบียนกัน หรือการไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหา (Non-Violence) คนที่มีคุณค่าในข้อนี้รวมคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง 4 ข้อ คือ ความรักความเมตตา ความจริง ความสงบสุข ความประพฤติชอบ เขาจะเคารพกฎหมายและกฎเกณฑ์ของธรรมชาติ เพราะเขามีความรัก ทุกสิ่ง ทุกอย่าง คน สัตว์ และสิ่งแวดล้อม ความไม่เบียดเบียนนี้รวมถึงมิติของความคิด คำพูด และการกระทำ

ทั้งนี้ คุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการนี้ ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ถ้าขาดข้อใดข้อหนึ่ง คุณค่าทั้ง 5 ประการก็จะหายไป สรุปคือ คุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ เป็นกระบวนการทุกส่วนสัมพันธ์กันอย่างแยกออกจากกันไม่ได้ ยกตัวอย่างไว้ว่าเมื่อคนเรามีความรักความเมตตาจะทำให้จิตใจเราสงบ และเกิดความสงบสุขตามมา เมื่อเราสามารถยกระดับจิตใจได้เราก็จะเห็นความจริงที่ปรากฏ โดยความรักความเมตตาจะออกมาในการกระทำทำให้เกิดความประพฤติชอบเพราะคนที่มีความรักความเมตตาจะมีความเสียสละ และช่วยเหลือผู้อื่นตลอดเวลา เมื่อมีความรักความเมตตาก็จะไม่เบียดเบียนผู้อื่นและทุกสิ่งทุกอย่าง และถ้าคนเราขาดความรัก ความเมตตาแล้วทำให้คุณค่าข้ออื่น ๆ จะไม่เกิดขึ้นหรือหายไปจากชีวิตของมนุษย์ด้วยกัน

การจัดกิจกรรมคุณค่าความเป็นมนุษย์ของโรงเรียนสัตยาไส เป็นกิจกรรมที่นักเรียนจะเรียนในคาบเรียนแรกของแต่ละวันการเรียนการสอนปกติ โดยครูประจำชั้นของแต่ละชั้นเป็นผู้นำการเรียนการสอนวิชาคุณค่าความเป็นมนุษย์ดังกล่าว เป็นสาระรายการเรียนรู้ที่มีจุดประสงค์ให้นักเรียนได้รู้จักคิด วิเคราะห์ สืบสาวหาเหตุและผล ในเรื่องที่ทำด้วยกิจกรรมที่หลากหลาย เช่น การเล่นเกม การฟังนิทานคุณธรรม การเล่าเรื่องประวัติ การเล่าประสบการณ์ การหยิบยกประเด็นข่าวในปัจจุบัน การร้องเพลง การเล่นเกมบทบาทสมมติ การระบายสี เป็นต้น ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมแต่ละช่วงวัยของนักเรียน กิจกรรมนี้จะพัฒนากระบวนการคิดให้เป็นระบบการแก้ปัญหาที่สอดคล้องกับวิถีการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน โดยการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ของคุณค่าความเป็นมนุษย์ทั้ง 5 ประการ ไว้ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และทุกกิจกรรมเสริมหลักสูตรอื่น เช่น การศึกษานอกสถานที่ การทำงานศิลปะ การเล่นดนตรี การเล่นกีฬา เป็นต้น

การจัดการเรียนการสอนในลักษณะนี้ของโรงเรียนสัตยาไส จึงทำให้เห็นจุดเน้นด้านคุณธรรมที่เด่นชัด ซึ่ง ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา (2550) ได้กล่าวถึง การศึกษาในปัจจุบันยังขาดมิติทางด้านคุณธรรมอยู่มาก ซึ่งหากสังคมเราเน้นแต่คนเก่งเราก็จะได้คนเก่ง แต่ถ้าหากคนเก่งเหล่านั้นขาดคุณธรรม จริยธรรมเขาก็จะกลายเป็นคนเห็นแก่ตัว คิดถึงแต่ตัวเองมากกว่าส่วนรวม หากเราสอนโดยเน้นให้เด็กเป็นคนเก่ง เราก็จะได้แต่คน โดยไม่คำนึงถึงคุณธรรมก็จะเป็นการสร้างปัญหาให้กับสังคม การศึกษาจะต้องช่วยให้มนุษย์เป็นคนดีเหนือสิ่งใดให้ทุกคนสามารถมีชีวิตที่เต็มไปด้วยความสงบ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การศึกษาไม่ใช่แค่สอนให้เรามีความสามารถในการทำมาหากินเลี้ยงชีพเท่านั้น แต่ควรสอนให้เราสามารถมีชีวิตที่สมบูรณ์ จึงจำเป็นที่จะต้องพัฒนาการเรียนการสอนให้เกิดการสร้างคนดีเหนือสิ่งใด

หลักการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนสัตยาไส

หลักการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนสัตยาไส คือ “คุณธรรมนำความรู้” ดังนั้น ในการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนสัตยาไส จึงไม่ได้มีเป้าหมายทางด้านวิชาการที่เน้นนักเรียนที่จะจบการศึกษาในแต่ละระดับชั้น จะต้องสอบเข้าเรียนต่อในโรงเรียน หรือสถาบันอุดมศึกษาที่มีชื่อเสียงได้เท่านั้น แต่มีเป้าหมายที่สำคัญกว่าเป้าหมายทางวิชาการ คือ “ปลายทางของการศึกษา คือ อุบิสัยที่ดีงาม” เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ โดยยึดหลักคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ คือ ความรัก ความเมตตา ความจริง ความประพฤติชอบ ความสงบสุข และการไม่เบียดเบียนกัน หรือการไม่ใช้ความรุนแรงในแก้ปัญหา มุ่งเน้นความเป็นเลิศทางด้านคุณธรรมจริยธรรม วิชาการ และการกีฬา การมีจิตสำนึกรับผิดชอบ ต่อสังคม เศรษฐกิจในศาสนา วัฒนธรรม และประเพณีอันดีงามของตนเอง และผู้อื่น สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมปัจจุบัน ได้อย่างมีความสุข ดังนั้น คณะผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองจะต้องมีเป้าหมายในทิศทางเดียวกัน เพื่อร่วมปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้อย่างเป็นรูปธรรม

ด้านการเรียนการสอนของโรงเรียนสัตยาไส ใช้รูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการ คุณค่าความเป็นมนุษย์ การบูรณาการสอดแทรกคุณธรรมในทุกสาระการเรียนรู้ จนเกิดการเปลี่ยนแปลง จากภายในให้เกิดปัญญาและเกิดการหยั่งรู้ด้วยตนเอง เป็นการสอดแทรกคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการ โดยการสอดแทรกเนื้อหาโดยผู้สอนคนเดียว คือ การบูรณาการครูจะสอนในสาระการเรียนรู้ ที่ตนรับผิดชอบ และสอดแทรกเนื้อหาของสาระการเรียนรู้อื่นเข้าไปในการสอนของตนเอง และ รูปแบบคู่ขนาน (Parallel) เป็นการสอนแบบคู่ขนานโดยใช้ครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป สอนสาระการเรียนรู้ ต่างกัน แต่ครูทั้งสองคนต้องมาวางแผนการสอนร่วมกัน โดยมีการกำหนดหัวเรื่อง (Theme) ความคิดรวบยอด (Concept) และปัญหาเดียวกัน (Problem) ในบางครั้งก็ใช้รูปแบบ สหวิทยาการ (Multi-Disciplinary) แบบนี้มีส่วนคล้ายคลึงกับการสอนแบบขนาน แต่มีการมอบหมายงานหรือโครงการ (Project) ร่วมกัน ซึ่งจะเชื่อมโยงสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน และวางแผนแบ่งเป็นโครงการย่อย ๆ สำหรับนักเรียนทำในแต่ละสาระการเรียนรู้ และใช้รูปแบบเป็นคณะ หรือข้ามสาระการเรียนรู้ (Trans Disciplinary) แบบนี้ ครูที่สอนสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ จะร่วมกันสอนเป็นคณะ ร่วมกันวางแผนปรึกษาหารือ กำหนดหัวเรื่อง ความคิดรวบยอดและปัญหาร่วมกัน แล้วร่วมกันสอนทั้งแบบบูรณาการระหว่างห้อง และบูรณาการระหว่างระดับชั้น

หลักการของรูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นคุณธรรมนำวิชาการมี 2 วิธี ประกอบไปด้วย วิธีที่ 1 การสอนแบบปกติผ่านประสาทสัมผัสทั้งห้า ที่เริ่มจากง่ายไปหายาก ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงวิชาการที่นักเรียนเรียนในแต่ละวัน และวิธีที่ 2 คือ การกระตุ้นเสริมผ่านประสาทสัมผัสที่หก เรียกว่า หลักการ Educare ครูจะไม่สอนคุณธรรมให้กับเด็กโดยตรง แต่เป็นการสร้างแรงบันดาลใจ ในให้กับเด็กเข้าหาข้อมูลด้วย วิธีการดึงคุณธรรมภายในตัวออกมาใช้เพื่อนำไปสู่การยกระดับจิตใจ ให้สูงขึ้น จนเกิดเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายใน สำหรับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ เน้นการปลูกฝังคุณธรรมเป็นพื้นฐานในการสร้างคนดีก่อนที่จะสร้างคนเก่ง การเป็นคนดีแล้วจะทำให้เด็กเป็นคนเก่งตามไปเอง กิจกรรมที่นักเรียนต้องทำร่วมกัน คือ 1) การสวดมนต์นั่งสมาธิ เป็นเวลา ได้แก่ เวลาตื่นนอน เวลาก่อนเข้านอน ก่อนเข้าเรียนทุกรายวิชา จุดประสงค์ของการสวดมนต์นั่งสมาธิเพื่อทำให้จิตใจสงบ และมั่นคงพร้อมรับการเรียนรู้ 2) การทำกิจกรรมร่วมกันแบบเพื่อนช่วยเพื่อน พี่ช่วยน้อง ดูแลน้อง พี่พาน้องเข้านอน พี่เล่านิทานคุณธรรมให้น้องฟังก่อนนอน จุดประสงค์เพื่อฝึกการอยู่ร่วมกัน 3) การรับประทานอาหารมังสวิรัตติ จุดประสงค์เพื่อฝึกให้ลดการเบียดเบียนสัตว์ 4) การแผ่เมตตา หลังรับประทานอาหารเช้า จุดประสงค์เพื่อให้จิตใจ อ่อนโยน มีเมตตา และกตัญญูรู้บุญคุณ 5) การเรียนวิชาคุณค่าความเป็นมนุษย์ จุดประสงค์เพื่อให้รู้คุณค่าของตนเอง เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ส่วนในรายวิชาที่นักเรียนต้องเรียน เช่น วิชาวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ จะเป็นการสอดแทรกคุณธรรมเข้าไปในเนื้อหาวิชา เป็นการปลูกฝังที่ดีงามไว้ในจิตใจได้สำนึก สอนคุณธรรมต่างหากแต่ผ่าน

วิชาที่เป็นหลักการของแต่ละวิชาเข้าไป เพราะจิตใจสำนึกเป็นตัวที่จะช่วยให้เราตีความ ทำให้เราเข้าใจชีวิตเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างได้ดีขึ้น

การคัดเลือกนักเรียนของโรงเรียนสัตยาไส

หลักการคัดเลือกนักเรียนของโรงเรียนสัตยาไส มีการจำกัดจำนวนรับนักเรียนเข้าศึกษา โดยกำหนดไว้ว่ารับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 30 คน และสำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ตามจำนวนนักเรียนที่ขาดทั้งนี้ไม่เกิน 30 คน และสำหรับระดับชั้นมัธยมศึกษาอาจมีการยืดหยุ่นในเรื่องจำนวนการรับ ซึ่งอาจจะรับน้อยกว่า 30 คน หรือไม่เปิดรับเลยในปีนั้น ๆ ก็อาจเป็นได้ โดยผ่านการคัดเลือกจากการสอบผู้ปกครองว่าจะต้องมีวัตถุประสงค์และมีคุณสมบัติตรงตามกับวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ถึงจะผ่านกระบวนการสอบคัดเลือกโดยทำข้อเขียนและการสัมภาษณ์ ผู้ปกครองเป็นหลัก เมื่อนำบุตรหลานเข้าศึกษาที่โรงเรียนสัตยาไส นักเรียนจะได้รับการบ่มเพาะนิสัยให้มีคุณธรรม นอกเหนือจากการเรียนการสอนด้านวิชาการเหมือนกับโรงเรียนทั่วไป นักเรียนและครูอยู่ประจำในโรงเรียนเป็นเสมือนครอบครัวใหญ่ ครู เพื่อนนักเรียน นักเรียนรุ่นพี่ รุ่นน้องต่างดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ปลอดภัยโดยล้อมรอบด้วยบรรยากาศที่เต็มไปด้วยธรรมชาติอันบริสุทธิ์ ภูเขา ต้นไม้ แม่น้ำ รับประทานอาหารมังสวิรัตเพื่อเป็นการไม่เบียดเบียนชีวิตสัตว์ การงดใช้อุปกรณ์สื่อสารหรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับสื่อใช้ตามความจำเป็นและภายในเวลาที่กำหนด เพื่อหลีกเลี่ยงการเสพสื่อที่ไม่เหมาะสม หรือเล่นเกมที่ใช้ความรุนแรงโดยปราศจากการควบคุม และลดการเปรียบเทียบในเรื่องวัตถุนิยม การงดการใช้เงินในโรงเรียนทำให้ทุกคนเกิดความเท่าเทียมกัน ไม่ว่าจะใครจะรวยหรือมีเงินมากมายแค่ไหนก็ไม่สำคัญ หรือไม่จำเป็น เพราะเนื่องจากเงินไม่ได้เป็นปัจจัยหลักในการดำเนินชีวิตภายในโรงเรียนสัตยาไสเพราะคุณค่าของความเป็นมนุษย์ที่ไม่ได้วัดกันที่ใครมีเงินมากกว่าใคร แต่หากวัดกันที่คุณธรรมและความดีงามของมนุษย์ หากนักเรียนต้องการอะไรสิ่งใดจากเพื่อน จากครู จากพี่ จากน้องในโรงเรียนก็ต้องลงมือกระทำ หรือต้องประพฤติ ปฏิบัติตน หรือพฤติกรรมเป็นคนดีมีน้ำใจ มีความจริงใจ และการได้สิ่งใด ๆ ก็ต้องใช้ความจริงใจมาแลก ดังนั้นเงินสำหรับโรงเรียนสัตยาไสแล้วไม่ใช่สิ่งที่มีค่า แต่กลับเป็นน้ำใจไมตรีการดูแลช่วยเหลือเอื้ออาทรซึ่งกันและกันจะมีค่ายิ่งกว่าสิ่งอื่นใด การร่วมทำกิจกรรมที่เป็นประโยชน์และดูแลซึ่งกันและกัน ภายใต้กฎความรัก ความเมตตา

ระบบการคัดเลือกครูของโรงเรียนสัตยาไส

กระบวนการคัดเลือกครูของโรงเรียนสัตยาไส ความพิถีพิถันเป็นพิเศษในทุกขั้นตอน ดังนี้

1. ประกาศรับสมัครครู ไปตามสถาบันการผลิตครู และสื่อต่าง ๆ
2. ผู้สมัครจะต้องเข้าค่ายที่โรงเรียนสัตยาไสเป็นเวลา 3 วัน 2 คืน โดยไม่เสียค่าใช้จ่ายใด ๆ

3. การเข้าค่ายวันที่ 1 จะเป็นการบรรยายของ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา เพื่อความเข้าใจในวิสัยทัศน์ ปรัชญาการศึกษา เป้าหมายของโรงเรียนและวิธีการจัดการเรียนการสอนตามแนวทางของโรงเรียน การเรียนการสอนที่เน้นด้านคุณธรรมตามรูปแบบของโรงเรียนเป็นอย่างไร และมีสัมพันธภาพทั้งด้านปฏิภาณ ไหวพริบการแก้ปัญหาและด้านชีวิตส่วนตัว ในขั้นตอนนี้จะมีผู้สมัครขอออกจากการคัดเลือกไปประมาณร้อยละ 40-50

4. การเข้าค่ายวันที่ 2 เป็นการทำความเข้าใจเรื่องภารกิจที่ครู ต้องทำ ได้แก่ การฝึกสมาธิ ทุกวันการเป็นแบบอย่างที่ดี การเสียสละ เพราะต้องอยู่ที่โรงเรียนตลอด 24 ชั่วโมง และต้องอยู่อย่างเรียบง่าย หากมีนักเรียนเจ็บป่วยกลางดึกต้องเสียสละพาเด็กไปโรงพยาบาล ต้องดูแลเด็กตลอดเวลา เพราะเป็นโรงเรียนประจำ ต้องกินอาหารมังสวิรัต ในขั้นตอนนี้ก็จะมีผู้สมัครจะขอลาออกจากการคัดเลือกไปอีกจำนวนหนึ่ง

5. การเข้าค่ายวันที่ 3 จะเป็นการทดสอบการสอน เพื่อสังเกตพฤติกรรมระหว่างครูกับเด็กนักเรียน โดยโรงเรียนสัตยาไสมีความเชื่อว่าเด็กนักเรียนจะสามารถสัมผัสความรู้สึกได้ว่าครูคนไหนจะรักและเมตตาต่อพวกเขา โดยให้เด็กนักเรียนเป็นผู้เลือกครูของเขาเอง ในขั้นตอนนี้จะมีผู้สมัครขอถอนตัวออกไปอีก และในที่สุด ก็จะเหลือเฉพาะผู้ที่สมัครใจเป็นครูที่โรงเรียนสัตยาไส เพียงร้อยละ 25 หรือน้อยกว่าจากจำนวนผู้สมัครทั้งหมด

เมื่อได้ครูบรรจุใหม่แล้ว โรงเรียนจะทำการฝึกอบรมการจัดการเรียนการสอนให้แก่ครูใหม่ในด้านต่าง ๆ อาทิ การสร้างแรงบันดาลใจ การฝึกสมาธิ การปฏิบัติตนในเรื่องต่าง ๆ เป็นต้น ทั้งนี้ ดร.อาจอง ชุมสาย ณ อยุธยา ดำเนินการจัดการอบรมครูทั้งโรงเรียนเป็นประจำทุก ๆ สัปดาห์ นอกจากนี้ครูในโรงเรียนสัตยาไสทุกคนจะต้องพักอาศัยอยู่ที่โรงเรียน โดยโรงเรียนจะจัดที่พัก อาหาร 3 มื้อ บริการซักรีดเสื้อผ้า โดยเสียค่าบริการเล็กน้อยต่อเดือน และสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควรโดยไม่เสียค่าใช้จ่าย เช่น รถสองแถวของโรงเรียนให้บริการทุกวัน วันละ 2-3 รอบ หรือตามความจำเป็นเพื่อให้ครูได้มีโอกาสเข้าไปตลาดเพื่อทำธุระส่วนตัวต่าง ๆ ตลอดจนทุนสนับสนุนให้ครูทุกคนได้มีการพัฒนาตนเองในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น จนถึงระดับปริญญาเอกทางโรงเรียนก็สนับสนุนอย่างเต็มที่

บทบาทของผู้บริหาร บทบาทครู บทบาทของนักเรียน และบทบาทของผู้ปกครอง

โรงเรียนสัตยาไสมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ของแต่ละคน เพื่อที่จะสามารถอยู่ร่วมกันในรั้วโรงเรียนเดียวกันได้อย่างมีความสุข และสอดคล้องกับปรัชญา วิสัยทัศน์ และหลักการต่าง ๆ ของโรงเรียนของแต่ละกลุ่มดังนี้

1. บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนสัตยาไส

การบริหารจัดการของโรงเรียนไม่มีรูปแบบที่ตายตัว ผู้บริหารทำหน้าที่เป็นผู้กำหนดนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมายของโรงเรียน และเป็นผู้นำทางวิชาการ ออกแบบการจัดการ

เรียนรู้ เพื่อสนองต่อเพื่อนร่วมงานร่วมกันพิจารณา เมื่อได้ข้อยุติแล้วก็เปลี่ยนเป็นบทบาทจากผู้บริหารสูงสุด มาเป็นผู้ปฏิบัติงาน พัฒนาดตนเองให้เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองการบริหารงานและพัฒนางานที่ก้าวหน้า เน้นการบริหารงาน โดยหลักการมีส่วนร่วม ตัดสินใจอย่างมีเหตุผล อุทิศตนเพื่อการศึกษา จัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของนักเรียนมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ส่งเสริมการจัดกระบวนการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และปลูกฝังส่งเสริม พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมทั้งสถาบันในประเทศและต่างประเทศเพื่อเผยแพร่แนวทางการจัดการศึกษาแบบคุณธรรมนำความรู้ ส่งเสริมความรักความเมตตาให้แก่ผู้เรียนและบุคลากรทุกคนในโรงเรียน ประพฤติและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีต่อผู้ร่วมงานและนักเรียนในทุก ๆ ด้านที่ได้สั่งให้ทุกคนในโรงเรียนปฏิบัติ เน้นความรักความเมตตา เป็นผู้เสียสละ กล้าคิดกล้าตัดสินใจ เป็นที่ยอมรับของชุมชน สังคมในระดับประเทศ ตลอดจนใช้ทรัพยากรการบริหาร

ผู้บริหารโรงเรียนสัตยาไส ซึ่งรวมถึงผู้ก่อตั้งโรงเรียนด้วย มีบทบาทที่สำคัญ คือ การเป็นผู้กำหนดนโยบายและกำกับให้การดำเนินงานเป็นไปตามนโยบาย ออกแบบระบบและหลักสูตรการจัดการเรียนการสอน หรือการพัฒนาผู้เรียนเพื่อให้บรรลุตามปรัชญาของโรงเรียนที่ตั้งไว้ เป็นผู้นำทางวิชาการ เป็นแบบอย่างที่ดี เป็นกัลยาณมิตรกับเพื่อนร่วมงานและนักเรียน และจัดสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนานักเรียน แสวงหาความร่วมมือและเครือข่ายเพื่อการพัฒนาแนวทางการจัดการศึกษาคุณธรรม นำความรู้ เพื่อสร้างสรรค์คนดีมีคุณธรรม คนเก่งที่มีคุณภาพ สู่สังคมต่อไป

2. บทบาทของครูโรงเรียนสัตยาไส

การจัดการศึกษาแบบคุณธรรมนำความรู้ของโรงเรียนสัตยาไส ครูจะเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในทุกด้าน เพราะเป็นบุคคลที่เด็กใกล้ชิดมากที่สุด เป็นผู้อำนวยความสะดวก เป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ และเป็นแบบอย่างที่นักเรียนจะซึมซับ แนวคิด พฤติกรรม การดำเนินชีวิตครูผู้สอน จึงต้องเป็นแบบอย่างที่ดี เพื่อพัฒนาดตนเองในความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ให้เกิดขึ้นในตัวนักเรียน ครูเป็นผู้ที่กระตุ้นการเรียนรู้เพื่อเสริมศักยภาพภายในของนักเรียน กล่าวคือใช้ประสบการณ์ การดำเนินชีวิต ความรู้ทางวิชาการเสริมให้กับนักเรียน เช่น การให้กำลังใจ การแนะแนวทางชีวิตส่วนตัว การศึกษา หรือเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ทดลองเรียนรู้ในสิ่งใหม่ ๆ ที่สนใจ เข้าช่วยเหลือในยามที่นักเรียนต้องการความช่วยเหลือ ฝึกให้นักเรียนอดทนรู้จักรอคอยส่งเสริมศักยภาพที่เป็นจุดแข็งของนักเรียน และให้รู้จักใช้ศักยภาพต่าง ๆ นั้น ให้นักเรียนสามารถนำมาพัฒนาดตนเองและช่วยเหลือผู้อื่น

บทบาทครูของโรงเรียนสัตยาไส มีดังนี้

2.1 ผู้จัดและสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ หรือกระตุ้นการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นกับนักเรียนทุกคนภายใต้บรรยากาศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย โดยให้นักเรียนค้นคว้า หาคำตอบด้วยตนเองโดยครูแนะนำ การตั้งคำถาม และออกแบบกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนแต่ละคนสามารถเกิดการเรียนรู้และรักที่จะเรียนรู้ด้วยตนเองและตามความสามารถ ความสนใจของตนเอง

2.2 ผู้เป็นแบบอย่างที่ดีในทุกสิ่ง ทุกอย่าง ทุกเรื่องที่จะสอนนักเรียน เพราะนักเรียนจะเรียนรู้จดจำตัวแบบ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างที่ดีที่ครูกระทำ โดยไม่ต้องสอนคุณธรรมเพราะคุณธรรมจะถูกแสดงออกมาจากแบบอย่างที่ดีของครู ตัวอย่างที่ดีมีค่ากว่าคำสอน

2.3 ผู้สร้างแรงบันดาลใจและเป็นขวัญกำลังใจด้วยการเสริมแรง กระตุ้นให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ รักในการเรียนรู้และอยากที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ให้สนุกและมีความสุขกับการเรียนรู้

2.4 ผู้จัดกิจกรรม จัดปัจจัยเกื้อหนุนที่ครูและนักเรียนจะได้เรียนรู้ไปพร้อม ๆ กัน การจัด กิจกรรมครูต้องบอกให้ได้ว่าเด็กได้เรียนรู้อะไร ต้องให้นักเรียนเกิดทักษะที่สำคัญในการเรียนรู้ การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา การทำงานเป็นทีม ภาวะผู้นำ และผู้ตามที่ดี

2.5 ผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติเอง แล้วการเรียนรู้จะเกิดจากการดึงคุณค่าออกมาจากภายในของนักเรียนและพัฒนาการสมองของนักเรียนออกแบบการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับวัยและพัฒนาการของนักเรียน

2.6 นักวิเคราะห์ปัญหา การจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียนทุกครั้ง ครูจะต้องสามารถรับรู้ความรู้สึกของนักเรียนในชั้นเรียนได้อย่างรวดเร็ว สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนทุกคนพฤติกรรม การเรียนรู้ในทุกครั้งว่านักเรียนพร้อมเรียนรู้หรือไม่ อะไรเป็นปัญหาที่ขัดขวางการเรียนรู้ของนักเรียน และสามารถปรับเปลี่ยนการจัดการเรียนการสอนให้ทันต่อเหตุการณ์ในชั้นเรียนให้ได้เพราะการสังเกต วิเคราะห์ปัญหาในชั้นเรียนจะเป็นช่วงเวลาที่มามีค่าที่สุดที่นักเรียนจะได้เรียนรู้ในการแก้ปัญหา นั้น ในชั้นเรียนไปพร้อมกัน เป็นกิจกรรมพัฒนาในการเรียนรู้ของนักเรียนได้ดีที่สุด ทันต่อเหตุการณ์ที่สุด เรียกว่า การเรียนรู้จากสถานการณ์จริงเพื่อนักเรียนได้พัฒนาตนเองจากการเรียนรู้เรื่องนั้น ๆ

2.7 ผู้ให้ความช่วยเหลือแนะนำ ให้คำปรึกษาอย่างเป็นกัลยาณมิตร ภายใต้การกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง กระตุ้นให้เกิดการคิดใช้วิจารณญาณเพื่อให้ได้คำตอบด้วยตนเอง การช่วยเหลือให้คำแนะนำ หรือให้คำปรึกษาจะไม่ใช้การสอนบอกว่าสิ่งใดผิด หรือสิ่งใดถูก จะกระตุ้นด้วยการตั้งคำถามให้นักเรียนค้นหาคำตอบด้วยตนเอง ครูจะไม่บอก ไม่สอน ไม่กำหนดว่าการให้คำปรึกษา จะเสร็จสิ้นเมื่อไร หรือว่าเรื่องนี้นักเรียนต้องทำแบบนี้แน่นอน อาจจะใช้เวลามากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับ การค้นหาคำตอบของนักเรียนให้ได้ด้วยตนเอง ซึ่งวิธีการนี้จะช่วยให้นักเรียนเกิดการวิเคราะห์ ใช้วิจารณญาณในการพิจารณาตนเอง ผ่านก่อนกระทำในทุกเรื่อง ๆ เป็นการฝึกให้มีสติในการแก้ปัญหา ต่าง ๆ ด้วยตนเอง

2.8 ผู้ประเมินพัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคล จะไม่ใช้การเปรียบเทียบกับนักเรียนคนอื่น แต่จะประเมินพัฒนาการของนักเรียนเป็นรายบุคคลจากการประเมินการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของนักเรียนเองตั้งแต่เข้าเรียนที่โรงเรียนมีความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง

3. บทบาทของนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส

บทบาทของนักเรียนที่สำคัญ คือ การเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง ยกย่องจิตใจให้สูงขึ้น การฝึกฝนให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมพร้อมทั้งการเรียนรู้ทางด้านวิชาการเหมือนกับสถานศึกษาทั่วไป ในการเรียนการทำกิจกรรมและการอยู่ร่วมกันเป็นลักษณะเพื่อนดูแลเพื่อน พี่ดูแลน้อง มีการละชั้นเรียนในการอยู่ในบ้านพัก กิจกรรมในแต่ละวันจะเข้าร่วมกัน เพื่อฝึกฝนมารยาท ทักษะการอยู่ร่วมกัน ความอดทน ความรักความเมตตา การดูแลเอาใจใส่ซึ่งกันและกัน และการยอมรับความแตกต่างของแต่ละบุคคล การทำกิจกรรมชมรมของนักเรียนในวันสำคัญที่โรงเรียนได้จัดขึ้น

ด้านกิจวัตรส่วนตัวประจำวัน นักเรียนทุกคนมีโอกาสฝึกฝนความรับผิดชอบ ในหน้าที่ที่ตนเองได้รับมอบหมาย การช่วยเหลือกันระหว่างพี่กับน้อง ฝึกการอยู่ร่วมกัน เช่นการแบ่งเวร รับผิดชอบในการทำความสะอาดบ้านพัก เวรส่งซักเสื้อผ้า นักเรียนรุ่นพี่ดูแลนักเรียน รุ่นน้องที่เล็กกว่า ในการอาบน้ำ เล่านิทาน พานั่งสมาธิ นำสวดมนต์ จนไปถึงพาน้องเข้านอนทุกวัน โดยมีครูเป็นผู้คอยดูแลและให้คำแนะนำ เป็นการสร้างวินัยควบคู่กับความรับผิดชอบต่อเด็กแต่ละวัย เนื่องจากโรงเรียนสัตยาไส เป็นโรงเรียนประจำ ดังนั้นการอยู่ร่วมกัน ระเบียบวินัยและความรับผิดชอบต่อสิ่งที่นักเรียนต้องปฏิบัติ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อย ก่อให้เกิดผลดีต่อตนเองและส่วนรวม การฝึกความรับผิดชอบต่อวัยและความสามารถในการฝึกควบคู่กับการมีระเบียบวินัย ซึ่งนักเรียนจะเรียนรู้ได้ประโยชน์ได้เอง ยกตัวอย่างเช่น หากไม่รักษาวินัยเรื่องความสะอาดในโรงเรียน เพื่อนหรือตนเองที่ต้องรับผิดชอบต่อเรื่องความสะอาด คงรู้สึกไม่พอใจจากตัวอย่างข้างต้นนักเรียนจะเกิดการพิจารณาไตร่ตรองว่า สิ่งที่จะทำต่อไปนี้เป็นผลดีกับตนเองเป็นผลดีกับผู้อื่นหรือไม่ ซึ่งการฝึกฝนเหล่านี้จะเป็นการสร้างวินัยและความรับผิดชอบต่อออกมาจากความเข้าใจ จากความคิดภายใน จากประสบการณ์ที่ตนเองได้รับ

บทบาทของนักเรียนนอกจากความรับผิดชอบในการศึกษาเล่าเรียนเฉพาะตนแล้ว นักเรียนโรงเรียนสัตยาไส เรียนรู้ในบทบาทอื่น ๆ ดังนี้

3.1 ผู้เรียนให้ความร่วมมือในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ประจำวันด้วยความเต็มใจ ในการให้ความร่วมมือกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน เพราะเป็นโอกาสที่ดีผู้เรียนจะได้พัฒนาตนเอง ได้ปฏิบัติจริงด้วยตนเองผ่านการเรียนรู้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนได้ผ่านทำการวิจัย พัฒนา ปรับปรุงลองผิด ลองถูก มาหลายปี เพื่อออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียนมากที่สุด

3.2 การเป็นนักเรียนรู้ นักสังเกต นักคิดวิเคราะห์ และนักประเมินค่า ผู้เรียนจำเป็นต้องมีการฝึกทักษะต่าง ๆ เหล่านี้ให้เกิดความชำนาญจนกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้เรียน เพราะทักษะที่เป็นสิ่งจำเป็นในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดประสิทธิภาพ และสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวได้อย่างรวดเร็ว ถือว่าเป็นทักษะที่มีความจำเป็นในการเตรียมพร้อมผู้เรียน ให้เกิดทักษะการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต่อไป

3.3 เป็นผู้มีความใฝ่เรียน ใฝ่รู้ การใฝ่รู้ การใฝ่เรียน ใฝ่รู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อผู้เรียนได้รับการกระตุ้นการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นระหว่างการจัดการสอน ภายใต้บรรยากาศที่ปลอดภัยที่จะได้แสดงความคิดเห็นอย่างเป็นอิสระ ได้รับการกระตุ้นด้วยการตั้งคำถามที่ท้าทายจากผู้สอน โดยไม่มีการตัดสินใจว่าคำตอบนั้นจะถูก หรือผิด แต่เป็นการกระตุ้นในการเกิดการเรียนรู้ เพื่อผู้เรียนอยากที่จะค้นหาคำตอบ เกิดความรักที่จะเรียนรู้ตลอดชีวิต ไม่ใช่เพื่อต้องการคะแนน หรือเกรดดี ๆ เท่านั้น

3.4 นักคิดอย่างมีวิจารณญาณ มีความรับผิดชอบสูง ผู้เรียนจำเป็นที่จะต้องร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมที่โรงเรียนจัดการเรียนการสอน เนื่องจากกระบวนการจัดการเรียนรู้จะทำให้เกิดการพัฒนาดตนเองให้เกิดทักษะ ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ โดยยึดหลักการคุณค่าความเป็นมนุษย์ 5 ประการที่สอดแทรกในรูปแบบการเรียนการสอนแบบบูรณาการคุณค่าความเป็นมนุษย์ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้จิตตปัญญาศึกษา และทฤษฎีการเรียนรู้พหุปัญญา โดยการดึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ของผู้เรียนออกมาจากด้านใน

3.5 ผู้ประเมินตนเองและเพื่อนร่วมชั้น การประเมินตนเองเป็นตัวชี้วัดว่าผู้เรียนเข้าใจตนเองตามความเป็นจริงหรือไม่ ซึ่งจะมีการประเมินของผู้ปกครองและครู และเพื่อนที่จะมาประกอบการพิจารณาในเรื่องการพัฒนาการทางพฤติกรรมของผู้เรียน และการประเมินเพื่อนร่วมชั้นก็มีประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนการสอน และการจัดการศึกษาของโรงเรียนเช่นกัน เพราะผู้เรียนอยู่โรงเรียนประจำมีเวลาอยู่กับเพื่อนเกือบ 24 ชั่วโมง และด้วยช่วงวัยของผู้เรียนเป็นช่วงวันที่เพื่อนมีความสำคัญและมีอิทธิพล และใกล้ชิดกับผู้เรียนมากที่สุด ทำให้การประเมินจากเพื่อนร่วมชั้นเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการพัฒนาการเรียนการสอน หรือหากผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการดูแลช่วยเหลือเป็นกรณีพิเศษ ผู้บริหารและครูและผู้ปกครองก็สามารถที่จะทราบได้ทันทั่วถึง ทำให้เกิดการป้องกันและการแก้ปัญหาได้ทันเหตุการณ์

4. บทบาทของผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส

บทบาทผู้ปกครองนักเรียนโรงเรียนสัตยาไส นักเรียนและผู้ปกครองจะต้องมีเป้าหมายที่ต้องการร่วมกัน คือ ต้องการเป็นคนดีมาก่อนการเป็นคนเก่ง ตรงกับความต้องการของโรงเรียน ผู้ปกครองนักเรียนเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญ

บทบาทผู้ปกครองนักเรียนของโรงเรียนสัตยาไส มีดังนี้

4.1 ผู้ปกครองต้องมีเป้าหมายชัดเจนในการพัฒนาบุตรหลานที่มุ่งความเป็นคนดีมากกว่าการเป็นคนเก่ง ทั้งพฤติกรรมและความคิดที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับโรงเรียน

4.2 ผู้ยอมรับเงื่อนไขและกติกาในการพัฒนาตนของบุตรหลานให้เป็นคนดีมีคุณธรรม นำความรู้ มากกว่าการเป็นคนเก่ง จะทำให้การพัฒนาผู้เรียนเป็นไปตามเป้าหมาย

4.3 ผู้ร่วมที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาบุคลากรของตนให้เป็นคนดีมีคุณธรรม นำความรู้ การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองเป็นสิ่งสำคัญที่ถูกต้องต่อการพัฒนาจากโรงเรียน และ จะทำให้เกิดความสัมพันธ์ภายในครอบครัวและโรงเรียน ให้เกิดการพัฒนาวงศ์ที่ยั่งยืน

4.4 ผู้ที่มีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาให้บุคลากรของตนเองให้เป็นคนดีมีคุณธรรม นำความรู้ เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้จากการเป็นแบบอย่างที่ดีจากครอบครัว และโรงเรียนจะทำให้เกิด การเรียนรู้ไปพร้อมกันและต่อเนื่อง ทั้งครอบครัว ผู้ปกครองและผู้เรียน

สรุปได้ว่า แนวคิดกระบวนการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ตามแนวทางของ มูลนิธิยุสภานุคุณ (มยส.) โรงเรียนวิถีพุทธ โรงเรียนรุ่งอรุณ และโรงเรียนสัตยาไส สามารถวิเคราะห์และ สรุปเพื่อประยุกต์ใช้ในกระบวนการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ดังแสดงตามตาราง 4

ตาราง 4 แสดงสรุปกระบวนการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

กระบวนการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรม	โรงเรียนคุณธรรม ตามแนวทาง	โรงเรียนวิถีพุทธ	โรงเรียนรุ่งอรุณ	โรงเรียนสัตยาไส	การนำไป ประยุกต์ใช้	กระบวนการ บริหารโรงเรียน คุณธรรม
การเตรียมการ		✓			การเตรียมการ	เตรียมการ
การสร้างการรับรู้ และความเข้าใจ	✓	✓	✓	✓	การสร้างการรับรู้	
ดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ	✓	✓	✓	✓	ดำเนินการจัดสภาพ และองค์ประกอบ	
การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย	✓	✓	✓	✓	การกำหนด คุณธรรม	กำหนดคุณธรรม เป้าหมาย
การกำหนดวิธีพัฒนา	✓	✓	✓	✓	การกำหนด วิธีพัฒนา	
ลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมาย	✓				การลงมือปฏิบัติ	ดำเนินการพัฒนา
การเปลี่ยนแปลง					ดำเนินการพัฒนา	
ดำเนินการพัฒนาตามระบบไตรสิกขา		✓	✓	✓	ดูแลสนับสนุน	
ดูแลสนับสนุน	✓	✓	✓	✓		
ปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง			✓		ปรับปรุงและพัฒนา	
ประเมินผลและเผยแพร่	✓	✓	✓	✓	ประเมินผลและ เผยแพร่	การประเมินผล

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ ขั้นตอนที่ 2 กำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล ซึ่งในแต่ละขั้นตอนต่างก็แยกจากกันตามหน้าที่และภาระงาน แต่จะดำเนินการไปเป็นกระบวนการตามลำดับขั้นและเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีรายละเอียด มีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 เตรียมการ เป็นการสร้างการรับรู้ให้ทุกคนเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม พร้อมด้วยการดำเนินการจัดสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบของโรงเรียนให้เอื้อต่อการจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย เป็นการกำหนดคุณธรรมจริยธรรมเป้าหมายที่จะพัฒนาให้เกิดขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา เป็นกระบวนการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ จากการดำเนินการของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และเก็บรวบรวมบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องและผลลัพธ์ของตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมาย โดยได้รับการดูแลและสนับสนุนจากผู้บริหารหรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล เป็นการนำผลดำเนินการพัฒนามาพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หากการดำเนินการพัฒนาไม่เป็นไปตามเป้าหมาย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันแสวงหาแนวทางปรับปรุง และหากการดำเนินพัฒนาบรรลุเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้แล้วให้พัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไปตลอดจนมีการเผยแพร่และประชาสัมพันธ์ผลงานให้หน่วยงานอื่นได้ทราบ

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

ความหมายของรูปแบบ

นักวิชาการต่าง ๆ ได้ให้ความหมายของคำว่า “รูปแบบ” หรือ “Model” ทั้งในลักษณะที่คล้ายคลึงกัน และแตกต่างกัน ดังนี้

คลีแลนด์ แอนด์คิง (Cleland and King, 1983, pp. 133-134) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของรูปแบบมี 2 ประการ คือ

1. รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่จำลองจากของจริงให้มีขนาดเล็กลง
2. รูปแบบ หมายถึง การแสดงความเกี่ยวพันกันอย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะใช้ประโยชน์ในการทำนายผลการเปลี่ยนแปลงในลักษณะข้อมูลที่ชัดเจนและสัมพันธ์กัน

บาร์โต และฮาร์ดแมน (Bardo J.W and Hartman, J.J. 1982, p. 70) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของรูปแบบเป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจเพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะหรือบรรยายคุณลักษณะนั้น ๆ รูปแบบอาจเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนา

ขึ้นมาเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญ ๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ

โทซี และคาร์รอล (Tosi H.L. and Carroll, S.J. 1982, p. 163) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของจริง หรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมาก ๆ และมีทั้งรูปแบบเชิงกายภาพที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอดูดาวแห่งชาติ เป็นต้น และรูปแบบเชิงลักษณะที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์

บุญชม ศรีสะอาด (2524, น. 7) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบ มีความหมายหลายประการ ในที่นี้หมายถึง โครงสร้างที่แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ผู้วิจัยสามารถใช้รูปแบบอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่าง ๆ หรือตัวแปรต่าง ๆ ที่มีในปรากฏการณ์ธรรมชาติหรือในระบบต่าง ๆ อธิบายลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบหรือกิจกรรมในระบบ

ถวัลย์รัฐ วรเทพพิพิงษ์ (2540, น. 21-23) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบ หมายถึง ลักษณะที่พึงปรารถนาซึ่งมีลักษณะเป็นอุดมคติ หรือเกิดได้ยากในโลกของความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิ่งที่เราอยากได้กับความสามารถที่จะหาสิ่งที่ต้องการนั้นแตกต่างกันมาก เช่น เมืองในอุดมคติ เป็นต้น

ศิริชัย กาญจนวาสี (2547, น. 46) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบอาจเป็นเพียงการจำลองของจริง หรืออาจมีลักษณะเป็นทฤษฎีหรืออาจเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่รูปธรรมของการปฏิบัติก็ได้

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง กรอบแนวคิดที่อธิบายแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นชุดของตัวแปร หรือองค์ประกอบที่บ่งบอกถึงความสัมพันธ์กันอาจเป็นแนวคิดที่เป็นรูปธรรมหรือนามธรรมก็ได้ ซึ่งแสดงโครงสร้างความสัมพันธ์ขององค์ประกอบและแนวทางในดำเนินงานของโรงเรียนคุณธรรมในด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และสภาพแวดล้อมที่เป็นเงื่อนไขความสำเร็จในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

องค์ประกอบของรูปแบบ

อีวานเชวิช (Ivancevich, 1979, p. 14) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบในเชิงระบบที่มีลักษณะเป็นระบบเปิด เป็นรูปแบบที่แสดงถึงองค์ประกอบย่อยของระบบ ได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการผลผลิต และข้อมูลย้อนกลับจากสภาพแวดล้อม ซึ่งรูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลผลิตเกิดจากการมีปัจจัยนำเข้าส่งไปที่กระบวนการก่อให้เกิดผลผลิตขึ้น โดยให้ความสนใจด้านข้อมูลย้อนกลับจาก สภาพแวดล้อมภายนอก แสดงถึงการเป็นรูปแบบที่มีลักษณะเป็นระบบเปิด

บาร์โด และฮาร์ดแมน (Bardo, J.W., & Hartman, J.J., 1982, pp. 70-71) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบจะประกอบด้วยรายละเอียดเล็กน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น ๆ ตัวอย่างเช่น รูปแบบที่มีลักษณะบางประการของระบบเปิด เป็นรูปแบบที่แสดงองค์ประกอบย่อยของระบบ

ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลผลิต และ 4) ข้อมูลย้อนกลับ จากสภาพแวดล้อม ซึ่งการพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลผลิตของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไปผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลผลิตขึ้นและให้ความสนใจกับข้อมูลย้อนกลับ จากสภาพแวดล้อมภายนอก ซึ่งเป็นลักษณะของระบบเปิด

บัสท์ (Bush, 1986, p. 233) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบหลักของรูปแบบที่ใช้เป็นเกณฑ์ ในการพิจารณา โดยรูปแบบขององค์กรทางการศึกษา 4 ประการ คือ 1) เป้าหมาย 2) โครงสร้าง องค์กร 3) สภาพแวดล้อม และ 4) ภาวะผู้นำ

ศักดิ์ สถาพรวงษา (2549, น. 119) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 ส่วนนำ หลักการ วัตถุประสงค์ และบริบท ส่วนที่ 2 ระบบการบริหารแบบ มีส่วนร่วม ประกอบด้วย วิธีการบริหารแบบมีส่วนร่วมและอำนาจหน้าที่ (Authority) ส่วนที่ 3 แนวทางการนำไปใช้ ประกอบด้วย การเตรียม การนำไปใช้ การประเมินผล ส่วนที่ 4 ข้อจำกัด ประกอบด้วย เงื่อนไขความสำเร็จ เงื่อนไขที่เป็นอุปสรรค

สมาน อศวภูมิ (2549, น. 83-84) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ประกอบด้วย วัตถุประสงค์ของรูปแบบ การพัฒนารูปแบบใด ๆ ก็ตาม ผู้ออกแบบรูปแบบต้องรู้ว่าจะออกแบบ รูปแบบการดำเนินงานนี้ขึ้นมา เพื่อวัตถุประสงค์ใด โดยทั่วไปจะพัฒนารูปแบบเพื่อแก้ปัญหาอย่างใด อย่างหนึ่ง หรือเพื่อให้การดำเนินงานเกิดผลดีอย่างใดอย่างหนึ่งทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของ รูปแบบมีเพื่อให้การดำเนินงานของรูปแบบเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ผู้ออกแบบรูปแบบต้อง กำหนดว่าจะออกแบบรูปแบบนั้น ๆ บนฐานคิดของทฤษฎีและหลักการใด ส่วนองค์ประกอบที่ 3 องค์ประกอบที่ 4 และองค์ประกอบที่ 5 มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวพันกันและกันและมีความสัมพันธ์ เกี่ยวข้องกันในเชิงระบบเพื่อกำหนดแนวทางการประเมินผล

ธีระ รุญเจริญ (2550, น. 47) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบทั้ง 6 องค์ประกอบ คือ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ระบบและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีการ ดำเนินงานของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จของรูปแบบ

ไมตรี บุญทศ (2554, น. 149-153) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ควรมี องค์ประกอบหลัก คือ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานของรูปแบบ และ 5) แนวการประเมินรูปแบบ โดยมีคำอธิบายศัพท์เฉพาะประกอบรูปแบบ พร้อมมีเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้การจัดทำคู่มือการใช้ รูปแบบโดยนำสาระขององค์ประกอบบรรจุไว้อย่างสมบูรณ์เอื้อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา และ นำรูปแบบไปใช้

สมชัย จรรยาไพบูลย์ (2555, น. 16) ได้สรุปไว้ว่า องค์ประกอบของรูปแบบ ควรมี องค์ประกอบหลัก คือ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานของรูปแบบ และ 5) แนวการประเมินรูปแบบ โดยมีคำอธิบายศัพท์เฉพาะประกอบรูปแบบ พร้อมมีเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้การจัดทำคู่มือการใช้ รูปแบบโดยนำสาระขององค์ประกอบบรรจุไว้อย่างสมบูรณ์เอื้อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา และ นำรูปแบบไปใช้

อรชร กิตติชนม์ธวัช (2558, น. 204) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้าง ภาวะผู้นำเชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนประถมศึกษา ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบมีองค์ประกอบ 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการ 2) จุดหมาย 3) การจัดองค์กรและบทบาทหน้าที่ 4) กระบวนการ ดำเนินงาน 5) การประเมินรูปแบบ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ

ขวัญชนก แสงท้านั่ง (2563, น. 155) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษา สู่องค์กรแห่งนวัตกรรมสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการศึกษา พบว่า รูปแบบมีองค์ประกอบ 7 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการของรูปแบบ 5) ผลผลิต 6) ผลลัพธ์ 7) เงื่อนไขความสำเร็จ

สรุปได้ว่า การกำหนดองค์ประกอบของรูปแบบ ไม่มีการกำหนดว่าจะประกอบด้วย อะไรบ้าง จำนวนเท่าใด มีโครงสร้างและความสัมพันธ์กันอย่างไรนั้น ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์ที่เรา กำลังศึกษาหรือจะออกแบบแนวคิดทฤษฎี และหลักการพื้นฐานในการกำหนดรูปแบบแต่ละรูปแบบ นั้น ๆ เป็นหลัก

จากการศึกษาองค์ประกอบของรูปแบบของนักการศึกษา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถ สังเคราะห์และสรุปองค์ประกอบของรูปแบบได้ดังแสดงตาราง 5

ตาราง 5 แสดงสรุปการสังเคราะห์องค์ประกอบของรูปแบบ

องค์ประกอบของรูปแบบ	vancevich, 1979	Bardo, J.W., & Hartman, J.J., 1982	Bush, 1986	ศักดิ์ดา สถาพรวงษา, 2549	สมาน อศิวภูมิ, 2549	ธีระ รุญเจริญ, 2550	ไมตรี บุญทศ, 2554	สมชัย จรรย์กโพนบูลย์, 2555	อรชร กิตติชนม์ธวัช, 2558	ขวัญชนก แสงทานัง, 2563
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า	✓	✓	✓	✓		✓				✓
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ	✓	✓		✓		✓	✓	✓	✓	✓
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์	✓	✓								✓
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน				✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
เงื่อนไขความสำเร็จ				✓		✓	✓	✓	✓	✓

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมไว้ ดังนี้ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) หลักการของรูปแบบ 3) ปัจจัยนำเข้า 4) กระบวนการ 5) ผลลัพธ์ 6) แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี

คีฟส์ (Keeves, P.J., 1988, p. 560) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบที่ดีสามารถใช้ประโยชน์ ได้มีข้อกำหนด 4 ประการ ดังนี้

1. รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องแบบหลวม ๆ (Associative Relationship)
2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางในการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งสามารถถูกตรวจสอบได้ โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบบนพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย

4. รูปแบบ ควรเป็นเครื่องในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปร ในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา

วาร์ เเพ็งสวัสตี (2553, น. 6) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบที่ดีควรมีลักษณะ ดังนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างตัวแปรมากกว่าความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงธรรมดา อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์เชิงเส้นตรงก็มีประโยชน์ในช่วงของการพัฒนารูปแบบ
2. รูปแบบควรนำไปสู่การทำนายผลที่ตามมา ซึ่งสามารถตรวจสอบได้ด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยเมื่อทดสอบรูปแบบแล้วถ้าปรากฏว่าไม่สอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์ รูปแบบนั้นต้องถูกยกเลิก
3. รูปแบบควรอธิบายโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษาได้อย่างชัดเจน
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างความคิดรวบยอด (Concept) ใหม่ และการสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรใหม่ ซึ่งจะเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ในเรื่องที่กำลังศึกษา

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของรูปแบบที่ดีแสดงให้เห็นว่าองค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบ จะต้องมีความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง สามารถตรวจสอบได้ด้วยการสังเกต อีกทั้งเป็นการชี้ให้เห็นถึง กลไกเชิงเหตุผล ทำให้เกิดมโนทัศน์ใหม่ในการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งองค์ประกอบของรูปแบบและ คุณลักษณะของรูปแบบที่ดีจะเป็นฐานสำคัญในการพัฒนารูปแบบในลำดับต่อไป

การสร้างและพัฒนารูปแบบ เมื่อรูปแบบมีหลายลักษณะ ดังกล่าวมาแล้วนั้น ในการสร้าง หรือพัฒนารูปแบบใดก็ต้องขึ้นอยู่กับการตัดสินใจที่เหมาะสมของรูปแบบ หรือโมเดลที่เลือกใช้ อาจพิจารณาได้จากการวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างปรัชญาหรือแนวคิดของรูปแบบการประเมิน กับประเด็นปัญหาของสิ่งที่ต้องการประเมิน ในปัจจุบันนี้การพัฒนารูปแบบใดก็ตามได้ดำเนินไปอย่าง ไม่หยุดยั้ง เมื่อรูปแบบที่ใช้อยู่นั้นค่อนข้างล้าสมัย หรือไม่สามารถตอบสนองต่อวัตถุประสงค์ที่วางไว้ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการพัฒนาขึ้น เพื่อให้รูปแบบนั้นมีความสมบูรณ์ และมีประสิทธิภาพ มากยิ่งขึ้น โดยทำการพัฒนารูปแบบอย่างเป็นระบบ โดยมีนักวิชาการได้เสนอคิดเกี่ยวกับการพัฒนา ไว้ดังนี้

อิสเนอร์ (Eisner, E., 1976, pp. 192–193) ได้สรุปไว้ว่า การตรวจสอบรูปแบบโดยการใช้ ผู้ทรงคุณวุฒิ ในบางเรื่องที่ต้องการความละเอียดอ่อนมากกว่าการวิจัยในเชิงปริมาณ โดยเชื่อว่าการรับรู้ที่เท่ากันนั้นเป็นคุณสมบัติพื้นฐานของผู้รู้ และได้เสนอแนวคิดการตรวจสอบรูปแบบ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ ไว้ดังนี้

1. การประเมินโดยแนวทางนี้ มิได้เน้นผลสัมฤทธิ์ของเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ตาม รูปแบบการประเมินแบบอิงเป้าหมาย (Goal-Based Model) การตอบสนองปัญหาและความต้องการ ของผู้เกี่ยวข้องตามรูปแบบประเมินแบบสนองตอบ (Responsive Model) หรือกระบวนการตัดสินใจ (Decision Making Model) อย่างไรก็ดี การประเมินโดยผู้ทรงคุณวุฒิประสงค์ หรือผู้ที่มี

ส่วนเกี่ยวข้องกับ การตัดสินใจเสมอไปแต่อาจจะผสมผสานปัจจัยในการพิจารณาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ตามวิจารณ์ญาณของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับคุณภาพ ประสิทธิภาพ หรือความเหมาะสม ของสิ่งที่ทำการประเมิน

2. เป็นรูปแบบการประเมินที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะทาง (Specialization) ในเรื่องที่จะ ประเมินโดยที่พัฒนามาจากรูปแบบการวิจารณ์งานศิลป์ (Art Criticism) ที่มีความละเอียดอ่อนลึกซึ้ง และต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญระดับสูงมาเป็นผู้วินิจฉัย เนื่องจากการวัดคุณค่า ไม่อาจประเมินด้วย เครื่องวัดใด ๆ ได้ และต้องใช้ความรู้ความสามารถของผู้ประเมินอย่างแท้จริง ต่อมาได้มีการนำแนวคิด นี้มาประยุกต์ใช้ในทางการศึกษาระดับสูงในวงการอุดมศึกษามากขึ้น ในสาขาเฉพาะที่ต้องอาศัยผู้รู้ ผู้เล่นในเรื่องนี้จริง ๆ มาเป็นผู้ประเมินผล ทั้งนี้ เพราะองค์ความรู้เฉพาะองค์ความรู้เฉพาะสาขานั้น ผู้ที่ศึกษาเรื่องนั้นจริง ๆ จึงจะทราบและเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

3. เป็นแบบที่ใช้ตัวบุคคล หรือผู้ทรงคุณวุฒิเป็นเครื่องมือในการประเมิน โดยให้ความ เชื่อถือว่าผู้ทรงคุณวุฒินั้นเที่ยงธรรม และมีดุลพินิจที่ดี ทั้งนี้มาตรฐานและเกณฑ์พิจารณาต่าง ๆ นั้น จะเกิดขึ้นจากประสบการณ์และความชำนาญของผู้ทรงคุณวุฒิผู้นั้นเอง

4. เป็นรูปแบบที่ยอมให้ความยืดหยุ่นในกระบวนการทำงานของผู้ทรงคุณวุฒิตามอัธยาศัย และความถนัดของแต่ละคน นับตั้งแต่การกำหนดประเด็นสำคัญที่พิจารณา การบ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ การเก็บรวบรวม การประมวลผล การวินิจฉัย ตลอดจนวิธีการนำเสนอ การตรวจสอบรูปแบบในการวิจัย ครั้งนี้เป็นการใช้ตัวบุคคลหรือผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความรู้และประสบการณ์ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทั้งนี้การเลือกผู้ทรงคุณวุฒิจะเน้นที่สถานภาพทางวิชาชีพ ประสบการณ์ และการเป็นที่เชื่อถือ (High Credit) ของวิชาชีพนั้นเป็นสำคัญ

ชัยยงค์ พรหมวงศ์ (2536, น. 42-43) ได้สรุปไว้ว่า แนวคิดเกี่ยวกับการจัดระบบหรือ การพัฒนาระบบ มีขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1. การวิเคราะห์ระบบ (System Analysis) เป็นวิธีการระบุส่วนประกอบขององค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบทั้งหลาย ที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบภายในระบบกับ องค์ประกอบภายนอก การจัดเรียงองค์ประกอบ ทรัพยากรที่ต้องใช้ กลุ่มเป้าหมายของผู้ใช้ระบบ ภารกิจที่จะต้องดำเนินการ และผลผลิตหรือบริการที่จะเสนอแก่กลุ่มเป้าหมายในการวิเคราะห์ระบบ ผู้วิเคราะห์มีกิจกรรมที่จะต้องวิเคราะห์ ดังนี้

- 1.1 วิเคราะห์ปณิธาน
- 1.2 วิเคราะห์จุดมุ่งหมาย และวัตถุประสงค์
- 1.3 วิเคราะห์หน้าที่
- 1.4 วิเคราะห์ภารกิจ
- 1.5 วิเคราะห์เครื่องมือ สื่อ หรือช่องทาง

1.6 วิเคราะห์วิธีการ

1.7 วิเคราะห์การตรวจสอบ ควบคุม และการประเมิน

2. การสังเคราะห์ระบบ (System Synthesis) เป็นการนำข้อมูลที่ได้มาใช้ในการสร้างระบบใหม่ โดยการนำองค์ประกอบ ความสัมพันธ์ ทิศทาง และลำดับขั้นตอนของระบบใหม่

3. การสร้างแบบจำลอง (System Modeling) เป็นขั้นการสื่อสารระบบที่สร้างใหม่เพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ โดยการเขียนแบบจำลองใดแบบหนึ่ง ดังนี้

3.1 แบบรูปภาพหรือหุ่นจำลองของจริง เช่น ภาพวาด หุ่นจำลองเครื่องบิน ฯลฯ

3.2 แบบจำลองเปรียบเทียบ เช่น นาฬิกา เป็นแบบจำลองของเวลา หรือ สีแดง ขาว น้ำเงิน ของธงชาติไทย เป็นจำลองอุปมาอุปไมยของชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นต้น

3.3 แบบจำลองสัญลักษณ์ เช่น สัญลักษณ์ทางคณิตศาสตร์

3.4 แบบจำลองแนวคิด ได้แก่ แบบจำลองที่แทนด้วยภาพแผนภูมิ หรือแผนภูมิ หรือแผนภาพในรูปแบบต่าง ๆ แบบจำลองจะช่วยอธิบายขั้นตอนสำคัญของระบบ ช่วยในการสื่อสารให้ทราบขั้นตอน และการควบคุม และทำนายไว้ว่าจะเกิดอะไรขึ้น เมื่อได้ดำเนินไปตามระบบ

4. การทดสอบระบบ (System Testing) เมื่อได้มีการพัฒนาระบบด้วยการกำหนดขั้นตอนและแสดงออกมาในรูปของแบบจำลองแล้ว เรียกได้ว่า เราได้ระบบใหม่ขึ้นเป็นต้นแบบแต่ยังประกันไม่ได้ว่า ระบบที่พัฒนาขึ้นจะทำงานได้ตามวัตถุประสงค์ นักจัดระบบจึงจำเป็นต้องนำ “ต้นแบบระบบ” (System Prototype) ไปทดสอบระบบในสถานการณ์จำลอง (Systems Simulation) กล่าวคือ นำระบบไปใช้ในสถานการณ์ที่ใกล้เคียงความจริง แน่นนอน หากนำไปทดลองในสถานการณ์จริง มีปัญหาในด้านค่าใช้จ่าย เวลา และความเสถียร โดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวกับคนและทรัพย์สิน นักจัดระบบจึงทดสอบระบบในสถานการณ์จำลองแทน

5. การตรวจสอบรูปแบบ

จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการสร้างรูปแบบก็เพื่อทดสอบ หรือตรวจสอบรูปแบบนั้นด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ การตรวจสอบรูปแบบมีหลายวิธีซึ่งอาจใช้การวิเคราะห์จากหลักฐานเชิงคุณลักษณะ (Qualitative) และเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยที่การตรวจสอบรูปแบบจากหลักฐานเชิงคุณลักษณะอาจใช้ผู้เชี่ยวชาญเป็นผู้ตรวจ ส่วนการตรวจสอบโมเดลจากหลักฐานเชิงปริมาณใช้เทคนิคทางสถิติ ซึ่งการตรวจสอบรูปแบบควรตรวจสอบคุณลักษณะ 2 อย่าง (อุทุมพร จามรมาน, 2541, น. 23) คือ

5.1 การตรวจสอบความมากมายของความสัมพันธ์ ความเกี่ยวข้อง และเหตุผลระหว่างตัวแปร

5.2 การประมาณค่าพารามิเตอร์ของความสัมพันธ์ดังกล่าว ซึ่งการประมาณค่านี้สามารถประมาณข้ามกาลเวลา กลุ่มตัวอย่าง หรือสถานที่ได้ (Across Time, Sites) หรืออ้างอิงจากกลุ่มตัวอย่างไปหาประชากรก็ได้ โดยผลการตรวจสอบนำไปสู่คำตอบ 2 ข้อ คือ

5.2.1 การสร้างรูปแบบใหม่

5.2.2 การปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบเดิม

บุญชม ศรีสะอาด (2543, น. 104-106) ได้สรุปไว้ว่า การวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบนั้นอาจกระทำได้ 2 ขั้นตอน คือ

1. สร้างหรือพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัยจะสร้างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน เป็นรูปแบบตามสมมติฐาน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิดรูปแบบที่มีผู้พัฒนาไว้แล้วในเรื่องเดียวกัน หรือเรื่องอื่น ๆ และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์สภาพการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้สามารถกำหนดองค์ประกอบหรือตัวแปรต่าง ๆ ภายในรูปแบบ รวมทั้งลักษณะในรูปแบบ ในการพัฒนารูปแบบนั้นจะต้องใช้หลักเหตุผลเป็นรากฐานสำคัญ และการศึกษาค้นคว้าซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนารูปแบบเป็นอย่างยิ่ง ผู้วิจัยอาจจะคิด โครงสร้างของรูปแบบขึ้นก่อน แล้วปรับปรุงโดยอาศัยสารสนเทศจากการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี แนวความคิด รูปแบบ หรือองค์ประกอบย่อยหรือตัวแปรที่สำคัญประกอบขึ้นเป็นโครงสร้างของรูปแบบก็ได้ หัวใจสำคัญของขั้นนี้อยู่ที่การเลือกเฟ้นองค์ประกอบในรูปแบบ (ตัวแปร/กิจกรรม) เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสมผู้วิจัยควรกำหนดหลักการในการพัฒนารูปแบบอย่างชัดเจน เช่น เป็นรูปแบบที่ไม่ซับซ้อน สามารถนำไปปฏิบัติได้ง่าย ตัวแปรรูปแบบมีน้อยตัว แต่สามารถอธิบายผลได้มาก ในการวิจัยบางเรื่องจำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาความถูกต้องเหมาะสม

2. ทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลักจากได้พัฒนารูปแบบในขั้นต้นแล้วจำเป็นต้องทดสอบความเที่ยงตรงของรูปแบบ หลักจากได้พัฒนาขึ้นนั้นถึงแม้ว่าจะพัฒนาโดยมีรากฐานจากทฤษฎี แนวคิด รูปแบบของคนอื่น และผลการวิจัยที่ผ่านมาแล้ว หรือแม้กระทั่งได้รับการกลั่นกรองจากผู้เชี่ยวชาญแล้วก็ตาม แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบตามสมมติฐานซึ่งจำเป็นต้องเก็บรวบรวมข้อมูลในสถานการณ์จริง หรือทำการทดลองนำไปใช้ในสถานการณ์จริงเพื่อทดสอบดูว่ามีความเหมาะสมหรือไม่ ซึ่งในขั้นนี้บางครั้งใช้คำว่า การทดสอบประสิทธิภาพของรูปแบบ

วีระยุทธ ชาตะกาญจน์ (2557, น. 198-209) ได้สรุปไว้ว่า ขั้นตอนการพัฒนารูปแบบโดยใช้เทคนิค เดลฟาย (Delphi Technique) ประกอบด้วยรายละเอียด ดังนี้

1. กำหนดกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ทำการคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ความสามารถ และความชำนาญในเรื่องที่ศึกษา ขนาดของกลุ่มที่เพียงพออยู่ระหว่าง 10-15 คน หากผู้เชี่ยวชาญมีขนาดตั้งแต่ 17 คนขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะมีน้อยมากจนคงที่ ซึ่งผู้วิจัยที่ใช้เทคนิค เดลฟายมักนิยมกำหนดจำนวนผู้เชี่ยวชาญไม่น้อยกว่า 17 คน

2. กำหนดประเด็นแนวโน้มนำและสร้างเครื่องมือในการวิจัย การเก็บข้อมูลจะใช้แบบสอบถาม เป็นเครื่องมือสำคัญ ซึ่งจะใช้แบบสอบถามปลายเปิด และแบบสอบถามปลายปิดชนิดมาตราประมาณค่า

3. ทำเดลฟายรอบที่หนึ่ง โดยส่งแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลกว้าง ๆ จากผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้คำถามปลายเปิด การเก็บข้อมูลรอบนี้ต้องชี้แจงจุดมุ่งหมายของการเก็บข้อมูล

4. รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในรอบที่หนึ่ง ทั้งนี้ต้องทำการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด เพื่อนำไปให้สมาชิกในกลุ่มแสดงความคิดเห็นต่อประเด็นต่าง ๆ ที่ปรากฏในข้อความทุกประเด็น จัดทำแบบสอบถามที่เป็นคำถามปลายปิดในรูปมาตราประมาณค่า สำหรับเก็บข้อมูลในรอบที่สอง

5. ทำเดลฟายรอบที่สอง ในรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละท่านจะได้รับข้อมูลย้อนกลับเชิงสถิติที่เป็นของกลุ่มโดยส่วนรวม ผนวกด้วยคำตอบเดิมของตนเอง แล้วขอให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนพิจารณาตอบใหม่

6. ทำเดลฟายรอบที่สามหรือสี่ ขึ้นอยู่กับการได้ข้อสรุปที่มีฉันทามติ โดยปกติการรวบรวมข้อมูลโดยใช้เทคนิคเดลฟายอย่างน้อยที่สุดจะต้องใช้สองรอบ แต่ไม่ควรเกิน 4 รอบ

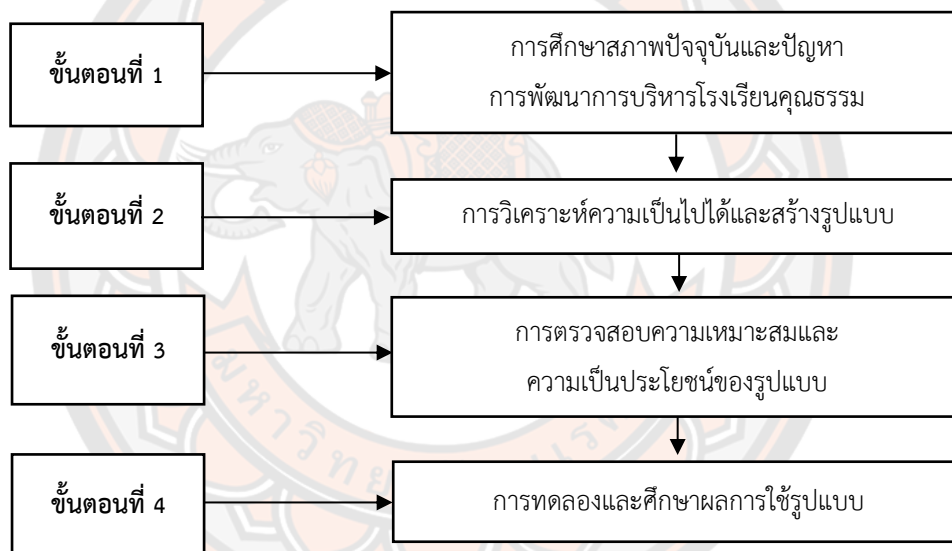
7. สรุปและอภิปรายผล โดยการเสนอแนวโน้มนำที่มีฉันทามติตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้การกำหนดระดับความสอดคล้องทางความคิด หรือการหาฉันทามติในเทคนิคเดลฟายสามารถกำหนดได้ด้วยค่าสถิติ 2 ประเภท โดยประเภทแรก คือ กำหนดด้วยค่าร้อยละ เพื่อแสดงให้เห็นอัตราส่วนผู้ที่มีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่าอยู่ในระดับใด และมีการแสดงแจกแจงความถี่ของผู้ให้ข้อมูลว่ามีลักษณะของคำตอบกระจายในลักษณะใด ประเภทที่สอง คือ การใช้สถิติที่วัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง เพื่อบ่งบอกระดับความคิดเห็นของกลุ่มในลักษณะสรุปรวม และแสดงค่าสถิติการกระจายเพื่อให้ทราบระดับความแตกต่างทางความคิดเห็นของสมาชิกว่ามีมากน้อยเพียงใด เกณฑ์ที่ใช้ในการระบุฉันทามติจึงขึ้นอยู่กับลักษณะของค่าสถิติที่ใช้ การตรวจสอบระดับฉันทามติมีเกณฑ์พิจารณา 2 ส่วน คือ การกำหนดระดับความเห็นพ้องกันของเสียงส่วนใหญ่ และการกำหนดเกณฑ์การยุติกระบวนการเดลฟาย เมื่อสมาชิกไม่ค่อยมีการเปลี่ยนแปลงทางความคิดจากรอบที่แล้ว

สรุปได้ว่า รูปแบบ หมายถึง สิ่งที่แสดงโครงสร้าง และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ เพื่อช่วยให้สามารถวิเคราะห์และเข้าใจการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ได้เหมาะสมและดียิ่งขึ้น โดยนำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาระบบไปสู่การพัฒนาในรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยการศึกษา สสำรวจ วิเคราะห์ สังเคราะห์สร้างรูปแบบ ซึ่งในการตรวจสอบรูปแบบนั้นเป็นขั้นตอน

ที่จะทำให้รูปแบบที่พัฒนาขึ้นมานี้มีเหมาะสม ถูกต้อง สมบูรณ์และน่าเชื่อถือ มากยิ่งขึ้น โดยการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีการตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาที่มีต่อรูปแบบ ประกอบด้วย นักวิชาการผู้บริหารการศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษา และคณะครู

สำหรับในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนการพัฒนาการบริหารรูปแบบโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ดังนี้

1. ขั้นตอนการศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
2. ขั้นตอนการวิเคราะห์ความเป็นไปได้และสร้างรูปแบบ
3. ขั้นตอนการตรวจสอบความเหมาะสมและความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ
4. ขั้นตอนการทดลองและศึกษาผลการใช้รูปแบบ ดังแสดงในภาพ 10

ภาพ 10 แสดงขั้นตอนการพัฒนาแบบการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

รูปแบบการประเมิน (Evaluation Model)

รูปแบบการประเมิน (Evaluation Model) คือ กรอบแนวคิด หรือแบบแผนที่การแสดงให้เห็นรายการที่ควรประเมิน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมิน โดยทั่วไปรูปแบบการประเมินจะบอสาระสำคัญ 2 ประการ คือ ประเมินอะไรหรือเรื่องอะไร (What) และประเมินอย่างไร (How) ซึ่งรูปแบบการประเมินมีหลายประเภท ดังนี้

รูปแบบการประเมินตามแนวคิดของอัลคิน

รูปแบบการประเมินตามแนวคิดของอัลคิน เป็นการประเมินเพื่อตัดสินใจสำหรับผู้มีอำนาจใช้ในการพิจารณาทางเลือกที่เหมาะสมเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ ซึ่ง อัลคิน ได้เสนอองค์ประกอบของการประเมินผลโครงการไว้ 5 ประการ คือ

1. การประเมินระบบ (System Assessment) เป็นการประเมินเกี่ยวกับระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการทั้งหมด เพื่อนำข้อมูลทั้งหมดมากำหนดเป็นขอบเขต จุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ตลอดจนกระบวนการต่าง ๆ ในการดำเนินโครงการ
2. การประเมินการวางแผนโครงการ (Program Planning Evaluation) เป็นการประเมินก่อนที่จะนำโครงการไปดำเนินการ เพื่อดูว่าโครงการที่กำหนดขึ้นมีการวางแผนที่เหมาะสมเพียงใด หรือเป็นการประเมินเพื่อพิจารณาว่า การวางแผนโครงการจะสามารถทำให้โครงการบรรลุจุดมุ่งหมายที่คาดหวังไว้หรือไม่
3. การประเมินการดำเนินการ (Program Implement Evaluation) เป็นการประเมินผลในขณะที่โครงการกำลังดำเนินการ เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาใช้ตัดสินใจว่าเท่าที่โครงการดำเนินการไปแล้วนั้น โครงการจะดำเนินต่อไปในรูปแบบใด จะแก้ไข ปรับปรุงหรือไม่ จะดำเนินการต่อไปหรือยุติโครงการ
4. การประเมินเพื่อการปรับปรุงโครงการ (Program Certification Evaluation) เป็นการประเมินโครงการเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการยอมรับว่าโครงการนั้นมีความเป็นไปได้และจะเกิดประโยชน์ ซึ่งการประเมินดังกล่าวผู้ประเมินจะต้องหาข้อมูลมาอ้างอิง เพื่อให้การยอมรับของผู้เกี่ยวข้องให้ได้

รูปแบบการประเมินตามแนวคิดของไทเลอร์

รูปแบบการประเมินโครงการตามแนวคิดของไทเลอร์นี้ จะเน้นความสำคัญของการประเมินโดยยึดวัตถุประสงค์ หรือจุดมุ่งหมายของโครงการเป็นหลัก กล่าวคือ ในการประเมินผลนั้นสิ่งสำคัญก็คือ ผลผลิตจากโครงการ ถ้าผลผลิตของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์ก็ประเมินได้ว่าโครงการนั้นสัมฤทธิ์ผลตามจุดมุ่งหมายที่วางเอาไว้ ไทเลอร์ได้เสนอแนะว่า วัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ควรจะเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม การประเมินผลตามรูปแบบนี้มีขั้นตอนของการประเมินดังนี้

1. ค้นจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของโครงการที่จะประเมิน
2. นำจุดมุ่งหมายมาแยกเป็นวัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม
3. จัดโครงการประเมินให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์
4. ทำการทดสอบก่อนเริ่มโครงการ (Pre-test) ด้วยเครื่องมือที่น่าเชื่อถือ
5. ดำเนินโครงการตามที่กำหนดไว้
6. เมื่อเสร็จสิ้นโครงการแล้วทำการทดสอบอีกครั้งหนึ่ง (Post-test)

7. ประเมินประสิทธิภาพของโครงการ โดยเปรียบเทียบคะแนนจากการทดสอบก่อน และ หลังการดำเนินโครงการ

8. นำผลการประเมินมาใช้

รูปแบบการประเมินตามแนวคิดของสตัฟเฟิลบีม

สตัฟเฟิลบีมได้สร้างรูปแบบการประเมินขึ้นที่เรียกว่า แบบจำลองชิปปี้ (CIPP Model) เป็นการประเมินโครงการโดยยึดหลักการตัดสินใจเป็นหลัก โดยผู้ประเมินจำเป็นต้องนำเสนอข้อมูลต่าง ๆ เพื่อให้ผู้มีอำนาจตัดสินใจเป็นผู้พิจารณาเพื่อการตัดสินใจว่าจะดำเนินการอย่างไรกับโครงการ แบบจำลองนี้ไม่เพียงแต่ประเมินว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์หรือไม่เท่านั้น แต่ยังเป็นการเพื่อให้รายละเอียดต่าง ๆ เกี่ยวกับโครงการ นอกจากนี้แบบจำลองชิปปี้ยังเป็นที่เข้าใจง่าย สะดวกในการปฏิบัติ จึงได้มีผู้นำแนวความคิดนี้ไปใช้ในการประเมินโครงการต่าง ๆ ดังนี้

การประเมินโครงการตามแบบจำลองชิปปี้ จะมุ่งประเมินเนื้อหาใน 4 ด้าน ซึ่งมีรายละเอียด ในการประเมินในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. การประเมินบริบทหรือสภาพแวดล้อม (Context Evaluation) เป็นรูปแบบพื้นฐานของการประเมินโดยทั่วไป เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมาย เพื่อการค้นหาเหตุผลในการกำหนด วัตถุประสงค์ของโครงการ โดยสรุปถึงสภาพแวดล้อมทั้งภายนอกและภายในที่มีผลกระทบต่อโครงการ โดยเน้นในด้านความสัมพันธ์ที่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ความต้องการ และเงื่อนไขที่เป็นจริงต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ ยังช่วยวินิจฉัยปัญหา เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานที่จะเป็น ประโยชน์ต่อการตัดสินใจ การประเมินสภาวะแวดล้อมนี้เป็นการวิเคราะห์เชิง มหาภาค (Macro Analysis) เป็นตัวกำหนดขอบเขตการประเมิน การบรรยาย และการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมนี้ มีวิธีการประเมินอยู่ 2 วิธี

1.1 การประเมินตามสภาวะการณ์ (Contingency Mode) เป็นการประเมินเพื่อมุ่ง ค้นหาพลังหรือแรงผลักดันที่อยู่ภายนอกระบบ เพื่อให้ได้ข้อมูลมาใช้พัฒนาส่งเสริมโครงการให้ดีขึ้น โดยใช้การสำรวจปัญหาภายในขอบเขตที่กว้าง ๆ เช่น การสำรวจงานวิจัย และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง การศึกษาวิธีการปฏิบัติของหน่วยงานอื่น การขอคำปรึกษาแนะนำจากบุคคลภายนอก เป็นต้น

1.2 การประเมินตามความสอดคล้อง (Congruence Mode) เป็นลักษณะการประเมิน เปรียบเทียบกันระหว่างผลที่เกิดขึ้นจริงกับผลที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นว่ามีความสอดคล้อง หรือมี ความแตกต่างกัน การประเมินสภาวะแวดล้อม โดยวิธีนี้เป็นการประเมินทั้งระบบเพื่อต้องการที่จะดูว่า การดำเนินงานตามโครงการบรรลุตามจุดประสงค์ของโครงการมากน้อยเพียงใด การประเมิน ความสอดคล้องมักจะศึกษาสภาพแวดล้อมในโครงการเอง เช่น ลักษณะการวางแผนการดำเนินการ การติดต่อสัมพันธ์กับแผนกต่าง ๆ ภายในโครงการ รวมทั้งการติดต่อสัมพันธ์กับแผนกงานภายนอก โครงการ ปฏิทิน ตารางการปฏิบัติงาน และภารกิจของแผนกงานต่าง ๆ เป็นต้น

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้นหรือข้อมูลนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์ โดยระบุถึงลักษณะของข้อมูลนำเข้า ดังนี้

2.1 สมรรถภาพและความรับผิดชอบของบุคคลและหน่วยงานที่จะบริหารโครงการ

2.2 กลยุทธ์หรือวิธีการที่จะทำให้โครงการบรรลุวัตถุประสงค์

2.3 การได้รับความช่วยเหลือในด้านต่าง ๆ ที่จะช่วยให้โครงการดำเนินไปได้ เช่น หน่วยงานที่จะช่วยเหลือ เวลา เงินทุน อาคาร สถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ เป็นต้น

การประเมินปัจจัยเบื้องต้น เป็นการประเมินในลักษณะที่วิเคราะห์ข้อมูลในส่วนละเอียดอย่างลึก (Micro Analysis) ที่มุ่งวิเคราะห์หาข้อมูลที่ดีที่สุดที่จะนำมาใช้ในการกำหนดวัตถุประสงค์หรือการบริหารโครงการ ผลที่ได้จากการประเมินผลปัจจัยเบื้องต้น คือ การวิเคราะห์รูปแบบวิธีการที่ใช้ในรูปของราคาและกำไร (Cost and Benefit) ที่จะได้รับโดยการประเมินในด้านอัตราค่าจ้าง เวลางบประมาณ วิธีการที่มีศักยภาพ ซึ่งเชื่อว่าหากนำไปบริหารโครงการแล้วย่อมได้ผลที่ดี

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) การประเมินกระบวนการเป็นการประเมินเพื่อการบริหารควบคุมโครงการ ผลการประเมินจะเป็นข้อมูลให้บริหารโครงการใช้ ปรับปรุงโครงการให้สามารถดำเนินการ และบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ จุดมุ่งหมายของการประเมินผลกระบวนการสามารถจำแนกได้เป็น 3 ประการ คือ

3.1 เพื่อตรวจสอบ หรือทำนายข้อบกพร่องของกระบวนการหรือดำเนินงานตามขั้นตอนที่วางไว้

3.2 เพื่อเสนอข้อมูลที่จะนำไปสู่การตัดสินใจดำเนินโครงการ

3.3 เพื่อดำรงไว้ซึ่งการดำเนินโครงการที่เป็นไปด้วยดี

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation) เป็นการประเมินที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อการพิจารณาตัดสินใจหรือแสดงความคิดเห็นต่อความสำเร็จของโครงการ การประเมินในลักษณะนี้จะเป็นการเปรียบเทียบระหว่างผลงานที่เกิดขึ้น กับเกณฑ์หรือมาตรฐานหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดขึ้นไว้ โดยวิเคราะห์เพื่อให้ทราบว่าโครงการประสบความสำเร็จหรือไม่บรรลุวัตถุประสงค์ด้วยเหตุผลใด โดยวิเคราะห์จากสภาพแวดล้อมโครงการ (Context) ปัจจัยเบื้องต้น (Input) ตัวกระบวนการ (Process) ในการบริหารโครงการ

รูปแบบการประเมินแบบ IPO Model

รูปแบบการประเมินแบบ IPO Model ประกอบด้วย Input Process และ Output หรือ Product คือ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เพื่อออกแบบโครงการ 2) กระบวนการ (Process) เพื่อประเมินขั้นตอนในการดำเนินงานตามโครงการ และ 3) ผลผลิต (Output หรือ Product) เพื่อประเมินผลสัมฤทธิ์ตามโครงการ การประเมินด้านต่าง ๆ มีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการจัดหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินใจ ความเหมาะสมของแผนงานต่าง ๆ ที่จัดขึ้น โดยดูว่าข้อมูลนั้นจะมีส่วนช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

2. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) เมื่อแผนดำเนินการได้รับการอนุมัติ และลงมือทำ การประเมินกระบวนการจำเป็นต้องได้รับการเตรียมการเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) แก่ผู้รับผิดชอบและผู้ดำเนินการทุกระดับชั้น

การประเมินกระบวนการมีวัตถุประสงค์ใหญ่อยู่ 3 ประการ คือ 1) เพื่อหาและทำนาย ข้อบกพร่องของกระบวนการหรือดำเนินการตามขั้นตอนที่กำหนดไว้ 2) เพื่อรวบรวมสารสนเทศสำหรับผู้ตัดสินใจวางแผนงาน และ 3) เพื่อเป็นรายงานสะสมถึงปฏิบัติการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น

ยุทธวิธีในการประเมินกระบวนการมี 3 วิธี คือ 1) แสดงให้เห็นหรือกระตุ้นเตือนศักยภาพของทรัพยากรที่ทำให้เกิดความล้มเหลวในโครงการ ซึ่งอาจเป็นสิ่งต่อไปนี้เป็น เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่ม บุคลากรและหน่วยงาน วิธีการสื่อสาร การให้เหตุผล ความเข้าใจและความเห็นพ้องกันในวัตถุประสงค์ของแผนการ อุปกรณ์อำนวยความสะดวก ปฏิทินการปฏิบัติงาน เป็นต้น 2) เกี่ยวกับการวางโครงการและการตัดสินใจก่อนวางแผน โดยผู้อำนวยการระหว่างดำเนินโครงการนั้น ตัวอย่างการตัดสินใจก่อนวางแผน เช่น โครงการพัฒนาแบบสอบถาม ผู้พัฒนาแบบสอบถามจึงต้องเลือกหน่วยงานที่สอดคล้องกับความต้องการตามแบบการสุ่มตัวอย่างมากที่สุด (แบบการสุ่มจะได้รับการตัดสินใจเลือกวิธีการมาก่อน) และต้องกำหนดตารางเฉพาะในการบริหารแบบสอบถามในการทดลองตามรูปแบบของแบบสอบถาม ดังนั้นในโครงการส่วนใหญ่ต้องตัดสินใจเลือกเครื่องมือที่แสดงความชัดเจนถึงความต้องการข้อมูลจากการประเมินกระบวนการ และ 3) ยุทธวิธีในการประเมินกระบวนการ จะบอกลักษณะสำคัญใหญ่ ๆ ของโครงร่างโครงการ เป็นต้นว่ามโนทัศน์ที่ต้องการสอนและปริมาณของการอภิปรายที่จะมีความหมายนี้ เพื่อบรรยายว่าเกิดอะไรขึ้นจริง ๆ สารสนเทศนี้จะเป็นประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการกำหนดว่า ทำไมวัตถุประสงค์จึงบรรลุและไม่บรรลุผล

ส่วนประกอบที่เป็นหัวใจสำคัญของการประเมิน กระบวนการ มี 4 อย่างคือ 1) การจัดหา นักประเมินกระบวนการเต็มเวลา 2) เครื่องมือที่เป็นสื่อในการบรรยายกระบวนการ และ 3) การร่วมประชุมอย่างสม่ำเสมอระหว่างนักประเมินกระบวนการและบุคลากรใน โครงการหรือแผนงานเอง และ 4) การปรับปรุงโครงร่างการประเมินอยู่เป็นนิจสิน

นักประเมินกระบวนการควรจะได้ประชุมพบปะกับผู้ตัดสินใจใน โครงการเป็นระยะ แต่ในการประชุมนี้ ผู้อำนวยการอาจอภิปรายกับบุคลากรในแผนงานเพื่อชี้ถึงผู้เกี่ยวข้อง และผลประโยชน์ของกิจกรรมในอนาคต โดยผู้ประเมินยังคงเจียบและฟังเป็นส่วนใหญ่ผู้ประเมิน อาจจะทำเตรียมสารสนเทศเกี่ยวกับการดำเนินการที่ผ่านมาให้พร้อมเพื่อช่วยในการจำแนกประเด็นที่จะทำต่อไป หลังจากผู้ตัดสินใจเองได้แจกแจงประ โยชน์และคำถามแล้ว ผู้ประเมินอาจจะให้ข้อมูล

อีกครั้งว่า อะไรอยู่ในประเด็นที่เขามีอยู่ถึงแม้ว่าจะมีข้อมูลอื่นที่น่าสนใจ ผู้ประเมินก็จะเก็บเอาไว้ จนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสมระหว่างการประชุมเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับเกี่ยวกับการประเมินกระบวนการ ผู้ตัดสินอาจจะกำหนดเงื่อนไขของประเด็นที่ต้องการข้อมูลย้อนกลับ และผู้ประเมินให้สารสนเทศตามกรอบที่ให้ไว้หรือผู้ประเมินอาจจะช่วยผู้วางแผนเองในการกำหนดปัญหาที่ต้องการคำตอบ ในการประชุมเพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับในครั้งต่อไป ซึ่งผู้ประเมินอาจทำได้โดยวางแผนรวบรวมข้อมูล ยิ่งแทรกในขณะนั้นทันทีและชี้แจงให้ผู้ตัดสินทราบว่ามันจะช่วยให้สารสนเทศที่เขาต้องการหรือไม่ หรือนักประเมินอาจจะทำได้มากกว่านั้นกับผู้วางแผนงาน โดยกำหนดปัญหาที่ต้องการคำตอบและ ข้อมูลที่ต้องการเลยก็ได้ (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2528, น. 200-202)

3. การประเมินผลผลิต (Output & Product Evaluation) มีจุดมุ่งหมายเพื่อวัดและ แปลความหมายของความสำเร็จ ไม่เฉพาะเมื่อสิ้นสุดวัฏจักรของโครงการเท่านั้น แต่ยังมีความจำเป็น อย่างยิ่งในระหว่างการปฏิบัติตามโครงการด้วย ระเบียบวิธีทั่ว ๆ ไปของการประเมินผลผลิต จะรวม สิ่งเหล่านี้เข้าด้วยกัน คือ ดูว่าการกำหนดวัตถุประสงค์นั้นนำไปใช้ได้หรือไม่ เกณฑ์ในการวัดที่สัมพันธ์ กับวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมคืออะไร เปรียบเทียบผลที่วัดมาได้มาตรฐานสมบูรณ์ หรือ มาตรฐานสัมพันธ์ที่กำหนดไว้ก่อน และทำการแปลความหมายถึงเหตุของสิ่งที่เกิดขึ้น โดยอาศัย การประเมินบริบท ปัจจัยนำเข้าและกระบวนการร่วมด้วย

สรุปได้ว่า รูปแบบการประเมิน (Evaluation Model) คือ กรอบแนวคิด หรือแบบแผนที่ การแสดงให้เห็นรายการที่ควรประเมิน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการประเมิน โดยทั่วไปรูปแบบการประเมิน จะบอกสาระสำคัญ 2 ประการ คือ ประเมินอะไรหรือเรื่องอะไร (What) และประเมินอย่างไร (How) ซึ่งรูปแบบการประเมินที่ผู้วิจัยใช้เป็นแนวทางในการประเมิน คือ รูปแบบการประเมินแบบ IPO Model การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation) และ การประเมินผลผลิต (Output & Product Evaluation)

หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม

ความหมายของการมีส่วนร่วม

ดูล์ลาห์ (Douglah, 1970, p. 90) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) เป็นคำที่มีความหมายกว้างและใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน นักการศึกษาใช้คำนี้ในการอ้างอิงถึงการมีส่วนร่วมในเหตุการณ์ กิจกรรม หรือโครงการที่มีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษา นักรัฐศาสตร์ใช้คำนี้ ในความหมายของการเข้าร่วมกับสถาบันการเมืองของชุมชน เช่น การไปออกเสียงเลือกตั้ง นักสังคม วิทยาใช้ในความหมายของที่มีการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น ๆ ส่วนกลุ่มอื่น ๆ ใช้ในความหมายของ การมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ

แวง (Whang, 1981, p. 5) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการในการเข้าไปดำเนินงานของบุคคลหรือของกลุ่มเพื่อได้สะท้อนถึงความสนใจของตนหรือเพื่อเป็นการสนับสนุนทางด้านกำลังงานหรือทรัพยากรต่อสถาบันหรือระบบที่ครอบคลุมการดำเนินชีวิตของพวกเขา

สหประชาชาติ (United Nation, 1981 อ้างถึงใน อุตร แผลพร, 2544, น. 10) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชนและสมาชิกในสังคมที่กว้างกว่าสามารถเข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือ และเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมพัฒนารวมทั้งมีส่วนได้รับประโยชน์จากผลของการพัฒนาอย่างเท่าเทียมกัน

วิลเลียม (William Erwin, 1976 อ้างถึงใน ปรีดา เจษฎาวรางกุล, 2550, น. 24) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายการมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนาร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเองเน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันกับประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แกะไขร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุน ติดตามการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

มนตรี บุญดี (2544, น. 14) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วมคือการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็น ตัดสินใจเอง คิดค้นปัญหา และดำเนินการต่าง ๆ รวมทั้งได้กระทำตามความต้องการของตนในสถานะของสังคมในขณะนั้น เพื่อที่จะพัฒนาตนเอง และสงวนรักษาทรัพยากรและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม รวมตลอดทั้งการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์แก่บุคคลในสังคมด้วยโรงเรียนและชุมชนเป็นสิ่งที่แยกกันไม่ออก โรงเรียนและชุมชนควรมีส่วนร่วมในการวางแผนการวางแผนนโยบายการแก้ปัญหา และประเมินผลของโรงเรียนเอง การศึกษาจึงไม่ควรเป็นของนักศึกษา นักวิชาการเท่านั้น ประชาชนควรมีส่วนร่วมกันกำหนดแผนงานของโรงเรียนด้วยโดยยึดถือความต้องการของชุมชน นำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและทรัพยากรท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์

มรกต ศรีรัตน (2535 อ้างถึงใน ณรงค์ วาณิชล, 2551, น. 5) ได้สรุปไว้ว่า ความหมายของการมีส่วนร่วม คือ การเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่มซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น ทำให้เกิดการร่วมรับผิดชอบกับกลุ่ม

สรุปได้ว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง การที่ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลมีแนวคิดหรือจุดมุ่งหมายที่เหมือนกันเข้ามาดำเนินการนั้นให้แล้วเสร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดแล้วรับผลประโยชน์ร่วมกันซึ่งต้องเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ไม่ว่าจะเป็นการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

ทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม นักการศึกษาได้เสนอแนวคิดไว้ ดังนี้

1. ทฤษฎีการกระทำสังคม (The Theory of Social Action)

รีดเดอร์ (Reeder, 1974, p. 39) ได้สรุปไว้ว่า การกระทำทางสังคม (Social Action) ประกอบด้วย กลุ่มปัจจัยหลายประการ มิได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยหนึ่ง และได้อธิบายถึงเหตุผลในการกระทำสิ่งหนึ่งสิ่งใดของบุคคลว่าขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ ที่เรียกว่า ความเชื่อหรือความไม่เชื่อ (Believes or Disbelieves) ไม่ได้จำกัดอยู่เพียงปัจจัยหนึ่ง แบ่งได้ดังนี้ กล่าวว่าการกระทำของมนุษย์ในเรื่องใดก็ตามขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ ได้แก่ เป้าหมาย ความเชื่อที่สืบทอดกันมา ค่านิยม มาตรฐาน นิสัย และขนบธรรมเนียมประเพณี ความคาดหวัง ความผูกพัน แรงเสริม โอกาส ความสามารถ และการสนับสนุน ซึ่งเป็นปัจจัยหรือสาเหตุที่มีผลต่อ การกระทำทางสังคม มีดังนี้

1.1 ในสถานการณ์ของการกระทำทางสังคม จะเกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม ซึ่งแต่ละบุคคลก็มีเหตุผลแต่ละอย่างในการตัดสินใจในการกระทำ

1.2 บุคคลหรือองค์การจะตัดสินใจ หรือแสดงการกระทำบนพื้นฐานของกลุ่มเหตุผล ซึ่งตัดสินใจเอง ได้ว่าสอดคล้องหรือตรงปัญหาสถานการณ์นั้น ๆ

1.3 เหตุผลบางประการอาจสนับสนุนการตัดสินใจ และเหตุผลบางประการอาจต่อต้านการตัดสินใจ

1.4 เหตุผลนั้นผู้ตัดสินใจให้น้ำหนักแตกต่างกัน การเลือกเหตุผลหรือปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ

1.5 เหตุผลในการตัดสินใจนั้นไม่ใช่มาจากเหตุผลใดเหตุผลหนึ่ง

1.6 การตัดสินใจกลุ่มของเหตุผลที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์นั้น ๆ จะมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจทุกโอกาส

1.7 กลุ่มของปัจจัยหรือเหตุผลที่มีอิทธิพลต่อการกระทำทางสังคมนั้นย่อมจะมีการเปลี่ยนแปลง

1.8 สำหรับกรณีเฉพาะอย่างภายใต้การกระทำทางสังคมจะมีบ่อยครั้งที่มีทางเลือกสองหรือสามทาง เพื่อที่จะต้องสนองต่อสถานการณ์นั้น ๆ

1.9 ผู้กระทำหรือผู้ตัดสินใจ อาจเลือกทางใดทางหนึ่ง

1.10 เหตุผลที่จะตัดสินใจสามารถที่จะมองเห็นได้จากทางเลือกที่ถูกต้องแล้ว จากทฤษฎีดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่าการเข้าเพื่อให้เกิดกิจกรรมทางสังคมเพื่อที่จะทำให้คนในสังคมเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมทางสังคม จะต้องมีความเข้าใจในวิถีชีวิต ค่านิยม จารีตประเพณี ทัศนคติของบุคคล การพัฒนาโดยใช้สิ่งที่เหมาะสมนำไปสู่การที่สมาชิกในชุมชนเข้าร่วมในรูปแบบของการมีส่วนร่วมและตัดสินใจ

2. ทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural and Function)

พาร์สัน (Parson, 1960, pp. 150-155) ได้สรุปไว้ว่า หน่วยของการกระทำในลักษณะที่บุคคลมีทางเลือกหลายทางในการเข้าหาเป้าหมายในหน่วยของการกระทำ โดยมีองค์ประกอบ คือ

2.1 บุคคลหรือผู้กระทำ (Actor)

2.2 การเข้าหาเป้าหมาย (Goal Seeking)

2.3 วิธีการในการบรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีหลายวิธีการ (Alternative Means)

2.4 สถานการณ์ต่าง ๆ ที่บุคคลจะต้องประสบ (Situation Conditions) เช่น ลักษณะทางชีวภาพในตัวบุคคล สิ่งแวดล้อมภายนอก

2.5 ผู้กระทำจะถูกควบคุมโดยบรรทัดฐาน ค่านิยม และความคิดต่าง ๆ ทางสังคม ซึ่งเข้าไปอยู่ในตัวของผู้กระทำ

พาร์สัน (Parson, 1960, p. 5) ได้สรุปไว้ว่า หน่วยของการกระทำขึ้นมาเป็นการอธิบายระบบสังคม (Social System) ประกอบด้วยผู้ร่วมกระทำตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป โดยผู้ร่วมกระทำแต่ละคนจะมีบทบาท สถานภาพ วิธีการบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนอยู่ภายใต้เงื่อนไขของสถานการณ์และบรรทัดฐานค่านิยม รวมไปถึงความคิดต่าง ๆ นอกจากนี้แล้ว ผู้ร่วมกระทำในระบบสังคม มีลักษณะการฝึกอบรม (Orientation) ติดตามมาด้วย ซึ่งลักษณะการฝึกอบรมดังกล่าวแบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ

1. การฝึกอบรมในด้านอารมณ์ (Motivation Orientation) ซึ่งเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดพลังงานในการเข้าร่วม

2. การฝึกอบรมในด้านค่านิยม (Value Orientation) การฝึกอบรมในเรื่องค่านิยมเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดการรับรู้ในบรรทัดฐาน ตลอดจนแบบแผนความประพฤติต่าง ๆ ในการแสดงการกระทำระหว่างกันในสังคม

นอกจากนี้ จะเห็นได้ว่าภายในระบบสังคม ยังมีระบบย่อยอื่น ๆ เข้ามาประสานสอดแทรก เช่น ระบบวัฒนธรรม (Cultural System) ระบบบุคลิกภาพของสมาชิกในระบบสังคม (Personality System) และระบบอินทรีย์ของผู้ร่วมสัมพันธ์ (Organism System) หรือบางทีระบบอินทรีย์ดังกล่าว อาจจะเรียกว่า ระบบชีววิทยา (Biological System)

พาร์สัน (Parson, 1960, p. 5) ได้สรุปไว้ว่า ตัวแปรที่เป็นแบบแผนพฤติกรรมภายในระบบสังคม (Pattern Variables) 5 คู่ ด้วยกัน ตัวแปรเหล่านี้จะพบได้ในสังคมที่ล่าหาล้างและระบบสังคมที่พัฒนาแล้ว กล่าวคือ

1. การกระทำที่ใช้อารมณ์ และการกระทำที่ปราศจากอารมณ์ (Affective and Affection Neutrality) ในแบบแรกจะเป็นลักษณะของความสัมพันธ์ในกลุ่มปฐมภูมิ เช่น ครอบครัว เพื่อนสนิท ส่วนแบบที่สอง เป็นการกระทำที่ปราศจากอารมณ์ เช่น การปฏิบัติระหว่างแพทย์กับคนไข้

2. ความสัมพันธ์ของทุกเรื่องและเฉพาะเจาะจง (Defuses and Specificity) ความสัมพันธ์ในสถานการณ์ที่จำกัดเฉพาะเรื่องคำนึงถึงผลประโยชน์ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างพ่อค้าและลูกค้า

3. วิธีปฏิบัติโดยเลือกเฟ้นและโดยทั่ว ๆ ไปในแบบแรกจะเป็นการพิจารณาจากความคุ้นเคยใกล้ชิด เป็นการปฏิบัติกับบุคคลบางกลุ่ม โดยการให้รับสิทธิพิเศษต่าง ส่วนการปฏิบัติในแบบทั่ว ๆ ไปนั้น จะไม่มีการเลือกปฏิบัติ แต่จะปฏิบัติโดยเท่าเทียมกัน เช่น การทำหน้าที่ของผู้พิพากษาโดยเที่ยงธรรม ไม่เลือกกว่าใครเป็นคนรวยคนจน

4. การประเมินจากสถานภาพ และความสำเร็จของบุคคล (Ascription and Averment) เป็นการประเมินบุคคลจากสถานภาพที่ได้รับมาแต่กำเนิด เช่น ในด้านเกียรติยศ ชื่อเสียง ความมั่นคง และประเมินบุคคลจากความสามารถ เช่น การเลื่อนตำแหน่งในองค์กรต่าง ๆ การสอบแข่งขันเข้าทำงาน

5. การทำงานเพื่อตนเองและเพื่อกลุ่ม (Self-Orientation and Collectivity Orientation) ในแบบแรกเป็นแบบแผนการกระทำของสมาชิกในระบบสังคมที่เน้นตนเองเป็นหลัก เช่น รักสนุก ทำสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ส่วนตัว ในแบบที่สองเน้นผลประโยชน์กลุ่ม

นอกจากนี้ พาร์สัน (Parson, 1960, p. 6) ได้สรุปไว้ว่า หน้าที่จำเป็น (Functional Prerequisites) ในการจัดปัญหาต่าง ๆ ของสังคม 2 กลุ่ม ที่สำคัญคือ หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมภายในและภายนอก (External and Internal) และหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับเป้าหมายและวิธีการเข้าสู่เป้าหมายโดยแยกหน้าที่จำเป็นออกเป็น 4 ประการ คือ

1. หน้าที่ในการปรับตัว (Adaptation) คือหน้าที่ของโครงสร้างสังคมที่จะตอบสนองความต้องการอยู่รอดของสมาชิก เช่น การผลิต การจำหน่าย การแจกจ่ายทรัพยากรภายในระบบสังคมเป็นหน้าที่ของสถาบันเศรษฐกิจ

2. หน้าที่ในการจัดปัญหาเกี่ยวกับเป้าหมายของสังคม (Goal Attainment) เป็นหน้าที่ในการวางเป้าหมายตลอดจนการทำให้บรรลุเป้าหมายของสังคม

3. หน้าที่เกี่ยวกับปัญหาการบูรณา (Integration) เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการตกลงร่วมกัน ความสอดคล้องกันของสมาชิกในสังคม เช่น สถาบันศาลยุติธรรม พรรคการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ สถาบันการแพทย์ ก็รวมอยู่ในหน้าที่นี้ด้วยถึงแม้จะไม่โดยตรงก็ตาม

4. หน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการรักษาแบบแผน และขจัดความขัดแย้ง (Pattern-Maintenance and Tension) หน้าที่นี้เป็นของสถาบันทางสังคม สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาที่จะขัดเกลาตลอดจนให้ความรู้ในเรื่องการร่วมกันในสังคมแก่สมาชิกของสมาชิกของสังคม

3. ทฤษฎีจิตวิทยาสังคม (Theory of Social Psychology)

มาสโลว์ (Maslow, 1970, p. 90) ได้สรุปไว้ว่า แรงจูงใจ (Motivation) ของการกระทำของมนุษย์ไว้หลายประการ และได้อธิบายถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวกับความต้องการพื้นฐานที่เกิดขึ้นจากความพึงพอใจ ความต้องการจากน้อยไปหามาก เมื่อความต้องการได้เสร็จสิ้นแล้วไม่ได้รับการบำบัดเพียงพอความต้องการเหล่านั้นก็ยังคงอยู่ และจะเป็นแรงขับที่มีผลผลักดันให้บุคคลมีพฤติกรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ 5 ประการด้วยกัน แยกตามลำดับความสำคัญนี้

- 3.1 ความต้องการทางด้านร่างกาย (Psychology Needs)
- 3.2 ความต้องการความมั่นคงและความปลอดภัยในชีวิต (Safety and Security Needs)
- 3.3 ความต้องการทางด้านสังคม (Social Needs)
- 3.4 ความต้องการทางด้านมีเกียรติยศชื่อเสียง (Esteem Needs)
- 3.5 ความต้องการความสำเร็จแห่งตน (Self - Actualization Needs)

สรุปได้ว่า ความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เกิดจากความพึงพอใจ เป็นแรงจูงใจที่มีพลังผลักดันให้บุคคลแสดงพฤติกรรมต่างลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ตามความคิดของมาสโลว์ (Maslow)

ลักษณะขั้นตอนและระดับของการมีส่วนร่วม

องค์การอนามัยโลก (World Health Organization, 1978 อ้างถึงใน ไชยชนะ สิทธิวรชัย, 2536, น. 15-16) ได้สรุปไว้ว่า รูปแบบของการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องประกอบด้วย ขบวนการ 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนการวางแผน การดำเนินกิจกรรม การใช้ประโยชน์และการได้รับประโยชน์ และไพร์ตัน เดชะรินทร์ (2527, น. 6) ซึ่งเสนอขั้นตอนการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้ คือ

1. ร่วมกันศึกษาค้นคว้าปัญหา และสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมกันคิดหาสร้างแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนหรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบายหรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ไขปัญหา และสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชนตามขีดความสามารถของตนเองและหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการ และกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชน และรัฐบาล ให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปรัชญา เวสารัชช์ (2545 อ้างถึงใน อุดร แผลพร, 2544, น. 13) ได้สรุปไว้ว่า

1. มีความสนใจ และร่วมประชุม ได้แก่ การให้ความสนใจติดตามข่าวสารต่าง ๆ ของส่วนรวม และการเข้าร่วมประชุม เสนอแนะต่าง ๆ ในที่ประชุมในกิจกรรมของส่วนรวม
2. การให้การสนับสนุนช่วยเหลือ เช่น การอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมของส่วนรวม โดยการสมัครเป็นสมาชิก
3. การเป็นสมาชิกและกรรมการ ได้แก่ การอุทิศแรงงานในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้มีอำนาจสั่งการ
4. การเป็นเจ้าของหน้าที่ ได้แก่ การยอมรับใช้ในการทำกิจกรรมต่าง ๆ ตามที่ได้รับมอบหมายจากผู้มีอำนาจสั่งการ

เจมส์ ค็อกซ์ บีนทง (2541 อ้างถึงใน อุดร แผลพร, 2544, น. 13) ได้สรุปไว้ว่า ขั้นตอนที่ประชาชนควรมีส่วนร่วมมี 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา
2. การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม
3. การมีส่วนร่วมในการลงทุนและปฏิบัติงาน
4. การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน

โคเฮน และอัฟฮอฟฟ์ (Cohen, & Uphoff, 1977 อ้างถึงใน อุดร แผลพร, 2544, น. 14) ได้สรุปไว้ว่า ขั้นตอนการมีส่วนร่วมแบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision Making) ซึ่งหมายรวมถึงการตัดสินใจว่าอะไร คือปัญหาของตนเอง อะไรคือสาเหตุและจะแก้ปัญหานั้นอย่างไร โดยกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหานั้นขึ้น
2. การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ (Implementation) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน ตามวิถีทางและแนวทางให้เป็นไปตามโครงการ และแผนการที่กำหนดขึ้น
3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ (Benefits) อันเกิดจากกิจกรรมหรือดำเนินงานของประชาชนเอง
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินการทำงานของตนเอง และประเมินสภาพการณ์ภายนอกด้วย

นอกจากนี้ ยังพิจารณาถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้นว่าเกิดขึ้นได้อย่างไร

1. การมีส่วนร่วมนั้นเกิดจากเบื้องบนหรือเบื้องล่าง
2. การจูงใจให้เกิดการมีส่วนร่วมเป็นไปโดยสมัครใจหรือบังคับ
3. ช่องทางการมีส่วนร่วมที่เกิดขึ้น

3.1 มีส่วนร่วมโดยปัจเจกชนหรือกลุ่ม

3.2 มีส่วนร่วมโดยตรงหรือโดยอ้อม

3.3 มีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ

อิระวัชร จันทระประเสริฐ (2541 อ้างถึงใน ณรงค์ วาริชล, 2551, น. 6) ได้สรุปไว้ว่า

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะตัวบุคคล ให้ความสำคัญกับปัจเจกบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ

2. การมีส่วนร่วมในลักษณะของกลุ่มขบวนการที่มุ่งสร้างพื้นฐานอำนาจจากการสร้างกลุ่มและโครงสร้างภายในหน่วยงาน

3. การมีส่วนร่วมในลักษณะโครงการ ให้ความสำคัญที่การจัดโครงการอันก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมที่ดี เน้นกลุ่มเป้าหมาย การถ่ายทอดระบบเทคนิค ความรู้ การกระจายอำนาจสู่ ประชาชน

4. การมีส่วนร่วมในลักษณะสถาบัน ให้ความสำคัญในแง่ของการก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสถาบัน มีการถ่ายทอดหรือขยายโครงสร้างอำนาจของกลุ่ม ผลประโยชน์และ ขนชั้นทางสังคม

5. การมีส่วนร่วมในลักษณะนโยบาย เน้นเรื่องหลักการยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนและผู้เสียเปรียบในสังคม และนำมากำหนดนโยบายและแผนงานระดับชาติ

นุศรา สุโง๊ะ (2548, น. 29) ได้สรุปไว้ว่า แนวความคิดที่ได้รับการพัฒนาอย่างมีระบบมากที่สุด คือ แนวคิดของโคเฮนและอัทซอพฟ์ ซึ่งได้จำแนกขั้นตอนหรือประเภทของการมีส่วนร่วมออกเป็นเรื่องของการตัดสินใจ (Decision Making) ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ในกระบวนการของการตัดสินใจนั้นประการแรกที่สุดที่จะต้องกระทำ คือ การกำหนดความต้องการและการจัดลำดับความสำคัญ ต่อจากนั้นก็เลือกนโยบายและประชากรที่เกี่ยวข้อง การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจในช่วงเริ่มต้น การตัดสินใจช่วงดำเนินการวางแผน และการตัดสินใจในช่วงการปฏิบัติตามแผนที่วางไว้

ขั้นที่ 2 การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน ในส่วนที่เป็นองค์ประกอบของการดำเนินงานโครงการนั้นจะได้มาจากคำถามที่ว่า ใครจะทำประโยชน์ให้แก่โครงการได้บ้าง และจะทำประโยชน์ได้โดยวิธีการใด เช่น การช่วยเหลือด้านทรัพยากร การบริหารงานและประสานงาน และการขอความช่วยเหลือ เป็นต้น

ขั้นที่ 3 การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์นั้น นอกจากความสำคัญของผลประโยชน์ในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพแล้ว ยังจะต้องพิจารณาถึงการกระจายผลประโยชน์ภายในกลุ่มด้วย ผลประโยชน์ของโครงการนี้รวมทั้งผลที่เป็นประโยชน์ในทางบวก และผลที่เกิดขึ้นในทางลบที่เป็นผลเสียของโครงการ ซึ่งจะเป็นประโยชน์และเป็นโทษต่อบุคคลและสังคมด้วย

ขั้นที่ 4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล การมีส่วนร่วมในการประเมินผลนั้น สิ่งสำคัญที่จะต้องสังเกตก็คือ ความเห็น (Views) ความชอบ (Preference) และความคาดหวัง (Expectation) ซึ่งจะมีอิทธิพลสามารถแปรเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลในกลุ่มต่าง ๆ ได้

สรุปได้ว่า หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ จะต้องประกอบด้วย การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการดำเนินการวางแผนกิจกรรม การมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล การวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดการใช้หลักการมีส่วนร่วมในขั้นตอนกระบวนการพัฒนาการบริหารรูปแบบโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณเป้าหมาย ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการ ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กมลทิพย์ ทองกำแหง (2554, น. 175) ได้วิจัย เรื่อง กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม สำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน และ 3) นำเสนอกลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม โดยเทคนิคเดลฟายจากการสอบถามความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 17 ท่าน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ค่ามัธยฐาน ค่าสัมบูรณ์ของผลต่างระหว่างค่ามัธยฐานและฐานนิยม และค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ศึกษาสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของภาวะผู้นำ เชิงจริยธรรม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณ ประชากร คือ โรงเรียนเอกชนที่สังกัดสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน จำนวน 4,071 โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียน จำนวน 432 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วย 3 กลุ่ม คือ 1) ผู้อำนวยการ จำนวน 432 คน รองผู้อำนวยการ จำนวน 432 คน และครูหัวหน้ากลุ่มสาระหรือหัวหน้าระดับชั้น จำนวน 432 คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าดัชนี ความต้องการจำเป็นในการพัฒนา กำหนดกลยุทธ์จากการระดมความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 8 คน มีการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้ที่นำกลยุทธ์ไปใช้ จำนวน 20 คน ผลการวิจัย สรุปได้ดังนี้ 1) องค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม มี 3 ด้าน คือ 1.1) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมต่อตนเอง ประกอบด้วย 21 ตัวชี้วัด 1.2) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมต่อเพื่อนร่วมงาน ประกอบด้วย 17 ตัวชี้วัด และ 1.3) ภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมต่อวิชาชีพ ประกอบด้วย 25 ตัวชี้วัด 2) จากองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบ ดังกล่าว สภาพปัจจุบันอยู่ในระดับมาก ขณะที่สภาพที่พึงประสงค์อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความต้องการจำเป็นในการพัฒนาภาวะผู้นำ

เชิงจริยธรรมต่อวิชาชีพมากเป็นอันดับที่ 1 โดยมีค่าดัชนีความต้องการจำเป็น คิดเป็นร้อยละ 14.54 และ 3) กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน มี 3 กลยุทธ์ คือ 3.1) กลยุทธ์การนำตนเอง 3.2) กลยุทธ์การนำผู้อื่น และ 3.3) กลยุทธ์การนำองค์กร และได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

สุระ อ่อนแพง (2556, น. 159) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา การดำเนินการวิจัยแบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ 1) การศึกษาคุณธรรมจริยธรรมและการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โดยการวิเคราะห์และสังเคราะห์เอกสาร ศึกษากระบวนการบริหารโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี 6 แห่ง และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ 5 คน 2) การสร้างรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยอาศัยผลการศึกษาในขั้นตอนที่ 1 และตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบฯ โดยวิธีสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 10 คน 3) การประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยการสัมภาษณ์รับฟังความคิดเห็นจากผู้บริหาร และครู ถึงความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในการนำรูปแบบไปใช้ จำนวน 60 คน สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่สร้างขึ้น มี 3 องค์ประกอบ ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 คุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา 14 ประการ 1) ความรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ความเมตตากรุณา 3) ความซื่อสัตย์สุจริต 4) ความมีระเบียบวินัย 5) ความขยันหมั่นเพียรและมุ่งมั่นในการทำงาน 6) ความกตัญญูกตเวทีกและรักความเป็นไทย 7) ความรับผิดชอบ 8) ความอดทนอดกลั้น 9) ความเคารพและอ่อนน้อมถ่อมตน 10) ความพอเพียง 11) ความมีจิตสาธารณะ 12) ความยุติธรรม 13) ความสามัคคี 14) ความใฝ่เรียนรู้ องค์ประกอบที่ 2 วิธีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน มี 4 วิธี ดังนี้ 1) การบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ 2) การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 3) การจัดกิจกรรมโดยผู้ปกครองมีส่วนร่วม 4) การจัดกิจกรรมพัฒนาตามวิถีชีวิตในชุมชน องค์ประกอบที่ 3 กระบวนการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม มี 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การทบทวนพันธกิจ 2) การวางแผน 3) การดำเนินงาน 4) การติดตามประเมินผล 5) การรายงานผลการประเมินรูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาที่สร้างขึ้น มีความเป็นไปได้ในระดับมาก และมีความมีประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ฐิตาภา เบ็ญจาทิกุล (2557, น. 172) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผลการวิจัย พบว่า

1. ระดับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเกี่ยวกับระดับของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา เรียงตาม ลำดับ ดังนี้ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านจรรยาบรรณทางวิชาชีพ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมด้านมาตรฐานวิชาชีพ และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

2. ผลการศึกษาการสร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา มีองค์ประกอบหลัก 4 องค์ประกอบ และองค์ประกอบย่อย 10 องค์ประกอบ

3. ระดับความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวม พบว่า ระดับความเหมาะสมโดยภาพรวมความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ระดับความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหาร สถานศึกษาอยู่ในระดับมาก ทั้ง 3 ด้าน เรียงตามลำดับ ดังนี้ ด้านการปรับประยุกต์ใช้รูปแบบ ด้านองค์ประกอบของรูปแบบ ด้านความเหมาะสมของร่างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

วีระ โอบอ้อม (2563, น. 193) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา และ 3) ประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ การวิจัยมี 3 ระยะ ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. คุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย ด้านคุณธรรมต่อตนเอง ด้านคุณธรรมต่อผู้ร่วมงาน และด้านคุณธรรมต่อหน้าที่การงาน

2. คุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อจำแนกเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เมื่อเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงที่สุดไปหาต่ำที่สุด พบว่า

ระดับการปฏิบัติที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ คุณธรรมต่อตนเอง รองลงมา คือ คุณธรรมต่อผู้ร่วมงาน และค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ คุณธรรมต่อหน้าที่การงาน

3. รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) หลักการของรูปแบบ 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 3) วิธีการดำเนินงานของรูปแบบ 4) แนวทางการดำเนินงานของรูปแบบ 5) แนวทางการประเมินรูปแบบ และ 6) เงื่อนไขของรูปแบบ

4. ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พบว่า ทั้งด้านคุณธรรมต่อตนเอง คุณธรรมต่อผู้ร่วมงาน คุณธรรมต่อหน้าที่การงาน และการเป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต ตามเกณฑ์ความเหมาะสม อยู่ในระดับมากที่สุด และตามเกณฑ์ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก

ธนวัน สายเนตร (2563, น. 167) ได้วิจัย เรื่อง การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ มีวัตถุประสงค์พัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ เป็นการวิจัยและพัฒนา ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ นักเรียนในเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 จำนวน 38,959 คน การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรคำนวณหาขนาดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 380 คน โดยใช้ตารางของ Krejcie, & Morgan และสุ่มโดยการสุ่มแบบเจาะจง ผู้เชี่ยวชาญสำหรับพัฒนารูปแบบ จำนวน 12 คน และผู้ทรงคุณวุฒิสำหรับประเมินรูปแบบ จำนวน 5 คน เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและแบบประเมิน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ มี 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) หลักการของรูปแบบ: พัฒนานักเรียนด้านความรู้ ด้านอารมณ์ ความรู้สึก ความพึงพอใจ ศรัทธา เลื่อมใส เกิดความนิยมยินดีที่จะรับจริยธรรมมาเป็นแนวประพฤติปฏิบัติ ด้านพฤติกรรมการแสดงออก 2) วัตถุประสงค์: เพื่อให้โรงเรียนมีรูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม ความพอเพียง ความกตัญญู และด้านความซื่อสัตย์สุจริต 3) การนำรูปแบบไปใช้: มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อนักเรียนทุกช่วงวัย ด้านความรู้ ความสามารถ ตลอดจนการพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเหมาะสมเต็มตามศักยภาพ 4) วิธีดำเนินการ: แต่งตั้งคณะทำงานส่งเสริม

พฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม 5) เงื่อนไขความสำเร็จ: นักเรียนได้รับการพัฒนาแบบองค์รวม คือ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจด้านอารมณ์และสังคม

ธนสาร บัลลังก์ปัทมา (2563, น. 189) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา 2) พัฒนารูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา และ 3) ประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา โดยมีระเบียบวิธีการวิจัย คือ วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ผลการวิจัย พบว่า 1) องค์ประกอบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก และ 10 องค์ประกอบย่อย 2) รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เป็นรูปแบบที่มีชื่อว่า “MSMM Model” โดยเป็นรูปแบบที่มีโครงสร้างและวิธีการบริหารงานตามขอบข่ายและภารกิจด้านการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรม ตามแนวคิดโรงเรียนคุณธรรมหลักโลกบาลธรรม และการบริหารโรงเรียน ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบหลัก และ 10 องค์ประกอบย่อย โดยเรียงลำดับจากค่าน้ำหนักองค์ประกอบหลัก คือ แนวคิดโรงเรียนคุณธรรมหลักโลกบาลธรรม และการบริหารโรงเรียน และ 3) ผลการประเมินและรับรองรูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในด้านความถูกต้อง ความเหมาะสม ความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

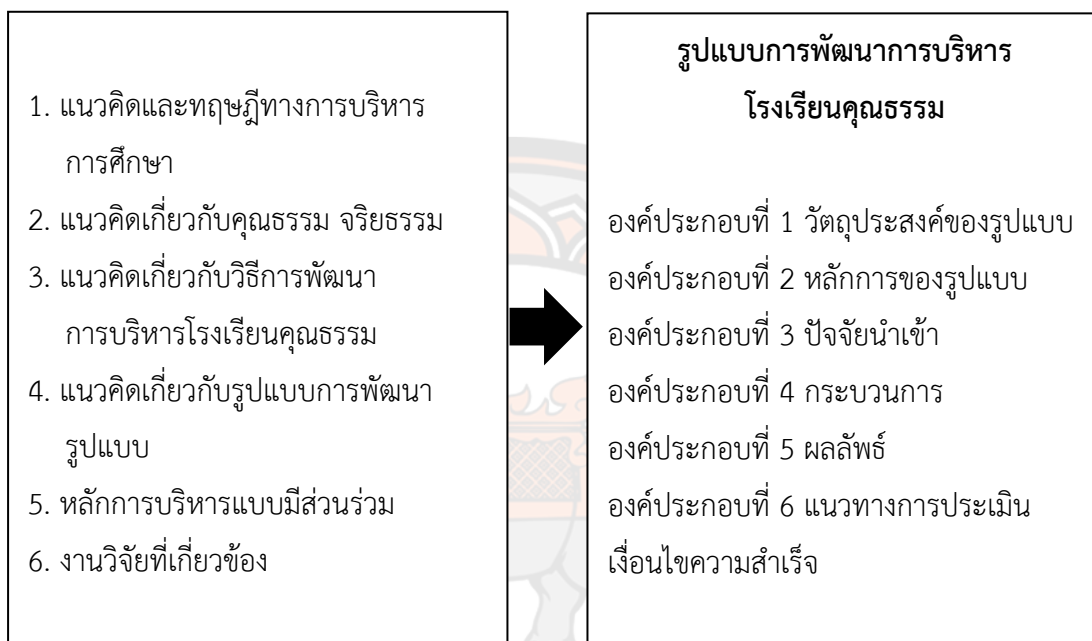
ธีระพล ยันตะบุศย์ (2563, น. 220) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล สังกัดกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบตัวบ่งชี้ และแนวทางการพัฒนาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนเทศบาล สังกัดกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ 2) สร้างรูปแบบการพัฒนาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนเทศบาล สังกัดกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอนกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development) ศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ การจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จำนวน 2 แห่ง สัมภาษณ์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 14 แหล่งความรู้ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างผลการศึกษาเอกสาร และผลการถอดบทเรียนการศึกษาดูงาน โดยมีเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ (Rating Scale) แบบประเมินเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ และแบบบูรบริคส์กอร์ ทำการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัย พบว่า 1) คุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนเทศบาล สังกัดกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์ มีจำนวน 5 องค์ประกอบ 19 ตัวบ่งชี้ ดังนี้ คือ องค์ประกอบที่ 1 ความซื่อสัตย์สุจริต มี 4 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 2 ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปัน มี 4 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 3 ความมีสติ มี 4 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 4 ความอดทนอดกลั้น มี 3 ตัวบ่งชี้ องค์ประกอบที่ 5 ความพอเพียง พอประมาณ มี 4 ตัวบ่งชี้ (2) รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนเทศบาล สังกัดกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์มีลักษณะเป็นแผนภูมิโครงสร้างที่สัมพันธ์กันใน 6 องค์ประกอบ คือ 2) หลักการและเหตุผล 2) วัตถุประสงค์ 3) คุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน 4) แนวทางการพัฒนาคุณธรรมตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียน มี 7 กิจกรรมขับเคลื่อน และ 1 กิจกรรมสนับสนุน 5) สื่อการเรียนรู้ และ 6) การวัดและประเมินผล และผลการประเมินรูปแบบ

พระครูโสภณภัทรเวทย์ (อิทธิพล ปธานิโก) (2563, น. 265) ได้วิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนา กิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี โดยมีขั้นตอนการวิจัย 3 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาสภาพการจัดกิจกรรม ใช้แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นครู 400 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนา คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ขั้นตอนที่ 2 พัฒนารูปแบบ ด้วยการสัมภาษณ์ข้อมูลสำคัญ 24 คน ด้วยแบบสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และขั้นตอนที่ 3 เสนอรูปแบบ ด้วยการสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ 17 ท่าน ด้วยแนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปผลการวิจัย พบว่า รูปแบบการพัฒนา กิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน สำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ประกอบด้วยองค์ประกอบ 6 ประการ ได้แก่ 1) หลักการ 1.1) หลักการพัฒนากิจกรรมการเรียนการสอน 5 ด้าน คือ การศึกษาหลักสูตร การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ การจัดแผนการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดผลและประเมินผล 1.2) หลักการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียน 5 ประการ คือ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรม 2) จุดมุ่งหมาย 2.1) เพื่อให้สถานศึกษาได้พัฒนากิจกรรม 2.2) เพื่อให้ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษาได้มีส่วนร่วมในการพัฒนากิจกรรม 2.3) เพื่อส่งเสริมให้ผู้บริหารและบุคลากรในสถานศึกษานำหลักการไปใช้ในชีวิตประจำวัน 3) วิธีดำเนินการ 4) กระบวนการดำเนินการ 5) การประเมินผล และ 6) เงื่อนไขความสำเร็จ โดยสรุปเป็นองค์ความรู้จากการวิจัย คือ EASS Model

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวข้างต้นผู้วิจัยได้กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ แสดงดังภาพ 11

ภาพ 11 แสดงกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอน ดังนี้

ภาพ 12 แสดงขั้นตอนดำเนินการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการสังเคราะห์เอกสาร

1. แหล่งข้อมูล

แหล่งข้อมูล ได้แก่ เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยการศึกษาองค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเคราะห์เอกสาร เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยกำหนดประเด็นการศึกษา ดังนี้ องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ (เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ในภาคผนวก ก หน้า 253)

2.2 การสร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้สร้างแบบสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องเพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณา และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาจากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 คน เพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) และการใช้ภาษา ผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย

2.2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ บุรณชาติ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

2.2.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุปัน พรเวียง อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.2.3 ดร.พกาภรณ์ พลายสังข์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา พิชณุโลก เขต 2

หาความตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาหาค่า IOC (Index of Item Objectives Congruence) และค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้และเหมาะสมกับการนำไปเก็บรวบรวมข้อมูล ผลการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการวิเคราะห์เอกสารรวบรวมข้อมูลโดยทำการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแล้วทำการบันทึกข้อมูลลงตารางการวิเคราะห์เนื้อหา

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ในการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ซึ่งผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียนและครูที่เกี่ยวข้องของโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 9 คน จาก 3 โรงเรียน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากโรงเรียนที่ได้รับรางวัลโรงเรียนคุณธรรม จากโครงการโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน หรือมูลนิธิยุวสถิรคุณ ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียน และครูที่เกี่ยวข้อง 1) โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร จำนวน 3 คน 2) โรงเรียนฉือจีเชียงใหม่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 3 คน และ 3) โรงเรียนปางมะภาควิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย จำนวน 3 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์สำหรับศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีลักษณะเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบองค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ในภาคผนวก ก หน้า 253)

2.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการ ดังนี้

2.2.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และกำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย และสร้างแบบสัมภาษณ์ฉบับร่าง แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษาและการใช้ภาษา จากนั้นนำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจการใช้ภาษา ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประกอบด้วย

- 1) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ บุรณชาติ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา
- 2) ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุปัน พรเวียง อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
- 3) ดร.ผกาภรณ์ พลายสังข์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา พิชณณุโลก เขต 2

2.2.2 ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา พิจารณา และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อจัดทำแบบสัมภาษณ์สำหรับ ศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร เพื่อขอความร่วมมือ จากผู้บริหารโรงเรียนและครูที่เกี่ยวข้องที่เป็นเป้าหมายในการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 3 โรงเรียน ได้แก่

- 1) โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร
- 2) โรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่ อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ และ
- 3) โรงเรียนปางมะภาควิทยา อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย

3.2 ผู้วิจัยประสานงานเพื่อนัดหมายวันและเวลาในการเข้าศึกษาวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ของโรงเรียนทั้ง 3 และได้เข้าศึกษาวิธีปฏิบัติที่ดี ดังแสดงในตาราง 6

ตาราง 6 แสดงวันเวลาที่เข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

โรงเรียน	วัน เดือน ปี	ระยะเวลา	โรงเรียน
โรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่	21 สิงหาคม 2562	08.00-12.00 น.	โรงเรียนฉือจี้เชียงใหม่
โรงเรียนปางมะภาควิทยา	17 กันยายน 2562	10.00-12.00 น.	โรงเรียนปางมะภาควิทยา
โรงเรียนบางมูลนากภูมิ วิทยาคม	23 มิถุนายน 2563	10.00-12.00 น.	โรงเรียนบางมูลนากภูมิ วิทยาคม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ในการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเป็น 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ดังนี้

1. ผู้วิจัยนำผลการศึกษาแนวการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัย ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา เพื่อพิจารณาความเหมาะสมในเบื้องต้นและการใช้ภาษา

2. ผู้วิจัยนำข้อเสนอแนะจากอาจารย์ที่ปรึกษาไปดำเนินการปรับปรุงแก้ไขร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

3. ผู้วิจัยจัดทำร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ในการตรวจสอบความเหมาะสมรูปแบบเป็นการพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

1. กลุ่มผู้ให้ข้อมูล

กลุ่มผู้ให้ข้อมูล เป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอกทางการบริหาร การศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารและการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 5 ปี โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จำนวน 9 คน ประกอบด้วย

1.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มานพ เกตุเมฆ รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยพิษณุโลก

1.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ประจวบ ขวัญมันน์ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร

1.3 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุบัน พรเวียง อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

1.4 ดร.ผกาภรณ์ พลายสังข์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

1.5 ดร.พรปวีณ์ คงนันทิพัฒน์ รองศึกษาธิการจังหวัดอุดรธานี

1.6 ดร.สิทธิศักดิ์ เทศประสิทธิ์ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 1

1.7 ดร.สงบ วงศ์กลม อดีตผู้อำนวยการโรงเรียนวัดวังน้ำขาว สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาชัยนาท เขต 1

1.8 ดร.อิทธินันท์ ยายอด ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านหนองยาว สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาเพชรบูรณ์ เขต 2

1.9 ดร.วิรัตน์ เกตุเรือง ผู้อำนวยการโรงเรียนชุมชนวังหลุมวิทยา สำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาพิจิตร เขต 2

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ ประเด็นการสนทนากลุ่ม (แบบสัมภาษณ์กลุ่ม) การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ เพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตภาคเหนือ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบ การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ใน ภาคผนวก ก หน้า 253)

2.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดย ผู้วิจัยนำร่างรูปแบบ การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มาเป็นกรอบในการสร้างประเด็นการสนทนากลุ่ม แล้วนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษา และปรับปรุงแก้ไข ตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา จากนั้น นำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา และการใช้ภาษา จากนั้น นำเสนอผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) ผู้เชี่ยวชาญ 3 คน ประกอบด้วย

2.2.1 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สันติ บูรณชาติ อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา วิทยาลัยการศึกษา มหาวิทยาลัยพะเยา

2.2.2 ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุบัน พรเวียง อาจารย์ประจำสาขาวิชาการบริหาร การศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2.2.3 ดร. ผกาภรณ์ พลายสังข์ ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลก เขต 2

หาความตรงเชิงเนื้อหา โดยพิจารณาหาค่า IOC (Index of Item Objectives Congruence) และค่า IOC ตั้งแต่ 0.50 ขึ้นไปถือว่าข้อคำถามนั้นใช้ได้และเหมาะสมกับการนำไป เก็บรวบรวมข้อมูล ผลการหาค่า IOC ได้ค่า IOC อยู่ระหว่าง 0.67 - 1.00

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัย ดำเนินการ ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอเชิญเข้าร่วมการสนทนากลุ่ม

3.2 ผู้วิจัยส่งหนังสือของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ถึงผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อขอเชิญเข้าร่วมสนทนากลุ่ม เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พร้อมแนบ เอกสารเกี่ยวกับร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ และประเด็นการสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความเหมาะสม ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษา ในเขตภาคเหนือ

3.3 ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนากลุ่ม ในวันศุกร์ที่ 4 มิถุนายน พ.ศ. 2564 เวลา 09.00 - 10.30 น. ผ่านระบบสื่ออิเล็กทรอนิกส์ (ออนไลน์) โดยผู้ทำหน้าที่ดำเนินการสนทนากลุ่ม คือ ดร.สฤพร เชาว์ชัย

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) โดยนำข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงแก้ไขรูปแบบบูรณาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงาน เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามฉันทามติ (Consensus) ของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร ผู้บริหารโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี มีจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 724 คน

1.2 กลุ่มตัวอย่าง ผู้บริหารโรงเรียนสังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม และเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนของผู้บริหารโรงเรียนในแต่ละจังหวัด กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างด้วยการเปิดตารางเครซีและมอร์แกน (Krejcie, & Morgan) ได้กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 254 คน ดังแสดงในตาราง 7

ตาราง 7 แสดงประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยจำแนกตามจังหวัด

ที่	รายชื่อจังหวัด	ประชากร	กลุ่มตัวอย่าง
1	จังหวัดเชียงราย	102	39
2	จังหวัดเชียงใหม่	98	35
3	จังหวัดน่าน	65	24
4	จังหวัดพะเยา	72	25
5	จังหวัดแพร่	82	29
6	จังหวัดแม่ฮ่องสอน	76	27
7	จังหวัดลำปาง	71	26
8	จังหวัดลำพูน	69	24
9	จังหวัดอุตรดิตถ์	72	25
	รวม	724	254

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสอบถามเพื่อประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ แบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ลักษณะของแบบสอบถามเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ ดังนี้

5 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

4 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก

3 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับปานกลาง

2 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับน้อย

1 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล อยู่ในภาคผนวก ก หน้า 253)

2.2 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยนำรายละเอียดของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มากำหนดเป็นประเด็นข้อคำถามเพื่อประเมินความเป็นไปได้/ความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ และนำเสนออาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาความเหมาะสมและการใช้ภาษาและปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของอาจารย์ที่ปรึกษา และจัดทำแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยดำเนินการ ดังนี้

3.1 ผู้วิจัยขอความอนุเคราะห์จากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยนเรศวร ในการทำหนังสือถึงผู้บริหารโรงเรียนกลุ่มเป้าหมาย เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลติดตามแบบสอบถามผ่านระบบออนไลน์ จากเป้าหมายการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 254 ฉบับ ได้รับคืน จำนวน 254 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการ ดังนี้

4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ วิเคราะห์ด้วยค่าเฉลี่ย (Mean: \bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.) ในการแปลความความหมายของค่าเฉลี่ย ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2554, น. 121)

4.51 - 5.00 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมากที่สุด

3.51 - 4.50 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ในระดับมาก

2.51 - 3.50 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ในระดับปานกลาง

1.51 - 2.50 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ในระดับน้อย

1.00 - 1.50 หมายถึง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีความเป็นไปได้และมีความเป็นประโยชน์ในระดับน้อยที่สุด

เกณฑ์การตัดสินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยตั้งแต่ 3.51 ขึ้นไป ถือว่าผ่านการประเมิน

4.2 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ จากแบบสอบถามปลายเปิด ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

บทที่ 4 ผลการวิจัย

ในการนำเสนอผลการวิจัย เรื่อง รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 1.1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการสังเคราะห์เอกสาร

ส่วนที่ 1.2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ตอนที่ 2 ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 2.1 ผลการยกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 2.2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ตอนที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ตอนที่ 1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 1.1 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการสังเคราะห์เอกสาร

จากผลการสังเคราะห์เอกสารและงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ สรุปได้ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอาชีพครูและเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน

2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยเน้นความคิดเชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

1. หลักการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโรงเรียน เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกันด้วยความเต็มใจ ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม

2. หลักการรับผิดชอบ เป็นความรับผิดชอบในงานของตนที่ได้รับมอบหมาย มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมถึงการตระหนัก และสำนึกในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดี และผลเสียจากการตัดสินใจหรือการกระทำ

3. หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ เป็นความรู้สึกของบุคลากรที่ยอมรับค่านิยม และวัฒนธรรมขององค์กร ทุ่มเทความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนมีความปรารถนาแน่วแน่ที่จะให้องค์กรประสบผลสำเร็จ รวมถึงมีความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานในองค์กร

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

1. คณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีจำนวน 6-13 คน ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนผู้ปกครอง (ชั้นละ 1 คน) ผู้แทนชุมชน (3 คน) ครูหัวหน้าช่วงชั้น (ช่วงชั้นละ 1 คน) ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา (2 คน) ครูผู้รับผิดชอบโครงการ (1 คน)

1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีดังนี้

1.2.1 วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ประชุมระดมความคิดเห็น ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข

1.2.2 กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยการสร้างแนวทางและประกาศนโยบายในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.2.3 จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติและประมาณการงบประมาณในการดำเนินงาน

1.2.4 ติดตามและนิเทศการดำเนินงาน เป็นการติดตามความก้าวหน้าของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานตามแผน ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน

1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน โดยการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการ

2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2.1 ครู

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เป็นการเสริมสร้างระบบคุณธรรมจริยธรรมในรอบรั้วสถานศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบ และจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการความรู้คู่ความดี และสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนแบบองค์รวมได้ ดังนั้นครูต้องมีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เพื่อพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่โรงเรียนคุณธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจึงมีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านผู้เรียน และครูไปพร้อม ๆ กัน และดำเนินการพัฒนาโดยมีหลักการพัฒนาที่มีความคล้ายคลึงกัน พอสรุปได้ดังนี้

2.1.1 การเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ความเข้าใจ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการคุณธรรม

2.2.2 การดำเนินการพัฒนาครู

1) ประชุมกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดงความปรารถนาว่าจะปฏิบัติ ถือเป็นสัญญาประชาคมของแต่ละกลุ่ม และกำหนดตัวชี้วัด โดยครูกำหนดอัตลักษณ์ คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

2) ดำเนินงานตามแผนและกิจกรรมที่กำหนดไว้อย่างเป็นรูปธรรม

3) กำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านครู

4) การพัฒนาตนเองโดยการอบรมระยะสั้นในช่วงปิดเทอม

5) เข้าค่ายอบรมคุณธรรมปีละ 1 ครั้ง โดยใช้เวลา 3 วัน 2 คืน

6) จัดตั้งชมรมเครือข่ายจิตอาสา

7) พัฒนาจิตใจครู โดยการเล่าเรื่องให้เพื่อนครูฟังเป็นการแลกเปลี่ยน

8) ดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมครูควบคู่ไปพร้อมกับผู้เรียน

9) จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

10) นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียน

คุณธรรมเป็นระยะ

11) ประชุมคณะกรรมการ เพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบ และร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป

12) ส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วม ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

2.2.3 การประเมินผลและการพัฒนา

1) จัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนครู เช่น นำเสนอโครงการคุณธรรมครู

2) ร่วมกันประเมินพฤติกรรมร่วมกันว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

3) ร่วมกันประเมินคุณค่า ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการทำโครงการ

4) ประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของตนเอง

5) ประเมินผลในภาพรวม รายงานผลและเสนอแนวทางในการปรับ

พฤติกรรมครู

6) สะท้อนพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับ คุณธรรมจริยธรรมทั้งด้านการพัฒนาผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ

2.2 ผู้เรียน

2.2.1 การจัดการเรียนการสอนโดยสอดแทรกคุณธรรม

วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในรายวิชาที่สอนสามารถทำได้ ในทุกรายวิชา ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะใช้วิธีการใดในการสอดแทรก อาจพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1) การให้ผู้เรียนได้ค้นพบคุณธรรม จริยธรรมจากประสบการณ์ตรงจาก เนื้อหาของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ

2) การสอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ ซึ่งครูได้ร่วมกันคัดเลือกสื่อการเรียนรู้ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับรายวิชาและสามารถสร้างจิตสำนึกหรือปลูกเร้าให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ส่วนใหญ่ ครูจะทำการประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจในกิจกรรมและเพื่อทราบข้อบกพร่อง หรือข้อควรแก้ไขเพื่อให้กิจกรรมที่จะทำในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมาย มากขึ้น

3) การส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ ประกอบด้วย คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ค่านิยมหลัก 12 ประการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ คุณธรรมสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ประการ โดยการสอดแทรกในชั้นเรียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การนั่งสมาธิ การบอกเล่า อธิบาย สมมติสถานการณ์และดำเนินการวิเคราะห์ การใช้เกม เพลง นิทาน ละคร หรือ จัดแสดงบทบาทสมมติ เพื่อสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้ผู้เรียนควรได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การสอน เมื่อครูสอนก็สอนด้วยความรัก ความเมตตาซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจ ให้เกิดกับผู้เรียน นอกจากนี้ ครูต้องสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยสำหรับผู้เรียนและเป็นบรรยากาศ ที่ผู้เรียนได้ฝึกคิด จัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือไม่เน้นการแข่งขันจนเกินไป มีการเสริมแรง ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจ

2.2.2 โครงการคุณธรรม

โครงการคุณธรรม (Moral Project) เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงาน ตามแผน เป็นส่งเสริมบ่มเพาะความดีผ่านกิจกรรมโครงการรูปแบบต่าง ๆ จึงต้องคำนึงถึงความสนใจ ของผู้เรียนเป็นหลัก ต้องเป็นโครงการที่ “เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ” การแบ่งกลุ่มจัดทำโครงการ คุณธรรมตามระดับชั้นเรียน หรือแบ่งตามชมรมวิชาการต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความสนใจของนักเรียน ในการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมแต่ละครั้ง เมื่อจบแต่ละกิจกรรม ให้ทำ AAR (After Action Review) เป็นการพูดคุยกัน เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น และให้นักเรียนบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรม และนำมาประยุกต์ใช้ไว้ในสมุดเป็นรายบุคคล

การจัดทำร่างโครงการ ขั้นตอนนี้เป็นการคิดพิจารณาวางแผนงาน ในรายละเอียดและภาพรวมทั้งหมด โดยนำข้อมูลที่รวบรวมและประมวลได้ทั้งหมดนั้นมาเรียบเรียง และทำเป็นเอกสารร่างโครงการ ที่มีหัวข้อต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

1) ชื่อโครงการ

ชื่อโครงการเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อควรสั้นกระชับ สื่อความ ให้เข้าใจได้ง่ายว่าโครงการเกี่ยวกับเรื่องอะไร ทำให้จดจำง่าย

2) ความสำคัญของปัญหา

อธิบายประเด็นของโครงการโดยย่อ ประมวลข้อมูลสถิติสภาพปัญหา แล้ววิเคราะห์เชื่อมโยงไปสู่ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหา โดยมีการชี้แหล่งอ้างอิงที่ถูกต้อง วางเป้าหมายของการแก้ปัญหาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยระบุตัวชี้วัดความสำเร็จและวิธีการวัด ความสำเร็จ

3) วัตถุประสงค์

การกำหนดวัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและชื่อเรื่อง ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการศึกษาและตัวแปร ต้องระบุสิ่งที่ต้องการศึกษา ตัวแปร กลุ่มที่ศึกษา (ทำอะไร กับใคร อย่างไร) ภาษาที่ใช้กะทัดรัด ชัดเจน โดยนิยมเขียนเป็นข้อ ๆ (ไม่ควรเกิน 5 ข้อ)

4) กลุ่มเป้าหมาย

ระบุกลุ่มเป้าหมายและจำนวนที่อยู่ในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับโครงการ ให้ชัดเจน กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเสี่ยง คือ บุคคลที่มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (ที่เป็น ปัญหา) และกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มอาสา คือ บุคคลระดับแกนนำที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

5) แผนการดำเนินโครงการ

แผนการดำเนินโครงการแสดงถึงกิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติงาน ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แสดงรายละเอียดกิจกรรมเพียงพอ และมีกำหนดระยะเวลาของแต่ละ กิจกรรมที่สมเหตุสมผล และมีกิจกรรมต่อเนื่อง การเขียนวิธีดำเนินการให้แจ่มแจ้ง ดังนี้ ขั้นตอนการ ขั้นดำเนินงาน กิจกรรมที่จะดำเนินงานตามโครงการ การประเมินและรายงานผลโครงการ

6) งบประมาณ

งบประมาณหรือค่าใช้จ่ายของโครงการนับเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการปฏิบัติโครงการ โดยทั่วไปมีองค์ประกอบ ดังนี้ ยอดรวมค่าใช้จ่ายทั้งโครงการ และค่าใช้จ่ายของแต่ละกิจกรรมหรือ แต่ละช่วงเวลาพร้อมทั้งรายละเอียดค่าใช้จ่าย

7) หลักธรรมที่นำมาใช้

หลักธรรมที่นำมาใช้ ควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ประเด็นปัญหาที่ ต้องการแก้ไขให้ตรงกับหลักธรรม พระราชดำรัส พระราชดำริ หรือคำสอนใด ที่นำมาใช้ในการดำเนินงาน โครงการคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จ

8) ความเชื่อมโยงสู่คุณธรรมอัตลักษณ์

โครงการคุณธรรมนั้น เชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน ด้านใด โดยให้ระบุความสอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

9) วิธีการวัดและประเมินผล

กำหนดตัวชี้วัด เพื่อวัดหรือประเมินผล ว่าเมื่อทำโครงการคุณธรรมแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเป้าหมายเพียงใด โดยการกำหนดวิธีการวัดที่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด เครื่องมือที่ใช้ต้องสอดคล้องกับวิธีการวัด และช่วงเวลาให้มีลักษณะเหมาะสมกับลักษณะโครงการ

10) ผู้รับผิดชอบโครงการ

ระบุกลุ่มบุคคลใด ที่เป็นเจ้าโครงการคุณธรรมนั้น ๆ โดยอาจระบุชื่อกลุ่ม (ก็ได้) พร้อมทั้งรายชื่อสมาชิกทุกคนของผู้รับผิดชอบโครงการคุณธรรม ประกอบด้วย หัวหน้า รองหัวหน้า เภรณญิก สมาชิก เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ

11) ที่ปรึกษาโครงการ

เมื่อดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมแล้ว พบเจอปัญหาต่าง ๆ จะปรึกษาใคร หรือขอคำแนะนำในการทำโครงการคุณธรรมกับใคร

การประเมินโครงการคุณธรรมมี 2 ระดับ ได้แก่ การประเมินในระดับโครงการ และการประเมินภาพรวมของโรงเรียน ระดับความสำเร็จของโครงการคุณธรรมต่าง ๆ จะส่งผลให้เกิดผลสำเร็จในภาพรวมของโรงเรียน ดังนั้น การเลือกตัวชี้วัดจึงมีความสำคัญ และมีผลต่อการแสดงผลความสำเร็จแตกต่างกัน ตัวชี้วัดในการประเมินพฤติกรรมที่ต้องการวัดหรือประเมิน เป็นคำที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ และประเมินทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ

1. ปรับปรุงพื้นที่ต่าง ๆ ให้สวยงาม มีบรรยากาศร่มรื่น มีสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคารเรียน มีมุมพักผ่อน มีพื้นที่ให้นักเรียนได้ออกกำลังกายทั้งในที่ร่ม
2. อบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา อย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม กระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรม และโครงการคุณธรรม
3. อบรมเยาวชนแกนนำจิตอาสา
4. อบรมนักเรียนทั้งโรงเรียนหลักสูตรโครงการคุณธรรม
5. ประชุมสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
6. นำคณะคุณครูและนักเรียนศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย

1. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู ร่วมกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา (ความคิดความเห็นข้อมูล) เพื่อให้ได้มาซึ่งบัญชีพฤติกรรม 2 ประเภท ได้แก่ 1) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จะต้องไม่เห็นอีกในโรงเรียนนี้ และ 2) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ต้องการเห็นได้ในโรงเรียน
2. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู ร่วมกับนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา กำหนดคุณธรรมหลัก โดยนำบัญชีพฤติกรรมทั้งสองบัญชีมาใช้ ในการกำหนดคุณธรรมหลัก 3 ประการที่ทุกคนเห็นว่า 1) จะขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และ 2) ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ในที่สุด ที่ประชุมมีมติให้กำหนดคุณธรรมต่อไปนี้เป็นคุณธรรมหลักของโรงเรียน (จะเรียกอัตลักษณ์เชิงคุณธรรมของโรงเรียนก็ได้)

3. แต่ละกลุ่ม (ก.ผู้บริหาร ข.คณะครู และ ค.คณะนักเรียน) ร่วมประชุมกำหนดนโยบาย และ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นว่าจะปฏิบัติ ถือเป็นสัญญาประชาคมของแต่ละกลุ่ม และกำหนดตัวชี้วัด และกำหนดวงจรรอบ 1 ปี โดยผู้บริหารโรงเรียนและครูกำหนดอัตลักษณ์คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จไว้

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา

1. นักเรียนดำเนินกิจกรรมชุมนุมโครงการคุณธรรม คุณครูเป็นที่ปรึกษาโครงการงาน
2. ครูประจำวิชาและครูที่ปรึกษาสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. คณะครูและนักเรียนร่วมกันพัฒนางานวินัยนักเรียน
4. ผู้บริหารนิเทศคณะครูและบุคลากรเป็นประจําอย่างกัลยาณมิตรให้กำลังใจ ชื่นชมให้ข้อเสนอแนะ
5. ครูที่ปรึกษาโครงการคุณธรรมพบเพื่อพัฒนาโครงการทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ ก่อนเข้าชั้นเรียน โดยการให้โอกาส ให้คำแนะนำ ชวนคิด เป็นเพื่อนร่วมทาง เรียนรู้ร่วมกันและร่วมสร้างระบบการประเมินผลโครงการคุณธรรม
6. ครูประจำวิชาให้การชื่นชมนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ดีและให้คำแนะนำกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์
7. ครูที่ปรึกษาและงานวินัยร่วมปรับพฤติกรรมนักเรียนที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ
8. คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง และตัวแทนครูที่ปรึกษา ประชุมหลังการปฏิบัติหน้าที่จิตอาสาทุกวัน

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

1. จัดกิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรม (นำเสนอโครงการคุณธรรมทั้งโรงเรียน)
2. คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาร่วมประเมินพฤติกรรมผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
3. ครูที่ปรึกษาร่วมประเมินคุณค่า ความรู้ ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการทำโครงการ
4. ครูประจำวิชาประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การอ่านคิดวิเคราะห์ และคุณธรรมจริยธรรมที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของนักเรียน
5. คณะกรรมการวินัยนักเรียนประเมินผลในภาพรวม รายงานผลและเสนอแนวทางในการปรับพฤติกรรมนักเรียน
6. คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองสะท้อนพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่บ้านและทางโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

1. ครู

1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ

ครูมีทักษะ ความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมโดยการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในรายวิชา ที่สอน ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างชำนาญ ผลักดันและสร้างแรงบันดาลใจ ให้แก่ศิษย์อย่างสม่ำเสมอ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ปฏิบัติตน เป็นแบบอย่างที่ดี มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพ รับผิดชอบต่อหน้าที่และตรงต่อเวลา อุทิศตน ทำงาน โดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตัว ส่งเสริมให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ดีงามถูกต้องตามหน้าที่ อย่างเต็มความสามารถและบริสุทธิ์ใจ

1.2 ความพอเพียง

ครูสามารถดำรงตนอย่างเรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับสภาพอาชีพ มีความประพฤติ ปฏิบัติดีสม่ำเสมอเหมาะสมเป็นตัวอย่างที่ดีต่อศิษย์ มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ระมัดระวัง รอบคอบในการดำเนิน ชีวิต ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท มีเหตุผลและความพอประมาณ พอดี มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ควบคู่ ไปกับคุณธรรม และสามารถปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

1.3 ความกตัญญู

ครูมีความจงรักภักดี รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น ไม่ลบหลู่ดูหมิ่น ผู้มีพระคุณ ตอบแทนพระคุณทุกครั้งที่มีโอกาส ยกย่องเชิดชูบุพการีและมีสติระลึกได้อยู่เสมอ มีความ เมตตากรุณา อ่อนน้อมถ่อมตน ดำเนินชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความสุขและสมหวัง

1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต

ครูมีความประพฤติปฏิบัติตรงความเป็นจริงต่อหน้าที่และวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ซื่อตรง ต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบ ประพฤติดีเป็นไปตามครรลองคลองธรรม มีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งกาย วาจา ใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ความเป็นธรรมและบริสุทธิ์ใจ

1.5 ความรับผิดชอบ

ครูมีความเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว และภารกิจทางสังคม กระทำการให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความเต็มใจและความจริงใจ ยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย อีกทั้งยังพยายามปรับปรุงการปฏิบัติ หน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น มีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเองและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

1.6 อุดมการณ์คุณธรรม

ครูมีอุดมการณ์ มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียงฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีความเชื่อมั่น รักและศรัทธาในวิชาชีพครูถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีร่วมกันทำงานแบบมีส่วนร่วม มุ่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาศึกษา ภายใต้อำนาจทางวิชาการ และอำนาจเชิงคุณธรรม เป็นผู้ปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์คุณธรรมแก่ศิษย์ โดยยึดหลักประชาธิปไตยและการเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ

2. ผู้เรียน

2.1 ความพอเพียง

ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พอประมาณให้เหมาะสมกับตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อและ ฝักตนเองให้รู้จักความพอดีพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี รอบคอบ ระมัดระวังในการใช้ชีวิต และมีความรู้คู่คุณธรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนและเอาเปรียบผู้อื่น

2.2 ความกตัญญู

ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีพระคุณ อันได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและตนเอง ไม่หลงลืมตัวเมื่อประสบความสำเร็จ ที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือ รู้สึกสำนึกในการอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือ สิ่งอื่นมีต่อตนเอง เพื่อเป็นการแสดงออกในการตอบแทนบุญคุณให้ปรากฏ

2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

ผู้เรียนรู้จักเคารพกติกา กฎ ข้อตกลงข้อตกลง กลุ่ม โรงเรียนและสังคม ปฏิบัติตน ด้วยความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ปฏิบัติและรับผิดชอบต่อหน้าที่ด้วยความซื่อตรงบริสุทธิ์ใจ มีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งกาย วาจา ใจ มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ไม่เอาสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเองและไม่หาประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง

2.4 ความรับผิดชอบ

ผู้เรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน เอาใจใส่ ละเอียดรอบคอบเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นไปตามความปรารถนา มีจิตสำนึกที่ดีต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพในกฎระเบียบต่าง ๆ ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งในด้านที่เป็นดีและไม่ดีเพื่อปรับปรุงตนเองต่อไป

2.5 อุดมการณ์คุณธรรม

ผู้เรียนมีจิตสำนึก มีทัศนคติที่ดี มีพฤติกรรมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิ่งที่กระทำหรือปฏิบัติให้เป็นจริงได้เสมอ ปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้เพื่อให้ บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

1. คณะกรรมการประเมิน

ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหรือผู้แทน ศึกษาพิเศษ ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้แทนผู้ประกอบการ ผู้แทนชุมชน ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม

2. ประเด็นการประเมิน

2.1 ครู

- 2.1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ
- 2.1.2 ความพอเพียง
- 2.1.3 ความกตัญญู
- 2.1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต
- 2.1.5 ความรับผิดชอบ
- 2.1.6 อุทิศการณ้คุณธรรม

2.2 ผู้เรียน

- 2.2.1 ความพอเพียง
- 2.2.2 ความกตัญญู
- 2.2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต
- 2.2.4 ความรับผิดชอบ
- 2.2.5 อุทิศการณ้คุณธรรม

3. วิธีการประเมิน

3.1 ใช้แบบประเมินคุณธรรม จริยธรรมตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน เป็นการประเมินคุณธรรมของครู และนักเรียนตามประเด็นการประเมิน เป็นการประเมินตามสภาพจริง และเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค

3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน เป็นการสังเกตพฤติกรรมของครู และผู้เรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยใช้เป็นแบบสังเกตตรวจสอบ

3.3 สัมภาษณ์ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

- 4.1 แบบประเมินเป็นลักษณะเกณฑ์คุณภาพที่โรงเรียนกำหนดขึ้น

4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน เป็นแบบสังเกตตรวจสอบรายการตามพฤติกรรมที่ปรากฏของครู และนักเรียน

4.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีความสามารถ ทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม และต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อันส่งผลให้บุคลากรมีความทุ่มเท ตั้งใจทำงานตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด

2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นการดำเนินงานที่ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน

ส่วนที่ 1.2 ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จำนวน 3 โรงเรียน สรุปได้ดังแสดงในตาราง 8 - 10

ตาราง 8 แสดงผลการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม (โรงเรียนที่ 1)

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ ของรูปแบบ	1. เพื่อส่งเสริมระบบการบริหารจัดการที่ดี และสนับสนุนครูเป็นครูมืออาชีพ สู่มาตรฐานสากล 2. เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนเป็นคนดี คนเก่ง รักการเรียนรู้ เป็นเลิศทาง วิชาการ สื่อสารสองภาษา ล้ำหน้าทางความคิด บนพื้นฐานคุณธรรม
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของ รูปแบบ	1. หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง 2. หลักการพัฒนาระบบการคิดเชิงระบบ 3. หลักการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ เพื่อสร้างความรับผิดชอบ และสร้างความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า	<p>1. คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ครูหัวหน้า ช่างชั้น ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา และครูผู้รับผิดชอบโครงการ</p> <p>1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.1 ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุ ปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข</p> <p>1.2.2 สร้างแนวทางและกำหนดประกาศแนวนโยบายในการพัฒนา การบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.3 จัดทำแผนพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติ</p> <p>1.2.4 นิเทศและติดตามการดำเนินงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการ ปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน</p> <p>1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคของ การดำเนินงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการ เป็นการรายงานผล การปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการ</p>
	<p>2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>2.1 ครู</p> <p>โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ดำเนินการพัฒนาโดยมีหลักการ พัฒนาที่พอสรุปได้ดังนี้</p> <p>2.1.1 การเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ความเข้าใจ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ สู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการคุณธรรม</p> <p>2.1.2 การดำเนินการพัฒนาครู</p> <p>1) ประชุมกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่ม แสดงความปรารถนาว่าจะปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม และกำหนดตัวชี้วัด โดยครู กำหนดอัตลักษณ์คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ</p>

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>2) ร่วมกันวางแผนกำหนดกรอบแนวทางการนำคุณธรรม เป้าหมายสู่การปฏิบัติ</p> <p>3) กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน และดำเนินกิจกรรม โครงการคุณธรรมครู</p> <p>4) กำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานทั้งระยะสั้น และ ระยะยาว</p> <p>5) จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p>
	<p>2.1.3 การประเมินผลและการพัฒนา</p> <p>1) นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนิน กิจกรรมโรงเรียนคุณธรรมเป็นระยะ</p> <p>2) รายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบและร่วมกัน ปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป</p> <p>3) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง</p> <p>4) ประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนครู</p> <p>5) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานคุณธรรมของ โรงเรียน ให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ</p>
	<p>2.2 ผู้เรียน</p> <p>การจัดการเรียนการสอนโดยการสอดแทรกคุณธรรม</p> <p>วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในการจัดการเรียน การสอน สรุปลงได้ดังต่อไปนี้</p> <p>2.2.1 การให้ผู้เรียนได้ค้นพบคุณธรรม จริยธรรมจากประสบการณ์ ตรงจากเนื้อหาของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ</p> <p>2.2.2 การสอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ ที่มีเนื้อหาสอดคล้อง กับรายวิชาและสามารถสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ซึมซับ คุณธรรม จริยธรรม ส่วนใหญ่ ครูจะทำการประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจ ในกิจกรรมและเพื่อทราบข้อบกพร่อง หรือข้อควรแก้ไขเพื่อให้งิจกรรม ที่จะทำในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น</p>

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>2.2.3 การส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ โดยการสอดแทรก ในชั้นเรียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การสอน สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยสำหรับผู้เรียนและเป็นบรรยากาศ ที่ผู้เรียนได้ฝึกคิด จัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือไม่เน้นการแข่งขัน จนเกินไป มีการเสริมแรง ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ</p>
	<p>โครงการคุณธรรม</p> <p>โครงการคุณธรรม เป็นเอกสารร่างโครงการ ที่มีหัวข้อต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย 1) ชื่อโครงการ 2) ความสำคัญของ ปัญหา 3) วัตถุประสงค์ 4) กลุ่มเป้าหมาย 5) แผนการดำเนินโครงการ 6) งบประมาณ 7) หลักธรรมที่นำมาใช้ 8) ความเชื่อมโยงสู่คุณธรรม อัตลักษณ์ 9) วิธีการวัดและประเมินผล 10) ผู้รับผิดชอบโครงการ และ 11) ที่ปรึกษาโครงการ</p> <p>การประเมินโครงการคุณธรรมมี 2 ระดับ ได้แก่ การประเมินในระดับ โครงการ และการประเมินภาพรวมของโรงเรียน ระดับความสำเร็จของ โครงการคุณธรรมต่าง ๆ จะส่งผลให้เกิดผลสำเร็จในภาพรวมของโรงเรียน</p>
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ	<p>ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. โรงเรียนมีการปรับปรุงพื้นที่ต่าง ๆ ให้สวยงาม มีบรรยากาศร่มรื่น มีสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคารเรียน มีมุมพักผ่อน มีพื้นที่ให้นักเรียน ได้ออกกำลังกายทั้งในร่ม ได้แก่ อาคารอเนกประสงค์ 2. เป็นสนามวอลเลย์บอล สนามตะกร้อ สนามแบดมินตัน และสนาม กลางแจ้ง ได้แก่ สนามฟุตบอลมาตรฐาน สนามบาสเกตบอล สนามฟุตบอล และสนามกรีฑา เป็นต้น 3. การอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษาอย่างมีความรับผิดชอบต่อสังคม 4. กระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรม และโครงการคุณธรรม 5. การอบรมเยาวชนแกนนำจิตอาสาการอบรมนักเรียนทั้งโรงเรียน หลักสูตรโครงการคุณธรรม

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>6. ประชุมสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน</p> <p>7. คณะคุณครูและนักเรียนศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรม จริยธรรม</p> <p>ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา</p> <p>1. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู ร่วมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ความคิดเห็นข้อมูล) เพื่อให้ได้มาซึ่งบัญชีพฤติกรรม 2 ประเภท ได้แก่ 1) พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์จะต้องไม่เห็นอีกในโรงเรียน และ 2) พฤติกรรมที่พึงประสงค์ที่ต้องการเห็นได้ในโรงเรียน</p> <p>2. ผู้บริหารโรงเรียนและคณะครู ร่วมกับนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น กำหนดคุณธรรมหลักโดยนำบัญชีพฤติกรรมทั้งสองบัญชีมาใช้ ในการกำหนดคุณธรรมหลัก 3 ประการที่ทุกคนเห็นว่า (ก) จะขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และ (ข) ส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ให้กำหนดคุณธรรมต่อไปนี้เป็นคุณธรรมหลักของโรงเรียน (จะเรียกอัตลักษณ์เชิงคุณธรรมของโรงเรียนก็ได้) ได้แก่ 1) ความซื่อสัตย์ 2) ความรับผิดชอบ และ 3) จิตอาสา</p> <p>3. เมื่อได้คุณธรรมหลัก 3 ประการนี้แล้ว ให้แต่ละกลุ่ม (ก.ผู้บริหาร ข.คณะครู และ ค.คณะนักเรียน) ร่วมประชุม กำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดงความปรารถนาว่าจะปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม โดยกำหนดตัวชี้วัด และกำหนดวงรอบ 1 ปี ซึ่งผู้บริหาร โรงเรียนและครู กำหนดอัตลักษณ์คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ</p> <p>ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา</p> <p>1. นักเรียนดำเนินกิจกรรมชุมนุมโครงการคุณธรรม คุณครูเป็นที่ปรึกษาโครงการ</p> <p>2. ครูประจำวิชาและครูที่ปรึกษาสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน</p> <p>3. คณะครูและนักเรียนร่วมกันพัฒนางานวินัยนักเรียน</p> <p>4. ผู้บริหารนิเทศคณะครูและบุคลากรเป็นประจำอย่างกัลยาณมิตร ให้กำลังใจ ชื่นชมให้ข้อเสนอแนะ</p>

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>5. ครูที่ปรึกษาโครงการคุณธรรมพบเพื่อพัฒนาโครงการทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ ก่อนเข้าชั้นเรียน โดยการให้โอกาส ให้คำแนะนำ ขวนคิด เป็นเพื่อนร่วมทาง เรียนรู้ร่วมกันและร่วมสร้างระบบการประเมินผลโครงการคุณธรรม</p> <p>6. ครูประจำวิชาให้การชื่นชมนักเรียนที่มีพฤติกรรมที่ดีและให้คำแนะนำกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมไม่พึงประสงค์</p> <p>7. ครูที่ปรึกษาและงานวินัยร่วมปรับพฤติกรรมนักเรียนที่ต้องดูแลเป็นพิเศษ</p> <p>8. คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครอง ผู้ปกครอง และตัวแทนครูที่ปรึกษา ประชุมหลังการปฏิบัติหน้าที่จิตอาสาทุกวัน</p> <p>ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล</p> <p>1. จัดกิจกรรมเปิดบ้านคุณธรรม (นำเสนอโครงการคุณธรรมทั้งโรงเรียน)</p> <p>2. คณะครูและบุคลากรทางการศึกษาร่วมประเมินพฤติกรรมผู้บริหาร ครู บุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร</p> <p>3. ครูที่ศึกษาร่วมประเมินคุณค่า ความรู้ ผลลัพธ์ และผลกระทบ</p> <p>4. ครูประจำวิชาประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การอ่านคิดวิเคราะห์ และคุณธรรมจริยธรรมที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของนักเรียน</p> <p>5. คณะกรรมการวินัยนักเรียนประเมินผลในภาพรวม รายงานผล และเสนอแนวทางในการปรับพฤติกรรมนักเรียน</p> <p>6. คณะกรรมการเครือข่ายผู้ปกครองสะท้อนพฤติกรรมของนักเรียน ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่บ้านและทางโรงเรียน</p>
<p>องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์</p>	<p>1. ครู</p> <p>1.1 ครูตระหนักในบทบาทหน้าที่และเห็นคุณค่าของอาชีพครู มีศักยภาพในการออกแบบและจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้านคุณธรรม</p> <p>1.2 ครูปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรับผิดชอบต่อนักเรียนที่ได้รับมอบหมาย และมีอุดมการณ์คุณธรรมที่ชัดเจน เปลี่ยนแปลงตนเองไปในทางที่ดีขึ้น</p> <p>1.3 ครูเกิดอัตลักษณ์เชิงคุณธรรมของ ได้แก่ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และจิตอาสา</p>

องค์ประกอบ	<p style="text-align: center;">วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p>
	<p>2. ผู้เรียน</p> <p>2.1 ผู้เรียนมีระเบียบวินัย มีความกตัญญูทศเวที สามารถการพัฒนาจริยธรรมได้ด้วยตนเองตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ด้วยความรับผิดชอบ และมีจิตอาสาที่จะพัฒนาโรงเรียน</p> <p>2.2 ผู้เรียนเกิดคุณธรรมเป้าหมายซึ่งได้มาจากต้นตอที่ต้องการให้เกิดในโรงเรียน 3 ประการ คือ ความซื่อสัตย์ ความรับผิดชอบ และความพอเพียง</p>
<p>องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน</p>	<p>1. คณะกรรมการประเมินผลลัพธ์ ได้แก่ ผู้อำนวยการหรือผู้แทนผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>2. ประเด็นการประเมินครู 1) ความเป็นครูมืออาชีพ 2) ความพอเพียง 3) ความกตัญญู 4) ความซื่อสัตย์สุจริต 5) ความรับผิดชอบ และ 6) อุทิศการณคุณธรรม ประเด็นการประเมินผู้เรียน 1) ความพอเพียง 2) ความกตัญญู 3) ความซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบ และ 5) อุทิศการณคุณธรรม</p> <p>3. วิธีการประเมิน</p> <p>3.1 ใช้แบบประเมินตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน เป็นการประเมินคุณธรรมของครู และนักเรียนตามประเด็นการประเมิน เป็นการประเมิน ตามสภาพจริง และเกณฑ์การให้คะแนนแบบบูรณาการ</p> <p>3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน เป็นการสังเกตพฤติกรรมของครูและผู้เรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยใช้เป็นแบบสังเกตตรวจสอบ</p> <p>3.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ ครูผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง</p> <p>4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน</p> <p>4.1 แบบประเมินเป็นลักษณะเกณฑ์คุณภาพที่โรงเรียนกำหนดขึ้น</p> <p>4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน เป็นแบบสังเกตตรวจสอบรายการตามพฤติกรรมที่ปรากฏของครู และผู้เรียน</p>

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
เงื่อนไขความสำเร็จ	ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม พบว่า 1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้มีความรู้ความสามารถ มีความเป็นผู้นำและมีวิสัยทัศน์ 2. โรงเรียนมีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์และคุณธรรมเป้าหมายในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทำให้การดำเนินงานมีทิศทางที่ชัดเจน

ตาราง 9 แสดงผลการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม (โรงเรียนที่ 2)

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ ของรูปแบบ	1. เพื่อปลูกฝังความรัก ความปรารถนาดี และการทำประโยชน์ต่อสังคมและต่อผู้อื่น 2. เพื่อจัดกิจกรรมที่แสดงถึงความเมตตา ความกรุณาช่วยเหลือ บำบัดความทุกข์ยากของผู้อื่น และส่งเสริมให้นักเรียน มีจิตเบิกบานอยู่เสมอ เห็นความสำคัญของบุคคลรอบข้าง ร่วมยินดีเมื่อเห็น ผู้อื่นมีความสุข 3. เพื่อส่งเสริมทักษะการคิด การแก้ปัญหา การทำงานอย่างเป็นระบบ และส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีในการเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้เต็มศักยภาพ
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของ รูปแบบ	1. ยึดหลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เคารพในชีวิต 2. หลักการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน 3. หลักการอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข เน้นทัศนคติที่ดี
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า	1. คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม 1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ครูหัวหน้าช่วงชั้น ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา และครูผู้รับผิดชอบโครงการ (1 คน)

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.1 ประชุมระดมความคิดเห็น ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข</p> <p>1.2.2 กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยการสร้างแนวทางและประกาศแนวนโยบายในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.3 จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติและประมาณการงบประมาณ</p> <p>1.2.4 นิเทศและติดตามการดำเนินงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน</p> <p>1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการ</p>
	<p>2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>2.1 ครู</p> <p>โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านผู้เรียนและครู ดำเนินการพัฒนาโดยมีหลักการพัฒนา พอสรุปได้ดังนี้</p> <p>2.1.1 การเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ความเข้าใจเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการคุณธรรม</p> <p>2.1.2 การดำเนินการพัฒนาครู</p> <p>1) ประชุมกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดงความคิดเห็นว่าจะปฏิบัติ ถือเป็นสัญญาประชาคมของแต่ละกลุ่ม และกำหนดตัวชี้วัด โดยครูกำหนดอัตลักษณ์ คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ</p>

องค์ประกอบ

วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)
เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

2) กำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านครู โดยมีหลักการพัฒนาดังนี้ 2.1) ครูต้องสละเวลา คือ จะต้องเป็นทั้งครูและอาสาสมัคร 2.2) การเพิ่มองค์ความรู้โดยการอบรมระยะสั้นในช่วงปิดเทอม 2.3) ครูทุกคนจะมาเข้าค่ายอบรมปีละครั้ง โดยใช้เวลา 3 วัน 2 คืน ช่วงต้นเดือนตุลาคม 2.4) การพัฒนาจิตใจครูเป็นการแลกเปลี่ยน และร่วมกันคิดหาเทคนิคการสอน

3) ดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมครูควบคู่ไปพร้อมกับผู้เรียน

4) จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

5) นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรม

โรงเรียนคุณธรรมเป็นระยะ

2.1.3 การประเมินผลและการพัฒนา

1) ประชุมคณะกรรมการเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน

ให้ทุกคนทราบและร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป

2) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา

โรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง

3) ประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนครู

4) สะท้อนพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

2.2 ผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนโดยการสอดแทรกคุณธรรม

วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในรายวิชาที่สอน

สามารถทำได้ในทุกรายวิชา ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะใช้วิธีการใด

ในการสอดแทรก สรุปได้ดังต่อไปนี้

2.2.1 การให้ผู้เรียนได้ค้นพบคุณธรรม จริยธรรมจากประสบการณ์ตรงจากเนื้อหาของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ

2.2.2 การสอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ ซึ่งครูได้ร่วมกันคัดเลือกสื่อการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับรายวิชาและสามารถสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ส่วนใหญ่ ครูจะทำการประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจในกิจกรรมและเพื่อทราบข้อบกพร่อง หรือข้อควรแก้ไข เพื่อให้กิจกรรมที่จะทำในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>2.2.3 การส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ โดยการสอดแทรกในชั้นเรียน ด้วยเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้เรียนควรได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน เมื่อครูสอนก็สอนด้วยความรัก ความเมตตาซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดกับผู้เรียน สร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยสำหรับผู้เรียน และเป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนได้ฝึกคิด จัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือ ไม่เน้นการแข่งขันจนเกินไป มีการเสริมแรง ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>โครงการคุณธรรม</p> <p>โครงการคุณธรรม เป็นการคิดพิจารณาวางแผนงานในรายละเอียด และภาพรวมทั้งหมด โดยนำข้อมูลที่รวบรวมและประมวลได้ทั้งหมดนั้น มาเรียบเรียงและทำเป็นเอกสารร่างโครงการ ที่มีหัวข้อต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย 1) ชื่อโครงการ 2) ความสำคัญของปัญหา 3) วัตถุประสงค์ 4) กลุ่มเป้าหมาย 5) แผนการดำเนินโครงการ 6) งบประมาณ 7) หลักธรรมที่นำมาใช้ 8) ความเชื่อมโยงสู่คุณธรรม อัตลักษณ์ 9) วิธีการวัดและประเมินผล 10) ผู้รับผิดชอบโครงการ และ 11) ที่ปรึกษาโครงการ</p> <p>การประเมินโครงการคุณธรรมมี 2 ระดับ ได้แก่ การประเมินในระดับโครงการ และการประเมินภาพรวมของโรงเรียน ระดับความสำเร็จของโครงการคุณธรรมต่าง ๆ จะส่งผลให้เกิดผลสำเร็จในภาพรวมของโรงเรียน</p>
<p>องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ</p>	<p>ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ</p> <ol style="list-style-type: none"> ด้านกายภาพ สิ่งแวดล้อมพูดได้ อาคารทั้งในและนอกมีวาธรรมเด็ก แทรกอยู่ เพื่อเตือนสติให้ พูดดี ทำดี คิดดี บรรยากาศเงียบสงบ สวยงาม ท่ามกลางธรรมชาติ โต๊ะเก้าอี้ในห้องเรียน ออกแบบพิเศษ เป็นโต๊ะเหล็กที่สามารถปรับความสูงได้ตามขนาด ด้านกิจกรรมพื้นฐานของชีวิต ประกอบด้วย 1) การกิน เด็กเรียนรู้การจัดการตนเอง โดยฝึกกินข้าวเพียง 20 นาที 2) การเล่น ให้เล่นที่สนามหญ้า ให้อภัย และ 3) การนอน สำหรับเด็กเล็กมีเวลานอนกลางวันตามปกติ

องค์ประกอบ

วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)
เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

3. ด้านการเรียนการสอน นักเรียน 30 คน ครูประจำชั้น 1 คน ติดตามนักเรียนขึ้นไปเป็นช่วงชั้น จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการและมุ่งเน้นบทเรียนแห่งศกยภาพ 5 อย่าง คือ 1) การศึกษาในวิถีชีวิต 2) การศึกษาเพื่อคุณธรรม 3) การศึกษาเพื่อรู้คุณ 4) การศึกษาเพื่อบริการยินดีในจิตอาสา และ 5) การศึกษาเพื่อชีวิต วิชาที่เพิ่มเติม คือ จิตวิญญาณฉือจี้และภารกิจฉือจี้
4. บรรยากาศและปฏิสัมพันธ์ ระหว่างครูกับนักเรียนเต็มไปด้วยความรักและอบอุ่นและใช้การชมมากกว่าติ ระหว่างครูกับผู้ปกครองเน้นการร่วมมือกับพ่อแม่อย่างจริงจัง และพื้นที่แห่งการเรียนรู้และทำความดีให้มีความสำคัญต่อสามเหลี่ยม ปฏิสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียน บ้าน และสังคม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ไปพร้อมกับการสร้างสังคมที่ดี

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา

1. การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านผู้เรียนเป็นการสอนทางวิชาการและคุณธรรม มีกระบวนการสอนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมขั้นตอน 6 ขั้น คือ 1) เข้าใจ 2) คิด 3) แสดงออก 4) กระตุ้นจิตเมตตา 5) ทำทันที และ 6) สนับสนุนและทำซ้ำ
2. การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านครู โดยมีหลักการพัฒนาดังนี้ 1) ครูต้องสละเวลา คือ จะต้องเป็นทั้งครูและอาสาสมัคร 2) การเพิ่มองค์ความรู้ โดยการอบรมระยะสั้นในช่วงปิดเทอม 3) ครูทุกคนจะมาเข้าค่ายอบรมปีละครั้ง โดยใช้เวลา 3 วัน 2 คืน ช่วงต้นเดือนตุลาคม 4) การพัฒนาจิตใจครูด้วยหนังสือวาทกรรมของธรรมมาจารย์เจิ้งเหยียนอ่านแล้วมาเล่าให้เพื่อนครูฟัง เป็นการแลกเปลี่ยน และร่วมกันคิดหาเทคนิคการสอน

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา

1. แต่งตั้งและมอบหมายการทำงานให้แก่คณะทำงาน
2. กำหนดกรอบแนวทางการพัฒนากิจกรรมคุณธรรมนำความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน โดย 1) จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมุ่งเน้นความเป็นเลิศด้านวิชาการ 2) จัดการเรียนการสอนรายวิชาเพิ่มเติมหลักสูตรจริยศิลป์ศึกษา และวัฒนธรรมฉือจี้ สัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<ol style="list-style-type: none"> 3. กิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ด้วย สมุดสื่อใยรัก เพื่อเสริมความสัมพันธ์ระหว่างครู พ่อแม่ และนักเรียน 4. กิจกรรมส่งเสริมพฤติกรรมเชิงบวกโดยการให้รางวัลและให้ความรัก ไม่เน้นการตำหนิหรือตี 5. กิจกรรมส่งเสริมปฏิสัมพันธ์กับสังคมผ่านโครงการอาสาสมัครรุ่นเยาว์ 6. กิจกรรมสื่อการสอนมีชีวิต เพื่อกระตุ้นความรู้สึกร่วมกันของจิตใจ 7. จัดตั้งสมาคมครู อาสาสมัครครู เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เกิดการปรับปรุงตัวเองด้วยความเต็มใจและอย่างต่อเนื่อง 8. แลกเปลี่ยนประสบการณ์เพื่อให้เกิดความงาม ตลอดจนสนับสนุนให้ทำกิจกรรมซ้ำเป็นประจำ 9. ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากคณะทำงานเป็นระยะ ๆ
	<p>ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ประเมินผลการปฏิบัติงานระหว่างการทำกิจกรรมตามสภาพจริง 2. ครูประเมินผลตามหลักสูตรและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์และคุณธรรมจริยธรรม 3. ครู และผู้ปกครองมีส่วนร่วมกันประเมินผลพฤติกรรมของนักเรียน 4. ครูที่ปรึกษาออกเยี่ยมบ้านนักเรียนการเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อติดตามพฤติกรรมนักเรียนอย่างใกล้ชิด 5. สะท้อนพฤติกรรมของนักเรียนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่บ้านและทางโรงเรียน
<p>องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ครู <ol style="list-style-type: none"> 1.1 ครูมีความเสียสละ อุทิศเวลา คือ เป็นทั้งครูและอาสาสมัคร 1.2 ครูมีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มองค์ความรู้แก่ตนเอง รู้จักการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมกันคิดหาเทคนิคการสอนใหม่ ๆ 2. ผู้เรียน <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ผู้เรียนรู้เคารพ รู้บุญคุณ รู้รัก รู้อาทร ด้วยใจจริง ด้วยความรัก และกตเวทิตา โดยประพฤติตนด้วยความสำนึกคุณ เป็นผู้มีจิตใจเมตตา และมีอุดมการณ์คุณธรรมที่ชัดเจน

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	2.2 ผู้เรียนมีทักษะความรู้ความสามารถในด้านภาษาไทยภาษาจีนและภาษาอังกฤษ
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน	<p>1. คณะกรรมการประเมินผลลัพธ์ ได้แก่ ผู้อำนวยการหรือผู้แทน ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ครูผู้รับผิดชอบ โครงการโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>2. ประเด็นการประเมินครู 1) ความเป็นครูมืออาชีพ 2) ความพอเพียง 3) ความกตัญญู 4) ความซื่อสัตย์สุจริต 5) ความรับผิดชอบ และ 6) อุดมการณ์คุณธรรม ประเด็นการประเมินผู้เรียน 1) ความพอเพียง 2) ความกตัญญู 3) ความซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบ และ 5) อุดมการณ์คุณธรรม</p> <p>3. วิธีการประเมิน</p> <p>3.1 ใช้แบบประเมินตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน เป็นการประเมินคุณธรรมของครู และนักเรียนตามประเด็นการประเมิน โดยประเมินตามสภาพจริง และเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค</p> <p>3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน เป็นการสังเกตพฤติกรรมของครูและผู้เรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยใช้เป็นแบบสังเกตตรวจสอบ</p> <p>4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน</p> <p>4.1 แบบประเมินเป็นลักษณะเกณฑ์คุณภาพที่โรงเรียนกำหนดขึ้น</p> <p>4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน เป็นแบบสังเกตตรวจสอบรายการตามพฤติกรรมที่ปรากฏของครู และผู้เรียน</p> <p>4.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง</p>
เงื่อนไขความสำเร็จ	<p>ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม พบว่า</p> <p>1. ผู้บริหารส่งเสริม และกำหนดกรอบแนวทางการพัฒนากิจกรรมคุณธรรม นำความรู้เพื่อพัฒนาผู้เรียน และพัฒนาครู เป็นแบบอย่างที่ดีต่อครูและนักเรียน</p>

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องให้ความร่วมมือกันทุกฝ่าย โดยการให้หลักการมีส่วนร่วมและดำเนินงานเป็นระบบและต่อเนื่องเพื่อความยั่งยืน 3. นักเรียนมีส่วนเป็นเจ้าของโครงการคุณธรรมที่ตนเองมีส่วนร่วมการบูรณาการคุณธรรมในกิจกรรมการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

ตาราง 10 แสดงผลการศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม (โรงเรียนที่ 3)

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของ รูปแบบ	1. เพื่อส่งเสริม สนับสนุนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยเน้นให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญโดยให้มีความรู้ตามมาตรฐานการศึกษา 2. เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ รัก ห่วงแหนถิ่นที่อยู่ และภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีระเบียบวินัย คุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ โดยมีเป้าประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ และทักษะพื้นฐานตามหลักสูตรและมาตรฐานการศึกษา มีคุณธรรมนำความรู้เน้นหลักที่ว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของ รูปแบบ	1. หลักการมีส่วนร่วมโดยเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง นักเรียน ชุมชน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนทั้งภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนสำคัญต่อการดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรม 2. หลักการเสริมสร้างคุณธรรม จริยธรรมอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า	1. คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม 1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมประกอบด้วย ผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน ครูหัวหน้าช่วงชั้น ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา และครูผู้รับผิดชอบโครงการ

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.1 ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข</p> <p>1.2.2 สร้างแนวทางและกำหนดประกาศแนวนโยบายในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.3 จัดทำแผนพัฒนา เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติ</p> <p>1.2.4 นิเทศและติดตามการดำเนินงานของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานตามแผนปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน</p> <p>1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการ เป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการ</p>
	<p>2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>2.1 ครู</p> <p>โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม</p> <p>วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา ด้านผู้เรียนและครู ดำเนินการพัฒนาโดยมีหลักการพัฒนา สรุปได้ดังนี้</p> <p>2.1.1 การเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ความเข้าใจ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการคุณธรรม</p> <p>2.1.2 การดำเนินการพัฒนาครู</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) ประชุมกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่ม แสดงความปรารถนาว่าจะปฏิบัติของแต่ละกลุ่ม และกำหนดตัวชี้วัด โดยครู กำหนดอัตลักษณ์คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ 2) ร่วมกันวางแผนกำหนดกรอบแนวทางการนำคุณธรรม เป้าหมายสู่การปฏิบัติ 3) กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน และดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมครู

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice)
	เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
ระยะยาว	4) กำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงานทั้งระยะสั้น และระยะยาว 5) จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
2.1.3 การประเมินผลและการพัฒนา	2.1.3 การประเมินผลและการพัฒนา
กิจกรรมโรงเรียนคุณธรรมเป็นระยะ	1) นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนคุณธรรมเป็นระยะ
ปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป	2) รายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบและร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป
โรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง	3) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง
	4) ประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนครู
ของโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ	5) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานคุณธรรมของโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ
2.2 ผู้เรียน	2.2 ผู้เรียน
	การจัดการเรียนการสอนโดยการสอดแทรกคุณธรรม
การสอน สรุปลงได้ดังต่อไปนี้	วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในการจัดการเรียนการสอน สรุปลงได้ดังต่อไปนี้
ตรงจากเนื้อหาของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ	2.2.1 การให้ผู้เรียนได้ค้นพบคุณธรรม จริยธรรมจากประสบการณ์ตรงจากเนื้อหาของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ
ประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น	2.2.2 การสอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับรายวิชาและสามารถสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ครูทำการประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจในกิจกรรมและเพื่อทราบข้อบกพร่อง หรือข้อควรแก้ไขเพื่อให้กิจกรรมที่จะทำในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น
การส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ โดยสอดแทรกในชั้นเรียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน ครูสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด จัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือไม่เน้นการแข่งขันจนเกินไป มีการเสริมแรง ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ	2.2.3 การส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ โดยสอดแทรกในชั้นเรียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ ทั้งนี้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน ครูสร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนได้ฝึกคิด จัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือไม่เน้นการแข่งขันจนเกินไป มีการเสริมแรง ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p style="text-align: center;">โครงการคุณธรรม</p> <p>โครงการคุณธรรม เป็นข้อมูลที่รวบรวมและประมวลได้ทั้งหมดนั้น มาเรียบเรียงและทำเป็นเอกสารร่างโครงการ ที่มีหัวข้อต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย 1) ชื่อโครงการ 2) ความสำคัญของปัญหา 3) วัตถุประสงค์ 4) กลุ่มเป้าหมาย 5) แผนการดำเนินโครงการ 6) งบประมาณ 7) หลักธรรมที่นำมาใช้ 8) ความเชื่อมโยงสู่คุณธรรม อัตลักษณ์ 9) วิธีการวัดและประเมินผล 10) ผู้รับผิดชอบโครงการ และ 11) ที่ปรึกษาโครงการ</p>
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ	<p>ในการขับเคลื่อนกระบวนการดำเนินงานตามโครงการ ซึ่งมีกลไกในการขับเคลื่อนไปสู่โรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้</p> <p>ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมร่มรื่น สะอาด มีความเป็นระเบียบ และได้ดำเนินการปรับปรุงสภาพแวดล้อมให้สวยงาม มีบรรยากาศร่มรื่น มีสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคารเรียน มีมุมพักผ่อน มีพื้นที่ให้นักเรียนได้ 2. จัดเตรียมสถานที่ อุปกรณ์ เพื่ออำนวยความสะดวกในการดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมและการทำโครงการ 3. จัดอบรมครูแกนนำนักเรียนแกนนำ และนักเรียนทั้งหมด และจัดให้มีแนวทางการดำเนินงาน 4. จัดประชุมคณะครู แจ้งผลการอบรมและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ที่ผ่านมาให้ทุกคนทราบ <p>ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา</p> <p>คณะครูบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนร่วมกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ได้แก่ ความพอเพียง ความพอประมาณ ความรับผิดชอบ และร่วมกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก</p> <p>ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. แต่งตั้งและมอบหมายการทำงานให้แก่คณะทำงาน 2. ร่วมกันวางแผนกำหนดกรอบแนวทางการนำคุณธรรมเป้าหมายสู่การปฏิบัติ

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	<p>3. นำคุณธรรมอัตลักษณ์มาจัดทำเป็นโครงการคุณธรรมโดยคณะทำงานเป็นผู้ให้คำแนะนำ ปรีกษาแก่นักเรียนในการจัดทำ โครงการคุณธรรม “โครงการโรงเรียนสะอาดบรรยากาศน่าอยู่”</p> <p>4. การสร้างนวัตกรรมเสริมสร้างคุณธรรม โรงเรียนสะอาดบรรยากาศน่าอยู่ โดยมีขั้นตอน/วิธีการดำเนินการ ดังนี้</p> <p>4.1 แต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ 1) ประชุมชี้แจงการดำเนินงาน</p> <p>2) แต่งตั้งผู้รับผิดชอบแต่ละกิจกรรม ดังนี้ แบ่งเวรรับผิดชอบห้องเรียน บริเวณเขตสี่ และสร้างข้อตกลงในการรับผิดชอบทำความสะอาดจัดซื้อวัสดุ-อุปกรณ์ ทำความสะอาด โรงเรียนและดูแลการคัดแยกขยะ จัดประกวดห้องเรียนสะอาด และเขตสี่สะอาด เดือนละ 1 ครั้ง และรณรงค์การทำมาความสะอาดโรงเรียนสู่ชุมชน</p> <p>4.2 กำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงาน 1) เป้าหมายระยะสั้น (ระยะ 3 เดือนแรก) ห้องเรียนทุกห้องสะอาด 2) เป้าหมายระยะยาว (ระยะ 12 เดือนแรก) โรงเรียนสะอาดมีบรรยากาศน่าอยู่</p> <p>4.3 กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน</p> <p>4.4 ประเมินผลการปฏิบัติงานระหว่างการทำกิจกรรม</p> <p>5. การนิเทศติดตามโดยผู้บริหาร</p> <p>5.1 ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ จากคณะทำงานเป็นระยะ ๆ</p> <p>5.2 ประชุมคณะทำงาน เดือนละ 1 ครั้ง เพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบและร่วมกันปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป</p> <p>6. การนิเทศจากมูลนิธิยุวสถิรคุณเพื่อรับคำแนะนำ ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้บรรลุเป้าหมาย</p> <p>ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล</p> <p>1. ผู้รับผิดชอบจัดเก็บข้อมูลและประเมินผลการดำเนินงานโครงการคุณธรรมตามที่กำหนดไว้ในโครงการ</p> <p>2. ผู้บริหารประชุมรวบรวมผลการปฏิบัติงานต่าง ๆ ทุกโครงการ เพื่อสะท้อนการปฏิบัติคุณธรรมความดีร่วมกันทั้งโรงเรียน</p>

องค์ประกอบ	วิธีการปฏิบัติที่ดี (Best Practice) เกี่ยวกับการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
	3. ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองร่วมกันประเมินผลพฤติกรรมที่พึงประสงค์ 4. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานคุณธรรมของโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์	คณะครูบุคลากรทางการศึกษาและนักเรียนร่วมกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย ได้แก่ ความพอเพียง ความพอประมาณ ความรับผิดชอบ และมีพฤติกรรมบ่งชี้ เชิงบวกเพิ่มขึ้น
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน	1. คณะกรรมการประเมินผลลัพธ์ ได้แก่ ผู้อำนวยการหรือผู้แทน ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนชุมชน และครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม 2. ประเด็นการประเมินครู 1) ความเป็นครูมืออาชีพ 2) ความพอเพียง 3) ความกตัญญู 4) ความซื่อสัตย์สุจริต 5) ความรับผิดชอบ และ 6) อุทิศการณคุณธรรม ประเด็นการประเมินผู้เรียน 1) ความพอเพียง 2) ความกตัญญู 3) ความซื่อสัตย์สุจริต 4) ความรับผิดชอบ และ 5) อุทิศการณคุณธรรม 3. วิธีการประเมิน 3.1 ใช้แบบประเมินตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน โดยประเมินตามสภาพจริง และเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค 3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน โดยใช้แบบสังเกตตรวจสอบ
เงื่อนไขความสำเร็จ	1. ผู้บริหารเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรู้ความสามารถทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรมอันส่งผลให้บุคลากรมีความทุ่มเท ตั้งใจทำงานตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด 2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นการทำงานที่ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผน ดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน

ตอนที่ 2 ผลการสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ส่วนที่ 2.1 ผลการยกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ผู้วิจัยได้นำผลการศึกษาจากขั้นตอนที่ 1 แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ และนำมายกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

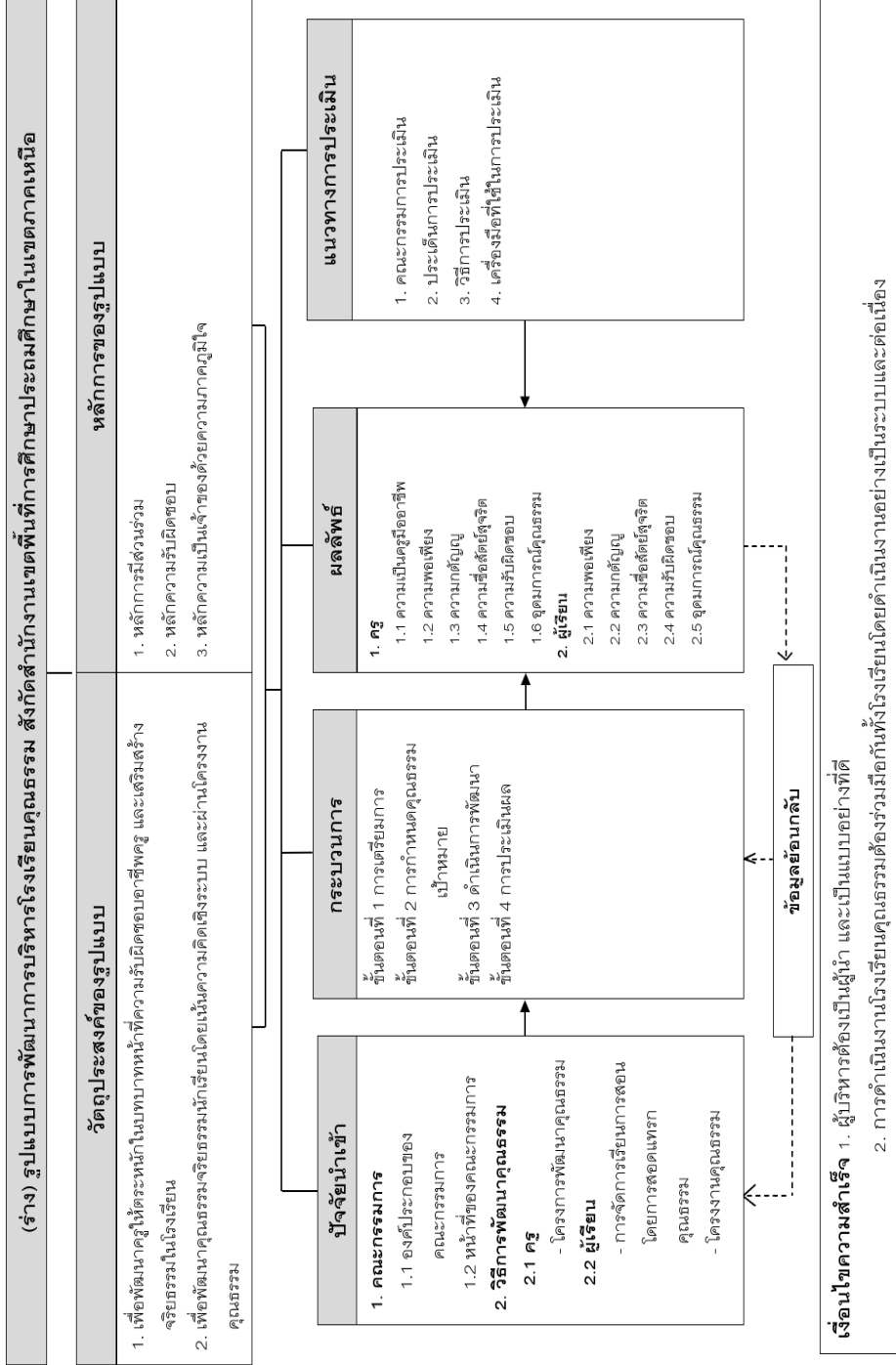
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

เงื่อนไขความสำเร็จ

ร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ดังแสดงในภาพ 13

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี
2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมกันทั้งโรงเรียนโดยดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ภาพ 13 แสดงร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาในเขตภาคเหนือ

จากภาพ 13 ร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอาชีพครูและเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน
2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยเน้นความคิดเชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

1. **หลักการมีส่วนร่วม** เป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือระหว่างกันด้วยความเต็มใจ ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบ

2. **หลักความรับผิดชอบ** เป็นความรับผิดชอบในงานของตนที่ได้รับมอบหมาย มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมถึงการตระหนัก และสำนึกในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดี และผลเสียจากการตัดสินใจ หรือการกระทำ

3. **หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ** เป็นความรู้สึกของบุคลากรที่มีความจงรักภักดีต่อองค์กร ยอมรับเป้าหมาย ค่านิยม และวัฒนธรรมขององค์กร มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์กร และทุ่มเทความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนมีความปรารถนาที่แน่วแน่ที่จะให้องค์กรประสบผลสำเร็จ รวมถึงมีความภาคภูมิใจ ที่ได้ปฏิบัติงานในองค์กรที่ และรู้ว่าองค์กรทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ และรับผิดชอบต่อสังคม

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

1. คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน	ประธานกรรมการ
1.1.2 ผู้แทนผู้ปกครอง (ชั้นละ 1 คน)	กรรมการ
1.1.3 ผู้แทนชุมชน (3 คน)	กรรมการ
1.1.4 ครูหัวหน้าช่วงชั้น (ช่วงชั้นละ 1 คน)	กรรมการ

1.1.5 ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา (2 คน) กรรมการ

1.1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการ (1 คน) เลขานุการ

1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีดังนี้

1.2.1 วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประชุมระดมความคิดเห็น ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข เพื่อวางแผนพัฒนาผู้เรียน โดยนำจุดแข็งมากำหนด และนำจุดอ่อนมาพัฒนา

1.2.2 กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยการสร้างแนวทางและประกาศนโยบายในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียน

1.2.3 จัดทำแผนพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติ และประมาณการงบประมาณในการดำเนินงาน

1.2.4 ติดตามและนิเทศการดำเนินงาน เป็นการติดตามความก้าวหน้าของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานตามแผน ซึ่งมุ่งเน้นให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงาน และเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน

1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน โดยการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการต่อคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการ เพื่อนำมาพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2.1 ครู

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เป็นการเสริมสร้างระบบคุณธรรมจริยธรรมในรอบรั้วสถานศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบ และจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการความรู้คู่ความดี และสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนแบบองค์รวมได้ ดังนั้น ครูต้องมีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เพื่อพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่โรงเรียนคุณธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.1 การเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ความเข้าใจ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการคุณธรรม การประชุมสร้างความรู้ความเข้าใจระหว่างโรงเรียนผู้ปกครอง และชุมชน ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม

2.1.2 การดำเนินการพัฒนาครูสู่โรงเรียนคุณธรรม

1) ประชุมกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดงความปรารถนาว่าจะปฏิบัติ ถือเป็นสัญญาประชาคมของแต่ละกลุ่ม และกำหนดตัวชี้วัด โดยครูกำหนดอัตลักษณ์ คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ เช่น ผู้บริหารและครูจะต้องไม่เบียดเบียนเวลาราชการ ไม่แสวงหาไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข

2) ผู้บริหารโรงเรียน คณะดำเนินงานตามแผนและกิจกรรมที่กำหนดไว้
 อย่างเป็นรูปธรรม

3) การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านครู เช่น ครูต้องสละเวลา คือ จะต้องเป็นทั้งครูและอาสาสมัคร เป็นต้น

4) การพัฒนาตนเองโดยการอบรมระยะสั้นในช่วงปิดเทอม

5) ครูเข้าค่ายอบรมคุณธรรมปีละ 1 ครั้ง โดยใช้เวลา 3 วัน 2 คืน

6) จัดตั้งชมรมเครือข่ายจิตอาสา

7) การพัฒนาจิตใจครู โดยการเล่าเรื่องให้เพื่อนครูฟังเป็นการแลกเปลี่ยน และร่วมกันคิดหาเทคนิคการสอน

8) ดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมครูควบคู่ไปพร้อมกับผู้เรียน

9) ครูและนักเรียนแกนนำจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เช่น อาสาสมัครจิตอาสา นวัตกรรมเสริมสร้างคุณธรรม เป็นต้น

10) ผู้บริหารโรงเรียน นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนคุณธรรมจากคณะทำงานเป็นระยะ

11) ประชุมคณะทำงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบและร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป

12) สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

2.1.3 การประเมินผลและการพัฒนา

1) กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนครู เช่น นำเสนอโครงการคุณธรรมครู

- 2) ครูร่วมกันประเมินพฤติกรรมร่วมกันว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร
- 3) ครูร่วมกันประเมินคุณค่า ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการทำโครงการงาน
- 4) ครูประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของตนเอง
- 5) ประเมินผลในภาพรวม รายงานผลและเสนอแนวทางในการปรับ

พฤติกรรมครู

- 6) สะท้อนพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

2.2 ผู้เรียน

การจัดการเรียนการสอนโดยการสอดแทรกคุณธรรม

การพัฒนาองค์ความรู้ของผู้เรียนควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความก้าวหน้าและความสำเร็จให้แก่ชีวิตของผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ให้แก่สังคมไทยด้วย กระบวนการสอดแทรกคุณธรรมต้องทำแบบเชื่อมโยง ตามองค์ประกอบต่อไปนี้

1. สถานที่และสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาเอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เช่น มีความสะอาด เป็นระเบียบ เรียบร้อย ร่มรื่น เป็นต้น
2. บุคคล หมายถึง ทุกคนในองค์กรที่ต้องเป็นต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรม และต้องช่วยกันสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ
3. หลักสูตร หมายถึง ทุกรายวิชาต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปด้วย อาจมากหรือน้อยก็ได้ ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม หมายความว่า ครูทุกท่านจะต้องทำหน้าที่สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในเนื้อหาของทุกรายวิชาที่เปิดสอน
4. กิจกรรม หมายถึง ทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่จัดขึ้นทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียน โดยเฉพาะกิจกรรมในชั้นเรียน ต้องมุ่งเน้นให้เกิดความสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม เป็นสำคัญ

การสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมทั้ง 4 ข้อ ต้องทำให้เป็นเอกภาพ หมายถึง ทุกหน่วยงาน บุคลากรทุกคนต้องร่วมใจกันทำ และต้องมีลักษณะเป็นการสอดแทรกอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำ ๆ หยุด ๆ และต้องกำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนที่ให้ทุกคนต้องปฏิบัติตาม

วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในรายวิชาที่สอนสามารถทำได้ในทุกรายวิชา ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะใช้วิธีการใดในการสอดแทรก อาจพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การให้ผู้เรียนได้ค้นพบคุณธรรม จริยธรรมจากประสบการณ์ตรงจากเนื้อหา ของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1.1 การนำผู้เรียนศึกษาและปฏิบัตินอกสถานที่ ซึ่งต้องกำหนดให้สอดคล้องกับรายวิชา และตั้งจุดมุ่งหมายของการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น การเข้าค่ายคุณธรรมการปลูกป่า เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อ วัฏจักรของชีวิต อันจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนรักและหวงแหนธรรมชาติต่อไป การชื่นชมสุนทรียะจากงานศิลป์ตามวัดวาอารามหรือสถานที่สำคัญ เพื่อปลูกฝังความรัก ความหวงแหนในมรดกของชาติที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย

1.2 การเชิญบุคคลต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรมมาให้ข้อคิดกับผู้เรียนในชั้นเรียน ซึ่งครูต้องกำหนดถึงความเหมาะสมของบุคคลต้นแบบ โดยไม่ได้คำนึงว่า บุคคลดังกล่าวต้องเป็นคนที่มีชื่อเสียง โด่งดังระดับชาติ แต่เป็นใครก็ได้ที่สามารถเป็นต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรม โดยยึดหลักการที่ว่า “แบบที่ดี เป็นสื่อการสอนที่วิเศษสุด”

1.3 การศึกษาจากบุคคลตัวอย่างที่ ต้องกำหนดให้หลากหลายอาชีพ เช่น แม่ค้าขายไข่ปิ้ง คนขับรถแท็กซี่ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ไปพูดคุยกับคนเหล่านั้น พร้อมทั้งเก็บหลักฐานและข้อมูลเพื่อนำเสนอในชั้นเรียนและส่งครูเพื่อประเมินผลกิจกรรมนี้ เน้นให้ผู้เรียนค้นพบคุณธรรม จริยธรรมและวิสัยทัศน์ที่เป็นหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จ ความสุขตามจากบุคคลตัวอย่างที่ไปศึกษา

2. การสอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ ซึ่งครูได้ร่วมกันคัดเลือกสื่อการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับรายวิชาและสามารถสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ส่วนใหญ่ ครูจะทำการประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจในกิจกรรมและเพื่อทราบข้อบกพร่องหรือข้อควรแก้ไขเพื่อให้กิจกรรมที่จะทำในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น

3. การส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ ประกอบด้วย คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ค่านิยมหลัก 12 ประการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ คุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ประการ โดยการสอดแทรกในชั้นเรียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การนั่งสมาธิ การบอกเล่า อธิบาย สมมติสถานการณ์และดำเนินการวิเคราะห์ การใช้เกม เพลง นิทาน ละคร หรือจัดแสดงบทบาทสมมติ เพื่อสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้ผู้เรียนควรได้มีส่วนร่วมในการวางแผนการสอน เมื่อครูสอนก็สอนด้วยความรัก ความเมตตาซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจให้เกิดกับผู้เรียน นอกจากนี้ ครูต้องสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยสำหรับผู้เรียนและเป็นบรรยากาศที่ผู้เรียนได้ฝึกคิด จัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือไม่เน้นการแข่งขันจนเกินไป มีการเสริมแรงให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญครูต้องเป็นแบบอย่างทั้งทางกาย วาจา ใจ

โครงการคุณธรรม

โครงการคุณธรรมเน้นการนำปัญหาในชีวิตจริงมาเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ อันจะเป็นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ หรือ ด้วยกระบวนการทางปัญญา โดยขั้นตอนในการทำโครงการคุณธรรม สรุปได้เป็นลำดับขั้น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตระหนักรู้และพิจารณาเลือกหัวเรื่องหรือประเด็นปัญหา ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ที่ต้องอาศัยความตระหนักรู้ในสถานการณ์ หรือสภาพปัญหา ด้วยสติปัญญา หรือภาวะที่มีแรงบันดาลใจที่จะทำสิ่งดีงามอะไรบางอย่างที่เป็นความฝันหรืออุดมคติ ซึ่งอาจจะเกิดจากผู้เรียนเองโดยตรง หรืออาจจะเกิดจากการแนะนำหรือชี้ชวนจากครูที่ปรึกษา หรือผู้อื่นที่เป็นเงื่อนไขภายนอก มากกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้หรือแรงบันดาลใจขึ้นก็ได้ การสร้างความตระหนักรู้นั้นเป็นขั้นตอนที่ยาก เพราะโดยทั่วไปสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาต่าง ๆ นั้น มักจะเกิดขึ้นอยู่แล้ว แต่มักจะถูกกลบเกลี่ยมองข้าม หรือหาข้อเท็จจริงมองไม่เห็นปัญหา หรือไม่รู้สึกรว่าตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหานั้นอย่างไร ในเงื่อนไขสถานการณ์แวดล้อม และจังหวะเวลาที่พอเหมาะพอดี จนเกิดฉันทะร่วมกันที่จะรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินการโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมประมวลข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เมื่อสมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นพ้องกันและตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหาหรือหัวเรื่องได้แล้ว และได้รับความเห็นชอบจากที่ปรึกษาแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการระดมความคิดวางแผนงานในเบื้องต้น โดยเริ่มจากการร่วมกันพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหาแล้วสืบสาวไปหาสาเหตุ และปัจจัยร่วมต่าง ๆ การวางเป้าหมาย และวิธีการแก้ปัญหา แล้วประมวลสิ่งที่วิเคราะห์ได้ทำเป็นผังมโนทัศน์ ในขั้นตอนนี้จะพบว่า ยังมีข้อมูลของสภาพปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอหรือยังมีรายละเอียดที่ไม่ชัดเจน ตัวแปรสนับสนุนและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการวางแผนแก้ปัญหา ก็ยังมีไม่ครบถ้วน หรือยังไม่ชัดเจนเป็นต้น จึงต้องมีการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้เพิ่มเติม (ซึ่งอาจจะได้มาจากการสำรวจโดยละเอียดหรือประมาณการโดยคร่าว ๆ ก็ได้) จากการพบปะสนทนาขอความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ และจากการค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือตำราและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาประมวลเพื่อจัดเตรียมสำหรับคิดวางแผนทำร่างโครงการต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำร่างโครงการ ขั้นตอนนี้เป็นการคิดพิจารณาวางแผนงานในรายละเอียดและภาพรวมทั้งหมด โดยนำข้อมูลที่รวบรวมและประมวลได้ทั้งหมดนั้นมาเรียบเรียง และทำเป็นเอกสารร่างโครงการ ที่มีหัวข้อต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

1. ชื่อโครงการ
2. ความสำคัญของปัญหา
3. วัตถุประสงค์
4. กลุ่มเป้าหมาย

5. แผนการดำเนินโครงการ
6. งบประมาณ
7. หลักธรรมที่นำมาใช้
8. ความเชื่อมโยงสู่คุณธรรมอัตลักษณ์
9. วิธีการวัดและประเมินผล
10. ผู้รับผิดชอบโครงการ
11. ที่ปรึกษาโครงการ

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการโครงการ การดำเนินการโครงการแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 บุค เบิก-ทดลอง ช่วงเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม ระยะที่ 2 ตอกย้ำ-ขยายผล ช่วงเดือน ตุลาคม-มกราคม ขั้นตอนนี้เป็นการนำร่างโครงการมาปฏิบัติจริงไปตามลำดับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะมีทั้งในส่วนที่แบ่งงานและดำเนินงานกันในระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ และงานในส่วนที่สร้างการมีส่วนร่วมให้กับเพื่อนนักเรียนอื่นหรือบุคคลต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยทำงานในด้านต่าง ๆ ตลอดจนการจัดกิจกรรมรณรงค์ขยายการมีส่วนร่วมออกไปสู่ชุมชน การดำเนินงานในช่วงนี้อาจมีข้อมูลย้อนกลับมาที่เป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่งทราบ หรือคลาดเคลื่อนไปจากที่คาดการณ์ไว้ หรือเกิดสถานการณ์ที่ยุ่งยากเป็นอุปสรรคข้อขัดข้องหรือข้อขัดแย้งให้ต้องเผชิญหน้าและแก้ปัญหา อยู่เสมอ ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปประเมินผลและเขียนรายงาน จากการดำเนินงาน ในขั้นตอนที่ 4 นั้น ให้ผู้รับผิดชอบโครงการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงานทั้ง 2 ระยะ ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม-มกราคม เพื่อนำมาใช้จัดทำเป็นเอกสารและสื่อการนำเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอโครงการ เป็นทักษะที่สำคัญของผู้รับผิดชอบโครงการ ทุกคนที่จะต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ทำการสื่อสารและถ่ายทอดความดีงามจากโครงการของตนเองออกสู่การรับรู้ของบุคคลอื่นและสาธารณะ สมาชิกทุกคนในกลุ่มควรทำความเข้าใจในรายละเอียดและภาพรวมของโครงการทั้งหมด และซักซ้อมการนำเสนอในประเด็นที่สำคัญ ๆ ไว้ เพื่อเตรียมสำหรับการนำเสนอด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสัมภาษณ์ซักถาม และการนำเสนอหน้าแผนป้ายนิทรรศการโครงการ ให้ผู้มาชมนิทรรศการ โครงการสามารถเข้าใจได้ในระยะเวลาอันจำกัด

การสร้างกลไกการลงมือปฏิบัติงาน การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเป็นกิจกรรมที่ต้องทำ ทั้งโรงเรียน กลไกสำคัญในการปฏิบัติงานจึงต้องส่งเสริม สนับสนุนการสร้างความร่วมมือร่วมทั้งโรงเรียน/ โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการคัดเลือกครู ทำหน้าที่ครูแกนนำ มีการคัดเลือกนักเรียนแกนนำ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการปฏิบัติงานและ มีการประเมินผลพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ ในช่วงเวลาการปฏิบัติงาน

การประเมินโครงการคุณธรรมมี 2 ระดับ ได้แก่ การประเมินในระดับโครงการ และการประเมินภาพรวมของโรงเรียน ระดับความสำเร็จของโครงการคุณธรรมต่าง ๆ จะส่งผลให้เกิดผลสำเร็จในภาพรวมของโรงเรียน ดังนั้น การเลือกตัวชี้วัดจึงมีความสำคัญ และมีผลต่อการแสดงผลความสำเร็จแตกต่างกัน ตัวชี้วัดในการประเมินพฤติกรรมที่ต้องการวัดหรือประเมินเป็นค่าที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ และประเมินทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ

1. ประชุมสร้างความตระหนัก ยอมรับและสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
2. กำหนดนโยบาย จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนและแผนปฏิบัติการโรงเรียน รวมไปถึงคู่มือการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม
3. เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเตรียมการเพื่อดำเนินงานตามนโยบาย อย่างเป็นรูปธรรม
4. อบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ตามกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรม และโครงการคุณธรรม
5. อบรมนักเรียนทั้งโรงเรียน ตามหลักสูตรโรงเรียนคุณธรรม
6. ปรับปรุงพื้นที่ต่าง ๆ ให้สวยงาม มีบรรยากาศร่มรื่น มีสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคารเรียน มีมุมพักผ่อน มีพื้นที่ให้นักเรียนได้ออกกำลังกายทั้งในที่ร่มกลางแจ้ง
7. จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางวิชาการที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
8. ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมและโรงเรียนต้นแบบคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย

1. ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และนักเรียนร่วมกันระดมความคิดกำหนดประเด็นปัญหา และกำหนดคุณธรรมเป้าหมายให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของสถานศึกษา
2. การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายเพื่อพัฒนาด้านครู ทางด้านวิชาการ เป็นการเพิ่มองค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาทางด้านจิตใจครู
3. การกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา
4. การเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์คุณธรรมเป้าหมายของสถานศึกษาให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา

1. ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และนักเรียนดำเนินงานตามแผนและกิจกรรมที่กำหนดไว้
อย่างเป็นรูปธรรม
2. ครูจัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในรายวิชาต่าง ๆ
3. ครูและนักเรียนแกนนำจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เช่น โครงการ
คุณธรรม อาสาสมัครจิตอาสา นวัตกรรมเสริมสร้างคุณธรรม เป็นต้น
4. ผู้บริหารโรงเรียน นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียน
คุณธรรมจากคณะทำงานเป็นระยะ
5. ประชุมคณะทำงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบและร่วมกันปรับปรุง
พัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป
6. สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนา
โรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล

1. ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การอ่านคิดวิเคราะห์ และคุณธรรมจริยธรรม
ที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของนักเรียน
2. ประเมินผลการปฏิบัติงานตามสภาพจริง
3. ผู้รับผิดชอบจัดเก็บข้อมูลและประเมินผลการดำเนินงานโครงการคุณธรรมตามที่กำหนด
ไว้ในโครงการ
4. ประชุมและรวบรวมผลการปฏิบัติงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อสะท้อน
ผลการปฏิบัติร่วมกันทั้งโรงเรียน
5. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การดำเนินงานคุณธรรมของโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

1. ครู

1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ

ครูมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ ในการปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน โดยยึด
ผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมโดยการสอดแทรกคุณธรรม
จริยธรรมในรายวิชาที่สอน ผลักดันและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ศิษย์อย่างสม่ำเสมอ มีจิตวิญญาณของ
ความเป็นครู รักความยุติธรรม มีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรัก
และศรัทธาในวิชาชีพ รับผิดชอบต่อหน้าที่โดยตรงต่อเวลา อุทิศตน ทำงานโดยไม่หวังผลประโยชน์
ส่วนตัว

1.2 ความพอเพียง

ครูสามารถดำรงตนอย่างเรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับสภาพอาชีพ มีความประพฤติปฏิบัติดีสม่ำเสมอ เหมาะเป็นตัวอย่างที่ดีต่อศิษย์ รู้จักแบ่งปัน ระมัดระวัง รอบคอบในการดำเนินชีวิต ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท มีเหตุผลและความพอประมาณ พอดี มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม และสามารถปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

1.3 ความกตัญญู

ครูมีความจงรักภักดี รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น เป็นที่รักของคนทั่วไป ยกย่องเชิดชูบุพการีและมีสติระลึกได้อยู่เสมอ มีความเมตตากรุณา อ่อนน้อมถ่อมตน ดำเนินชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความสุขและสมหวัง

1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต

ครูมีความประพฤติปฏิบัติตรงความเป็นจริงต่อหน้าที่และวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบ ประพฤติดีเป็นไปตามครรลองคลองธรรม มีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่น ทั้งกาย วาจา ใจ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความเป็นธรรมและบริสุทธิ์ใจ

1.5 ความรับผิดชอบ

ครูปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัวและภารกิจทางสังคม กระทำการให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความเต็มใจและความจริงใจ เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย และยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย มีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเองและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

1.6 อุทิศการณคุณธรรม

ครูมีอุดมการณ์ มีความยุติธรรม มีความเชื่อมั่น รักและศรัทธาในวิชาชีพครูถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง อีกทั้งพัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ร่วมกันทำงานแบบมีส่วนร่วม มุ่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาศาสตร์ ภายใต้โครงสร้างอำนาจทางวิชาชีพ และอำนาจเชิงคุณธรรม ที่มาจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมพัฒนาของครู เป็นผู้ปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์คุณธรรมแก่ศิษย์

2. ผู้เรียน

2.1 ความพอเพียง

ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พอประมาณให้เหมาะสมกับตนเอง และฝึกตนเองให้รู้จักความพอดีพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี รอบคอบ ระมัดระวังในการใช้ชีวิต และมีความรู้คู่คุณธรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนและเอาเปรียบผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ และใช้อย่างคุ้มค่า

2.2 ความกตัญญู

ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีพระคุณ อันได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและตนเอง ไม่หลงลืมตัวเมื่อประสบความสำเร็จที่ได้รับ รู้สึกสำนึกในการอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อตนเอง เพื่อเป็นการแสดงออก ในการตอบแทนบุญคุณให้ปรากฏ

2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

ผู้เรียนรู้จักปฏิบัติตนและรับผิดชอบต่อนหน้าที่ด้วยความซื่อตรงบริสุทธิ์ใจ มีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริงความถูกต้องในการดำเนินชีวิต มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ไม่เอาสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

2.4 ความรับผิดชอบ

ผู้เรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน จดจ่อเอาใจใส่ ละเอียดรอบคอบเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นไปตามความมุ่งมาดปรารถนา เคารพในกฎระเบียบ กติกาต่าง ๆ ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งในด้านที่ดีและไม่ดีเพื่อปรับปรุงตนเองต่อไป

2.5 อุดมการณ์คุณธรรม

ผู้เรียนมีจิตสำนึก มีทัศนคติที่ดี มีพฤติกรรมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิ่งที่กระทำหรือปฏิบัติให้เป็นจริงได้เสมอ ปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

1. คณะกรรมการประเมิน

- 1.1 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหรือผู้แทน ประธานกรรมการ
- 1.2 ศึกษาพิเศษ กรรมการ
- 1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก กรรมการ
- 1.4 ผู้แทนผู้ปกครอง กรรมการ
- 1.5 ผู้แทนชุมชน กรรมการ
- 1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม เลขานุการ

2. ประเด็นการประเมิน

2.1 ครู

- 2.2.1 ความเป็นครูมืออาชีพ
- 2.2.2 ความพอเพียง
- 2.2.3 ความกตัญญู

2.2.4 ความซื่อสัตย์สุจริต

2.2.5 ความรับผิดชอบ

2.2.6 อุดมการณ์คุณธรรม

2.2 ผู้เรียน

2.2.1 ความพอเพียง

2.2.2 ความกตัญญู

2.2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

2.2.4 ความรับผิดชอบ

2.2.5 อุดมการณ์คุณธรรม

3. วิธีการประเมิน

3.1 ประเมินคุณลักษณะคุณธรรม ตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน เป็นการประเมินคุณธรรมของครู และนักเรียนตามประเด็นการประเมิน โดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรมที่โรงเรียนได้กำหนดขึ้น เป็นการประเมิน ตามสภาพจริง และเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค

3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน เป็นการสังเกตพฤติกรรมของครู และผู้เรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยใช้เป็นแบบสังเกตตรวจสอบ

3.3 สัมภาษณ์ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

4.1 แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรม เป็นลักษณะเกณฑ์คุณภาพที่โรงเรียนกำหนดขึ้น

4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน เป็นแบบสังเกตตรวจสอบรายการตามพฤติกรรมที่ปรากฏของครู และผู้เรียน

4.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีความสามารถ ให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม และต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อันส่งผลให้บุคลากรมีความทุ่มเท ตั้งใจทำงานตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด

2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง เป็นการดำเนินงานที่ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาปัญหาการวางแผน ดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน

ส่วนที่ 2.2 ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ผู้วิจัยได้นำร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ นำเสนอผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน เพื่อพิจารณาความเหมาะสมด้วยการสนทนากลุ่ม ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิได้วิพากษ์ และให้ข้อเสนอแนะหลักจากนั้นผู้วิจัยได้ปรับปรุงแก้ไขตามฉันทามติของผู้ทรงคุณวุฒิ (รายละเอียดข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อปรับปรุงแก้ไขรูปแบบการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม อยู่ในภาคผนวก ค หน้า 301)

ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้ทรงคุณวุฒิมี ฉันทามติว่ามีความเหมาะสมรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

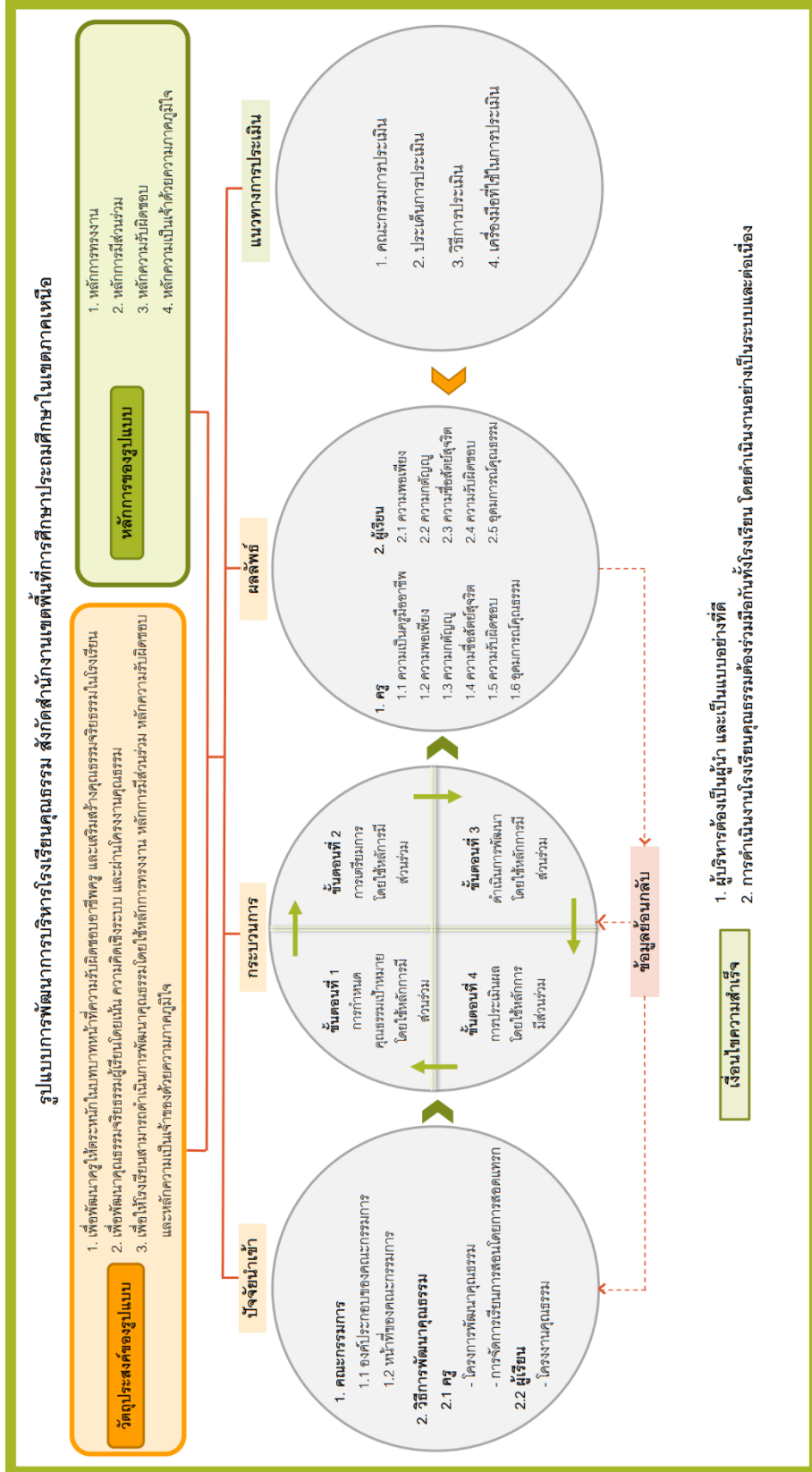
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

เงื่อนไขความสำเร็จ

รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ดังแสดงในภาพ 14

ภาพ 14 แสดงรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู

จากภาพ 14 แสดงรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีรายละเอียด ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอาชีพครู และเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน
2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนโดยเน้นความคิดเชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม
3. เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณธรรมโดยใช้หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

1. **หลักการทรงงาน** มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน สร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนและสังคมให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนา แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก โดยยึดหลักการดำเนินงานอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว กับภูมิสังคมและสามารถปฏิบัติได้จริง มองปัญหาตั้งแต่ภาพใหญ่จนถึงภาพเล็กในทุก ๆ มิติ เน้นความเรียบง่ายและความเป็นธรรมชาติเป็นสำคัญ

2. **หลักการมีส่วนร่วม** เป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ได้มีส่วนร่วมช่วยเหลือระหว่างกันด้วยความเต็มใจ ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้นดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบ

3. **หลักความรับผิดชอบ** เป็นความรับผิดชอบในงานของตนที่ได้รับมอบหมาย มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมถึงการตระหนัก และสำนึกในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม การใส่ใจปัญหาการบริหารจัดการ การกระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้งความกล้าที่จะยอมรับผลดี และผลเสียจากการตัดสินใจ หรือการกระทำ

4. **หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ** เป็นความรู้สึกของบุคลากรที่มีความจงรักภักดีต่อองค์กร ยอมรับเป้าหมาย ค่านิยม และวัฒนธรรมขององค์กร มีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์กร และทุ่มเทความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ เพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมาย ตลอดจนมีความปรารถนาที่แน่วแน่ที่จะให้องค์กรประสบผลสำเร็จ รวมถึงมีความภาคภูมิใจ ที่ได้ปฏิบัติงานในองค์กรที่ และรับรู้ว่าองค์กรทำในสิ่งที่เป็ประโยชน์ และรับผิดชอบต่อสังคม

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

1. คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย

- 1.1.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน ประธานกรรมการ
- 1.1.2 ผู้แทนผู้ปกครอง (ชั้นละ 1 คน) กรรมการ
- 1.1.3 ผู้แทนชุมชน (ผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา/ฝ่ายปกครอง) (3 คน) กรรมการ
- 1.1.4 ครูหัวหน้าช่วงชั้น (ช่วงชั้นละ 1 คน) กรรมการ
- 1.1.5 ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา (2 คน) กรรมการ
- 1.1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการ (1 คน) กรรมการและเลขานุการ

1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีดังนี้

- 1.2.1 วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประชุมระดมความคิดเห็น ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข เพื่อวางแผนพัฒนาผู้เรียน โดยนำจุดแข็งมากำหนด และนำจุดอ่อนมาพัฒนา
- 1.2.2 กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยการสร้างแนวทางและประกาศนโยบายในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียน
- 1.2.3 จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติและประมาณการงบประมาณในการดำเนินงาน
- 1.2.4 ติดตามและนิเทศการดำเนินงาน เป็นการติดตามความก้าวหน้าของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานตามแผน ซึ่งมุ่งเน้นให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงาน และเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน
- 1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน โดยการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
- 1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการต่อคณะกรรมการสถานศึกษา เป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการ เพื่อนำมาพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2.1 ครู

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เป็นการเสริมสร้างระบบคุณธรรมจริยธรรม ในรอบรั้วสถานศึกษา มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบ และจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการความรู้คู่ความดี และสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนแบบ องค์กรรวมได้ ดังนั้นครูต้องมีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เพื่อพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่โรงเรียนคุณธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ลักษณะของโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจึงมีการกำหนดวัตถุประสงค์ ตัวชี้วัด ความสำเร็จ กิจกรรมในการพัฒนาครูรวมถึงผลที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินงานตามโครงการ พัฒนาโรงเรียนคุณธรรม รวมไปถึงการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ในการพัฒนาคุณธรรมวิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมจึงมีการกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนา ด้านผู้เรียนและครูไปพร้อม ๆ กัน และดำเนินการพัฒนาโดยมีหลักการพัฒนาที่มีความคล้ายคลึงกัน พอสรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ความเข้าใจ เป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ให้แก่คณะครูเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการงานคุณธรรม การประชุมสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรม

2. การดำเนินการพัฒนาครูสู่โรงเรียนคุณธรรม

- 2.1 ประชุมกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติที่ทุกคนในกลุ่มแสดง ความปรารถนาว่าจะปฏิบัติ ถือเป็นสัญญาประชาคมของแต่ละกลุ่ม และกำหนดตัวชี้วัด โดยครูกำหนด อัตลักษณ์ คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ เช่น ผู้บริหารและครูจะต้องไม่เบียดเบียนเวลาราชการ ไม่แสวงหาไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข

- 2.2 ผู้บริหารโรงเรียน คณะดำเนินงานตามแผนและกิจกรรมที่กำหนดไว้ อย่างเป็นรูปธรรม

- 2.3 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านครู เช่น ครูต้องสละเวลา คือ จะต้องเป็นทั้งครูและอาสาสมัคร เป็นต้น

- 2.4 การเพิ่มองค์ความรู้ พัฒนาตนเองโดยการอบรมระยะสั้นในช่วงปิดเทอม

- 2.5 ครูเข้าค่ายอบรมคุณธรรมปีละ 1 ครั้ง โดยใช้เวลา 3 วัน 2 คืน

- 2.6 จัดตั้งชมรมเครือข่ายจิตอาสา

2.7 การพัฒนาจิตใจครู โดยการเล่าเรื่องให้เพื่อนครูฟังเป็นการแลกเปลี่ยน และร่วมกันคิดหาเทคนิคการสอน

2.8 ดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมครูควบคู่ไปพร้อมกับผู้เรียน

2.9 ครูและนักเรียนแกนนำจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เช่น อาสาสมัครจิตอาสา นวัตกรรมเสริมสร้างคุณธรรม เป็นต้น

2.10 ผู้บริหารโรงเรียน นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนิน กิจกรรมโรงเรียนคุณธรรมจากคณะทำงานเป็นระยะ

2.11 ประชุมคณะทำงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบและ ร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป

2.12 สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มี ส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

3. การประเมินผลและการพัฒนา

3.1 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนครู เช่น นำเสนอโครงการคุณธรรมครู

3.2 ครูร่วมกันประเมินพฤติกรรมร่วมกันว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

3.3 ครูร่วมกันประเมินคุณค่า ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการทำโครงการ

3.4 ครูประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของตนเอง

3.5 ประเมินผลในภาพรวม รายงานผลและเสนอแนวทางในการปรับพฤติกรรมครู

3.6 สะท้อนพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยผ่านการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับ คุณธรรมจริยธรรมทั้งด้านการพัฒนาผู้บริหาร ครู และผู้เรียน ย่อมเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดผลสำเร็จ หากทุกคนในโรงเรียนช่วยกันกำหนดพฤติกรรมบวกและลบ แล้วกำหนดคุณธรรมหลักเพื่อแก้ไข พฤติกรรมลบและส่งเสริมพฤติกรรมบวกก็จะเป็นการพัฒนาโรงเรียนเป็นโรงเรียนคุณธรรมได้อย่างมี ประสิทธิภาพ

การจัดการเรียนการสอนโดยการสอดแทรกคุณธรรม

การพัฒนาองค์ความรู้ของผู้เรียนควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งจะช่วยส่งเสริม ความก้าวหน้าและความสำเร็จให้แก่ชีวิตของผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึง ประสงค์ให้แก่สังคมไทยด้วย กระบวนการสอดแทรกคุณธรรมต้องทำแบบเชื่อมโยง ตามองค์ประกอบ ต่อไปนี้

1. สถานที่และสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาเอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม เช่น มีความสะอาด เป็นระเบียบ เรียบร้อย ร่มรื่น เป็นต้น

2. บุคคล หมายถึง ทุกคนในองค์กรที่ต้องเป็นต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรม และต้องช่วยกันสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ไม่ปล่อยให้เป็นที่ของหน่วยงานใด หน่วยงานหนึ่ง หรือคนใดคนหนึ่งเป็นผู้รับผิดชอบ

3. หลักสูตร หมายถึง ทุกรายวิชาต้องสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปด้วย อาจมากหรือน้อยก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสม หมายความว่า ครูทุกท่านจะต้องทำหน้าที่ สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมเข้าไปในเนื้อหาของทุกรายวิชาที่เปิดสอน

4. กิจกรรม หมายถึง ทุกกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่จัดขึ้นทั้งในโรงเรียนและ นอกโรงเรียน โดยเฉพาะกิจกรรมในชั้นเรียน ต้องมุ่งเน้นให้เกิดความสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม เป็นสำคัญการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมทั้ง 4 ข้อ ต้องทำให้เป็นเอกภาพ หมายถึง ทุกหน่วยงาน บุคลากรทุกคนต้องร่วมใจกันทำ และต้องมีลักษณะเป็นการสอดแทรกอย่างต่อเนื่อง ไม่ใช่ทำ ๑ หยุด ๑ และต้องกำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนที่ให้ทุกคนต้องปฏิบัติตาม

วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในรายวิชาที่สอนสามารถทำได้ในทุกรายวิชา ทั้งนี้ ก็ขึ้นอยู่กับครูผู้สอนว่าจะใช้วิธีการใดในการสอดแทรก อาจพอสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การให้ผู้เรียนได้ค้นพบคุณธรรม จริยธรรมจากประสบการณ์ตรงจากเนื้อหา ของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1.1 การนำผู้เรียนศึกษาและปฏิบัตินอกสถานที่ ซึ่งต้องกำหนดให้สอดคล้อง กับรายวิชา และตั้งจุดมุ่งหมายของการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมไว้ด้วย ตัวอย่างเช่น การเข้าค่ายคุณธรรม การปลูกป่า เป็นการปลูกฝังให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อ วัฏจักรของชีวิตอันจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนรักและหวงแหนธรรมชาติต่อไป การชื่นชมสุนทรียะ จากงานศิลป์ ตามวัดวาอารามหรือสถานที่สำคัญ เพื่อปลูกฝังความรัก ความหวงแหนในมรดกของชาติ ที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทย

1.2 การเชิญบุคคลต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรมมาให้ข้อคิดกับผู้เรียน ในชั้นเรียน ซึ่งครูต้องกำหนดถึงความเหมาะสมของบุคคลต้นแบบ โดยไม่ได้คำนึงว่า บุคคลดังกล่าว ต้องเป็นคนที่มีชื่อเสียง โด่งดังระดับชาติ แต่เป็นใครก็ได้ที่สามารถเป็นต้นแบบทางคุณธรรม จริยธรรม โดยยึดหลักการที่ว่า “แบบที่ดี เป็นสื่อการสอนที่วิเศษสุด”

1.3 การศึกษาจากบุคคลตัวอย่างที่ ต้องกำหนดให้หลากหลายอาชีพ เช่น แม่ค้าขายไข่ปิ้ง คนขับรถแท็กซี่ เป็นต้น เพื่อให้ผู้เรียนได้ไปพูดคุยกับคนเหล่านั้น พร้อมทั้งเก็บหลักฐาน และข้อมูล เพื่อนำเสนอในชั้นเรียนและส่งครูเพื่อประเมินผลกิจกรรมนี้ เน้นให้ผู้เรียนค้นพบคุณธรรม จริยธรรมและวิสัยทัศน์ที่เป็นหลักแห่งการดำเนินชีวิตที่ประสบความสำเร็จ ความสุขตามจากบุคคล ตัวอย่างที่ไปศึกษา

2. การสอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ ซึ่งครูได้ร่วมกันคัดเลือกสื่อการเรียนรู้ที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับรายวิชาและสามารถสร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ซึมซับคุณธรรม จริยธรรม ส่วนใหญ่ ครูจะทำการประเมินเพื่อวัดความพึงพอใจในกิจกรรมและเพื่อทราบข้อบกพร่องหรือข้อควรแก้ไขเพื่อให้งิจกรรมที่จะทำในครั้งต่อไปเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และบรรลุจุดมุ่งหมายมากขึ้น

3. การส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้ ประกอบด้วย คุณธรรมพื้นฐาน 8 ประการ ค่านิยมหลัก 12 ประการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ คุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ประการ โดยการสอดแทรกในชั้นเรียนด้วยเทคนิคต่าง ๆ เช่น การนั่งสมาธิ การบอกเล่า อธิบาย สมมติสถานการณ์และดำเนินการวิเคราะห์ การใช้เกม เพลง นิทาน ละคร หรือ จัดแสดงบทบาทสมมติ เพื่อสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ทั้งนี้ผู้เรียนควรได้มีส่วนร่วมในการวางแผน การสอน เมื่อครูสอนก็สอนด้วยความรัก ความเมตตาซึ่งจะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างแรงบันดาลใจ ให้เกิดกับผู้เรียน นอกจากนี้ ครูต้องสร้างบรรยากาศที่ปลอดภัยสำหรับผู้เรียนและเป็นบรรยากาศ ที่ผู้เรียนได้ฝึกคิด จัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือไม่เน้นการแข่งขันจนเกินไป มีการเสริมแรง ให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ และที่สำคัญครูต้องเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งทางกาย วาจา ใจ

2.2 ผู้เรียน

โครงการคุณธรรม

โครงการคุณธรรม (Moral Project) เป็นเครื่องมือสำคัญในการปฏิบัติงานตามแผน เป็นส่งเสริมบ่มเพาะความดีผ่านกิจกรรมโครงการรูปแบบต่าง ๆ จึงต้องคำนึงถึงความสนใจของผู้เรียน เป็นหลัก ต้องเป็นโครงการที่ “เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำ” การแบ่งกลุ่มจัดทำโครงการคุณธรรมตามระดับชั้นเรียน หรือแบ่งตามชมรมวิชาการต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงความสนใจของนักเรียน ในการรวมกลุ่มกัน ทำกิจกรรมแต่ละครั้ง เมื่อจบแต่ละกิจกรรม ให้ทำ AAR (After Action Review) เป็นการพูดคุยกัน เพื่อปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น และให้นักเรียนบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้จากกิจกรรมและนำมาประยุกต์ใช้ไว้ในสมุดเป็นรายบุคคล

โครงการคุณธรรมเน้นการนำปัญหาในชีวิตจริงมาเรียนรู้ผ่านการทำโครงการ อันจะเป็นการเรียนรู้และพัฒนาทักษะชีวิตด้วยวิธีคิดอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ หรือด้วยกระบวนการทางปัญญา โดยขั้นตอนในการทำโครงการคุณธรรม สรุปได้เป็นลำดับขั้น 6 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การตระหนักรู้และพิจารณาเลือกหัวเรื่องหรือประเด็นปัญหา ขั้นตอนนี้ เป็นขั้นตอนที่สำคัญที่สุด ที่ต้องอาศัยความตระหนักรู้ในสถานการณ์ หรือสภาพ ปัญหาด้วยสติปัญญา หรือภาวะที่มีแรงบันดาลใจที่จะทำสิ่งดีงามอะไรบางอย่างที่เป็นความฝันหรืออุดมคติ ซึ่งอาจจะเกิดจากผู้เรียนเองโดยตรง หรืออาจจะเกิดจากการแนะนำหรือชี้ชวนจากครูที่ปรึกษาหรือ ผู้อื่นที่เป็น เจื่อนไขภายนอก มากระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักรู้หรือแรงบันดาลใจขึ้นก็ได้ การสร้างความ

ตระหนักถึงนั้นเป็นขั้นตอนที่ยาก เพราะโดยทั่วไปสภาพการณ์ที่เป็นปัญหาต่าง ๆ นั้นมักจะเกิดขึ้นอยู่แล้ว แต่มักจะถูกละเลยมองข้าม หรือหาข้อเท็จจริงจนมองไม่เห็นปัญหา หรือไม่รู้สึกว่าตนเองมีส่วนเกี่ยวข้องกับปัญหานั้นอย่างไร ในเงื่อนไขสถานการณ์แวดล้อม และจังหวะเวลาที่พอเหมาะพอดี จนเกิดฉันทะร่วมกันที่จะรวมกันเป็นกลุ่มเพื่อดำเนินการโครงการ

ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมประมวลข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง เมื่อสมาชิกทุกคนในกลุ่มเห็นพ้องกันและตัดสินใจเลือกประเด็นปัญหาหรือหัวเรื่องได้แล้ว และได้รับความเห็นชอบจากที่ปรึกษาแล้ว ก็จะเป็นขั้นตอนของการระดมความคิดวางแผนงานในเบื้องต้น โดยเริ่มจากการร่วมกันพิจารณาวิเคราะห์สภาพปัญหาแล้วสืบสาวไปหาสาเหตุและปัจจัยร่วมต่าง ๆ การวางเป้าหมายและวิธีการแก้ปัญหา แล้วประมวลสิ่งที่วิเคราะห์ได้ทำเป็นผังมโนทัศน์ ในขั้นตอนนี้ จะพบว่า ยังมีข้อมูลของสภาพปัญหาและปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่เพียงพอหรือยังมีรายละเอียดที่ไม่ชัดเจน ตัวแปรสนับสนุนและองค์ความรู้ต่าง ๆ ที่จะนำมาใช้ในการวางแผนแก้ปัญหา ก็ยังมีไม่ครบถ้วน หรือยังไม่ชัดเจนเป็นต้น จึงต้องมีการรวบรวมข้อมูลและองค์ความรู้เพิ่มเติม (ซึ่งอาจจะได้มาจากการสำรวจโดยละเอียดหรือประมาณการโดยคร่าว ๆ ก็ได้) จากการพบปะสนทนาขอความร่วมมือจากบุคคลต่าง ๆ และจากการค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือตำราและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาประมวลเพื่อจัดเตรียมสำหรับคิดวางแผนทำร่างโครงการต่อไป

ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำร่างโครงการ ขั้นตอนนี้เป็นการคิดพิจารณาวางแผนงานในรายละเอียดและภาพรวมทั้งหมด โดยนำข้อมูลที่รวบรวมและประมวลได้ทั้งหมดนั้นมาเรียบเรียงและทำเป็นเอกสารร่างโครงการ ที่มีหัวข้อต่าง ๆ ตามที่กำหนดไว้ ประกอบด้วย

1. ชื่อโครงการ

ชื่อโครงการเป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ชื่อควรสั้นกระชับ สื่อความให้เข้าใจได้ง่ายว่าโครงการเกี่ยวกับเรื่องอะไร ทำให้จดจำง่าย

2. ความสำคัญของปัญหา

อธิบายประเด็นของโครงการโดยย่อ ประมวลข้อมูลสถิติสภาพปัญหา แล้ววิเคราะห์เชื่อมโยงไปสู่ปัจจัยต่าง ๆ ที่เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหา โดยมีการใช้แหล่งอ้างอิงที่ถูกต้อง วางเป้าหมายของการแก้ปัญหาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยระบุตัวชี้วัดความสำเร็จและวิธีการวัดความสำเร็จ

3. วัตถุประสงค์

การกำหนดวัตถุประสงค์ต้องสอดคล้องกับสภาพปัญหาและชื่อเรื่อง ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการศึกษาและตัวแปร ต้องระบุสิ่งที่ต้องการศึกษา ตัวแปร กลุ่มที่ศึกษา (ทำอะไร กับใคร อย่างไร) ภาษาที่ใช้กะทัดรัด ชัดเจน โดยนิยมเขียนเป็นข้อ ๆ (ไม่ควรเกิน 5 ข้อ)

4. กลุ่มเป้าหมาย

ระบุกลุ่มเป้าหมายและจำนวนที่อยู่ในขอบเขตที่เกี่ยวข้องกับโครงการให้ชัดเจน กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มเสี่ยง คือ บุคคลที่มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ (ที่เป็นปัญหา) และ กำหนดกลุ่มเป้าหมายที่เป็นกลุ่มอาสา คือ บุคคลระดับแกนนำที่ดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ

5. แผนการดำเนินโครงการ

แผนการดำเนินโครงการแสดงถึงกิจกรรมและกระบวนการปฏิบัติงานที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ แสดงรายละเอียดกิจกรรมเพียงพอ และมีกำหนดระยะเวลาของแต่ละกิจกรรมที่สมเหตุสมผล และมีกิจกรรมต่อเนื่อง การเขียนวิธีดำเนินการให้แจ่มแจ้ง ดังนี้ ขั้นตอนเตรียมการ ขั้นตอนดำเนินงาน กิจกรรมที่จะดำเนินงานตามโครงการ การประเมินและรายงานผลโครงการ

6. งบประมาณ

งบประมาณหรือค่าใช้จ่ายของโครงการนับเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการปฏิบัติโครงการ โดยทั่วไปมีองค์ประกอบ ดังนี้ ยอดรวมค่าใช้จ่ายทั้งโครงการ และค่าใช้จ่ายของแต่ละกิจกรรม หรือแต่ละช่วงเวลาพร้อมทั้งรายละเอียดค่าใช้จ่าย

7. หลักธรรมที่นำมาใช้

หลักธรรมที่นำมาใช้ ควรสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ ประเด็นปัญหาที่ต้องการแก้ไขให้ตรงกับหลักธรรม พระราชดำรัส พระราชดำริ หรือคำสอนใด ที่นำมาใช้ในการดำเนินงานโครงการคุณธรรมให้ประสบความสำเร็จ

8. ความเชื่อมโยงสู่คุณธรรมอัตลักษณ์

โครงการคุณธรรมนั้น เชื่อมโยงไปสู่คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนด้านใด โดยให้ระบุความสอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

9. วิธีการวัดและประเมินผล

กำหนดตัวชี้วัด เพื่อวัดหรือประเมินผล ว่าเมื่อทำโครงการคุณธรรมแล้ว มีการเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเป้าหมายเพียงใด โดยการกำหนดวิธีการวัดที่สอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการวัด เครื่องมือที่ใช้ต้องสอดคล้องกับวิธีการวัด และช่วงเวลาให้มีลักษณะเหมาะสมกับลักษณะโครงการ

10. ผู้รับผิดชอบโครงการ

ระบุกลุ่มบุคคลใด ที่เป็นเจ้าโครงการคุณธรรมนั้น ๆ โดยอาจจะระบุชื่อกลุ่ม (ก็ได้) พร้อมทั้งรายชื่อสมาชิกทุกคนของผู้รับผิดชอบโครงการคุณธรรม ประกอบด้วย หัวหน้า รองหัวหน้า เภรัญญิก สมาชิก เลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ

11. ที่ปรึกษาโครงการ

เมื่อดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมแล้ว พบเจอปัญหาต่าง ๆ จะปรึกษาใคร หรือขอคำแนะนำในการทำโครงการคุณธรรมกับใคร

ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการโครงการ การดำเนินการโครงการแบ่งออกเป็น 2 ระยะ ดังนี้ ระยะที่ 1 บุค เบิก-ทดลอง ช่วงเดือน พฤษภาคม-สิงหาคม ระยะที่ 2 ดอกย้ำ-ขยายผล ช่วงเดือน ตุลาคม-มกราคม ขั้นตอนนี้เป็นการนำร่างโครงการมาปฏิบัติจริงไปตามลำดับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน ซึ่งจะมีทั้งในส่วนที่แบ่งงานและดำเนินงานกันในระหว่างสมาชิกในกลุ่มผู้รับผิดชอบโครงการ และงานในส่วนที่สร้างการมีส่วนร่วมให้กับเพื่อนนักเรียนอื่นหรือบุคคลต่าง ๆ ที่เข้ามาช่วยทำงานในด้านต่าง ๆ ตลอดจนการจัดกิจกรรมรณรงค์ขยายการมีส่วนร่วมออกไปสู่ชุมชน การดำเนินงานในช่วงนี้อาจมีข้อมูลย้อนกลับมาที่เป็นเรื่องใหม่ที่เพิ่งทราบ หรือคลาดเคลื่อนไปจากที่คาดการณ์ไว้ หรือเกิดสถานการณ์ที่ยุ่งยากเป็นอุปสรรคข้อขัดข้องหรือข้อขัดแย้งให้ต้องเผชิญหน้าและแก้ปัญหา อยู่เสมอ ๆ

ขั้นตอนที่ 5 การสรุปประเมินผลและเขียนรายงาน จากการดำเนินงาน ในขั้นตอนที่ 4 นั้น ให้ผู้รับผิดชอบโครงการประเมินผลและสรุปผลการดำเนินงานทั้ง 2 ระยะ ตั้งแต่เดือน พฤษภาคม-มกราคม เพื่อนำมาใช้จัดทำเป็นเอกสารและสื่อการนำเสนอโครงการ

ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอโครงการ เป็นทักษะที่สำคัญของผู้รับผิดชอบโครงการ ทุกคนที่จะต้องทำหน้าที่เป็นกัลยาณมิตร ทำการสื่อสารและถ่ายทอดความดีงามจากโครงการของตนเองออกสู่การรับรู้ของบุคคลอื่นและสาธารณะ สมาชิกทุกคนในกลุ่มควรทำความเข้าใจในรายละเอียดและภาพรวมของโครงการทั้งหมด แล้วซักซ้อมการนำเสนอในประเด็นสำคัญ ๆ ไว้เพื่อเตรียมสำหรับการนำเสนอด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสัมภาษณ์ซักถาม และการนำเสนอหน้าแผ่นป้ายนิทรรศการโครงการ ให้ผู้มาชมนิทรรศการ โครงการสามารถเข้าใจได้ในระยะเวลาอันจำกัด

การสร้างกลไกการลงมือปฏิบัติงาน การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเป็นกิจกรรมที่ต้องทำทั้งโรงเรียน กลไกสำคัญในการปฏิบัติงานจึงต้องส่งเสริม สนับสนุนการสร้างความร่วมมือทั้งโรงเรียน/โดยการแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบ มีกระบวนการทำงานอย่างเป็นระบบ มีการคัดเลือกครูทำหน้าที่ครูแกนนำ มีการคัดเลือกนักเรียนแกนนำ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลในการปฏิบัติงานและมีการประเมินผลพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างน่าเชื่อถือเป็นที่ยอมรับ ในช่วงเวลาการปฏิบัติงาน

การประเมินโครงการคุณธรรมมี 2 ระดับ ได้แก่ การประเมินในระดับโครงการ และการประเมินภาพรวมของโรงเรียน ระดับความสำเร็จของโครงการคุณธรรมต่าง ๆ จะส่งผลให้เกิดผลสำเร็จในภาพรวมของโรงเรียน ดังนั้น การเลือกตัวชี้วัดจึงมีความสำคัญ และมีผลต่อการแสดงผลความสำเร็จแตกต่างกัน ตัวชี้วัดในการประเมินพฤติกรรมที่ต้องการวัดหรือประเมินเป็นคำที่ชัดเจน เข้าใจง่าย ไม่ต้องตีความ และประเมินทั้งเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ร่วมกันระดมความคิดกำหนดประเด็นปัญหาและกำหนดคุณธรรมเป้าหมายให้มีความชัดเจนสอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของสถานศึกษา โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (ผู้บริหารโรงเรียน คณะครู และนักเรียน)

2. ร่วมกันกำหนดนโยบายและ/หรือข้อตกลงร่วมกัน โดยนำเสนอผลการประชุมระดมสมองในส่วนของคุณธรรมเป้าหมาย และ คุณธรรมอัตลักษณ์ ที่มีการจำแนกพฤติกรรมบ่งชี้ของแต่ละกลุ่มเป้าหมายแล้ว เพื่อให้ทุกคนที่เข้าประชุมมีความเข้าใจตรงกัน และร่วมกันกำหนดเป็นนโยบาย/ข้อตกลงว่าจะนำมาปฏิบัติด้วยกัน โดยอาจนำเสนอในรูปของตารางคุณธรรม อัตลักษณ์

3. ร่วมกันกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านครูทางด้านวิชาการ เพื่อเป็นการเพิ่มองค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ด้านคุณธรรม จริยธรรม และการพัฒนาทางด้านจิตใจครู โดยการเข้าค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรม

4. ร่วมกันจัดลำดับความสำคัญของคุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการทำก่อนหลัง (กรณีที่มีประชุมเสนอความเห็นเรื่องคุณธรรมจำนวนมากหลายเรื่อง) คัดเลือก 3 เรื่องก่อน เพื่อใช้เป็นคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียน

5. ร่วมกันกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เช่น ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบและอุดมการณ์คุณธรรม

6. ร่วมประชาสัมพันธ์ เผยแพร่คุณธรรมเป้าหมายของสถานศึกษาให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้รับทราบ

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ร่วมสร้างความรู้ความเข้าใจ รับฟังความคิดเห็นเพื่อความมั่นใจในการสมัครใจทำงาน และตัดสินใจร่วมกัน ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู นักเรียน ผู้ปกครอง บุคลากรทางการศึกษา พนักงานเจ้าหน้าที่ คณะกรรมการสถานศึกษา ตลอดจนชุมชนที่เกี่ยวข้อง

2. ร่วมวางแผน การลงมือปฏิบัติ แต่งตั้งและมอบหมายงานให้คณะทำงานรับผิดชอบ การประเมินผล และการปรับปรุงแผนจนบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยให้มีวาระการทำงานที่ชัดเจน

3. ร่วมเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเตรียมการเพื่อดำเนินงานตามนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม

4. ร่วมอบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครูและนักเรียนทั้งโรงเรียน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารสถานศึกษา ตามกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรม จริยธรรม และโครงการคุณธรรม

5. ร่วมปรับปรุงพื้นที่ต่าง ๆ ให้สวยงาม มีบรรยากาศร่มรื่น มีสวนหย่อมตามมุมต่าง ๆ ของอาคารเรียน มีมุมพักผ่อน มีพื้นที่ให้นักเรียนได้ออกกำลังกายทั้งในที่ร่มและกลางแจ้ง
6. ร่วมจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางวิชาการที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
7. ร่วมศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้ที่เน้นคุณธรรมจริยธรรมและโรงเรียนต้นแบบคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ร่วมแต่งตั้งผู้รับผิดชอบโครงการ โดยมีนักเรียนรวมกลุ่มกันเองเพื่อทำความดีตามความสนใจ หรือ ครูคัดเลือกเยาวชนแกนนำของโรงเรียนประมาณ 8-10 คน เป็นผู้รับผิดชอบโครงการ โดยมีครูที่ปรึกษา 1-3 คน พิจารณาตามขอบเขตและขนาดของงาน สมาชิกกลุ่มไม่จำกัดจำนวน ให้เป็นไปตามความสนใจและภาระงานที่ได้รับมอบหมายดำเนินงานตามแผนและกิจกรรมที่กำหนดไว้ อย่างเป็นรูปธรรม
2. ร่วมกำหนดเป้าหมายการปฏิบัติงาน กำหนดปฏิทินการปฏิบัติงาน ทั้งในระยะสั้นในแต่ละเดือน และเป้าหมายระยะยาวในแต่ละภาคการศึกษา
3. ร่วมกันจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยครูและนักเรียนแกนนำ เช่น โครงการคุณธรรม การสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในรายวิชาต่าง ๆ เป็นต้น
4. ร่วมนิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนคุณธรรม จากคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมด้วยความเป็นกัลยาณมิตร
5. ร่วมประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูล (AAR: After Action Review) การนิเทศ ติดตาม คณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อรายงานผลการดำเนินงานให้ทุกคนทราบและร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป
6. ร่วมส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ร่วมทำหน้าที่นิเทศ ติดตามให้คำปรึกษาหารือ รวมทั้งเป็นที่เลี้ยงส่งงาน และให้ความช่วยเหลือแนะนำสิ่งที่เป็นอย่างมีกัลยาณมิตร เพื่อให้งานบรรลุผลตามขั้นตอน เป้าหมายและกำหนดเวลาที่คาดหวังไว้
2. ร่วมประเมินผลการปฏิบัติงานตามสภาพจริงของครู และร่วมกันประเมินคุณลักษณะคุณธรรม 5 ประการ ที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของนักเรียน เพื่อรายงานต่อคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
3. ร่วมจัดเก็บข้อมูลและประเมินผลการดำเนินงานโครงการคุณธรรมตามที่กำหนดไว้ในโครงการ

4. ร่วมสรุปและรวบรวมผลการปฏิบัติงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกันทั้งโรงเรียน
5. ร่วมกันสะท้อนพฤติกรรม (AAR: After Action Review) ของนักเรียนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่บ้านและทางโรงเรียนโดยคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
6. ร่วมกันจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำเสนอผลงาน และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน
7. ร่วมเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานคุณธรรมของโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

1. ครู

1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ

ครูมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ ในการปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและได้มาตรฐาน สามารถออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมโดยการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในรายวิชาที่สอน วิจัยการสอนเพื่อนำผลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างชำนาญ ผลักดันและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ศิษย์อย่างสม่ำเสมอ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู รักความยุติธรรม มีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพ รับผิดชอบต่อหน้าที่ละตรงต่อเวลา อุทิศตน ทำงานโดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตัว ส่งเสริมให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ดีงามถูกต้องตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และบริสุทธิ์ใจ

1.2 ความพอเพียง

ครูสามารถดำรงตนอย่างเรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับสภาพอาชีพ มีความประพฤติปฏิบัติดีดีสม่ำเสมอเป็นตัวอย่างที่ดีต่อศิษย์ มีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปัน ระมัดระวังรอบคอบในการดำเนินชีวิต ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท มีเหตุผลและความพอประมาณ พอดี มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม และสามารถปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

1.3 ความกตัญญู

ครูมีความจงรักภักดี รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น เป็นที่รักของคนทั่วไป ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นผู้มีพระคุณ ตอบแทนพระคุณทุกครั้งที่มีโอกาส ยกย่องเชิดชูบุพการีและมีสติระลึกได้อยู่เสมอ มีความเมตตากรุณา อ่อนน้อมถ่อมตน ดำเนินชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความสุขและสมหวัง

1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต

ครูมีความประพฤติปฏิบัติตรงความเป็นจริงต่อหน้าที่และวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบ ประพฤติดีเป็นไปตามครรลองคลองธรรม มีความซื่อตรงต่อตนเองและ

ผู้อื่น ทั้งกาย วาจา ใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความเป็นธรรม และบริสุทธิ์ใจ

1.5 ความรับผิดชอบ

ครูมีความเอาใจใส่ จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัวและภารกิจทางสังคม กระทำการให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความเต็มใจและความจริงใจ เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย และยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย อีกทั้งยังพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น มีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเองและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

1.6 อุทิศการณั้คุณธรรม

ครูมีอุดมการณ์ มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียงฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีความเชื่อมั่นรักและศรัทธาในวิชาชีพครูถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง อีกทั้งพัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพให้ทันต่อการพัฒนาวิทยาการเศรษฐกิจ สังคมการเมืองอยู่เสมอ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีร่วมกันทำงานแบบมีส่วนร่วม มุ่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาศาสตร์ ภายใต้อำนาจทางวิชาชีพ และอำนาจเชิงคุณธรรม ที่มาจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมพัฒนาของครู เป็นผู้ปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์คุณธรรมแก่ศิษย์ โดยยึดหลักประชาธิปไตยและการเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ

2. ผู้เรียน

2.1 ความพอเพียง

ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พอประมาณให้เหมาะสมกับตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อและฝักตนเองให้รู้จักความพอดีพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี รอบคอบ ระมัดระวังในการใช้ชีวิต และมีความรู้คู่คุณธรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนและเอาเปรียบผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ และใช้อย่างคุ้มค่า มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยง และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2.2 ความกตัญญู

ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีพระคุณ อันได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและตนเอง ไม่หลงลืมตัวเมื่อประสบความสำเร็จที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือ รู้สึกสำนึกในการอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อตนเอง เพื่อเป็นการแสดงออกในการตอบแทนบุญคุณให้ปรากฏ

2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

ผู้เรียนรู้จักเคารพกติกา กฎ ข้อตกลงข้อตกลง กลุ่ม โรงเรียน และสังคม ปฏิบัติตนด้วยความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ปฏิบัติและรับผิดชอบต่อหน้าที่ด้วยความซื่อตรงบริสุทธิ์ใจ มีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริงความถูกต้องในการดำเนินชีวิต

มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ไม่เอาสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง และไม่หาประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง

2.4 ความรับผิดชอบ

ผู้เรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน จดจ่อเอาใจใส่ ละเอียดรอบคอบเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นไปตามความมุ่งมาดปรารถนามีจิตสำนึกที่ดีต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพในกฎระเบียบ กติกาต่าง ๆ ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งในด้านที่เป็นดีและไม่ดีเพื่อปรับปรุงตนเองต่อไป

2.5 อุดมการณ์คุณธรรม

ผู้เรียนมีจิตสำนึก มีทัศนคติที่ดี มีพฤติกรรมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิ่งที่กระทำหรือปฏิบัติให้เป็นจริงได้เสมอ ปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

1. คณะกรรมการประเมินผลลัพธ์

- 1.1 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหรือผู้แทน ประธานกรรมการ
- 1.2 ศึกษาานิเทศก์กรรมการ กรรมการ
- 1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก กรรมการ
- 1.4 ผู้แทนผู้ปกครอง กรรมการ
- 1.5 ผู้แทนชุมชน กรรมการ
- 1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม กรรมการและเลขานุการ

2. ประเด็นการประเมิน

2.1 ครู

- 2.1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ
- 2.1.2 ความพอเพียง
- 2.1.3 ความกตัญญู
- 2.1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต
- 2.1.5 ความรับผิดชอบ
- 2.1.6 อุดมการณ์คุณธรรม

2.2 ผู้เรียน

- 2.2.1 ความพอเพียง
- 2.2.2 ความกตัญญู
- 2.2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

2.2.4 ความรับผิดชอบ

2.2.5 อุดมการณ์คุณธรรม

3. วิธีการประเมิน

3.1 ประเมินคุณลักษณะคุณธรรม ตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน เป็นการประเมินคุณธรรมของครู และนักเรียนตามประเด็นการประเมิน โดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรมที่โรงเรียนได้กำหนดขึ้น เป็นการประเมินตามสภาพจริง และเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค

3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน เป็นการสังเกตพฤติกรรมของครู และนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยใช้เป็นแบบสังเกตตรวจสอบ

3.3 สัมภาษณ์ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามเกี่ยวกับผลลัพธ์ ที่เกิดขึ้น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

4.1 แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรม เป็นลักษณะเกณฑ์คุณภาพที่โรงเรียนกำหนดขึ้น

4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน เป็นแบบสังเกตตรวจสอบรายการตามพฤติกรรมที่ปรากฏของครู และผู้เรียน

4.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและตัดสินใจ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม และต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อันส่งผลให้บุคลากรมีความทุ่มเท ตั้งใจทำงานตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด

2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง เป็นการดำเนินงานที่ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน

ตอนที่ 3 ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ตาราง 11 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยภาพรวม

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.16	0.47	มาก
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ	4.27	0.56	มาก
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า	4.33	0.50	มาก
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ	4.29	0.46	มาก
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์	4.38	0.42	มาก
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน	4.19	0.52	มาก
เงื่อนไขความสำเร็จ	4.22	0.41	มาก
เฉลี่ย	4.26	0.42	มาก

จากตาราง 11 พบว่า ในภาพรวมผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก

ตาราง 12 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 1
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ			
1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอาชีพครูและเสริมสร้างจริยธรรม ในโรงเรียน	4.30	0.60	มาก
2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนโดยเน้นความคิด เชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม	4.05	0.59	มาก
3. เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณธรรม โดยใช้หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความ รับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ	4.14	0.57	มาก
เฉลี่ย	4.16	0.47	มาก

จากตาราง 12 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 1
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ตาราง 13 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 2
หลักการของรูปแบบ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ			
1. หลักการทรงงาน	4.36	0.57	มาก
2. หลักการมีส่วนร่วม	4.32	0.62	มาก
3. หลักการรับผิดชอบ	4.13	0.64	มาก
4. หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ	4.27	0.60	มาก
เฉลี่ย	4.27	0.56	มาก

จากตาราง 13 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ตาราง 14 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 3
ปัจจัยนำเข้า

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า			
1. คณะกรรมการ			
1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการ	4.13	0.61	มาก
1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการ	4.39	0.53	มาก
2. วิธีการพัฒนาคุณธรรม			
2.1 ครู			
2.1.1 โครงการพัฒนาคุณธรรม	4.40	0.54	มาก
2.1.2 การจัดการเรียนการสอนโดยสอดแทรกคุณธรรม	4.43	0.54	มาก
2.2 ผู้เรียน			
โครงการคุณธรรม	4.30	0.60	มาก
เฉลี่ย	4.33	0.50	มาก

จากตาราง 14 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ตาราง 15 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 4
กระบวนการ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ			
ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.30	0.52	มาก
ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.20	0.55	มาก
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.23	0.60	มาก
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.44	0.55	มาก
เฉลี่ย	4.29	0.46	มาก

จากตาราง 15 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 4
กระบวนการ มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ตาราง 16 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 5
ผลลัพธ์

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์			
1. ครู			
1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ			
1.2 ความพอเพียง			
1.3 ความกตัญญู	4.43	0.56	มาก
1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต			
1.5 ความรับผิดชอบ			
1.6 อุทิศการณคุณธรรม			
2. ผู้เรียน			
2.1 ความพอเพียง			
2.2 ความกตัญญู			
2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต	4.37	0.59	มาก
2.4 ความรับผิดชอบ			
2.5 อุทิศการณคุณธรรม			
เฉลี่ย	4.38	0.42	มาก

จากตาราง 16 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ตาราง 17 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 6
แนวทางการประเมิน

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน			
1. คณะกรรมการประเมิน	4.30	0.60	มาก
2. ประเด็นการประเมิน	4.27	0.52	มาก
3. วิธีการประเมิน	4.07	0.68	มาก
4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน	4.13	0.64	มาก
เฉลี่ย	4.19	0.52	มาก

จากตาราง 17 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ตาราง 18 แสดงผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามเงื่อนไข
ความสำเร็จ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นไปได้		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
เงื่อนไขความสำเร็จ			
1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี	4.20	0.59	มาก
2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกัน ทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	4.24	0.48	มาก
เฉลี่ย	4.22	0.41	มาก

จากตาราง 18 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามเงื่อนไขความสำเร็จ
มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก

ผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ตาราง 19 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยภาพรวม

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ	4.55	0.43	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ	4.51	0.44	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า	4.51	0.52	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ	4.56	0.55	มากที่สุด
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์	4.42	0.61	มาก
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน	4.56	0.54	มากที่สุด
เงื่อนไขความสำเร็จ	4.65	0.40	มากที่สุด
เฉลี่ย	5.53	0.41	มากที่สุด

จากตาราง 19 พบว่า ในภาพรวมผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ตาราง 20 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ตามองค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ			
1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอาชีพครูและเสริมสร้างจริยธรรม ในโรงเรียน	4.56	0.54	มากที่สุด
2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนโดยเน้น ความคิดเชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม	4.58	0.58	มากที่สุด
3. เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณธรรม โดยใช้หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความ รับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ	4.53	0.59	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.55	0.43	มากที่สุด

จากตาราง 20 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 1
วัตถุประสงค์ของรูปแบบ มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ตาราง 21 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ตามองค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ			
1. หลักการทรงงาน	4.44	0.57	มาก
2. หลักการมีส่วนร่วม	4.55	0.61	มากที่สุด
3. หลักการรับผิดชอบ	4.59	0.58	มากที่สุด
4. หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ	4.48	0.61	มาก
เฉลี่ย	4.51	0.44	มากที่สุด

จากตาราง 21 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 2
หลักการของรูปแบบ มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ตาราง 22 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ตามองค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า			
1. คณะกรรมการ			
1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการ	4.46	0.45	มาก
1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการ	4.55	0.59	มากที่สุด
2. วิธีการพัฒนาคุณธรรม			
2.1 ครู			
2.1.1 โครงการพัฒนาคุณธรรม	4.49	0.55	มาก
2.1.2 การจัดการเรียนการสอนโดยสอดแทรกคุณธรรม	4.59	0.65	มากที่สุด
2.2 ผู้เรียน			
โครงการคุณธรรม	4.48	0.57	มาก
เฉลี่ย	4.51	0.52	มากที่สุด

จากตาราง 22 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 3
ปัจจัยนำเข้า ีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ตาราง 23 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ตามองค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ			
ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.62	0.54	มากที่สุด
ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.57	0.66	มากที่สุด
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.43	0.64	มาก
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม	4.62	0.61	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.56	0.55	มากที่สุด

จากตาราง 23 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 4
กระบวนการ มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ตาราง 24 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ตามองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์			
1. ครู			
1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ			
1.2 ความพอเพียง			
1.3 ความกตัญญู	4.42	0.58	มาก
1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต			
1.5 ความรับผิดชอบ			
1.6 อุทิศการณ้คุณธรรม			
2. ผู้เรียน			
2.1 ความพอเพียง			
2.2 ความกตัญญู	4.34	0.62	มาก
2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต			
2.4 ความรับผิดชอบ			
2.5 อุทิศการณ้คุณธรรม			
เฉลี่ย	4.42	0.61	มาก

จากตาราง 24 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมาก

ตาราง 25 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ตามองค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน			
1. คณะกรรมการประเมิน	4.67	0.51	มากที่สุด
2. ประเด็นการประเมิน	4.64	0.50	มากที่สุด
3. วิธีการประเมิน	4.52	0.48	มากที่สุด
4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน	4.41	0.68	มาก
เฉลี่ย	4.56	0.54	มากที่สุด

จากตาราง 25 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามองค์ประกอบที่ 6
แนวทางการประเมิน มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

ตาราง 26 แสดงผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
ตามเงื่อนไขความสำเร็จ

รายการประเมิน	ระดับความเป็นประโยชน์		
	\bar{X}	S.D.	แปลผล
เงื่อนไขความสำเร็จ			
1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี	4.64	0.50	มากที่สุด
2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกัน ทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	4.67	0.54	มากที่สุด
เฉลี่ย	4.65	0.40	มากที่สุด

จากตาราง 26 พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็นว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียน
คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามเงื่อนไขความสำเร็จ
มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

บทที่ 5

บทสรุป

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ในการดำเนินการ วิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1.1 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการสังเคราะห์เอกสารการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการศึกษาองค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

ขั้นที่ 1.2 การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) จาก 3 โรงเรียน ประกอบด้วย 1) โรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร 2) โรงเรียนฉือจีเชียงใหม่ อำเภอดง จังหวัดเชียงใหม่ และ 3) โรงเรียนปางมะหาดวิทยา อำเภอยางป่าเป้า จังหวัดเชียงราย โดยศึกษา 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างและตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 2.1 การยกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผู้วิจัยนำผลการศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการสังเคราะห์เอกสาร และแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม จากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี ที่ได้มาจากขั้นตอนที่ 1 มายกร่างตามองค์ประกอบของรูปแบบที่ผู้วิจัยได้สรุปจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบ โดยแบ่งออกเป็น 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ คือ

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน และเงื่อนไขความสำเร็จ

ขั้นที่ 2.2 การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการจัดสนทนากลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 9 คน (Focus Group Discussion) โดยเป็นผู้ทรงคุณวุฒิที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาเอก ทางการบริหารการศึกษา และมีประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการบริหารและการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรมมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี ประเด็นการสนทนากลุ่ม เป็นการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ จากนั้น นำข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิมาปรับปรุงรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ตามฉันทามติของผู้ทรงคุณวุฒิ

ขั้นตอนที่ 3 การประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยใช้แบบประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูล คือ ผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ที่เข้าร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรมไม่น้อยกว่า 5 ปี วิเคราะห์ข้อมูลด้วยค่าเฉลี่ย (Mean: \bar{x}) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation: S.D.)

สรุปผลการวิจัย

ผลการพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ และเงื่อนไขความสำเร็จ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ

1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอาชีพครูและเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน
2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เรียนโดยเน้นความคิดเชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม
3. เพื่อให้โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนาคุณธรรมโดยใช้หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

1. หลักการทรงงาน คือ การทำสิ่งใดที่เริ่มจากความพร้อม ความเห็นพ้องต้องกันจนมั่นคงถาวร มุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคน ให้มีสภาพพร้อมที่จะรับการพัฒนา แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก

2. หลักการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) เข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม คือ หลักร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตรวจสอบ และร่วมรับผิดชอบ

3. หลักการรับผิดชอบ เป็นความรับผิดชอบในงานของคนที่ได้รับมอบหมาย รับผิดชอบต่อการกระทำของตนเอง รวมถึงการตระหนักและสำนึกในสิทธิและหน้าที่ สำนึกในความรับผิดชอบ ต่อส่วนรวม ใส่ใจ กระตือรือร้นในการแก้ปัญหา และเคารพในความคิดเห็นที่แตกต่าง รวมทั้ง ความกล้าที่จะยอมรับผลดี และผลเสียจากการตัดสินใจหรือการกระทำ

4. หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ เป็นความรู้สึกของบุคลากรที่มีความจงรักภักดีต่อองค์กร ยอมรับเป้าหมาย ค่านิยม และวัฒนธรรมขององค์กร รู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับองค์กร และทุ่มเทความรู้ความสามารถของตนอย่างเต็มที่ ตลอดจนมีความปรารถนาที่ แน่วแน่ที่จะให้ องค์กรประสบผลสำเร็จ รวมถึงมีความภาคภูมิใจที่ได้ปฏิบัติงานในองค์กร

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

1. คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประกอบด้วย

- 1.1.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน ประธานกรรมการ
- 1.1.2 ผู้แทนผู้ปกครอง (ชั้นละ 1 คน) กรรมการ
- 1.1.3 ผู้แทนชุมชน (ผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา/ฝ่ายปกครอง) (3 คน) กรรมการ
- 1.1.4 ครูหัวหน้าช่วงชั้น (ช่วงชั้นละ 1 คน) กรรมการ
- 1.1.5 ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา (2 คน) กรรมการ
- 1.1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการ (1 คน) กรรมการและเลขานุการ

1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม มีดังนี้

1.2.1 วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข เพื่อวางแผนพัฒนาผู้เรียนต่อไป

1.2.2 กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยการสร้างแนวทางและประกาศนโยบายในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม เน้นการมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียน

1.2.3 จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติและประมาณการงบประมาณในการดำเนินงาน

1.2.4 ติดตามและนิเทศการดำเนินงาน ซึ่งมุ่งเน้นให้คำปรึกษา แนะนำ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงาน และเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน

1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน โดยการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการต่อคณะกรรมการสถานศึกษา ตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการ เพื่อนำมาพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2.1 ครู

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เป็นการเสริมสร้างระบบคุณธรรมจริยธรรม มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ ความสามารถในการออกแบบ และจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการ ความรู้คู่ความดี และสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนแบบองค์รวมได้ ดังนั้น ครูต้องมีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ เพื่อพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่โรงเรียนคุณธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ พอสรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมความพร้อมและสร้างความรู้ความเข้าใจ เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการขับเคลื่อนสู่การเป็นโรงเรียนต้นแบบด้านคุณธรรมจริยธรรม และโครงการคุณธรรม

2. การดำเนินการพัฒนาครูสู่โรงเรียนคุณธรรม

2.1 ประชุมกำหนดนโยบายและ/หรือข้อปฏิบัติ และกำหนดตัวชี้วัด โดยครูกำหนดอัตลักษณ์คุณธรรมซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ความสำเร็จ

2.2 ผู้บริหารโรงเรียน คณะดำเนินงานตามแผนและกิจกรรมที่กำหนดไว้ อย่างเป็นรูปธรรม

2.3 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาด้านครู

2.4 การเพิ่มองค์ความรู้ และพัฒนาตนเอง

2.5 การพัฒนาจิตใจครู เป็นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และร่วมกันคิดหาเทคนิคการสอน

2.6 ดำเนินกิจกรรมโครงการคุณธรรมครูควบคู่ไปพร้อมกับผู้เรียน

2.7 ครูและนักเรียนแกนนำจัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2.8 ผู้บริหารโรงเรียน นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนคุณธรรมจากคณะทำงานเป็นระยะ

2.10 ประชุมคณะทำงานเพื่อรายงานผลการดำเนินงาน และร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้นไป

2.11 สถานศึกษาส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

3. การประเมินผลและการพัฒนา

3.1 กิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือประชุมแลกเปลี่ยนระหว่างเพื่อนครู

3.2 ครูร่วมกันประเมินพฤติกรรมร่วมกันว่าเปลี่ยนแปลงไปอย่างไร

3.3 ครูร่วมกันประเมินคุณค่า ผลลัพธ์ และผลกระทบจากการทำโครงการ

3.4 ครูประเมินตนเองเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรมที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของตนเอง

3.5 ประเมินผลในภาพรวม รายงานผลและเสนอแนวทางในการปรับพฤติกรรมครู

3.6 สะท้อนพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลง

การจัดการเรียนการสอนโดยสอดแทรกคุณธรรม

การพัฒนาองค์ความรู้ของผู้เรียนควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรม เป็นการส่งเสริมความก้าวหน้าและความสำเร็จให้แก่ชีวิตของผู้เรียน อีกทั้งยังเป็นการสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ ดังนั้น กระบวนการสอดแทรกคุณธรรมต้องทำแบบเชื่อมโยง ตามองค์ประกอบต่อไปนี้

1. สถานที่และสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาเอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม

2. บุคคล เป็นองค์กรที่ต้องเป็นต้นแบบทางคุณธรรมจริยธรรม และต้องช่วยกันสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน

3. หลักสูตร ต้องสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรม ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมในเนื้อหาของทุกรายวิชาที่เปิดสอน

4. กิจกรรมเป็นกิจกรรมเกี่ยวข้องกับผู้เรียนที่จัดขึ้นทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน มุ่งเน้นให้เกิดความสำนึกในคุณธรรมจริยธรรม

วิธีการสอดแทรกคุณธรรมและจริยธรรมในรายวิชาที่สอน สรุปได้ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนได้ค้นพบคุณธรรม จริยธรรมจากประสบการณ์ตรงจากเนื้อหาของกิจกรรมหรือตัวบุคคลต้นแบบ
2. สอดแทรกโดยใช้สื่อการเรียนรู้ ที่สร้างจิตสำนึกหรือปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ ซึมซับคุณธรรมจริยธรรม
3. ส่งเสริมคุณธรรมนำความรู้พื้นฐาน 8 ประการ ค่านิยมหลัก 12 ประการ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ และคุณธรรม สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 5 ประการ

2.2 ผู้เรียน

โครงการคุณธรรม

ขั้นตอนในการทำโครงการคุณธรรม มี 6 ขั้นตอน ดังนี้

- ขั้นตอนที่ 1 การตระหนักรู้และพิจารณาเลือกหัวเรื่องหรือประเด็นปัญหา
 - ขั้นตอนที่ 2 การรวบรวมประมวลข้อมูลและองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้ทั้งหมดมาประมวลเพื่อจัดเตรียมสำหรับคิดวางแผนทำร่างโครงการต่อไป
 - ขั้นตอนที่ 3 การจัดทำร่างโครงการ ประกอบด้วย 1) ชื่อโครงการ 2) ความสำคัญของปัญหา 3) วัตถุประสงค์ 4) กลุ่มเป้าหมาย 5) แผนการดำเนินโครงการ 6) งบประมาณ 7) หลักธรรมที่นำมาใช้ 8) ความเชื่อมโยงสู่คุณธรรมอัตลักษณ์ 9) วิธีการวัดและประเมินผล 10) ผู้รับผิดชอบโครงการ และ 11) ที่ปรึกษาโครงการ
 - ขั้นตอนที่ 4 การดำเนินการโครงการ การดำเนินการโครงการแบ่งออกเป็น 2 ระยะเวลา ระยะเวลาที่ 1 บุกเบิก-ทดลอง ระยะเวลาที่ 2 ต่อย้า-ขยายผล ขั้นตอนนี้เป็น การนำร่างโครงการมาปฏิบัติจริงไปตามลำดับขั้นตอนและวิธีการดำเนินงาน
 - ขั้นตอนที่ 5 การสรุปประเมินผลและเขียนรายงาน
 - ขั้นตอนที่ 6 การนำเสนอโครงการ
- การประเมินโครงการคุณธรรมมี 2 ระดับ ได้แก่ การประเมินในระดับโครงการ และการประเมินภาพรวมของโรงเรียน

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ

ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมายโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ร่วมกันระดมความคิดเห็นกำหนดประเด็นปัญหาและกำหนดคุณธรรมเป้าหมายให้สอดคล้องกับความจำเป็นและความต้องการของสถานศึกษา โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง
2. กำหนดคุณธรรมเป้าหมายพัฒนาครูทางด้านจัดการเรียนรู้ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และการพัฒนาทางด้านจิตใจ

3. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา
4. เผยแพร่ ประชาสัมพันธ์คุณธรรมเป้าหมายของสถานศึกษาให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง

ได้รับทราบ

ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ประชุมสร้างความตระหนัก ยอมรับและสร้างความเข้าใจระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน
2. กำหนดนโยบาย จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนและแผนปฏิบัติการโรงเรียน รวมไปถึงคู่มือการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม
3. เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการเตรียมการเพื่อดำเนินงานตามนโยบาย อย่างเป็นรูปธรรม

4. อบรมเชิงปฏิบัติการให้แก่คณะครู
5. อบรมครูและนักเรียนเยาวชนแกนนำจิตอาสา
6. อบรมนักเรียนทั้งโรงเรียน ตามหลักสูตรโรงเรียนคุณธรรม
7. ศึกษาดูงานสถานศึกษาที่จัดการเรียนรู้เน้นคุณธรรมจริยธรรมและโรงเรียนต้นแบบคุณธรรม
8. จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพและทางวิชาการที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
9. ปรับปรุงพื้นที่ให้สอดคล้องกับสภาพบริบทของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ดำเนินงานตามแผนและกิจกรรมที่กำหนดไว้เป็นรูปธรรม
2. จัดการเรียนการสอนที่สอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมในรายวิชาต่าง ๆ
3. จัดกิจกรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยครูและนักเรียนแกนนำ
4. นิเทศ ติดตาม สอบถามความก้าวหน้าในการดำเนินกิจกรรมโรงเรียนคุณธรรม
5. ประชุมเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลการนิเทศ ติดตาม เพื่อรายงานผลการดำเนินงานและร่วมกันปรับปรุงพัฒนาการดำเนินงาน
6. ส่งเสริม สนับสนุนและเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และสม่ำเสมอ

ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม

1. ประเมินคุณลักษณะคุณธรรม 5 ประการ ที่เพิ่มขึ้น/ลดลงของนักเรียน
2. ประเมินผลการปฏิบัติงานตามสภาพจริงของครู เพื่อรายงานต่อคณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
3. จัดเก็บข้อมูลและประเมินผลการดำเนินงานโครงการคุณธรรมตามที่กำหนดไว้ในโครงการงาน

4. สรุปและรวบรวมผลการปฏิบัติงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อสะท้อนผลการปฏิบัติร่วมกันทั้งโรงเรียน

5. คณะกรรมการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม สะท้อนพฤติกรรม (AAR: After Action Review) ของนักเรียนที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งที่บ้านและทางโรงเรียน

6. นำเสนอผลงาน จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน

7. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์การดำเนินงานคุณธรรมของโรงเรียนให้ผู้เกี่ยวข้องได้รับทราบ

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

1. ครู

1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ

ครูมีทักษะ ความรู้ ความสามารถ ในการปรับการเรียน เปลี่ยนการสอน โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ สามารถพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัยและได้มาตรฐาน สามารถออกแบบการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมโดยการสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรมในรายวิชาที่สอน วิจัยการสอน เพื่อนำผลมาใช้ปรับปรุงการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างชำนาญ ผลักดันและสร้างแรงบันดาลใจให้แก่ศิษย์อย่างสม่ำเสมอ มีจิตวิญญาณของความเป็นครู รักความยุติธรรม มีคุณธรรม จริยธรรมที่งดงาม ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี มีความรักและศรัทธาในวิชาชีพ รับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ละตรงต่อเวลา อุทิศตน ทำงานโดยไม่หวังผลประโยชน์ส่วนตัว ส่งเสริมให้ศิษย์เกิดการเรียนรู้ ทักษะ และนิสัยที่ดีงามถูกต้องตามหน้าที่อย่างเต็มความสามารถ และบริสุทธิ์ใจ

1.2 ความพอเพียง

ครูสามารถดำรงตนอย่างเรียบง่าย ประหยัดเหมาะสมกับสภาพอาชีพ มีความประพฤติปฏิบัติดีสม่ำเสมอเหมาะสมเป็นตัวอย่างที่ดีต่อศิษย์ มีจิตเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ รู้จักแบ่งปัน ระมัดระวัง รอบคอบในการดำเนินชีวิต ไม่ตั้งอยู่ในความประมาท มีเหตุผลและความพอประมาณ พอดี มีภูมิคุ้มกันที่ดี มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม และสามารถปรับตัวเพื่ออยู่ในสังคมอย่างมีความสุข

1.3 ความกตัญญู

ครูมีความจงรักภักดี รักเกียรติและศักดิ์ศรีของตนเองและผู้อื่น เป็นที่รักของคนทั่วไป ไม่ลบหลู่ดูหมิ่นผู้มีพระคุณ ตอบแทนพระคุณทุกครั้งที่มีโอกาส ยกย่องเชิดชูบุพการีและมีสติระลึกได้อยู่เสมอ มีความเมตตากรุณา อ่อนน้อมถ่อมตน ดำเนินชีวิตที่เปี่ยมไปด้วยความสุขและสมหวัง

1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต

ครูมีความประพฤติปฏิบัติตรงความเป็นจริงต่อหน้าที่และวิชาชีพ ตรงต่อเวลา ซื่อตรงต่อหน้าที่ที่รับผิดชอบ ประพฤติดีเป็นไปตามครรลองคลองธรรม มีความซื่อตรงต่อตนเองและ

ผู้อื่น ทั้งกาย วาจา ใจ ไม่คิดทรยศ ไม่คดโกงและไม่หลอกลวง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีความเป็นธรรม และบริสุทธิ์ใจ

1.5 ความรับผิดชอบ

ครูมีความเอาใจใส่ จดจ่อในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัวและภารกิจทางสังคม กระทำการให้บรรลุความสำเร็จตามความมุ่งหมาย ด้วยความเต็มใจและความจริงใจ เพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมาย และยอมรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย อีกทั้งยังพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น มีความสำนึกในบทบาทหน้าที่ของตนเองและรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม

1.6 อุทิศการณัคุณธรรม

ครูมีอุดมการณ์ มีความยุติธรรม ไม่ลำเอียงฝักใฝ่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง มีความเชื่อมั่นรักและศรัทธาในวิชาชีพครูถือว่าเป็นวิชาชีพชั้นสูง อีกทั้งพัฒนาตนเองในด้านวิชาชีพให้ทันต่อการพัฒนาวิทยาการเศรษฐกิจ สังคมการเมืองอยู่เสมอ เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดีร่วมกันทำงานแบบมีส่วนร่วม มุ่งเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเอง พัฒนาวิชาชีพ ภายใต้โครงสร้างอำนาจทางวิชาชีพ และอำนาจเชิงคุณธรรม ที่มาจากการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมนำ ร่วมพัฒนาของครู เป็นผู้ปลูกฝังความคิดเชิงอุดมการณ์คุณธรรม แก่ศิษย์ โดยยึดหลักประชาธิปไตยและการเป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพ

2. ผู้เรียน

2.1 ความพอเพียง

ผู้เรียนดำรงชีวิตอย่างพอเพียง พอประมาณให้เหมาะสมกับตนเอง ไม่ฟุ้งเฟ้อและฝักตนเองให้รู้จักความพอดีพอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดี รอบคอบ ระมัดระวังในการใช้ชีวิต และมีความรู้คู่คุณธรรม อยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความรับผิดชอบ ไม่เบียดเบียนและเอาเปรียบผู้อื่น เห็นคุณค่าของทรัพยากรต่าง ๆ และใช้อย่างคุ้มค่า มีการวางแผนป้องกันความเสี่ยงและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

2.2 ความกตัญญู

ผู้เรียนประพฤติปฏิบัติตนอย่างอ่อนน้อมถ่อมตนต่อผู้มีพระคุณ อันได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครูบาอาจารย์ ยกย่องและให้เกียรติผู้อื่นและตนเอง ไม่หลงลืมตัวเมื่อประสบความสำเร็จ ที่ได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่มีส่วนช่วยเหลือ รู้สึกสำนึกในการอุปการคุณหรือบุญคุณที่ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นมีต่อตนเอง เพื่อเป็นการแสดงออกในการตอบแทนบุญคุณให้ปรากฏ

2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

ผู้เรียนรู้จักเคารพกติกา กฎ ข้อตกลงข้อตกลง โรงเรียนและสังคม ปฏิบัติตนด้วยความมีระเบียบวินัย ตรงต่อเวลา ปฏิบัติและรับผิดชอบต่อหน้าที่ด้วยความซื่อตรงบริสุทธิ์ใจ มีความซื่อตรงต่อตนเองและผู้อื่นทั้งกาย วาจา ใจ และยึดหลักความจริงความถูกต้องในการดำเนินชีวิต

มีความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำผิด ไม่เอาสิ่งของของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง และไม่หาประโยชน์ในทางที่ไม่ถูกต้อง

2.4 ความรับผิดชอบ

ผู้เรียนปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายด้วยความมุ่งมั่นตั้งใจ ใฝ่รู้ใฝ่เรียน จดจ่อเอาใจใส่ ละเอียดรอบคอบเพื่อให้งานสำเร็จตามเป้าหมายและเป็นไปตามความมุ่งมาดปรารถนามีจิตสำนึกที่ดีต่อบทบาทหน้าที่ของตนเองและปฏิบัติหน้าที่ให้ดีที่สุด เคารพในกฎระเบียบ กติกาต่าง ๆ ยอมรับผลการกระทำของตนเองทั้งในด้านที่เป็นดีและไม่ดีเพื่อปรับปรุงตนเองต่อไป

2.5 อุดมการณ์คุณธรรม

ผู้เรียนมีจิตสำนึก มีทัศนคติที่ดี มีพฤติกรรมที่เปี่ยมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในสิ่งที่กระทำหรือปฏิบัติให้เป็นจริงได้เสมอ ปฏิบัติตามหลักการที่วางไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนด

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

1. คณะกรรมการประเมินผลลัพธ์

- 1.1 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหรือผู้แทน ประธานกรรมการ
- 1.2 ศึกษาธิการ กรรมการ
- 1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก กรรมการ
- 1.4 ผู้แทนผู้ปกครอง กรรมการ
- 1.5 ผู้แทนชุมชน กรรมการ
- 1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม กรรมการและเลขานุการ

2. ประเด็นการประเมิน

2.1 ครู

- 2.1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ
- 2.1.2 ความพอเพียง
- 2.1.3 ความกตัญญู
- 2.1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต
- 2.1.5 ความรับผิดชอบ
- 2.1.6 อุดมการณ์คุณธรรม

2.2 ผู้เรียน

- 2.2.1 ความพอเพียง
- 2.2.2 ความกตัญญู
- 2.2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต

2.2.4 ความรับผิดชอบ

2.2.5 อุดมการณ์คุณธรรม

3. วิธีการประเมิน

3.1 ใช้แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรม ตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน เป็นการประเมินคุณธรรมของครู และนักเรียนตามประเด็นการประเมิน โดยใช้แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรมที่โรงเรียนได้กำหนดขึ้น เป็นการประเมินตามสภาพจริง และเกณฑ์การให้คะแนนแบบรูบริค

3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน เป็นการสังเกตพฤติกรรมของครู และนักเรียนที่แสดงพฤติกรรมที่พึงประสงค์ โดยใช้เป็นแบบสังเกตตรวจสอบ

3.3 สัมภาษณ์ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เป็นการสัมภาษณ์ ผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสอบถามเกี่ยวกับผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน

4.1 แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรม เป็นลักษณะเกณฑ์คุณภาพที่โรงเรียนกำหนดขึ้น

4.2 แบบสังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและนักเรียน เป็นแบบสังเกตตรวจสอบ รายการตามพฤติกรรมที่ปรากฏของครู และผู้เรียน

4.3 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่สัมภาษณ์ ครู ผู้เรียน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

เงื่อนไขความสำเร็จ

1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นลักษณะของผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถทำให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและตัดสินใจ ปัญหาต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม และต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดี อันส่งผลให้บุคลากรมีความทุ่มเท ตั้งใจทำงานตามเป้าหมาย ที่องค์กรกำหนด

2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียน โดยดำเนินงานอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง เป็นการดำเนินงานที่ต้องให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม ตั้งแต่การศึกษาปัญหา การวางแผนดำเนินการ การตัดสินใจ การแก้ไขปัญหา และการประเมินร่วมกัน

ผลการตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า ผู้ทรงคุณวุฒิมีฉันทามติว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเหมาะสม และผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า ผู้บริหารโรงเรียนมีความเห็น

ว่ารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตภาคเหนือ มีความเห็นว่ามีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และมีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด

อภิปรายผลการวิจัย

จากสรุปผลการวิจัย การพัฒนารูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีประเด็นที่นำมาอภิปรายตามองค์ประกอบ ดังนี้

องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 1) เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอาชีพครู และเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน 2) เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยเน้น ความคิดเชิงระบบ และผ่านโครงการคุณธรรม และ 3) เพื่อให้โรงเรียนสามารถ ดำเนินการพัฒนาคุณธรรมโดยใช้หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมนั้นจำเป็นต้องพัฒนาครูและนักเรียนควบคู่ไปพร้อมกัน ซึ่งสอดคล้องกับ ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560, น. 11) การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน จะเน้นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมที่พัฒนากระบวนการคิดเชิงระบบและใช้โครงการคุณธรรม เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ความดีงามจากการลงมือปฏิบัติจริง มุ่งเพิ่มพูนทักษะการคิดวิเคราะห์เชิงเหตุผล เป็นการเรียนรู้ที่ใช้ปัญหาเป็นตัวกระตุ้นให้นักเรียนเฝ้าหาความรู้เพื่อแก้ไขปัญหา ได้คิดเป็น มีการตัดสินใจที่ดีภายใต้เหตุผลที่สืบเสาะค้นหาма เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถนำทักษะจากการเรียนรู้มาใช้แก้ปัญหาในชีวิตประจำวันได้ และการพัฒนาศักยภาพครูเพื่อให้สามารถเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้บรรลุผลสำเร็จ โดยการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ความสามารถในการออกแบบและจัดการเรียนรู้ควบคู่กับการสร้างเสริมคุณธรรมจริยธรรมและสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนแบบองค์รวมได้

องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ ประกอบด้วย หลักการทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมนั้นเป็นกระบวนการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งโรงเรียนเข้ามาร่วมดำเนินกิจกรรมพัฒนาคุณธรรม ได้มีส่วนช่วยเหลือระหว่างกันด้วยความเต็มใจ เพื่อขับเคลื่อนให้กิจกรรมนั้น ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยทุกฝ่ายมีหน้าที่ในความรับผิดชอบร่วมกัน ทำให้มีความรู้สึกเป็นเจ้าของในงานที่ทำ ซึ่งสอดคล้องกับ ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560, น. 10) กล่าวถึง หลักการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมไว้ว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ในการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียน ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ในโรงเรียน ส่งเสริม

การสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์เพิ่มขึ้น พัฒนาโรงเรียนคุณธรรมยังมุ่งเน้นเรื่องการพัฒนาคนที่ "ต้องระเบิดจากข้างใน" รวมถึงการตระหนัก และสำนึกในสิทธิและหน้าที่ ความสำนึกในความรับผิดชอบต่อส่วนรวม ในการพัฒนาศักยภาพครูนั้นให้ครูตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของอาชีพครู การเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียนและเป็นต้นแบบที่ดั่งงามของนักเรียน หลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแบบองค์รวมเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมที่จะพัฒนาระบบการคิดเชิงระบบและใช้โครงการคุณธรรม เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ความดี ความงามจากการลงมือปฏิบัติจริง และมีความรู้สึกเป็นเจ้าของกิจกรรมด้วยความภาคภูมิใจ

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการ ได้แก่ องค์ประกอบของคณะกรรมการ และหน้าที่ของคณะกรรมการ 2) วิธีการพัฒนาคุณธรรม ได้แก่ ครูและนักเรียน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากโรงเรียนในฐานะเป็นระบบทางสังคม (The School as a Social System) ที่ประกอบไปด้วย นโยบายของโรงเรียน วัฒนธรรมของโรงเรียน หลักสูตรแกนกลางและรายวิชาที่เรียนพฤติกรรมและวิธีการสอนของครู พฤติกรรมและวิธีการเรียนของนักเรียน สื่อการเรียนการสอน กระบวนการวัดและประเมินผล ปัจจัยนำเข้าป้อนและการมีส่วนร่วมของชุมชน การนิเทศ กำกับ ติดตาม ทักเตือน ความรู้ ความเข้าใจ ความเชื่อและการกระทำของบุคลากรในโรงเรียน ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยนำเข้าหรือเงื่อนไขที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งในการที่จะทำให้การบริหารสถานศึกษา ประสบผลสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับ นิพนธ์ กินาวงศ์ (2536, น. 44) กล่าวว่าไว้ว่า โรงเรียนรับเอาปัจจัยนำเข้าจากสังคม เช่น 1) ทรัพยากรมนุษย์ ครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ทางการศึกษา 2) ทรัพยากรวัสดุ เช่น วัสดุการเรียนการสอน 3) ทรัพยากรการเงิน เช่น งบประมาณ 4) สารสนเทศ เช่น ความคิดเห็นของครู-ผู้ปกครอง รายงานต่าง ๆ กรอบแนวคิดนี้ช่วยให้การวิเคราะห์การปฏิบัติงาน หรือการบริหาร การปฏิบัติงานของสถานศึกษาได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ และยังช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษา เน้นด้านสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ในบูรณาการคุณธรรมจริยธรรมในการจัดการเรียนรู้นั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ครูและผู้บริหารสถานศึกษาต้องตระหนักในความสำเร็จและเห็นความจำเป็น ซึ่งสอดคล้องกับ นลินี ทวีสิน (2549, น. 76) กล่าวว่า ครูมีความสำคัญต่อการพัฒนา แต่การจะทำให้ครูตระหนักถึงหน้าที่ความรับผิดชอบนั้น สิ่งสำคัญคือการบริหารจัดการซึ่งเป็นหน้าที่หลักของผู้บริหาร ผู้บริหารเป็นตัวจักรสำคัญเพราะเป็นผู้นำและกำหนดทิศทางการทำงานผู้บริหารต้องมีภาวะผู้นำที่สามารถนำการเปลี่ยนแปลงที่ดี สร้างขวัญกำลังใจทีมงานได้ดี บริหารจัดการทรัพยากรให้เป็น ประโยชน์คุ้มค่า และสร้างแรงจูงใจให้ครูได้พัฒนาความรู้และเจตคติที่ดีต่อการสอนคุณธรรมจริยธรรม เข้าใจการพัฒนาอย่างเป็นระบบ สร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของพ่อแม่ผู้ปกครอง และต้องมีนโยบายที่ชัดเจนในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ ประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย โดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 2 การเตรียมการโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนาโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม และขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลโดยใช้หลักการมีส่วนร่วม ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรมเป็นกระบวนการที่ต้องทำทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้มีส่วนได้เสีย) โรงเรียนต้องทำอย่างมีส่วนร่วม ให้ออกาสทุกคนมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติงานพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ซึ่งสอดคล้องกับ สิริกร มณีรินทร์ (2547, น. 4) กล่าวถึง การประยุกต์ใช้หลักการพัฒนาและจัดการศึกษาอย่างชัดเจนโดยให้มีรูปแบบมีหลากหลาย ตามความเหมาะสมของสถานศึกษาที่จะพัฒนาผู้เรียนได้อย่างดีที่สุด พร้อมกับสร้างสรรค์สภาพ การดำเนินงานที่ผู้เกี่ยวข้องทุกส่วนมีความสุขและได้พัฒนาสู่ชีวิตและสังคมที่ดงามควบคู่กันไป ทั้งนี้ ยังสอดคล้องกับ จันทิรา ทวีพลายนต์ (2558, น. 105) กล่าวว่า การใช้หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม ในการร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน ร่วมปฏิบัติงานของบุคลากรทุกระดับ ทุกฝ่าย การดำเนินงานจะมีการกำกับ ติดตาม การประเมินการทำงานทุกสัปดาห์ โดยผู้ที่ได้รับมอบหมายเป็นผู้รับผิดชอบ ดำเนินการ และรายงานผลให้ผู้เกี่ยวข้องทราบ ทั้งนี้ จุดเริ่มต้นที่โรงเรียนใช้ดำเนินงาน คือ การสร้างความตระหนัก และเห็นถึงความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนให้แก่บุคลากรทุกคน

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์ ประกอบด้วย 1) ครู ได้แก่ ความเป็นครูมืออาชีพ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรม 2) ผู้เรียน ได้แก่ ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ อุดมการณ์คุณธรรม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากกระบวนการแปรสภาพ (Process) ดำเนินการตามทฤษฎีระบบจึงเป็นประโยชน์ ในการบริหารเป็นอย่างมากกรอบแนวคิดนี้ช่วยให้การวิเคราะห์การปฏิบัติงาน หรือการบริหาร การปฏิบัติงานของสถานศึกษาได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ และยังช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษา เน้นด้านสำคัญที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ซึ่งสอดคล้องกับ Lunenburg, & Ornstein (2012, pp. 17-20) กล่าวว่า ผลลัพธ์ เป็นกลไกที่สำคัญระหว่างสภาพที่เป็นจริงกับสภาพความสำเร็จ ที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับผลลัพธ์ ซึ่งประกอบด้วย ผลการดำเนินงานของครู การเจริญงอกงาม ของนักเรียนและบุคลากร ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรกับฝ่ายบริหาร ความสัมพันธ์ระหว่าง โรงเรียนกับชุมชน ทศนคติของนักเรียนต่อสถานศึกษาและความพึงพอใจในงานบุคลากร เป็นต้น

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน ประกอบด้วย 1) คณะกรรมการประเมิน 2) ประเด็น การประเมิน 3) วิธีการประเมิน และ 4) เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ทั้งนี้ เนื่องจากคณะกรรมการ ประเมิน ประเด็นการประเมิน วิธีการประเมิน และเครื่องมือที่ใช้ในการประเมินมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพบริบท การประเมินจึงเป็นหัวใจของการรับรองความสำเร็จ คุณภาพของการประเมิน จึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการให้คำรับรองที่เชื่อถือได้ ความเชื่อถือได้ในการประเมินเกิดจากขั้นตอนและ วิธีการปฏิบัติงานประเมินที่ทำตามหลักการ ดังที่ ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ (2560, น. 38)

ระบุดังโรงเรียนมีคุณธรรมอัตลักษณ์ทำหน้าที่เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติโรงเรียนคุณธรรม มีโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายของการปฏิบัติ รวมทั้งการสร้างแบบอย่างที่ดี การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม และการบูรณาการคุณธรรมในชั้นเรียนครบทุกประการแล้ว โรงเรียนต้องจัดทำการประเมินผล เพื่อให้ทราบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือไม่

เงื่อนไขความสำเร็จ ประกอบด้วย 1) ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี และ 2) การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกันทั้งโรงเรียนโดยดำเนินงาน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากผู้บริหารที่มีความรู้ความสามารถ เป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี อันจะส่งผลให้ผู้ตามมีความเชื่อมั่นและตัดสินใจแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความยุติธรรม บุคลากรมีความทุ่มเท ตั้งใจทำงานตามเป้าหมายที่องค์กรกำหนด ในการดำเนินงานต้องมีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา ส่งเสริมสนับสนุนและให้ใช้รูปแบบการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียน โดยการวางแผน และบริหารจัดการของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของนักเรียนในสถานศึกษา ส่งเสริมให้ชุมชน ผู้ปกครอง ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมเห็นความสำคัญความตระหนักร่วมกันและมีส่วนร่วมของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเหมาะสม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจาก ผู้วิจัยได้ดำเนินงานศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และศึกษาจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) ในด้านการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม จากนั้น ได้ดำเนินการยกร่างรูปแบบ และให้ผู้ทรงคุณวุฒิ ได้ร่วมกันประชุมกลุ่ม (Focus Group) เพื่อให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงรูปแบบให้มีความเหมาะสมมากยิ่งขึ้น อีกทั้งผู้วิจัย ได้ดำเนินการสร้างและพัฒนา รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ อย่างเป็นระบบตามหลักการในการพัฒนารูปแบบโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) ตามลำดับ ซึ่งเป็นการดำเนินการศึกษาวิจัยอย่างเป็นระบบ ซึ่งสอดคล้องกับ บุญชม ศรีสะอาด (2543, น. 104 -106) ได้กล่าวถึง การวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบนั้น อาจทำได้ 2 ชั้น คือ ชั้นที่ 1 การสร้างหรือการพัฒนารูปแบบ ผู้วิจัย ยกร่างหรือพัฒนารูปแบบขึ้นมาก่อน โดยการศึกษาค้นคว้าทฤษฎี และผลการศึกษาหรือผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องวิเคราะห์สภาพสถานการณ์ต่าง ๆ กำหนดองค์ประกอบในรูปแบบ ผู้วิจัยคิดโครงสร้างของรูปแบบขึ้นแล้วปรับปรุง เพื่อให้ได้รูปแบบที่เหมาะสม ชั้นที่ 2 การประเมินรูปแบบเพื่อทดสอบดูความเหมาะสมจากแนวคิดดังกล่าว ตามขั้นตอนในการพัฒนารูปแบบที่เป็นหลักใหญ่ ๆ ได้ดังนี้ คือ ขั้นตอน

การวิเคราะห์ สังเคราะห์ เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสำรวจความคิดเห็น การสัมภาษณ์ ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญในเรื่องนั้น การออกแบบรูปแบบ และการตรวจสอบ สอดคล้องกับ แนวคิดของ Eisner (1976, pp. 192-193) มีแนวคิดการตรวจสอบ โดยใช้ผู้ทรงคุณวุฒิ จะได้ ความชัดเจนในประเด็นที่ต้องการทราบที่มีความละเอียดมากกว่าการใช้แบบสอบถาม ดังนั้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนารูปแบบไปสู่การพัฒนาการบริหารโรงเรียน คุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ โดยการศึกษาเอกสาร สัมภาษณ์ สร้างรูปแบบ และการตรวจสอบรูปแบบ ที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ ส่งผลให้รูปแบบ การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขต ภาคเหนือ มีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ผลการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า ผลการประเมินความเป็นไปได้ของรูปแบบการพัฒนา การบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ในเขตภาคเหนือ มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก และผลการประเมินความเป็นประโยชน์ของรูปแบบ การพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ พบว่า รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถม ศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ทั้งนี้อาจเป็นเพราะในการพัฒนา รูปแบบผู้วิจัยได้พัฒนารูปแบบ ที่มีองค์ประกอบที่มีความเชื่อมโยง ทั้งวัตถุประสงค์ของรูปแบบ ทฤษฎี พื้นฐานและหลักการของรูปแบบ ระบบงานและกลไกของรูปแบบ วิธีดำเนินงานของรูปแบบ และ แนวการประเมินรูปแบบ ซึ่งมีการอธิบายวิธีการดำเนินงานที่เข้าใจง่าย มีความชัดเจน ที่แสดงให้เห็น ถึงเป้าหมายในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ชัดเจน ซึ่งสอดคล้องกับ Bardo, & Hartman (1982, pp. 70-71) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับองค์ประกอบของรูปแบบไว้ว่าการที่จะระบุารูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง จะประกอบด้วยรายละเอียดตายน้อยเพียงใดจึงจะเหมาะสม และรูปแบบนั้นควรมีองค์ประกอบ ะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดที่แน่นอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์นั้น ๆ ตัวอย่าง เช่น รูปแบบที่มี ลักษณะบางประการของระบบเปิด เป็นรูปแบบที่แสดงองค์ประกอบย่อยของระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ส่วน คือ 1) ปัจจัยนำเข้า 2) กระบวนการ 3) ผลลัพธ์ และ 4) ข้อมูลย้อนกลับจากสภาพแวดล้อม ซึ่งการพิจารณารูปแบบในลักษณะนี้ถือว่าผลลัพธ์ของระบบเกิดจากการที่มีปัจจัยนำเข้าส่งเข้าไป ผ่านกระบวนการ ซึ่งจะจัดกระทำให้เกิดผลลัพธ์ขึ้นและให้ความสนใจกับข้อมูลย้อนกลับจากสภาพ แวดล้อมภายนอก ซึ่งเป็นลักษณะของระบบเปิด และสอดคล้องกับ ไมตรี บุญทศ (2554, น. 149-153) ที่สรุปองค์ประกอบของรูปแบบที่คล้ายกันไว้ว่า ควรมี องค์ประกอบหลัก คือ 1) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ 2) ทฤษฎีพื้นฐานและหลักการของรูปแบบ 3) ระบบงานและกลไกของรูปแบบ 4) วิธีดำเนินงานของ

รูปแบบ และ 5) แนวการประเมินรูปแบบ โดยมีคำอธิบายศัพท์เฉพาะประกอบรูปแบบ และมีเงื่อนไขการนำรูปแบบไปใช้การจัดทำคู่มือการใช้ รูปแบบโดยนำสาระขององค์ประกอบบรรจุไว้อย่างสมบูรณ์ เอื้อประโยชน์ต่อผู้สนใจศึกษา และนำรูปแบบไปใช้ จากเหตุผลดังกล่าวส่งผลให้ รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับเกณฑ์การพิจารณาตามแนวคิดของ Guskey (2000, pp. 56-57) ประกอบด้วย 4 ประการ คือ ความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความมีประโยชน์ และความเป็นไปได้ ในขณะเดียวกัน ผลการประเมินตามเกณฑ์ความเป็นไปได้ อยู่ในระดับมาก เพราะการประเมินผ่านการตรวจสอบยืนยันจากผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาโดยตรง ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา ทำให้ผู้ประเมินเชื่อว่ารูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษานี้มีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ กมลทิพย์ ทองกำแหง (2554, น. 175) พบว่า กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน โดยเทคนิคเคลฟายจากการสอบถามความคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ มีการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด และมีความเป็นไปได้อยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับงานวิจัยของ หนูไกร มาเขค (2559, น. 260) พบว่า ผลการประเมินโครงการหลักสูตรการฝึกอบรมพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมในผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความเหมาะสมในระดับมากถึงมากที่สุด และสอดคล้องกับงานวิจัยของ จิตตภา เบ็ญจาธิกุล (2557, น. 172) พบว่า รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ควรมีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้นำชุมชน และผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจและแนวปฏิบัติในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรมของโรงเรียนในภาพรวม

1.2 ควรจัดงบประมาณสนับสนุนโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ทั้งงบประมาณในส่วนของสถานศึกษา และงบประมาณในส่วนขอรับสนับสนุนจากภายนอก เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เงินบริจาคจากผู้ปกครองนักเรียนและศิษย์เก่า

1.3 ควรพัฒนาครูทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ เพื่อให้ครูทุกคนในสถานศึกษามีความรู้ความเข้าใจโครงการโรงเรียนคุณธรรม สามารถเป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างทางคุณธรรมให้กับนักเรียนและสังคม

1.4 ควรให้หน่วยงานต้นสังกัด ผู้นำชุมชน และผู้แทนผู้ปกครองนักเรียน มีส่วนร่วมกับสถานศึกษาในการนิเทศ ติดตาม และประเมินผลโครงการโรงเรียนคุณธรรม

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรวิจัยและพัฒนารูปแบบความร่วมมือการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของเครือข่ายสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

2.2 ควรวิจัยและพัฒนาภาวะผู้นำเชิงคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลทิพย์ ทองกำแหง. (2554). *กลยุทธ์การพัฒนาภาวะผู้นำเชิงจริยธรรมสำหรับผู้บริหารโรงเรียนเอกชน* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุชฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กรมการศาสนา. (2551). *โครงการเมืองไทยคนดี*. กรุงเทพฯ: สำนักพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม.
- กระทรวงวัฒนธรรม. (2550). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550*. สืบค้น 10 กันยายน 2563, จาก http://www.m-culture.go.th/th/ewt_dl_link.php?nid=961
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2547). *ปฏิรูปการศึกษายุคใหม่*. กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2563). *สภาวะการศึกษาไทย 2561/2562: การปฏิรูปการศึกษาในยุคดิจิทัล*. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ. (2560). *20 ปี กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ (พ.ศ. 2540-2560)*. กรุงเทพฯ: กองทุนบำเหน็จบำนาญข้าราชการ.
- เกษม วัฒนชัย. (2551). *เส้นทางสู่ความพอเพียง*. กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี่.
- ขวัญชนก แสงท้านั่ง. (2563). *รูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาสู่องค์กรแห่งนวัตกรรมสำหรับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กำแพงเพชร: มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ขวัญฟ้า รังสิยานนท์. (2552). *การพัฒนารูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้แนวพุทธสำหรับเด็กปฐมวัย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2551). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: บั๊กพอยท์.
- จันทิรา ทวีพลายนต์. (2558). *การจัดการศึกษาแบบคุณธรรมนำความรู้: กรณีศึกษาโรงเรียนสัตยาไส* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บางเขน.
- เจิมศักดิ์ ปิ่นทอง. (2541). *การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
- ฉันทนา โรจน์บูรณาวงศ์. (2552). *การประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านมะกอกอำเภอฟิมาายจังหวัดนครราชสีมา โดยบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม รูปแบบเดิมกับแนวทางการปลูกฝังจิตสำนึกคุณธรรมผ่านระบบการศึกษาของมูลนิธิพุทธฉือจี้ไต้หวัน*. นครราชสีมา: โรงเรียนบ้านมะกอก.

- ชนินทร์ แสงแก้ว. (2546). การบริหารงานตามมาตรฐานโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2541 ด้วยวัฏจักรคุณภาพของเดมมิ่งในโรงเรียน สังกัด
สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดกาญจนบุรี. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2536). การทดสอบประสิทธิภาพชุดการสอน เอกสารการสอนชุดวิชา
สื่อการสอนระดับประถมศึกษา หน่วยที่ 8-15 (พิมพ์ครั้งที่ 12). นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ชัยยงค์ พรหมวงศ์. (2551). ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
(พิมพ์ครั้งที่ 2). นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ไชยชนะ สุทธิรัชชัย. (2536). ปัจจัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน ศึกษาเฉพาะ
กรณีอำเภอพานทอง จังหวัดชลบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ฐิตาภา เบ็ญจาทิกุล. (2557). รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยนอร์ท.
- ณรงค์ วารีชล. (2551). การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาเทศบาลสู่เมืองน่าอยู่:
กรณีศึกษาเทศบาลตำบลบางพระ (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ชลบุรี:
มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ณัฐ จันทร์หนูหงส์. (2554). ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6
โรงเรียนสีกัน (วัฒนานันท์อุปถัมภ์) เขตดอนเมือง กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์
ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ถวัลย์รัฐ วรเทพพุฒิพงษ์. (2540). นโยบายสาธารณะ: ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- ทิพย์ หาสาสน์ศรี. (2553). การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนสาธิตมหาวิทยาลัย
รามคำแหง. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- ธนวัน สายเนตร. (2563). การพัฒนารูปแบบการส่งเสริมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านคุณธรรม
ของนักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา
เขต 29 ตามนโยบายโครงการโรงเรียนคุณธรรม กระทรวงศึกษาธิการ (ปริญญาโท
ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต). อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- ธนสาร บัลลังก์ปัทมา. (2563). รูปแบบการบริหารงานโรงเรียนคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การประถมศึกษา (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- ธีระ รุญเจริญ. (2547). *สภาพปัจจุบันและปัญหาการมีส่วนร่วมในการบริหารและการจัดการศึกษาของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- ธีระ รุญเจริญ. (2550). *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษา ยุคปฏิรูปการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: ข้าวฟ่าง.
- ธีระพล ยันตะบุศย์. (2563). *รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของนักเรียนโรงเรียนเทศบาล สังกัดกลุ่มจังหวัดร้อยแก่นสารสินธุ์* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- นภาพร ณ เชียงใหม่. (2547). *เทคนิคการสอนคุณธรรมสำหรับนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่* (รายงานผลการวิจัย). เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นิพนธ์ กิनावงศ์. (2536). *หลักเบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารโรงเรียนและการนิเทศการศึกษา*. กรุงเทพฯ: พิชฌเนศ.
- นิพนธ์ กิनावงศ์. (2550). *หลักการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 5). พิษณุโลก: ตระกูลไทย.
- นุศรา สุโง๊ะ. (2548). *สภาพปัญหา และแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมของสถาบันศาสนาในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของโรงเรียนในอำเภอบางละมุง จังหวัดชลบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2524). *รูปแบบของผลการเรียนในโรงเรียน* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุษฎีบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2554). *การวิจัยเบื้องต้น* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- ประชุม รอดประเสริฐ. (2545). *การบริหารโครงการ*. กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์.
- ประภัทร์ กุดหอม. (2560). *การพัฒนาหลักสูตรเสริมตามแนวคิดเมตาคอกนิชัน และการเรียนรู้โดยใช้บริบทเป็นฐาน เพื่อเสริมสร้างทักษะ และกระบวนการทางคณิตศาสตร์ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5* (ปริญญาานิพนธ์ปรัชญาคุษฎีบัณฑิต). สกลนคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร.
- ประเวศ วะสี. (2550). *การเรียนรู้ใหม่ไปให้พ้นวิกฤต*. กรุงเทพฯ: ร่วมด้วยช่วยกัน.
- ปราณี ปริญญาภิ. (2551). *การพัฒนาจริยธรรมของเด็กปฐมวัยโดยการเล่านิทานและการติดตามผล* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ปรีดา เจษฎารางกุล. (2550). *การมีส่วนร่วมของกรรมการชุมชนในการพัฒนาชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- ปรัชญา เวสารัชช์. (2545). *หลักการจัดการศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานปฏิรูปการศึกษา.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525*. กรุงเทพฯ: อักษรเจริญทัศน์.
- พระครูโสภณภัทรเวทย์ (อิทธิพล ปธานิโก). (2563). *รูปแบบการพัฒนากิจกรรมการส่งเสริมคุณธรรมของนักเรียนสำหรับโรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2553). *ธรรมนุญชีวิต* (พิมพ์ครั้งที่ 122). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.
- ไพบุลย์ วัฒนศิริธรรม. (2550). *แผนที่ความคิดฉบับ ไพบุลย์วัฒนศิริธรรม*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). *นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบันของประเทศไทย ในการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ปาณินา วงศ์เลขา. (2553). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม: ปัญหาที่ท้าทายของครูไทย*. สืบค้น 11 กันยายน 2559, จาก <http://social.obec.go.th/node/78>
- ภาวดี อนันต์นาวิ. (2553). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ชลบุรี: มนตรี.
- มนตรี บุญดี. (2544). *ความต้องการการมีส่วนร่วมในการบริหารโรงเรียนของคณะกรรมการโรงเรียนกับการยอมรับของผู้บริหารโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดในเขตการศึกษา 12 (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- มรกต ศรีรัตน์. (2535). *การประเมินผลกระบวนการบริหารจัดการโครงการชุมชนย่อยต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในเทศบาลเมืองปริณทลของกรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ไมตรี บุญทศ. (2554). *การพัฒนารูปแบบการบริหารเพื่อการประกันคุณภาพภายในที่ส่งผลต่อคุณภาพโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- รังสรรค์ อินทน์จันทน์. (2552). *ปัจจัยที่มีผลต่อความก้าวหน้าการถ่ายโอนภารกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น: ศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ในจังหวัดนครปฐม (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีปทุม.

- รัตนกร วงศ์ศรี. (2551). *การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนนักศึกษาโรงเรียนลำปาง
พาณิชยการและเทคโนโลยี* (รายงานผลการวิจัย). ลำปาง: โรงเรียนลำปางพาณิชยการ
และเทคโนโลยี.
- วาโร เฟิงสวัสดิ์. (2553). *สถิติประยุกต์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- วิรัช วิรัชนิภาวรรณ. (2551). *การวิเคราะห์เปรียบเทียบความหมายของการบริหารการจัดการ
การบริหารการพัฒนาและการบริหารจัดการ*. กรุงเทพฯ: เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2542). *การบริหาร หลักการ ทฤษฎีและประเด็นทางการศึกษา*. กรุงเทพฯ:
ทิพย์วิสุทธิ์.
- วีระ โอบอ้อม. (2563). *รูปแบบการพัฒนาคุณธรรมของผู้บริหารสถานศึกษาในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในภาคตะวันออกเฉียง
เหนือ. วารสารชุมชนวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา, 14, 193-204.*
- วีระยุทธ ชาตะกาญจน์. (2557). *การวิจัยเพื่อพัฒนาการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: วี.พรินท์
(1991).
- ศักดิ์ดา สถาพรวงษา. (2549). *การพัฒนารูปแบบการบริหารแบบมีส่วนร่วมของสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริชัย กาญจนวาสี. (2547). *ทฤษฎีการประเมิน*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
- ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ. (2560). *บทเส้นทางสร้างคนดี*. กรุงเทพฯ:
สหมิตรพรีนติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังแผ่นดินเชิงคุณธรรม. (2555). *รายงานการสังเคราะห์งานวิจัย
คุณลักษณะและกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมของประเทศต่างๆ*. กรุงเทพฯ:
พริกหวานกราฟฟิค.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ. (2555). *พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาคน (พิมพ์ครั้งที่ 7)*. กรุงเทพฯ:
อักษรภาพพัฒนา.
- สมชัย จรรย์ยาโพบูลย์. (2555). *รูปแบบการพัฒนาการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 29 (ปริญญาณิพนธ์ปริญญา
ดุขฎิบัณฑิต)*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- สมหวัง พิธิยานุวัฒน์. (2528). *การประเมินผลระบบการเรียนการสอน เอกสารสอนชุดวิชา
วิทยาการการสอน หน่วยที่ 8-15*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สมาน อัครภูมิ. (2549). *การบริหารงานในสถานศึกษา*. อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏ
อุบลราชธานี.

- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน. (2545). *คู่มือการพัฒนาและส่งเสริมการปฏิบัติตามมาตรฐานทางจริยธรรม ข้าราชการพลเรือน สำหรับคณะกรรมการจริยธรรม*. กรุงเทพฯ: ศูนย์ส่งเสริมจริยธรรม สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบสอง พ.ศ. 2560-2564*. สืบค้น 8 กันยายน 2564, จาก https://www.nesdc.go.th/ewt_dl_link.php?nid=6422
- สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา. (2549). *เกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครูของคุรุสภา พ.ศ. 2537*. กรุงเทพฯ: คุรุสภา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550 ก). *รายงานการประเมินการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*. กรุงเทพฯ: พิมพ์ดีการพิมพ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2550 ข). *รายงานเบื้องต้นการเสริมสร้างคุณธรรมในระบบการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ: วี.ที.ซี. คอมมิวนิเคชั่น.
- สิริกร มณีรินทร์. (2547). สารรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงศึกษาธิการ. *วารสารวงการครู*, 1(1), 4.
- สุทธิวรรณ ตันตริจนาวงศ์, และศศิกัญจน์ ทวิสุวรรณ. (2552). *การส่งเสริมคุณธรรมที่มีประสิทธิภาพ: กรณีศึกษากลุ่มเด็ก/เยาวชนและข้าราชการภาครัฐ* (รายงานผลการวิจัย). กรุงเทพฯ: กรมการศาสนากระทรวงวัฒนธรรม.
- สุธรรม ธรรมทัศนานนท์. (2554). *หลักการ ทฤษฎี และแนวปฏิบัติทางการบริหารการศึกษา*. มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2560). *หลักการและการเขียนวิทยานิพนธ์และการวิจัย*. กรุงเทพฯ: ปัญญาชน.
- สุภาพร สุขสวัสดิ์. (2552). *การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนสตรีรัตนทบุรี จังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต)*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สุนน อมรวีวัฒน์. (2542). *การพัฒนาการเรียนรู้ตามแนวพุทธศาสตร์ ทักษะกระบวนการเผชิญสถานการณ์*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- สุนนา เสือเอก. (2558). *พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม: ปัญหาที่ท้าทาย*. สืบค้น 11 กันยายน 2563, จาก <http://www.smc.ac.th/index.php/2015-01-09-09-13-23/128-2015-01-13-04-17-43>
- สุระ อ่อนแพง. (2556). *รูปแบบการบริหารเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษาในสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา*. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 15(ฉบับพิเศษ), 258-265.
- หวน พิณรุฬันธ์. (2554). *นักบริหารมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

- อรชร กิตติชนม์ธวัช. (2558). *การพัฒนารูปแบบการบริหารโรงเรียนเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำ
เชิงสร้างสรรค์ของนักเรียนประถมศึกษา* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต).
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อดิกันต์ ภูติพิพย์. (2552). *การศึกษาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนวิทยาศาสตร์และพฤติกรรม
ด้านคุณธรรม จริยธรรม พื้นฐาน 8 ประการ ของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ที่ได้รับ
การจัดการเรียนรู้แบบกลุ่มเพื่อนช่วยเพื่อน* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- อิระวัชร จันทประเสริฐ. (2541). *แรงงานกับการมีส่วนร่วม*. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงานและ
สวัสดิการสังคม.
- อุดม ชูสิวรรณ. (2559). *รูปแบบการพัฒนาระบบการบริหารคุณภาพโรงเรียนมัธยมศึกษา
สู่ความเป็นเลิศระดับสากล* (ปริญญาานิพนธ์ปริญญาคุชฎบัณฑิต). สงขลา:
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อุตร แผ่พร. (2544). *การมีส่วนร่วมบริหารงานวิชาการของครู อาจารย์ในโรงเรียนประถมศึกษา
สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดปราจีนบุรี* (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต).
ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.
- อุทุมพร จามรมาน. (2541). *การประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษาตามเกณฑ์ของ
ทบวงมหาวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Andrew, J.D. (2010). *Principles of leadership* (6th ed.). Canada: South-Western.
- Bank, J.A., & Cherry, A. McGee Bank. (2001). *Multicultural education: Issues and
perspectives* (4th ed.). New York: John Wiley & Sons.
- Bardo, J.W., & Hartman, J.J. (1982). *Urban sociology: A systematic introduction*.
New York: F.E.Peacock.
- Bertalanffy, L.V. (1973). *Educational administration and the behavioral sciences:
A systems perspective*. Boston: Allyn and Bacon.
- Bovee, C.L. (1993). *Management*. New York: McGraw-Hill.
- Bush, T. (1986). *Theories of education management*. London: Harper and Row.
- Carter, V.G (1973). *Dictionary of education*. New York: McGraw-Hill Book.
- Cleland, D.I., & King, W.R. (1983). *System analysis and project management*.
Tokyo: Kosaido Printing.

- Cohen, J.M., & Uphoff, N.T. (1977). *Rural participation: Concepts and measures for project design, implementation, and evaluation*. Ithaca, New York: Cornell University Center for International Studies.
- Collin, C. (1987). *Essential English dictionary*. London: Collins.
- Deming, W.E. (1986). *Out of the crisis*. N.P.: MIT.
- Douglah, M. (1970). Some perspective on the phenomenon of participation. *Adult Education Journal*, 20(2), 88-98.
- Eisner, E. (1976). Education connoisseurship and criticism: Their form and function in education evaluation. *Journal of Aesthetic Education*, 10(3/4), 135-150.
- Esteban, S. (1996). *Way of teacher-learner interaction in distance education*. Asian Association of Open Universities 10th Annual Conference Tehran.
- Harold, K., & Civil, O'Donnell. (1972). *Principles of management: An analysis of managerial functions*. New York: MC Graw-Hill.
- Herbert, A.S. (1972). Sistemü Sekkei to Soshikiron (system planning and organization theory). *Soshiki Kagaku (Organizational Science)*, 6, 27-34.
- Hersey, P., Blanchard, K.H., & Johnson, D.E. (2001). *Management of organizational* (6th ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Kast, F.E., & Rosenzweig, J.E. (1985). *Organization and management* (4th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Keeves, P.J. (1988). *Educational research, methodology and measurement: An international handbook*. Oxford: Pergamon.
- Knezevich, S.J. (1984). *Administration of public education* (4th ed.). New York: Harper and Row.
- Kohlberg, L. (1976). *Moral stage and moralization: The cognitive development and behavior: Theory research and social issues*. New York: Holt. Reinhart and Winston.
- Ivancevich, J.M. (1979). *Organization behavior structure process* (3rd ed.). Texas: Business.
- Lunenburg, F.C. & Ornstein, A.C. (2012). *Educational administration: Concepts and practices* (6th ed.). United States of America: Ohio, Wadsworth.

- Maslow, A. (1970). *Motivation and personality* (2nd ed.). New York: Harpers and Row.
- Parson, T. (1960). *Administrative science quarterly: Effective of size, complexity and ownership in administrative Intensity*. New York: Holt, Rinchart & Winston.
- Piaget, J. (1932). *The moral judgment of child*. London: Hartcourt Brace.
- Reeder, W.W. (1974). *Some aspects of the information social participation of farm families in New York State* (Doctoral dissertation). New York: Cornell University.
- Roald, F.C. (1972). *Introduction to educational administration* (5th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Robbins, S.P. (1990). *Organization theory: Structure design and application* (3rd ed.). New Jersey: Prentice-Hall.
- Sergiovanni, T.J. (2001). *The principalship: A reflective practice perspective* (4th ed.). Boston: Allyn and Bacon.
- Tosi, H.L., & Carroll, S.J. (1982). *Management*. New York: John Wiley and Sons.
- United Nation Organization. (1981). *United nation department of international economic and social affair*. New York: United Nation.
- Wayne, K.H., & Cecil, G.M. (2013). *Educational administration* (9th ed.). New York: McGraw-Hill.
- Whang, I. (1981). *Management of rural change in Korea: The Sammnal Undong*. Korea: Seoul Nation University.
- William, E. (1976). *Participation management: Concept theory and implementation*. Atlanta G.: Georgia State University.
- World Health Organization. (1978). *Declaration of Alma Ata, international conference On primaryhealth care*. Geneva: World Health Organization.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

แบบสังเคราะห์เอกสาร
เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

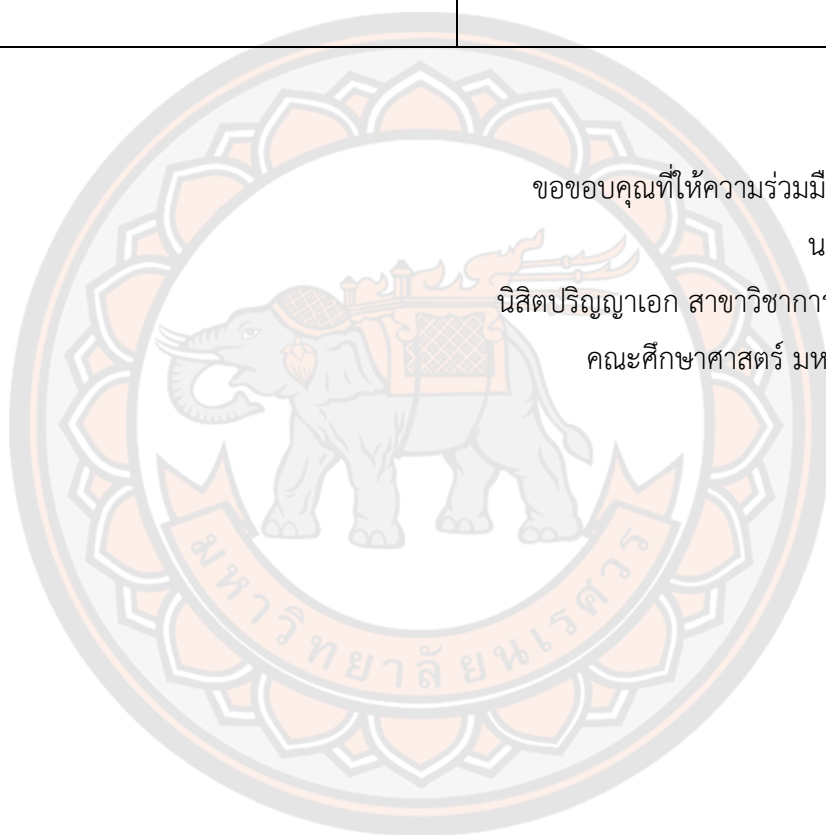
คำชี้แจง

แบบสังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้องฉบับนี้ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ประเด็นที่ศึกษา	ผลการศึกษา
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ

ประเด็นที่ศึกษา	ผลการศึกษา
เงื่อนไขความสำเร็จ	<p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p> <p>.....</p>

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์
 นายชาญชิต ทัพพหมี
 นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา
 คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

แบบสัมภาษณ์

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
โดยศึกษาจากโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเก็บข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ผลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะนำไปเป็นข้อมูลยกร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

แบบสัมภาษณ์ แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของโรงเรียน

ชื่อ.....

โรงเรียน.....

ที่ตั้งของโรงเรียน.....

วัน เดือน ปี ที่เข้าศึกษา.....

ข้อมูลของโรงเรียน.....

.....

.....

.....

.....

องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า

ในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ท่านคิดว่าควรประกอบด้วยปัจจัยนำเข้าอะไรบ้าง และแต่ละปัจจัยนำเข้ามีแนวทางหรือคุณลักษณะอย่างไร

1. คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

องค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม

คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ควรประกอบด้วยใครบ้าง อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

คณะกรรมการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ควรมีบทบาทหน้าที่อย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

2. วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2.1 ครู

โครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความรู้ความสามารถในการออกแบบและจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการความรู้คู่ความดี และสามารถพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมผู้เรียนแบบองค์รวมได้ ควรมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์

ผลที่เกิดจากการดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรม ท่านคิดว่าควรได้หรือเกิดผลลัพธ์อะไรบ้างกับครูและนักเรียน

1. ครู

.....

.....

.....

2. ผู้เรียน

.....

.....

.....

3. อื่น ๆ (โปรดระบุ)

.....

.....

.....

องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน

แนวทางในการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ท่านคิดว่าควรประเมินในประเด็นใดบ้าง และในการประเมินแต่ละประเด็นควรดำเนินการอย่างไร

1. คณะกรรมการประเมินผลลัพธ์ ควรประกอบด้วยใครบ้าง

.....

.....

2. ประเด็นการประเมิน ควรประเมินในประเด็นใดบ้าง

.....

.....

3. วิธีการประเมิน ดำเนินการอย่างไร

.....

.....

4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน ควรจะมีลักษณะอย่างไร

.....

.....

เงื่อนไขความสำเร็จ

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการดำเนินการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม ท่านคิดว่า ประเด็นใดบ้าง

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการสัมภาษณ์

นายชาญชิต ทัพหมี

นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร

ประเด็นสนทนากลุ่ม
การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ

คำชี้แจง

ในการสนทนากลุ่มครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ประเด็นการสัมภาษณ์

ขอความอนุเคราะห์ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ว่า

- 1) องค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยใดบ้างของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ มีความเหมาะสมแล้ว
- และ 2) มีองค์ประกอบหลักและองค์ประกอบย่อยใดบ้างที่ควรปรับปรุงแก้ไข และควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไรเพื่อให้รูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือมีความเหมาะสม

ตอนที่ 1 ประเด็นสนทนากลุ่มเพื่อตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการพัฒนาการบริหาร
โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	มีความ เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะในการ ปรับปรุงเพื่อให้มี ความเหมาะสม
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ		
1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบอาชีพ ครูและเสริมสร้างจริยธรรมในโรงเรียน		
2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยเน้นความคิดเชิงระบบ และผ่านโครงการคุณธรรม		
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ		
1. หลักการมีส่วนร่วม		
2. หลักความรับผิดชอบต่อ		
3. หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ		
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า		
1. คณะกรรมการ		
1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการ		
1.1.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน	}	-
1.1.2 ผู้แทนผู้ปกครอง (ชั้นละ 1 คน)		
1.1.3 ผู้แทนชุมชน (3 คน)		
1.1.4 ครูหัวหน้าช่วงชั้น (ช่วงชั้นละ 1 คน)		
1.1.5 ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา (2 คน)		
1.1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการ (1 คน)		
1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการ		
1.2.1 วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม	}	-
1.2.2 กำหนดนโยบาย และแนวทางการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม		
1.2.3 จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม		
1.2.4 ติดตามและนิเทศการดำเนินงาน		

<p style="text-align: center;">ร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม</p>	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	มีความ เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะในการ ปรับปรุงเพื่อให้มี ความเหมาะสม
<p>1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน</p> <p>1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการต่อคณะกรรมการ สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน</p>		
2. วิธีการพัฒนาคุณธรรม		
<p>2.1 ครู</p> <p> โครงการพัฒนาคุณธรรม</p>		
<p>2.2 นักเรียน</p> <p> 2.2.1 การจัดการเรียนการสอนโดยการสอดแทรกคุณธรรม</p> <p> 2.2.2 โครงการงานคุณธรรม</p>		
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ		
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ		
ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย		
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา		
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล		
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์		
<p>1. ครู</p> <p> 1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ</p> <p> 1.2 ความพอเพียง</p> <p> 1.3 ความกตัญญู</p> <p> 1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต</p> <p> 1.5 ความรับผิดชอบ</p> <p> 1.6 อุทิศการณืคุณธรรม</p>	}	-----
<p>2. ผู้เรียน</p> <p> 2.1 ความพอเพียง</p> <p> 2.2 ความกตัญญู</p> <p> 2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต</p> <p> 2.4 ความรับผิดชอบ</p> <p> 2.5 อุทิศการณืคุณธรรม</p>		

<p style="text-align: center;">ร่างรูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม</p>	ผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิ	
	มีความ เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะในการ ปรับปรุงเพื่อให้มี ความเหมาะสม
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน		
<p>1. คณะกรรมการประเมินผลสัมฤทธิ์</p> <p>1.1 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหรือผู้แทน</p> <p>1.2 ศึกษาพิเศษ</p> <p>1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก</p> <p>1.4 ผู้แทนผู้ปกครอง</p> <p>1.5 ผู้แทนชุมชน</p> <p>1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม</p>	}	}
<p>2. ประเด็นการประเมิน</p> <p>2.1 ครู</p> <p>2.1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ</p> <p>2.1.2 ความพอเพียง</p> <p>2.1.3 ความกตัญญู</p> <p>2.1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต</p> <p>2.1.5 ความรับผิดชอบ</p> <p>2.1.6 อุทิศการณืคุณธรรม</p> <p>2.2 ผู้เรียน</p> <p>2.2.1 ความพอเพียง</p> <p>2.2.2 ความกตัญญู</p> <p>2.2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต</p> <p>2.2.4 ความรับผิดชอบ</p> <p>2.2.5 อุทิศการณืคุณธรรม</p>		
<p>3. วิธีการประเมิน</p> <p>3.1 ใช้แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรมตามบริบทและความต้องการของโรงเรียน</p> <p>3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและผู้เรียน</p> <p>3.3 สัมภาษณ์ครูและผู้เรียน</p>	}	}

แบบสอบถาม

การประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ
โดยการสอบถามผู้บริหารโรงเรียน

คำชี้แจง

แบบสอบถามฉบับนี้จัดทำขึ้นเพื่อการประเมินรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ ในการแปลผลการวิจัยจะแปรผลในภาพรวมและจะไม่มีผลกระทบต่อหน่วยงานของท่านแต่ประการใด

แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การประเมินความเป็นไปได้และความเป็นประโยชน์ของรูปแบบการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

ตอนที่ 2 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม (ถ้ามีโปรดระบุ)

ภาคผนวก ข ภาพประกอบการเข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice)

ภาพ 15 แสดงการเข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โรงเรียนบางมูลนากภูมิ
วิทยา ตำบลหอไกร อำเภอบางมูลนาก จังหวัดพิจิตร เมื่อวันที่ 23 มิถุนายน 2563

ภาพ 16 แสดงการเข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โรงเรียนฉือจีเชียงใหม่ ตำบลเวียง อำเภอฝาง จังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ 21 สิงหาคม 2562

ภาพ 17 แสดงการเข้าศึกษาโรงเรียนที่มีวิธีปฏิบัติที่ดี (Best Practice) โรงเรียนปางมะภาควิทยา ตำบลแม่เจดีย์ อำเภอเวียงป่าเป้า จังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ 17 กันยายน 2562

ภาคผนวก ค รายละเอียดข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนา
การบริหารโรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขต
ภาคเหนือ

รายละเอียดข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวกับการตรวจสอบรูปแบบการพัฒนาการบริหาร
โรงเรียนคุณธรรม สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาในเขตภาคเหนือ

รูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม	เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิ
องค์ประกอบที่ 1 วัตถุประสงค์ของรูปแบบ		ควรเพิ่มวัตถุประสงค์ “เพื่อให้
1. เพื่อพัฒนาครูให้ตระหนักในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบอาชีพครูและเสริมสร้างจริยธรรม ในโรงเรียน	เหมาะสม	โรงเรียนสามารถดำเนินการพัฒนา คุณธรรมโดยใช้หลักการ ทรงงาน หลักการมีส่วนร่วม หลักความ
2. เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยเน้น ความคิดเชิงระบบและผ่านโครงการคุณธรรม	เหมาะสม	รับผิดชอบและหลักความเป็น เจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ
องค์ประกอบที่ 2 หลักการของรูปแบบ		ควรเพิ่ม “หลักการทรงงาน”
1. หลักการมีส่วนร่วม	เหมาะสม	
2. หลักความรับผิดชอบต่อ	เหมาะสม	
3. หลักความเป็นเจ้าของด้วยความภาคภูมิใจ	เหมาะสม	
องค์ประกอบที่ 3 ปัจจัยนำเข้า		
1. คณะกรรมการ		
1.1 องค์ประกอบของคณะกรรมการ		- ควรระบุคณะกรรมการให้ชัดเจน
1.1.1 ผู้อำนวยการโรงเรียน		เรื่องตัวแทนองค์การศาสนา
1.1.2 ผู้แทนผู้ปกครอง (ชั้นละ 1 คน)		- ควรระบุจำนวนคณะกรรมการ
1.1.3 ผู้แทนชุมชน (3 คน)		ที่ชัดเจนตามขนาดของโรงเรียน
1.1.4 ครูหัวหน้าช่วงชั้น (ช่วงชั้นละ 1 คน)		
1.1.5 ครูผู้ทรงคุณวุฒิและบุคลากรทางการศึกษา (2 คน)		
1.1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการ (1 คน)		
1.2 หน้าที่ของคณะกรรมการ		
1.2.1 วิเคราะห์ความต้องการในการพัฒนา การบริหารโรงเรียนคุณธรรม ประชุมระดมความคิดเห็น	เหมาะสม	

รูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม	เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิ
ดำเนินการวิเคราะห์ประเมินสภาพความจำเป็นในการระบุปัญหาและจัดลำดับปัญหาเร่งด่วนในการแก้ไข เพื่อวางแผนพัฒนาผู้เรียน โดยนำจุดแข็งมากำหนด และนำจุดอ่อนมาพัฒนา		
1.2.2 กำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม โดยการสร้างแนวทางและประกาศนโยบายในการพัฒนาการบริหารโรงเรียนคุณธรรม เน้นการเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่ผู้เรียน	เหมาะสม	
1.2.3 จัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อเป็นแนวทางสู่การปฏิบัติและประมาณการงบประมาณในการดำเนินงาน	เหมาะสม	
1.2.4 ติดตามและนิเทศการดำเนินงาน เป็นการติดตามความก้าวหน้าของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการปฏิบัติงานตามแผน ซึ่งมุ่งเน้นให้คำปรึกษาแนะนำ ช่วยเหลือ แก้ไขปัญหาและอุปสรรคของการปฏิบัติงาน และเป็นกำลังใจในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียนความสำเร็จร่วมกัน	เหมาะสม	
1.2.5 ประเมินผลการดำเนินงาน โดยการประเมินประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงานตามการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม	เหมาะสม	
1.2.6 รายงานผลการดำเนินโครงการต่อคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน เป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดระยะเวลาที่ดำเนินการเพื่อนำมาพิจารณาโดยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	เหมาะสม	
2. วิธีการพัฒนาคุณธรรม		
2.1 ครู		
โครงการพัฒนาคุณธรรม	เหมาะสม	

รูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม	เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิ
2.2 นักเรียน		
2.2.1 การจัดการเรียนการสอนโดยสอดแทรก คุณธรรม 2.2.2 โครงการคุณธรรม		- ควรนำการจัดการเรียน การสอนโดยสอดแทรกคุณธรรม ด้านนักเรียนมาอยู่ในด้านครู เหมาะสม
องค์ประกอบที่ 4 กระบวนการ		- ควรเพิ่ม “การมีส่วนร่วม ของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในทุก กระบวนการ” - ควรนำขั้นตอนการกำหนด คุณธรรมเป้าหมายมาอยู่ใน ขั้นตอนที่ 1 และการเตรียมการ อยู่ในขั้นตอนที่ 2
ขั้นตอนที่ 1 การเตรียมการ	เหมาะสม	
ขั้นตอนที่ 2 การกำหนดคุณธรรมเป้าหมาย	เหมาะสม	
ขั้นตอนที่ 3 ดำเนินการพัฒนา	เหมาะสม	
ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผล	เหมาะสม	
องค์ประกอบที่ 5 ผลลัพธ์		
1. ครู		
1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ	เหมาะสม	
1.2 ความพอเพียง	เหมาะสม	
1.3 ความกตัญญู	เหมาะสม	
1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต	เหมาะสม	
1.5 ความรับผิดชอบ	เหมาะสม	
1.6 อุทิศการณคุณธรรม	เหมาะสม	
2. ผู้เรียน		
2.1 ความพอเพียง	เหมาะสม	
2.2 ความกตัญญู	เหมาะสม	
2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต	เหมาะสม	
2.4 ความรับผิดชอบ	เหมาะสม	
2.5 อุทิศการณคุณธรรม	เหมาะสม	

รูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม	เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิ
องค์ประกอบที่ 6 แนวทางการประเมิน		
1. คณะกรรมการประเมิน	เหมาะสม	
1.1 ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาหรือผู้แทน		
1.2 ศึกษาพิเศษ		
1.3 ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก		
1.4 ผู้แทนผู้ปกครอง		
1.5 ผู้แทนชุมชน		
1.6 ครูผู้รับผิดชอบโครงการโรงเรียนคุณธรรม		
2. ประเด็นการประเมิน		
2.1 ครู		
2.1.1 ความเป็นครูมืออาชีพ	เหมาะสม	
2.1.2 ความพอเพียง	เหมาะสม	
2.1.3 ความกตัญญู	เหมาะสม	
2.1.4 ความซื่อสัตย์สุจริต	เหมาะสม	
2.1.5 ความรับผิดชอบ	เหมาะสม	
2.1.6 อุดมการณ์คุณธรรม	เหมาะสม	
2.2 ผู้เรียน		
2.2.1 ความพอเพียง	เหมาะสม	
2.2.2 ความกตัญญู	เหมาะสม	
2.2.3 ความซื่อสัตย์สุจริต	เหมาะสม	
2.2.4 ความรับผิดชอบ	เหมาะสม	
2.2.5 อุดมการณ์คุณธรรม	เหมาะสม	
3. วิธีการประเมิน		
3.1 ประเมินคุณลักษณะคุณธรรมตามบริบท และความต้องการของโรงเรียน	เหมาะสม	
3.2 สังเกตพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของครูและ ผู้เรียน	เหมาะสม	
3.3 สัมภาษณ์ครูและผู้เรียน	เหมาะสม	

รูปแบบการพัฒนาการบริหาร โรงเรียนคุณธรรม	เหมาะสม (คงเดิม)	ข้อเสนอแนะ ของผู้ทรงคุณวุฒิ
4. เครื่องมือที่ใช้ในการประเมิน		
4.1 แบบประเมินคุณลักษณะคุณธรรม	เหมาะสม	
4.2 แบบสังเกต	เหมาะสม	
4.3 แบบสัมภาษณ์	เหมาะสม	
เงื่อนไขความสำเร็จ		ควรเพิ่ม “ภาวะผู้นำที่บ่งบอกถึง ลักษณะในการพัฒนาโรงเรียน”
1. ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำ และเป็นแบบอย่างที่ดี		
2. การดำเนินงานโรงเรียนคุณธรรมต้องร่วมมือกัน ทั้งโรงเรียนโดยดำเนินงาน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง	เหมาะสม	

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล	ชาญชิต ทัพพหมี
วัน เดือน ปี เกิด	
ที่อยู่ปัจจุบัน	
ที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลำพูน เขต 2 ตำบลบ้านโฮ้ง อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน
ตำแหน่งหน้าที่ปัจจุบัน	ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา
ประสบการณ์การทำงาน	พ.ศ. 2562 รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่ เขต 6 พ.ศ. 2553 รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา นครสวรรค์ เขต 3 พ.ศ. 2552 รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาแม่ฮ่องสอน เขต 2 พ.ศ. 2547 ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านแม่สวด อำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2545 ผู้ช่วยหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอสบเมย จังหวัดแม่ฮ่องสอน พ.ศ. 2543 ครูใหญ่โรงเรียนบ้านผามอน ตำบลถ้ำลอด อำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2536 ศษ.บ. (การประถมศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2541 ศษ.ม. (การประถมศึกษา) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2545 ศษ.บ. (การบริหารศึกษา) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช